

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HEGEMONYA İNŞASINDA ORDUNUN YERİ:
SOĞUK SAVAŞ
SONRASI ABD ORDUSU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin KORKMAZ

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emin GÜRSES

NİSAN – 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

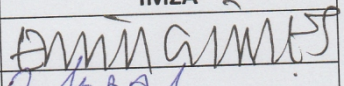
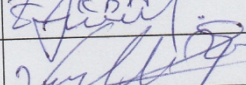
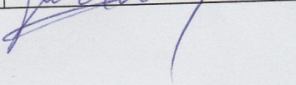
**HEGEMONYA İNŞASINDA ORDUNUN YERİ:
SOĞUK SAVAŞ
SONRASI ABD ORDUSU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin KORKMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 19.04/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
PROF.EMİN GÜRSES	BAŞARILI	
Doç.Dr. Zafer AKBAŞ	BAŞARILI	
Yard.Doç.Dr. Yıldırım TURAN	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hüseyin KORKMAZ

19/04/2016

ÖNSÖZ

Hegemonya kavramının tarihsel süreç içerisinde uğradığı dönüşüm uluslararası sistemin doğasına da etki etmektedir. Hegemonya inşasının ulus devlet düzeyinden ulus ötesi düzeye geçişini analiz edebilmek için teorik bir çerçeveden bakmak son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle ABD'nin küresel bir hegemonya inşasına dönük dış politik faaliyetlerinin, silahlı kuvvetler düzeyinde incelenmesi hegemonya kavramının açıklanmasına farklı bir perspektif katacaktır. ABD, Soğuk Savaş'ın hemen ertesinde, üzerine küresel sorumluluklar yükleyerek yeni bir dünya düzeni tasarımına girişmiştir. Bunun sonucunda askeri müdahaleler, savaşlar ve çatışmalar yeni dünyanın değişmeyen gerçekleri olmuştur. ABD'nin giriştiği bu Yeni Dünya Düzeni nasıl bir hegemonya inşası önermektedir sorusu üzerinden düşünmeye başladığım bu probleme, teorik düzlemde bir yanıt vermek için hegemonya kavramının kökenlerine inmeyi ve kavramı irdelemeyi denedim. Ayrıca küresel bir hegemonya kurmaya çabalayan ABD'nin sert gücü olarak tanımlanan ordusunun bu hegemonik inşaya etkisi ve katkısının düzeylerini araştırarak tezimi savunmaya çalıştım. Bu amaçla hem hegemonya kavramı, hem kavrama eşlik eden söylemler eşliğinde eleştirel yaklaşım içerisinde kabul edilen Neo-Gramscici Ekolün argümanlarını kullanarak ABD'nin askeri politik stratejisi ile birlikte ordusunu ve bu ordunun dünya üzerindeki yayılımını analiz etmeyi denedim. Hegemonya kavramı ve ABD Ordusu arasındaki bu ilişkinin ABD'nin askeri ve stratejik davranışlarına ışık tutacağını düşünüyorum.

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Prof. Emin Gürses'e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Son olarak bu tezi yazmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim eşim ve kızıma şükranlarımı sunarım.

Hüseyin KORKMAZ

19/04/2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM-1: KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1.Hegemonya Kavramı Üzerine.....	6
1.2.Eleştirel Yaklaşım Açısından Hegemonya Tartışmaları	12
1.2.1. Gramsci ve Hegemonya Kavramı	14
1.2.1.1. Tarihsel Blok.....	16
1.2.1.2. Pasif Devrim.....	18
1.2.2. Neo-Gramscici Yaklaşım: Robert W.Cox ve Stephan Gill.....	19
1.2.2.1. Robert W. Cox ve Uluslararası Sistem	20
1.2.2.2. Stephan Gill.....	23
1.2.3. Dünya Sistemleri Açısından Hegemonya	24
1.2.3.1. Wallerstein ve Sistem Teorisi	24
1.2.3.2. Giovanni Arrighi ve Hegemonya	25
1.3.Stratejik Açidan Hegemonya ve Jeopolitik.....	25
1.3.1. Küresel Hegemonya.....	27
1.3.2. Harfold Mackinder ve Tarihin Coğrafi Kalbi	28
1.3.3. Alfred Thayer Mahan ve Denizlerin Kontrolü.....	31
BÖLÜM-2: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD ORDUSU	35
2.1. Zora Dayalı Müdahale ve Ordu.....	35
2.1.1.Haklı Savaş Söylemi ve Askeri Müdahale.....	36
2.1.2. Sert Güç (Hard Power) ve Yumuşak Güç (Soft Power)	40
2.2. ABD Ordusunun Yapısı	42
2.2.1. ABD Deniz Piyadeleri.....	43
2.2.2. ABD Deniz Kuvvetleri.....	45

2.2.3. ABD Hava Kuvvetleri.....	47
2.2.4. ABD Kara Kuvvetleri	49
2.3. ABD Ordusu ve Bütçesi.....	50
2.3.1. ABD Ordusu ve Ekonomik Kriz.....	50
2.3.2. Afganistan ve Irak Savaşlarında ABD Ordusu Harcamaları.....	56
2.4. ABD Askeri Üsleri.....	60
2.4.1. ABD Askeri Üslerinin Ortadoğu ve Asya Yayılımı	65
2.4.2. ABD Askeri Üslerinin Pasifik Yayılımı	67
2.4.3. ABD Askeri Üslerinin Avrupa Yayılımı ve Avrupa Ordusu	68
2.4.4. ABD Askeri Üslerinin Afrika Yayılımı ve AFRICOM	69
2.5. Soğuk Savaş Sonrası ABD Ordusu Müdahaleleri.....	71
2.5.1. George Bush Dönemi ve Körfez Savaşı	71
2.5.2. Bill Clinton Dönemi ve Bosna-Kosova Askeri Müdahaleleri.....	73
2.5.3. George Bush Dönemi Afganistan ve Irak Askeri Müdahaleleri	75
2.5.4. Barack Obama Dönemi ve Vekalet Savaşları: Libya ve Suriye	81
BÖLÜM-3: NEO-GRAMSCİCİ YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE	
KONVANSİYONEL ASKERİ YAKLAŞIMDAN VEKALET SAVAŞLARINA	
STRATEJİK DÖNÜŞÜM	85
3.1. ABD Hegemonyasının Neo-Gramscici Analizi	85
3.2. ABD Hegemonyasının Sosyal Temelleri	86
3.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem	91
3.2.2. Pax Americana ve ABD Hegemonyası	94
3.2.3. ABD’de Tarihsel Blokun Oluşumu.....	95
3.2.4. İçsel Hegemonyanın Kurulması.....	96
3.2.5. İçsel Hegemonyanın Dışa Yayılması	96
3.3. Konvansiyonel Askeri Yaklaşımdan Vekalet Savaşlarına Hegemonyanın Dönüşümü ve ABD Ordusunun Stratejik Yeniden İnşası	98
3.3.1. Baba Bush Dönemi ABD Ordusu: Neoliberal Dünya Jandarması.....	99
3.3.2. Bill Clinton Dönemi ABD Ordusu: Stratejik Dönüşümün Habercisi	103
3.3.3. George W. Bush Dönemi ABD Ordusu: Konvansiyonel Savaşın Zirvesi....	106
3.3.4. Barack Obama ve 4.Nesil Savaş: İşbirliği ve Geri Çekilme	114

SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	125
EKLER.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	142

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AF-PAK	: Afganistan-Pakistan
AFRICOM	: ABD Afrika Komutanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BND	: Almanya Federal Haber Alma Servisi
CIA	: Merkezi Haber Alma Teşkilatı
CENTCOM	: ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı
COMECON	: Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EUCOM	: ABD Avrupa Komutanlığı
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
ILO	: Dünya Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ülkeler Antlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NORTHCOM	: ABD Avrupa Komutanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PACOM	: ABD Pasifik Komutanlığı
PNAC	: Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi
SSCB	: Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SOCOM	: Özel Operasyonlar Komutanlığı
SOUTHCOM	: Güney Komutanlığı
START	: Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması
STRATCOM	: Strateji Komutanlığı
TRANSCOM	: Ulaştırma Komutanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: ABD Ordusuna Ayrılan Bütçenin Tarihsel Seyri	49
Tablo 2: Yıllara Göre Toplam ABD Askeri Harcamaları	52
Tablo 3: ABD'nin Yıllara Göre Afganistan ve Irak Operasyonlarında Yaptığı Askeri Harcamalar	58
Tablo 4: ABD Askeri Harcamaları Gösteren Tablo (1988-1993)	72

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Güçlerin Diyalektik İlişkisi.....	21
Şekil 2	: Hegemonyanın Diyalektik Momenti.....	22
Şekil 3	: Mackinder'in Kalpgah Teorisi.....	30
Şekil 4	: Kalpgah Teorisinin Jestratejik Modeli.....	33
Şekil 5	: ABD'nin Askeri Filolarının Yerleşimi.....	46
Şekil 6	: ABD Ulusal Savunma Harcamaları/GSMH Oranı.....	54
Şekil 7	: ABD Birleşik Muharip Komutanlıklarının Yayılımı.....	65
Şekil 8	: Birleşik Devletler Askeri Harcamaları 1988-2011.....	74
Şekil 9	: 2001 Yılı ile 2009 Yılı Arasında ABD Savunma Bütçesi...77	
Şekil 10	: 2003-2011 Irak'ta Bulunan ABD Askeri Mevcudiyeti.....	80
Şekil 11	: ABD Hegemonyasının Diyalektik Momenti.....	97
Şekil 12	: ABD Başkanı B.Obama Dönemi Savunma Bütçeleri.....	118

Tezin Başlığı: Hegemonya İnşasında Ordu'nun Yeri: Soğuk Savaş Sonrası ABD Ordusu Örneği

Tezin Yazarı: Hüseyin KORKMAZ **Danışman:** Prof. Dr. Emin GÜRSES

Kabul Tarihi: 19/04/2016 **Sayfa Sayısı:** viii (ön kısım) + 142 (tez)

Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler **Bilimdalı:** Uluslararası İlişkiler

Bu tez ABD hegemonyasının inşasında ABD ordusunun etkisi ve katkısı konusunu ele almaktadır. Tezin temel varsayımı hegemonya ve askeri güç kavramlarının birbiriyle ilişkili olduğu ancak ideolojik, ekonomik ve kültürel bağlamın da hegemonya inşasını açıklamada önemli bir yer tuttuğudur. Bu çerçevede ABD ordusu örneğinde ABD hegemonyasının inşa süreci tartışılmaktadır. Tezde ele alınan hegemonya kavramı, Antonio Gramsci tarafından tanımlanan ve Robert Cox tarafından Uluslararası İlişkiler disiplinine uyarlanan şekliyle kabul edilmiştir.

Gramscian yaklaşım, hegemonyayı inşa eden gücün askeri ve ekonomik büyüklüğünün yanında meşruiyet sağlamak için ortak kabuller ve fikirsel bir oydaşmaya dayanan rızaya dayalı tahakkümü önermektedir. Gramsci'nin hegemonya, tarihsel blok ve sivil toplum gibi kavramlarından yola çıkan Robert W. Cox'un görüşlerinin temelini oluşturduğu Neo-Gramscici yaklaşım modeli hegemonya inşasının çözümlemesinde önemli bir analitik araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası bütün enerjisini hegemonyasını sürdürme üzerine kuran ABD, bu bağlamda SSCB'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan ideolojik zemini askeri yayılımının meşruiyetini sağlamak için kullanmaya çalışmaktadır. Bu uğraş neticesinde bütçesinin önemli bir kısmını askeri harcamalara ayıran ABD, hegemonya inşasında optimal sınırlarını zorlamaktadır. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası ABD ordusu incelenecek, ABD ordusunun yapısı ve dünya üzerindeki yayılımının, ABD'nin kurmaya çalıştığı hegemonik düzende önemli bir işlevi olduğu ancak aşırı askeri maliyetlerinden dolayı hegemonyanın optimal sınırlarına geldiği tartışılacaktır. Çalışmanın sınırları ve kapsamı açısından ABD ordusunun konvansiyonel güçlerine yer verilmiş, nükleer ve uzay silahlanması gibi konular kapsam dışı bırakılmıştır.

Tezin birinci bölümünde hegemonya kavramı irdelenmiş ve Neo-Gramscici teorinin neden seçildiği açıklanmış, ayrıca konunun etraflıca anlaşılmasına katkıda bulunmak için stratejik açıdan hegemonya kavramı incelenmiştir. İkinci bölümde ise Soğuk Savaş sonrası ABD Ordusu incelenmiştir. Üçüncü bölümde Neo-Gramscici yaklaşım açısından ABD Askeri politik stratejisi ve ABD Ordusu teorik bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, ABD Ordusu, Soğuk Savaş, Gramsci, Neo-Gramsci,

Title of the Thesis: The Role of the Army in Construction Hegemony, the Case of the US Army in the Post-Cold War Era

Author: Hüseyin KORKMAZ

Supervisor: Professor Emin GÜRSES

Date: 19/04/2016

Nu. of pages: viii (pre text) + 142 (main)

Department: International Relations

Subfield: International Relations

This thesis discusses the effect and contribution of the US army to the establishment of the US hegemony. The main hypothesis of this thesis is that hegemony and military power notions are related to each other while ideologic, economic and cultural contexts also take an important place in explaining it. The building of the US hegemony is studied in the example of the US army within this framework. The 'hegemony' notion handled in this thesis is regarded as the way described by Antonio Gramsci and adapted into international relations by Robert Cox.

Contrary to the traditional approaches of international relations, neo-Gramscian approach focuses on state-civil society relationship and historical blocs at a global level. In addition to military power and economic size building the hegemony, neo-Gramscian approach suggests consent-based domination that is based on ideological consensus and shared approval. The neo-Gramscian approach that Robert W. Cox provided a basis starting from the point view of Gramsci's notions like historical block and civil society, emerges as a significant analytical tool to analyze establishing a hegemony.

In this context, the US that spends all its energy to maintain its hegemony in the post-cold war era, is trying to use the ideological grounds emerged after the collapse of the Soviet Union to legitimize its military expansion. In this regard, the US army in the post-Cold War era will be scrutinized and, the structure of the US army and its expansion's having a key function in establishing hegemony the US trying to realize have been discussed although the hegemony has reached its optimal limits because of the excessive military costs. Regarding the scope and limits of the study, the conventional force of the US army has been included to the research though nuclear proliferation and space weapons are not.

In the first part of the thesis, the hegemony notion is examined and the reason why the neo-Gramscian approach was chosen has been explained. Also the notion strategy and the military strategy of the US in the post cold war era has been examined by using neo-Gramscian approach as base. In the second part, The Structure of the US Army has been examined. Later in the third part, last part of the thesis, the political-military strategy of the US and the US army is assessed are assessed from a neo-Gramscian point of view.

Keywords: Hegemony, US Army, Cold War, Gramsci, Neo-Gramsci

GİRİŞ

İnsanlığın tarihi aynı zamanda savaşların tarihidir. Geçmişten günümüze imparatorlar, topluluklar ve devlet adamları sürekli bir güç mücadelesinin içerisinde yer almışlardır. Bu güç mücadelesinin içerisinde devletleşen topluluklar düşman olarak belirledikleri topluluk ya da devletlerin kendi istediklerini kabul etmeleri için sık sık “şiddet”e başvurmuşlardır. Aydınlanma dönemi ile beraber Machiavelli ve Hobbes’un tohumlarını attığı fikirlerin yeşerip büyümesi Avrupada sekülerleşen bir devlet tasarımına dönüşmüş ve bunun sonucunda rasyonel düzlemde ele alınan savaş kavramı giderek haklılaştırılmaya çalışılmıştır. St. Augustin döneminden başlayan bu savaşı haklılaştırma çabaları, aydınlanma dönemi içerisinde daha çok stratejik bir düşünce biçiminin içerisinde yeniden tanımlanmıştır. Daha önceleri dinsel bazı meşru gerekçeler üretmek zorunda kalan devletler artık stratejilerden, hayat alanlarından ve güçten bahsetmeye başlamışlardır. İşte bu stratejik yönelim devletlerarası durumu giderek kaotik bir ortama sürüklemiş olup ülkelerin güçlerini arttırma girişimini hızlandırmıştır. Bu bağlamdan hareketle devletler özellikle askeri açıdan güçlenme ihtiyacı hissetmişler ve bunun için modern ordular kurmaya yönelmişlerdir. Askeri tarihe bakıldığında bunu ilk sağlayan toplumun Fransızlar olduğu görülmektedir. Napolyon ile başlayan modern ordunun bütün Avrupa’yı kasıp kavurması güç mücadelesi içerisinde askeri gücün ne kadar önemli olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Ancak Napolyon, Rus steplerinden büyük bir yenilgi alarak döndüğünde optimal sınırlarını aşan bir ordunun ne kadar güçlü olursa olsun zarar göreceğini ve çökeceğini de göstermiştir. Her ne kadar insanlığın idealinde barış gibi ulvi amaçların var olması gerektiği fikri yüz yıllardır işlense de insanlık hiçbir zaman stratejik hareket tarzının dışına çıkmamıştır. Belki de bu insanoğlunun düşünce ve zihin yapısından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle savaşı siyasetin uzantısı olarak kabul eden stratejik düşüncenin bu noktada durumu doğallaştırdığı ve normalleştirdiği görülmektedir.

Bugünkü anlamda uluslararası sistemin temellerinin atıldığı Westfalya barışından bu yana uluslararası ilişkiler, ulus devletlerin iktidar ve güç ilişkileri tarafından belirlenmiştir. Bu durum, savaşlara neden olmuş ve sistem kendisini toparlamak ve yeniden tasarlamak için büyük çaba sarf etmiştir. Fransız devrimi, Viyana Kongresi gibi olaylar yeni kırılmalar yaratmış ve uluslararası sistem yeniden bir restorasyon süreci içerisine girmiştir. Birinci dünya savaşının yaşanmasıyla beraber yeniden parçalanan

sistem ciddi bir kriz içerisinde İkinci Dünya Savaşının içerisinde yuvarlanmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından Birleşmiş Milletler (BM) kurulmuş, uluslararası sistemde işbirliği öne çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaşla beraber bölünen dünya kendi içerisinde siyasi ve askeri bir kurumsallaşmaya gitmiştir. Soğuk Savaşın ardından tek taraflı hegemonik zaferini ilan eden ABD, ciddi güvenlik problemleri ile karşılaşmıştır. Yeni Dünya Düzenini ilan eden ABD, stratejisini tüm dünya sathına yaymış ve evrensel kabul ettiği kendi değerlerini dünyaya ihraç etmeye başlamıştır. ABD, Soğuk Savaşın ardından çeşitli sebeplerle Irak, Bosna, Somali, Afganistan ve Kosova gibi yerlere askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bu askeri müdahalelerin amacı ABD'nin hegemonyasını tüm dünya üzerinde meşru hale getirmek ve bunu devam ettirmektir. Bu hegemonyayı inşa ederken ideoloji, kültür, ekonomi gibi faktörleri bir arada tutmaya çalışan ABD, özellikle askeri üstünlüğünü ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

Soğuk Savaş dönemi içerisinde iki tarafın da askeri ve ekonomik kurumsallaşmaya gittikleri görülmüştür. Batı bloğu içerisinde yer alan NATO ve OECD gibi kurumların karşılığında, doğu bloğunda COMECON ve Varşova Paktı gibi kurumlar hegemonik yapının kurulmasında önemli işlevler yüklenmiştir. ABD, hegemonik konumunu çeşitli sorgulamalara hedef olsa da Soğuk Savaşın sona erdiği 1990'lı yıllara kadar korumuştur. SSCB'nin yıkılmasıyla beraber, liberalizm çerçevesinde birtakım ortak değerlerin evrensel değerler olduğu söylenmiş ve hatta tarihin sonu ilan edilmiştir. Ortaya konan serbest piyasa, insan hakları vs. gibi kavramlar, Soğuk Savaş sonrası müdahalelerin de meşruiyet zeminini oluşturmuştur. Öyle ki ABD, demokrasi ve insan hakları ihlallerini neden göstererek askeri müdahalelerde bulunmuştur. Çift kutuplu dünyanın ardından oluşan hegemonik boşluk, evrensel değerler olduğu iddia edilen bu kavramlar ile doldurulmaya çalışılmıştır. NATO ve BM kullanılarak diğer ülkeler de bu ana stratejiye eklenmek zorunda bırakılmıştır. ABD, Soğuk Savaşın sonunda ciddi bir belirsizliğin içerisinde giren uluslararası sisteme bir *Yeni Dünya Düzeni* önermesi ile kendi stratejik hedeflerine uygun bir çerçeve belirlemeye başlamıştır. Yeni Dünya Düzeni aynı zamanda küreselleşme ile aynı kuramsal çerçeveyi paylaşmaktadır. Bu kapsamda ortaya bir imparatorluk perspektifi atılmıştır. Bu perspektifle beraber imparatorluk kavramının, ABD'nin askeri müdahalelerini ve yeni dünya düzenini anlamada anahtar bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşmenin ve ABD'nin stratejik çıkarlarının belirlediği imparatorluk hukuku, bu hukuka uymayanları, bu değerlerin çizdiği bir çerçeve içerisinde

cezalandırmaya başlamıştır. Körfez savaşı, Bosna, Somali ve Kosova müdahalelerinin ardından yaşanan 11 Eylül olayı ve onu takip eden Afganistan ve Irak müdahaleleri bu çerçeve içerisinde meydana gelen olaylardır. 11 Eylül ile beraber geleneksel savaş tanımları dışında, cephesi ve muharebe sahası belli olmayan, küresel terörizmin tahkim ettiği yeni bir savaş türü ortaya çıkmıştır.

11 Eylül 2001’de yaşanan ve ABD’nin topraklarına dokunulamayacağı kuralının bozulduğu saldırı, ABD’yi ciddi bir milliyetçilik sarmalının içine sürüklemiş ve küresel terörizmi gündeme oturtmuştur. El-Kaide ve Usame Bin Ladin’i bulmak ve yakalamak amacıyla Afganistan’a müdahale eden ABD, önemli ekonomik ve askeri sorunlarla karşılaşmıştır. Deyim yerindeyse ABD ikinci bir Vietnam sendromu yaşamıştır. Afganistan müdahalesinin başında ABD Başkanı George W. Bush’un “haçlı seferi”(crusade) kavramını kullanması çatışmayı dinsel bir düzleme çekmiştir.

George W. Bush ile başlayan bu kutuplaşma siyaseti, ABD’yi imparatorluk tasarımının hegemonya inşasında, zorun rolüne indirgemıştır. Zorla sağlanmaya çalışılan bu hegemonya aynı zamanda George W. Bush ve Neo-Con (*Neo Conservative*) dönemin karakteristiğini ortaya koymuştur. Afganistan müdahalesinin ardından patlak veren, Irak’ta bulunan kitle imha silahları varlığının iddiası, yeni bir uluslararası krizin de kıvılcımı olmuştur. 2003 yılında gelen Irak müdahalesi ile beraber ABD, Irak’ın özgürleştirileceğini belirtmiş ve yapılan müdahaleyle Irak’ta rejim değişmiştir. Gerek Afganistan ve gerek Irak müdahaleleri olsun, ABD ordusu için ciddi bir ekonomik yük getirmiştir. Bu ekonomik yükün getirdiği yeni bakış açısı Barack Obama döneminde askeri stratejinin restorasyonuna neden olmuştur. Libya ve Suriye gibi örneklerde de görüldüğü gibi, ABD’nin doğrudan çatışmanın içinde olmadığı, konvansiyonel yaklaşımdan vekalet savaşlarına evrilen bir dönüşümü takip ettiği söylenebilir. Bu stratejik dönüşüm Afganistan ve Irak’tan kademeli olarak geri çekilme ve asker sayısını azaltmaya neden olmuştur. ABD Ordusu, Irak’tan 2011’de tamamen çıkmış, Afganistan’dan ise 2014 yılının sonunda tamamen çıkmıştır. Ancak Afgan Ordusunun eğitimi ve teknik nedenlerden dolayı belli sayıda asker kalmaya devam etmektedir. Buna karşılık 2014 yılı ortasında Suriye ve Irak’ta ortaya çıkan IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) sorunu ABD’nin yeniden bu bölgeye odaklanmasına neden olmuştur. Fakat bu sefer sıcak askeri temas yerine eğit donat, istihbarat ve silah desteği gibi faktörler ele alınarak “vekil askeri unsurlar” aracılığıyla bir mücadele yöntemi benimsenmiştir.

Bu çerçevede ABD'nin dünya sathına yaymaya çalıştığı Pax-Americana ve imparatorluk olarak idealize edilen yeni dünya düzeninin yapısını anlayabilmek için ABD ordusunun yapısı, doktrin ve stratejileri, müdahaleleri ve dünya üzerindeki yayılımı önem kazanmaktadır.

Soğuk Savaşın ardından küreselleşme ile beraber ortaya çıkan etnik çatışmalar, küresel terörizm gibi problemler güvenlik kavramının derinleşmesine ve genişlemesine neden olmuştur. Bu derinleşme ve genişleme sırasında ortaya çıkan yeni teoriler, uluslararası ilişkiler disiplinine yeni boyutlar katmıştır. Artık savaş ile barış dönemleri arasındaki ayırım ortadan kalkmaya başlamış, sivil ve askerlerin bir arada olduğu melez bir muharabe biçimi asimetrik özellikleri ile kendisini yeni nesil bir savaş biçimi olarak dayatmaya başlamıştır.

Tezin başlıca amacı dünya düzenini kendi değerleri ve amaçları doğrultusunda belirlemeye çalışan ABD'nin hegemonya politikalarını eleştirel uluslararası kuram geleneğinden, Neo-Gramscici hegemonya söyleminin bakış açısından değerlendirerek literatüre bir katkı yapmaktır. Neo-Gramscici yaklaşımın seçilmesinin temel nedeni hegemonya kavramının realist paradigmanın bakış açısı dışında, ideolojik, kültürel ve ekonomik bağlamda anlaşılabilmesini sağlamaktır. Küresel hegemonyayı hedefleyen Yeni Dünya Düzeni fikrinin George Bush ile somutlaşması nedeniyle çalışma George Bush döneminden başlatılmıştır. Amaç realist bakış açısının kavramsallaştırmalarının yanında ABD'nin hegemonya söylemine eleştirel bakış açısıyla bakabilmektir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada hegemonya kavramı irdelenmiş ve Antonio Gramsci'nin kullandığı "hegemonya" kavramından hareket edilmiştir. Buradan Robert W. Cox'un kavramı yeniden yorumladığı ve genişlettiği Neo-Gramscici yaklaşıma geçilmiş ve çözümlemede kuramsal olarak bu yaklaşım kullanılmıştır. Çalışma böyle bir teorik temel üzerinden hareket ederek, hegemonya oluşumunda zor ve rıza kavramlarının üzerinde durmuş ve ABD ordusunun ve askeri stratejisinin bu anlamda hegemonya kavramının neresinde olduğunu çözümlemeyi denemiştir.

Çalışmanın Önemi

Tezin temel varsayımı, ABD'nin askeri etkinliğinin genişlemesi ile ekonomik yapısı arasında ters bir orantının olduğudur. ABD'nin askeri yayılımı ve harcamaları arttıkça hegemonya aşınmaktadır. ABD etkilemeye çalıştığı farklı coğrafi ve kültürel yapılarla

sahip olan yerlerde tarihsel bir blok kurmak yerine, işgal etiği topraklarda sosyo-kültürel yapıyı önemsememektedir. Vietnam savaşından beri ABD'nin direk müdahale ettiği durumlarda önemli problemler ile karşılaştığı dikkate alınır, hegemonya inşasında zorun yanında “rıza”nın da olması şarttır. Gönülleri ve zihinleri fethetmeyi amaçlayan bir imparatorluk idealinin bunu göz ardı etmemesi gerekmektedir. Çalışma, hegemonya kavramını Neo-Gramscici bir bakış açısından değerlendirerek, genelde realist çözümlemelerle anlaşılmaya çalışılan kavrama farklı bir bakış açısı getirmeyi denemiştir. Bu bağlamda çalışma, hegemonyanın inşasında alternatiflerin mümkün olduğunu ve ABD Ordusunun oluşturulmaya çalışılan hegemonyaya etkileri ve katkılarını çözümlemeyi denemiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Tezde, araştırma tekniği olarak literatür üzerinden gidilmiş ve konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynakların taranması ile hazırlanmıştır. Buna ek olarak elektronik veri tabanlarından yapılan tarama ile yayımlanmış makale, bildiri ve kitaplar incelenmiştir. Hegemonya inşasında ordunun yeri, Soğuk Savaş sonrası ABD ordusu örneğinde incelenmiş ve eleştirel yaklaşım içinde yer alan Neo-Gramscici yöntemin hegemonya kavramına olan bakış açısı ve ordunun hegemonya inşasına etkisi ve yeterliliği tartışılmıştır. Literatür taraması yapılırken konunun güvenlikle ilgili olması ve hassas bilgilere ulaşım gerektirdiği hesaba katılarak özellikle ABD Ordusu hakkında, ABD Savunma Bakanlığı, Beyaz Saray ve ABD Ordusuna ait resmi web sayfaları ve veri tabanları gibi birincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Hegemonya kavramının kuramsal çerçevesi çizilecektir. Eleştirel yaklaşım açıklanacak ve eleştirel yaklaşım içerisinde hegemonya kavramı ile ilgili yapılan tartışmalar özetlenecektir. Gramsci'nin hegemonya tanımı üzerinden Robert W. Cox'un tanımlamasına geçilecek ve Neo-Gramscici yaklaşım analiz edilecektir. Ayrıca bu bölümde eleştirel yaklaşımın yanında konunun stratejik çerçevesi çizilerek jeopolitik yaklaşımlar kısaca incelenektir. ABD Askeri tarihi boyunca ABD Ordusunun temel stratejilerini belirleyen bu yaklaşımlar konunun anlaşılması bakımından gerekli görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde ABD Ordusu incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Neo-Gramscici yaklaşımın hegemonya inşasına ordunun etkisini açıklamadaki yeterlilikleri tartışılacak ve bu bağlamda ABD Ordusu'nun uğradığı stratejik dönüşüm irdelenerek ileriye dönük çıkarımlarda bulunulacaktır.

BÖLÜM-1: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm üç başlık altında incelenecektir. Öncelikle birinci bölümde Hegemonya kavramının kuramsal çerçevesi ortaya konulacak ve kavramın Gramsci'den başlayıp günümüze kadar uzanan tarihsel durumuna bakılacaktır. İkinci başlık altında ise Eleştirel Teori ile ilgili genel bir çerçeve çizilecektir. Bu bölümde hegemonya kavramı konusunda ana referans kaynağı olan Gramsci ve görüşleri incelenecektir. Ardından Neo-Gramscici Robert W. Cox ve Stephen Gill'in yaklaşımları açıklanacaktır. Ayrıca hegemonya kavramına sistemik bir yaklaşım getiren Wallerstein ve Arrighi'nin görüşlerine de yer verilecektir. Üçüncü bölümde küresel hegemonya konusu tanımlanacak ve bunun yanında hegemonya kavramına stratejik bakışın katkısını anlayabilmek için jeopolitik yaklaşımlar içerisinde yer alan Harfold Mackinder ve Alfred Thayer Mahan'ın teorik bakış açılarına, hegemonya inşasına katkısı açısından bakılacaktır.

1.1. Hegemonya Kavramı Üzerine

Hegemonya, eski Yunancada “hegemon” (*lider*) ve “hegeisthai” (*yönetmek*) kelimelerinden türeyen ve baskın bir grubun diğerleri üzerindeki kültürel, ideolojik, sosyal ve ekonomik etkisi anlamına gelmektedir.¹ Gegemonia² terimi daha önce Plehanov tarafından kullanılmıştır. Plehanov siyasi iktidar için muğlak ‘dominasyon-baskınlık’ (*gospodstvo*) terimini kullanmaktadır.³ Genel olarak bir devletin, gücün, grubun, veya bir sınıfın; diğer devletler, güçler, gruplar veya sınıflar üzerinde çeşitli araçlarla oluşturduğu üstünlük, liderlik, baskın etki veya otoritedir.⁴ Hegemonya kavramı, 1970’lerin uluslararası ortamında, birçok yeni yaklaşımda temel kavram olarak ortaya çıkmıştır. 1970’lerin tartışmalı ortamında hegemonya kavramı, realizmin büyük güç kavramının sorgulanmasını sağlarken, değişik yaklaşımlar (neorealizm, kurumsal liberalizm, eleştirel okul ve dünya sistemi yaklaşımı) kendi hegemonya kavramlarını yaratmışlardır.⁵ Hegemonya konusu tarihsel açıdan ele alındığı takdirde farklı şekillerde onlarca tanımlı yapılabilecek bir kavramdır.

Westfalya’dan bugüne gücün devletlerarasında eşit bir dağılımı söz konusu değildir. Hatta gücün genelde devlet ve devletler kümesi nezdinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu

¹Merriam-Webster Dictionary, **Hegemony Maddesi**, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/hegemony>, (28 Mart 2013)

² Gegemonia, hegemonya kelimesinin Rusça yazılışdır.

³ Perry Anderson, **Gramsci; Hegemonya, Doğu/Batı Sorunu ve Strateji**, İstanbul:Alan Yayınları,1988, s.30

⁴ Cengiz Ekin, **Denizden Yükselen Küresel Hegemonya**, İstanbul: Dönence Yayınları, 2014, s.10

⁵ Der. Atilla Eralp, **Devlet ve Ötesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.156

bağlamda hegemonyanın analizi ve inşası önem kazanmaktadır. Kavram zaman içinde genişlemiş ve Gramsci tarafından yeniden yapılandırılmıştır. Gramsci'nin kavrama olan en büyük katkısı ona "rıza" (*consent*) unsurunu eklemesidir.

Gramsci'ye göre hegemonya; eğitim, kilise, politik partiler, sendikalar vb. gibi rızanın kaynağını oluşturan "özel kurumlar"a özerklik alanı tanıyan, dayanıklı ve bağımsız sivil topluma dayanmaktadır.⁶ Bu, Gramsci'nin "devletin iç ve dış örgütsel ilişkileri" olarak tanımladığı şeydir; yani Rotary klübü ya da Roma Katolik kilisesi gibi hem "uluslararası" karaktere sahip hem de devlet içine yerleşmiş hareketler, gönüllü kuruluşlar ve örgütler.⁷ Gramsci, bu tanımla beraber realist bakış açısı ile kurulan "hegemonya" kavramını sorgulamış ve "güç" dışında bu egemenliğe etkisi olan unsurları da devreye sokmuştur. Bu unsurlar iktidarın sadece "kaba güç" ile değil, onun yanında farklı aygıtları da devreye sokarak "hegemonya"nın inşasını gerektirmektedir.

1938'de hegemonya üzerine büyük bir eser yayınlayan Alman Hukuk Tarihçisi Heinrich Triepel'e göre: "Hegemonya emperyalist politikanın kendini ifade ettiği biçimlerden biridir yalnızca. Karakteristik özelliği ise gücün kendini gemlemesidir."⁸ Triepel, hegemonyanın kendisini "kontrol edebilme" özelliği üzerinde durmaktadır. Amerikan siyaset bilimci Mearsheimer'e göre, çok kutuplu bir sistemde yer alan tüm büyük güçler hegemonyayı ele geçirmeye çalışırlar, çünkü mevcut koşullarda mümkün olan en büyük güvenliği hegemonya vaat etmektedir.⁹ Tebaanın kurallarını genellikle onayladığı bir imparatorluk mümkündür. Biz buna 'hegemonya' diyoruz, bu ifade, emperyal gücün diğer tüm herkesin 'genellikle' uyacağı 'oyun kurallarını' koyması anlamına gelmektedir. Bu kurallar onaylanıyor da olabilir o zaman hegemonya meşruluk kazanmaktadır.¹⁰ Mearsheimer, kavramın farklı bir boyutunu ele almaktadır. Ona göre "hegemonya"nın genel fonksiyonu temelde "güvenliği" sağlamaya yaramaktadır. Michael Mann ise, hegemonyayı, kurallara bağlı bir egemenlik biçimi olarak görmektedir.¹¹ Laclau ve Mouffe'a göre hegemonya kavramı, "yeni bir ilişki tipini özgül kimliği içinde tanımlamak için değil, tarihsel zorunluluk zincirinde meydana gelmiş, bir boşluğu doldurmak için

⁶ Antonio Gramsci, **Modern Hükümdar**, İstanbul: Arya Yayıncılık, 2013, s.10

⁷ Adam David Morton, **Gramsci'yi Çözümlemek**, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011, s.174

⁸ Heinrich Triepel, **Die Hegemonie Ein Buch von Führenden Staaten**, Stuttgart ve Berlin, 1938, s.186'dan aktaran Herfried Münkler, **İmparatorluklar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s.76

⁹ Herfried Münkler, **İmparatorluklar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s.71

¹⁰ Michael Mann, **Die Ohnmachtige Supermacht**, s.25'den aktaran Münkler, s.74

¹¹ Münkler, s.74

ortaya çıkmıştır.¹² Raymond Williams’a göre hegemonya, “bir egemenlik biçimi olarak edilgen biçimde var olmaz, sürekli olarak yenilenmek, yeniden yaratılmak, savunulmak ve değiştirilmek zorundadır.”¹³ Williams’ın görüşü hegemonya kavramının sürekliliği konusunda uyarmaktadır. Çünkü tarihsel süreç içerisinde derinleşen ve genişleyen kavramlar kendilerini zamana ve şartlara uydurabilmek için ideolojik zeminde kendilerini yeniden üretmek zorundadırlar. Bu yeniden yapılanma sorunu hegemonya kavramının zaman içinde farklı katmanlarda yapılanmasına neden olmuştur. Barrett’e göre ise Hegemonya; en iyi, rızanın örgütlenmesi olarak anlaşılır. Bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zora başvurulmadan inşa edildiği süreçtir.¹⁴

Robert D. Keohane hegemonyayı, bir devletin devletlerarası ilişkileri düzenleyen kuralları ayakta tutabilecek kadar güçlü ve bunu yapmaya istekli olduğu durum olarak tanımlamaktadır.¹⁵ J. Mearsheimer’a göre ise bir hegemonun temel amacı, dünya üzerinde kendi bölgesinde hegemonyasını inşa ederken, rakip bir büyük gücün başka bir bölgede hakimiyet kurmasını önlemektir.¹⁶ Gilpin’e göre bir hegemonik devlet, egemenlik kurduğu uluslararası ekonomi-politik yapıyı düşman muhaliflerden gelecek saldırılardan koruyabilmek için yeterli askeri güce sahip olmalıdır.¹⁷ Aslında realist bakış açısının hegemonya kavramını indirgediği düzlem pozitivist yaklaşımla aynı alanı paylaşmaktadır. Bir anlamda Gramsci ve ardıllarının ortaya koyduğu eleştirel yaklaşımın pozitivist eleştirmesindeki amaç uluslararası ilişkilerin inceleme konusunu ve araştırma gündemini yeniden tanımlamak olduğu söylenebilir. Bu alternatif arayışının ortaya çıkardığı yeni bilgi birikimi aynı zamanda hegemonya kavramının ontolojisine de önemli bir katkı sunmaktadır.

Ian Clark’ın tanımladığı, şu ana dek ortaya çıkmış üç tip hegemonya mevcuttur:

1-Kollektif Hegemon Olarak Avrupa Uyumu. 1815 tarihli Viyana Kongresi ile oluşan sistemi tanımlamaktadır. Dört belirleyici unsur: a) Hakimiyet için yasal temel. b) Güçler

¹² Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, A. Kardan(çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.31

¹³ P. Shoemaker ve S.Reese, **İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi**, Medya Kültür Siyaset, (Drl: Süleyman İrvan), Ankara,:Ark Yayınları, 1997, s.151

¹⁴ Michele Barrett, **Marx’tan Foucault’ya İdeoloji**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996, s.65

¹⁵ Robert D. Keohane, **After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy**, First Edition, New Jersey: Princeton University Press, 1984, s34

¹⁶ John Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, First Edition, New York: Norton Press, 2001, s1

¹⁷ Robert Gilpin, **War and Change in World Politics**, First Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 1981, s.203

arasında egemenlik eşitliği. c) Uyum içinde davranan yönetim. d) Kararların ortak alınması.

2-Tekil Hegemon Olarak İngiltere.

3-Koalisyonel Hegemon Olarak ABD. İkinci dünya savaşından sonra ABD bir hegemon güç olarak ortaya çıkmıştır. Sosyalist dünya hariç ikinci dünya savaşının ardından ABD, kurumsal bir inşaya girişmiştir. BM, IMF, Dünya Bankası, DTÖ gibi kurumlar meydana getirilmiştir.

4-İşlevselci Yaklaşım ve Hegemonik İstikrar Teorisi. Hegemonya kavramının işlevselci bir bakış açısına göre değerlendirilmesi hegemonik istikrar teorisi ile ifade edilmektedir. Teorinin içindeki genel vurgu, düzenin sürdürülmesi için devamlı bir hegemonyanın gerektiğidir. Bu da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır:

a)Liderlik teorisi. b)Hegemonya Teorisi.¹⁸

Hegemonya kavramını William Robinson ise dört grupta toplamıştır:

1-Uluslararası hakimiyet olarak hegemonya.

2-Devlet hegemonyası olarak hegemonya.

3-Uzlaşım sal hakimiyet ve ideolojik hegemonya olarak hegemonya.

4-Belli bir dünya düzeninin içindeki tarihsel bloklarda uygulanan liderlik olarak hegemonya.

Uzlaşım sal hakimiyet ve ideolojik olarak hegemonya Antonio Gramsci tarafından kullanıldığı anlamıyla bir ülkede yönetici sınıfın iktidarını kurduğu ve sürdürdüğü yöntemdir.¹⁹

Gramsci'nin katkısı ile hegemonya kavramı, realist paradigmadaki güç ilişkilerinden farklı bir zemine kaymış ve rıza unsuru ile eleştirel bir anlam kazanmıştır. Böylece "hegemonya" kurmak isteyen bir yapı hegemonyasını yeniden üretmek için mutlak şekilde "rıza"ya ihtiyaç duymaktadır. Eleştirel bakış açısından önce yapılan klasik tanımlara örnek olarak Chalmer Johnson'un hegemonya konusundaki bahsi önemlidir. Johnson; Bazı yazarlar hegemonya kavramını sömürgesi olmayan bir emperyalizm için kullandılar, İkinci Dünya Savaşından sonraki 'süper güçler' döneminde hegemonya Batı ve Doğu cepheleri ile eş anlamlı hale geldi.²⁰ demiştir. Klasik hegemonyanın güç

¹⁸ Ian Clark, "Bringing Hegemony Back In: The United States and International Order", **International Affairs**, Vol.85(1), 2009, s.23-36

¹⁹ William Robinson, "Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony", **Critical Review of International Social and Political Philosophy** Vol. 8(4), December 2005, s.1-2

²⁰ Chalmer Johnson, **Der Selbstmord der Amerikanischen Demokratie**, s.44'ten aktaran Münkler, s.75

ilişkilerinin kontrol etme ve kontrol edememe çerçevesinde yapılan tanımı 1970’li yıllarda ABD hegemonyasının sarsılmaya başlamasından itibaren değişmeye başlamıştır. Aslında ABD’nin 2.Dünya savaşıdan sonra kurduğu ekonomik ve siyasal hegemonya, Kore savaşı ile sarsılmış, Vietnam savaşı sonucunda büyük bir aşınmaya uğramıştır. Doyle’a göre ise, hegemonyanın karakteristik özelliği, üstünlük talebinin ittifak ortaklarının “dış politika”sıyla sınırlayıp iç işlerine müdahalelerden uzak durmasıdır.²¹ Bu durum ABD’nin 2.Dünya savaşıdan sonraki durumu için biraz karmaşıktır. Hegemonyasının sarsıldığı zamanlarda askeri müdahaleden kaçınmayan ABD için bir hegemonya durumundan çok hegemonyayı inşa çabası göze çarpmaktadır. Doyle’un bahsettiği gibi bir egemenlik çeşidi Pax-Romana gibi barış dönemleri için daha uygun düşmektedir.

Williams’a göre “Hegemonya yaşamın tümünü kapsayan pratikler, beklentiler bütünüdür. Başka bir deyişle bu en güçlü anlamıyla bir ‘kültür’dür, ama belirli sınıfların yaşanmış egemenliği ve boyun eğmesi olarak görülmesi gereken bir kültürdür.”²² Hegemonya tek başına sadece güç ilişkilerini açıklayan bir kavram değildir bunun yanında ideolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik bir bütün olarak karşı hegemonya oluşmasını engelleyen tarafı da vardır. James Lull ise “Hegemonik ideoloji, egemen değerleri kitle bilincine ekerek, o doğrultuda bilinç/rıza üretmeye çalışır.” demiştir.²³ Hegemonya eleştirel bakış açısının altında “aygıtları” ile işlevseldir. Aksi takdirde kaba güç ile yapılanan hegemonya bir süre sonra bu özelliğini yitirecektir. Daha doğrusu sert gücü (*hard power*) takip eden bir yumuşak güç (*soft power*) hegemonyanın sağlamlaşmasını ve sürekliliğini sağlamaktadır.

1970’lerdeki yaşanan gelişmeler eleştirel yaklaşımın uluslararası ilişkilerdeki etkisinin artmasına ve hakim hegemonya kavramının da eleştirilmesine yol açmıştır.²⁴ Portelli’ye göre devlet hegemonyasının zorlandığı alanlarda zora başvurur ama normalde bunu çok uzun süre uygulamaz. Çünkü uzun süren zor ve baskı karşı-hegemonyayı güçlendirebilir.²⁵ Burada dört önemli hegemonya kavramı önem kazanmaktadır. Bunlar: Hegemonik istikrar, hegemonsuz istikrar, yapısal hegemonya ve karşı-hegemonya.²⁶

²¹ Münkler, s.78

²² Raymond Williams, **Marksizm ve Edebiyat**, İstanbul: Adam Yayınları, 1990, s.88-89

²³ James Lull, **Medya İletişim Kültür**, İstanbul: Vadi Yayınları, 2001, s.19

²⁴ Eralp, s.159

²⁵ Hugues Portelli, **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Ankara: Savaş Yayınları, 1982, s.25-26

²⁶ Eralp, s.156

Hegemonik istikrar yaklaşımında neo-realistler liberal ve istikrarlı bir dünya sisteminin yaratılması için hegemonik ulus devletlerin ön şart olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır.²⁷ Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse hegemonya kavramı düzen kavramı ile eş tutulmaktadır. Bu ideal düzende ABD hegemonik bir güç olarak çeşitli aygıtları ile sağladığı hegemonya sayesinde düzeni oluşturmakta ve sürekliliğini sağlamaktadır. Keohane ise “Hegemonya Sonrası” adlı önemli yapıtında ABD’nin yarattığı düzenin, yaratılan uluslararası işbirliği mekanizmaları sayesinde ABD’nin gücü azalsa bile sürebileceği görüşünü ileri sürmektedir.”²⁸ Böyle bir hegemonsuz istikrar tasavvuru çok güçlü bir uluslararası işbirliği ve bunun mekanizmaları ile sağlanması mümkündür. Böyle bir uluslararası yapıda ABD’nin güçlü olması ya da hegemonyasını sürdürmesi gerekmemektedir. Daha doğrusu Keohane gibi liberal kurumsalcılar düzenin kuruluşunda hegemonyanın gerekli olduğunu ancak devamında buna gerek olmayacağını savunmaktadırlar.

Wallerstein ise “hegemonya”yı ekonomik güce indirgemiş ve bunun üzerinden bir yapısal hegemonya kavramı ortaya atmıştır. Ona göre dünya sisteminin en önemli yapısı 15.yüzyıldan sonra kapitalizmin gelişmesi ile şekillenen dünya ekonomisidir. Dünya ekonomisinin yapısı ise merkez, çevre ve yarı-çevreyi yaratmaktadır.²⁹ Deterministik bir bakış açısına sahip olan Wallerstein, ekonomik gücü ön plana çıkarmış ve hegemonyanın önemli unsurlarından birisi olan “rıza”ya yer vermemiştir. Bu noktada ortaya attığı teori merkez ülkeler arasındaki güç ilişkilerini rekabet temelinde açıklamaktadır. Eleştirel bakış açısı ile beraber ortaya atılan önemli kavramlardan birisi de “karşı hegemonya” (*counter hegemony*)dır. Cox, hakim ülke ve üretim tarzına dayanan hegemonyaya karşı, karşı hegemonyaların oluştuğu görüşünü savunmaktadır. Kısaca hegemonyalar karşı hegemonyaları doğurmaktadır.³⁰ Sonuç olarak hegemonya, uluslararası ilişkiler literatüründe bir devletin diğer devletler üzerinde kurduğu ideolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik aygıtlar ile desteklenmiş ve uluslararası kuruluş ya da örgütler aracılığıyla sürekliliği sağlanan rızaya dayalı bir yapı olarak tanımlanabilir. Daha doğrusu Gramsci’nin gösterdiği gibi hegemonya, objektif maddi güçler ile ahlaki-politik fikirlerin

²⁷ Eralp, s.162

²⁸ R.O. Keohane ve J.S. Nye, **Transnational Relations and World Politics** Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1977’den aktaran Eralp, s.166

²⁹ Eralp, s.168

³⁰ Eralp, s.174

birliğine işaret etmektedir.³¹ Sonuç olarak hegemonya kavramının aktörler nezdinde tanımlarının değiştiğini ve sağlanan uzlaşmanın bütün aktörlerin katılımıyla ortaya çıktığını görmekteyiz. Ancak sistemin sürdürülebilmesi için gerekli olan devamlılığın sağlanmasında askeri güç ve uluslararası örgütler gibi çeşitli aktörlerin günümüzde kullanıldığı görülebilmektedir. ABD'nin imparatorluğa benzeyen küresel askeri üs ağı bunu doğrulamaktadır. Dünyanın her yerinde var olan üsleri ve bu ülkelerle kurduğu askeri-ticari ilişkiler hegemonyanın oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır. Afganistan ve Irak örneklerinde görüldüğü gibi böyle kurulmaya çalışılan hegemonyanın zora dayalı olması nedeniyle inşa edilemediği ve gerek Irak gerek Afganistan'da ciddi etnik ve dinsel sorunlar yaşandığı bize Cox'un hegemonya tanımını hatırlatmaktadır. Bir ülkede ya da bölgede hegemonya sağlanması için önce içerde bir uzlaşma yaratılmalı ve bu dışarı sirayet etmelidir. Ayrıca hegemonyanın inşasında ülkedeki tarihsel blokta yararlanmalı ve bunun küresel tarihsel blokla olan uyumu göz ardı edilmemelidir. Hegemonya bu şartlarda oluşmakta ve devamlılığı için de buna ihtiyaç duymaktadır. Bir sonraki bölümde Gramsci ve hegemonya kavramı eleştirel teori çerçevesinde değerlendirilecektir.

Ele aldığım tez konusunun dünya düzenini ilgilendirmesi sebebiyle, "hegemonya" kavramının ve kavrama yeni bir açılım getiren *Neo-Gramscici* anlayışın uygun bir metodolojik yönelim olacağını düşündüm. Bu nedenle kuramsal çerçevede Gramsci ve Cox'un görüşleri üzerinde duracak ve hegemonyanın inşa edilmesi sırasında ortaya çıkan yapıyı analiz etmeye çalışacağım. Vietnam savaşı ile zarar gören *Pax-Americana*, sorgulanmaya başlanmış ve özellikle 1970'li yıllarla beraber teori alanında önemli açılımlar olmuştur. Alternatif dünya düzenlerinin olabilirliği üzerinden yola çıkan Robert Cox, Gramsci'nin görüşlerinden istifade ederek dünya düzenine eleştirel bir pencereden bakmayı denemiştir. Gramsci'nin katkılarıyla genişleyen ve derinleşen hegemonya kavramının sadece askeri güç (kaba güç) ile sağlanamayacağı bunun yanında aktif rıza ve tarihsel blok gibi yapıların da kavramı zenginleştirilmesi, tezimde ele aldığım "*Hegemonya İnşasında Ordu'nun Yeri*" problemine ciddi bir boyut kazandırmaktadır. Soğuk savaş sonrasında oluşan uluslararası sistemde ABD'nin hegemonya inşa ederken askeri gücünü (ordu) nasıl kullandığını/askeri gücün ne kadar işe yarayıp yaramadığı? İşe yarıyorsa bunun hangi düzeylerde olabileceği sorularına doyurucu cevaplar verebilmek ve tezimin

³¹ Robert Cox, *Labour and Hegemony, International Organization* 31(1977), s.387'den aktaran Martin Griffiths-Steven C. Roach M. Scot Salamon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Ankara:Nobel Yayınevi, 2011, s.167

test edilmesini sağlayabilmek için öncelikle “hegemonya” kavramının kuramsal çerçevesinin çizilmesi gerektiğini düşünüyorum.

1.2. Eleştirel Yaklaşım Açısından Hegemonya Tartışmaları

Soğuk savaşın ardından yeniden yapılanan dünya düzeni ciddi bir paradigma değişimine sahne olmuştur. Gerek siyaset gerek uluslararası ilişkiler literatüründe kavramlar derinleşmiş ve genişlemiştir. İki kutuplu dünyanın gerçekleri postmodern bir düzlemde yeniden tanımlanmış ve kavramsal gerçeklikleri sorgulanmıştır. 1970’li yıllarda başlayan ve Uluslararası İlişkiler alanında yapılan teorik çalışmalar/tartışmalar Soğuk Savaş ile beraber iyice yoğunlaşmıştır. Bu teorik araştırmalardan birisi olan ve Gramsci’den aldığı tarihsel birikimi Uluslararası İlişkiler alanına uygulayan Robert W. Cox’un Eleştirel Teori denemeleri de bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Gramsci’den alınan “hegemonya” kavramı pozitivist bakış açısının karşısına alternatif bir epistemolojik manevra alanı çıkarmıştır. Bu sayede Cox, eleştirel bir rasyonalite çerçevesinde işlevsel bir Uluslararası ilişkiler teorisi ortaya koymuştur. Hegemonya konusunda iki farklı görüş öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi ekonomik ve askeri güce önem verirken diğeri ise hegemonik güçlerin birbirlerini izledikleri ve hegemonyanın bir güçten diğerine geçtiğini iddia etmektedir. Birincisi Realist bakış açısı, ikincisi ise eleştirel bakış açısıdır. Hegemonya kavramının analizine geçmeden önce *eleştirel teori* ile ilgili genel bir çerçeve ortaya koymak gerekmektedir.

Aslında Uluslararası İlişkilerde Marksist yaklaşımın içinde yer alan eleştirel teori ve tezimde kullandığım hegemonya ekolü, tezin problematiğini açıklamadaki kabiliyeti açısından son derece önemlidir. Her ne kadar neo-marksist olarak tanımlansalar da gerek Gramsci ve gerek Robert W. Cox, *Ortodoks Marksizmin* temel perspektifinden uzakta durmakta, ilk dönem Marksistlerinin radikal dönüşüm yaklaşımlarını aynen kullanmamaktadırlar. Bu açıdan farklı bir konumda dursalar da devleti ve toplumu tarihsel ve sosyal bağlamında ele alan Neo-Gramscici bakış açısı üretim ilişkileri ve bunun topluma olan yansımaları da çözümlemelerinde öncelikli olarak kullanılmaktadırlar.

Eleştirel Kuramın felsefi ve sosyolojik çözümlemelerinin temel konusunu özdeşlik ilkesinin (*özne ve nesnenin birliği*) reddi oluşturmuştur.³² Araçsal aklın güdümündeki

³² Martin Jay, *Diyaletik İmgelem-Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi 1923-1950*, Ünsal Oskay(çev.), İstanbul:Belge Yayınları, 2005, s.386

aydınlanma projesi, doğanın ve insanın birer hâkimiyet nesnesine indirgenmesine yol açmaktadır. Bu indirgemeci yaklaşım, problemlerin analizinde var olabilecek alternatif çözüm modellerini ve perspektifleri ötelemektedir. Deney ve gözleme indirgenmiş yaklaşım, sosyal bilimlerin barındırdığı karmaşık meselelerin analizinde bir yöntem problemini ortaya çıkarmaktadır. Eleştirel Teori çerçevesinde yapılan metodolojik denemeler aynı zamanda probleme yaklaşım konusunda da bir özgünlük ortaya koymaktadır. Bunun da ötesinde eleştirel düşüncenin görevi sadece çeşitli olguları tarihsel gelişmeleri içinde anlamak değil, olgu kavramının ötesini görebilmek, olgunun ortaya çıkışını ve dolayısıyla göreceliliğini anlamaktır.³³ Eleştirel düşünce, statükonun nasıl değiştirilebileceğinin bilimsel koşullarını tarihin dinamiğini inceleyerek, saptayarak ve kestirimler yaparak alternatif manevra alanları ve yeni statükolar yaratabilmenin kapılarını açmaktadır.³⁴ Eleştirel Teorinin diğerlerinden temel farkı Marksizm gibi kapitalizme alternatif arayan teorileri de içinde barındırıyor olmasıdır. Bu perspektiften bakıldığında eleştirel teori denemelerinin realizmin “güç odaklı” bakış açısına ciddi bir derinlik kazandırdığı ve aynı zamanda önemli bir alternatif epistemolojik alan yarattığını belirtmek gerekmektedir. Aslında burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi eleştirel teorinin “devlet”i *a priori* bir kavram olarak ele almaması ve bunun yanında “yapı” kavramını da analizin merkezine alma çabası olarak görülmektedir. Örneğin Cox; devleti, yine tarihsel süreç içerisinde kapitalizmin ürettiği bir yapı-aktör olarak değerlendirmektedir. Cox’un sorun çözücü teorinin karşısına yerleştirdiği eleştirel teori, pozitivizmin verili (*given*) olarak aldığı aktörleri tarihsel ve sosyal bağlamları içinde değerlendirmektedir. Burada bir inşa süreci analizine de dikkat çekmek gerekmektedir. Özetle pozitivist eleştiri ve sosyal insanın *uluslararası* kavramına katkıları ve normatif bir gündem yaratma çabası eleştirel teorinin temel argümanları olarak ele alınabilir.

1.2.1. Gramsci ve Hegemonya Kavramı

Antonio Gramsci 1891 yılında Sardunya’da doğmuş ve Mussolini İtalya’sında yaklaşık 10 yıllık tutukluluğuyla daha da kötüleşen sağlık sorunları dolayısıyla 1937 yılında Roma’da ölmüştür.³⁵ Hegemonya kavramı Gramsci tarafından etkin bir şekilde kullanılmış ve fonksiyon kazanmıştır. Onun, hegemonya kavramını “rıza” unsuru ile

³³ Max Horkheimer, *Akil Tutulması*, Orhan Koçak (çev.), İstanbul:Metis Yayınları, 1998, s.111

³⁴ Burcu Bostanoğlu ve Mehmet Akif Okur, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram*, Ankara:İmge Kitabevi, 2009, s.11

³⁵ Griffiths, Roach ve Salamon, s.186

beraber kullanması kavrama yeni bir boyut kazandırmış ve eleştirel teoriye yeni bir katkı sunmuştur. Ransome'a göre:

Gramsci hegemonya kavramını çeşitli biçim ve bağlamlarda kullanır. Terimin en sık kullanımı ve son zamanlardaki Marksist söylem içindeki en yaygın kullanımı, fiziksel güç veya zor'u; düşünsel, ahlaki ve kültürel ikna veya rıza ile birleştiren bir toplumsal ve siyasal '*kontrol*' biçimi anlamındaki kullanımıdır.³⁶

Gramsci'nin görüşüne göre, modern koşullarda kazanmak isteyen sınıf, entelektüel ve ahlaki önderliği ele almalı, değişik güçlerle ittifak ve uzlaşmalar gerçekleştirmek için kendi dar "ekonomik-toplu" çıkarlarının ötesinde davranmalıydı. O, bu sosyal güçlerin birliğine Georges Sorel'den aldığı bir terimle "*tarihsel blok*" dedi.³⁷

Anderson'a göre, "Gramsci'nin hegemonya kavramını kullanışı, her şeyden önce köylülükle sınıf ittifakı ve burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliği anlamındaki tanımlamalarından kaynaklanır."³⁸ Hegemonya, iki seviyede kendini ortaya koyabilir; bir tarihsel blok inşa ederek ve bir devlet biçimi dahilinde toplumsal kaynaşmayı sağlayarak ve ayrıca hegemonyayı dünya düzeni seviyesine yükseltmek için bir üretim biçimini uluslararası bazda genişleterek.³⁹

Hegemonya kurulurken kaba kuvvet ve güç kullanılır, ancak düzen kurduktan sonra ikna etme ve rıza sağlama ağırlık kazanırken, güç arka planda kalır.⁴⁰ Gücün ikinci plana atılması hegemonyanın doğasından kaynaklanan bir gerekliliktir. Kavramın yerleşmesi ve sürdürülebilirliği için bu şarttır. Gramsci için hegemonya; egemen sınıfın hükmedilenlerin rızasıyla ondan korunma yeteneği, hükmedilen sınıfa entelektüel ve ahlaksal liderlik yapma yeteneği ve hükmedilenlerin kendi çıkarlarının egemenin çıkarlarıyla aynı olduğuna ikna yeteneğidir.⁴¹ Marksizm'in indirgemeci bir yaklaşımla ekonomik determinizmle açıkladığı alt yapı-üst yapı kavramını Gramsci yeniden anlamlandırır ve bunun sonucunda farklı bir katmanda yeniden açıklar. Onun ortaya koyduğu politik toplum (*üst yapı*), sivil toplum (*alt yapı*) ile hedeflerini uyumlulaştırır, ya da uyumluymuş gibi gösterir. Bunun için kullandığı aygıtlar, ideolojisinin taşındığı

³⁶ Ransome ve Gramsci, s.178-179

³⁷ Ransome ve Gramsci, s.10

³⁸ Anderson, s.35

³⁹ Morton, s.174

⁴⁰ Bostanoğlu ve Okur, s.47

⁴¹ Griffiths-Roach ve Salamon, s.188

birer kanala dönüşmektedir. Gramsci'ye göre aydınlar tarihsel blokun kurulmasında anahtar bir rol oynamaktadırlar. Aydınlar ayrı bir sosyal tabaka değildir. Gramsci aydınları sosyal sınıfa organik olarak bağlı görmektedir. Aydınlar, tarihsel blokun ortak bir kimlik edinmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.⁴² Bu tarihsel blokun kurulması sanıldığı kadar kolay değildir. Hegemonik açıdan sağlanan *oydaşma* alt yapı ile üst yapıyı kenetleyebilmelidir. İşte burada Gramsci'nin "*organik aydın*" kavramı tarihsel blokun oluşum sürecine yeni bir açıklama getirmektedir. Bu organik entelektüeller hegemonun hâkim siyasi rolüne entelektüel ve ahlaki destek sağlarlar. Aynı zamanda bir sınıfın ve bir tarihsel blokun üyelerini ortak bir kimlik içinde bir arada tutan zihinsel imajları, teknolojileri ve örgütleri geliştirme ve sürdürme işlevi görürler. Bunun yanında entelektüeller gerektiğinde hâkim sınıfın ideolojisini yeniden formüle etme ve değiştirme işlevini de yerine getirirler.⁴³ Organik aydınların hegemonik söylemi tahkim etmesi ile başlayan dönüşüm bir süre sonra yapının da dönüşmesini sağlayacaktır. Böylece ortaya çıkan yeni söylem hem ideolojik hem de ekonomik anlamda yeni bir önerme ortaya koyacaktır.

1.2.1.1. Tarihsel Blok

Gramsci'nin hegemonya ile beraber kullandığı en önemli kavramlardan birisi de "tarihsel blok" kavramıdır. Gramsci'ye göre tarihsel blok kısaca, belli bir zaman ve mekândaki, belli bir altyapı-üstyapı bütünlüğüdür. Bir yanda üretim ilişkilerini ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal sınıfları kapsayan bir altyapı, diğer yanda ise ideolojik ve siyasal öğelerden oluşan bir üstyapı söz konusudur. Tarihsel blok, hegemonyanın yerleşmesi ve ideolojik, kültürel ve sosyal temelde yeniden üretilmesi için kilit öneme sahiptir. Ayrıca bir diğer önemli kavram olan "sivil toplum" da bu noktada devreye girmekte ve "rıza" böylece kendisini oluşturmaktadır.

Hegemonya; tarihsel blok, organik aydın ve sivil toplum kavramları eşliğinde Gramsci tarafından bir genişlemeye tabi tutulmuştur. Eleştirel teorinin temel anlayışı uluslararası sistem içerisindeki yapısal eşitsizliğin kökenlerine inmek ve bu duruma alternatif çözüm alanları göstermeye çabalamaktır. Gramsci her ne kadar teorisini uluslararası ilişkiler alanına yönelik olmadan ortaya koymuşsa da, hegemonyanın Hegel'in "*kabul görme*"

⁴² Robert W. Cox, **Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method**, Stephen Gill (ed.), **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), s.57

⁴³ Stephen Gill, **American Hegemony and the Trilateral Commission**, New York : Cambridge University Press, 1990. s. 52

kavramından beri tartışılan efendi-uşak ilişkisindeki çatışmanın temeline inmesi kaçınılmazdır. Gramsci, burada devlet denilen örgütlenmenin nasıl ortaya çıktığını ve bunun dışı doğru nasıl genişlediğini “hegemonya” kavramı etrafında incelemektedir. Bu da bize şunu göstermektedir ki devlet, sadece siyasi kurumlardan (ordu, hükümet vb) oluşmaz, bunun yanında sivil kuruluşları da içine alarak (mason locaları, kiliseler, cemaatler vb.) genişler ve böylece kontrol ettiği kitleler üzerinde kendisini kabul ettirmektedir. Bu kabul görme isteği *Hegelci* bir bakış açısı ile irdelendiğinde aslında devletin kendisini bu düzlemde neden yeniden ürettiğini de açıklamaktadır. Zor ve güce dayalı bir ideolojik yeniden üretim devleti zora sokmuş ve yıpratmıştır. Meşruiyet arayan devlet, bunu sağlamak için güçlü bir rıza mekanizması kurmuş ve böylece kitleleri de bu sürece dahil etmiştir.

Gramsci’nin diğer önemli kavramlarından birisi de “*sivil toplum*”dur. Sivil toplum, genelde kamusal (*public*) değil özel (*private*) çıkarlar alanıdır. Hegemonya burada uygulanmakta ve altyapı-üstyapı ilişkilerinin koşulları, sınıflar arasındaki mücadelenin sonucu doğrultusunda, sivil toplum alanında oluşturulmaktadır.⁴⁴ Gramsci’ye göre kuvvetler ayrılığı ve bunun gerçekleşmesinden doğan tartışmalar ve hukuk kuralı sistemi, “*Civile*” toplumla siyasal toplum arasındaki mücadelenin sonucudur.⁴⁵ Gramsci, düzenleme olanağı bulamadığı ve hapishanede ağır sansür koşulları altında yazdığı defterlerde felsefi ve siyasal alanda önemli konulara değinmiştir. Bunlar arasında belki de günümüz literatürüne en çok katkısı olan genişletilmiş hegemonya kavramıdır. Bu kavramla beraber hem ulus-devlet düzeyinde hem de uluslararası düzeyde iktidarın yapısı analiz edilmiş ve işleyiş mekanizması gözler önüne serilmiştir. Kavramı Uluslararası İlişkiler alanına uygulayan isim Robert W. Cox olmuştur. Cox’un önderliğini yaptığı Gramscici görüş, hegemonya kavramına merkezi bir rol vermiş, bir yandan hegemonyanın oluşumunu çok boyutlu incelerken, diğer yandan karşı hegemonyanın (*counter hegemony*) nasıl oluşabileceğini de araştırmaya yönelmiştir.⁴⁶ Hegemonya tartışmaları sırasında başvurulması gereken önemli kavramlardan birisi de Gramsci’nin Pasif Devrim kavramıdır. Hegemonik geçişi açıklamada önemli bir yer tutmaktadır.

⁴⁴ Stuart Hall, Bob Lumley ve Gregor McLennan, **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**, Sadun Emrealp(çev.), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985, s. 8.

⁴⁵ Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri**, İstanbul: Belge Yayınları, 2011, s.316

⁴⁶ Eralp, s.171

1.2.1.2. Pasif Devrim

Pasif Devrim kısaca devrimci hareketlerin mevcut düzene soğurulması olarak tanımlanabilir.⁴⁷ Marjinalleşen ve bastırılmayan hareketler hegemonyacı proje tarafından massedilir ve böylece hegemonya yeniden üretilerek devamlılık sağlanmaktadır. Gramsci'ye göre iki tip toplum vardır. Birinci tip toplumlarda, üretim ve toplumsal ilişkilerin değiştiği toplumsal bir devrim söz konusudur, ikinci tip toplumlarda ise, eski düzen değişmeksizin oluşturulan yeni bir düzene geçilmektedir. Bu toplumlarda yeni endüstriyel burjuvazi, hegemonyayı gerçekleştirmede başarısız olmaktadır. Burada Gramsci'nin "pasif" olarak adlandırdığı durum gerçekleşmektedir.⁴⁸ Pasif devrim (*rivoluzione passiva*) denilen bu durumda sadece ülke içindeki iktisadi ve politik yapı düzenlenmez aynı zamanda ülkedeki burjuva sınıfının gelişimine de ön ayak olunmaktadır. Böylece baskın sınıf olan hegemonya içerden dışarıya doğru genişlemeye başlamaktadır. Bu süreçle birlikte ulusal hegemonya iktisadi ve toplumsal kurumlar, kültür, teknoloji ile iç içe geçmektedir. Böylece ülke sınırlarını aşarak periferideki ülkelere yönelmektedir. Bu durum çevre ülkeler için pasif devrimi ifade etmektedir.⁴⁹ Bugün dünya üzerindeki ABD hegemonyası da dikkatli bakıldığında Gramsci'ci bir "pasif devrim" olarak adlandırılabilir. İçerde sermaye ve devletin oluşturduğu tarihsel blok periferideki ülkelerin "onayını" dikkate almadan bir düzen inşasına girişmektedir. Irak savaşı örneğinde olduğu gibi bu durum, uluslararası toplumun onayı olmadan zora dayanmaktadır.

Gramsci'nin ortaya koyduğu pasif devrim durumunda, toplumsal ilişkiler temelde radikal olarak dönüşüme uğramamaktadır. Bu dönüşüm olmadan iktidara gelen siyasal oluşum bir pasif devrim durumuna neden olmaktadır. Aslında kapitalizmin krize girdiği anlarda pasif devrim ortaya çıkarak bu krizin ortaya çıkardığı çelişkileri absorbe etmektedir. Hegemonyanın sınıfsal karakteri değişmemekte ancak sınıfsal yapılar arasında bir pozisyon değişimi yaşanmaktadır. Daha da genişleterek söylersek farklı sınıfların hegemonyayı sürdürmek için düzenle bütünleşmesi durumunu da ifade etmektedir.

⁴⁷ Cihan Tuğal, **Pasif Devrim İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi**, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı, 2014, s.47

⁴⁸ Robert Cox, **Gramsci, Hegemony and International Relations: an Essay in Method**, içinde Gramsci, Historical Materialism and International Relations, Edited by Stephen Gill içinde Cambridge Univ. Press, s.54-55

⁴⁹ Yeliz Sarıöz Gökten, **Hegemonya İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği**, Ankara: Nota Bene Yayınları, 2013, s.55

1.2.2. Neo-Gramscici Yaklaşım: Robert W.Cox ve Stephen Gill

Robert W. Cox, Kanada'nın İngiliz ve Fransız kökenliler arasında kimi zaman açık kimi zaman da üstü kapalı süregiden bir rekabetin sosyal bir "norm"a dönüştüğü Quebec eyaletinde yetişmiştir.⁵⁰ ILO'da 25 yıl çalışan Cox, buradaki kendi rolünden hareketle bu örgütün de, diğerlerinin de esas itibari ile ileride "hegemonya" adını vereceği global ilişkiler sisteminin bir dayanağından başka hiçbir şey olmadığını kavramıştır.⁵¹ Gramsci'nin "*toplumsal dönüşümün*" materyalist tarihsel problematiğine getirdiği "*dağıtıcı*" açıklamaların yanında Robert Cox'un 1980'li yıllarda hegemonyaya karşı ortaya koyduğu çalışmalar bir kırılma ortaya çıkardı.⁵² Eleştirel teori çerçevesinde görüşler ortaya koyan Cox; Gramsci, Braudel, Sorel, Collingwood ve Vico gibi isimlerden etkilenmiştir. Robert Cox, Eleştirel Kuramın Uluslararası İlişkilerde postrealist (*postpozitivist*) bir analiz geliştirmek ve tarihi gelişmenin alternatif mecralarını araştırarak, tarihi materyalizmin özgün bir yorumuna dayanan ve evrensel özgürleşmenin (*emancipation*) politik olasılıklarını irdelemek amacını güden başlıca temsilcisidir.⁵³ Eleştirel teori çerçevesinde yazan düşünürler, eşitsizliğin altında yatan tarihi koşulların, bu eşitsizliği devamlı kılan maddi ve ideolojik güçlerin ve adil bir dünya düzeni için mevcut sistemin radikal reformuna yönelik potansiyelin eleştirel bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.⁵⁴ Cox, hegemonyanın üretim ve sosyal ilişkilerin şekillendiği global sivil toplumda temellendiğini savunmaktadır.⁵⁵ Cox'un hegemonya yorumu Gramsci'deki orijinal bağlamında olduğu gibi bir çelişki ve mücadele kaynağına değil, bir *konsensüs* alanına işaret etmektedir.⁵⁶ Devlet, baskın sınıflarla sınıf fraksiyonları arasındaki hegemonik bir ilişkinin yoğunlaşmasıdır. Bu, bir yönetici sınıf "*hegemonik bir proje*" ya da siyasi hegemonya ilişkisi dahilindeki kendine özgü iktisadi ortak çıkarları aşan bir çıkarlar dayanışması geliştirdiğinde ortaya çıkar.⁵⁷ Bu hukuki ve ideolojik zemin,

⁵⁰ Bostanoğlu ve Okur, s.19

⁵¹ R.W.Cox with Timothy Sinclair, **Approaches to World Order**, Cambridge University Press, NY., 1996, s.22,24-25'den aktaran Bostanoğlu ve Okur, s.21

⁵² Andreas Bieler and Adam David Morton, "A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change:Neo-Gramscian Perspectives in International Relations", **Capital & Class Spring** 2004 vol. 28 no. 1 85-113, s.85

⁵³ Andrew Linklater, **Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations**, MacMillan, London, 1990:27; aktaran Bostanoğlu ve Okur,s.25

⁵⁴ Griffiths, Roach ve Salamon, s.161

⁵⁵ Eralp,s.173

⁵⁶ Thomas Edward Gillion, The Dialectic of Hegemony, Robert W. Cox, Antonio Gramsci and Critical International Political Economy, Unpublished Phd Thesis, Queens University Kingston, Department of Political Studies, 1999: s.23; aktaran Bostanoğlu ve Okur, s.71

⁵⁷ Morton, s.173

hegemonik siyasal perspektif doğrultusunda oluşturulmazsa, meşruiyeti olamayacağı için hegemon güçler bu zeminleri de etkileyerek kendi hedeflerine uygun hale getirirler. Bundan dolayıdır ki, Cox'a göre, bu kuruluşlar ve örgütler, bizzat hegemonik dünya düzeninin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu düzenin aktörleri konumuna yükselmişlerdir.⁵⁸ Uluslararası örgütler hegemonyanın kurumlarının ve ideolojisinin oluşma sürecine hizmet ederler. Bu çerçevede şu önemli rolleri vardır: 1- Hegemonik dünya düzeninin yayılmasına yardım eden kuralları koyarlar. 2- Kendileri dünya hegemonik düzeninin ürünüdürler. 3- Dünya düzeninin normlarının meşrulaştırılmasını ideolojik olarak sağlarlar. 4- Çevre ülkelerden elitleri kendilerine çekerek, yanlarına alırlar. 5- Karşı hegemonya fikirlerini emerek yumuşatırlar. Kısaca, uluslararası örgütlerin ideolojik işlevleri bulunmaktadır.⁵⁹

1.2.2.1. Robert W. Cox ve Uluslararası Sistem

Robert W.Cox, pozitivist bir bilgi anlayışından yola çıkan ve devlet merkezli güç ilişkilerini, araştırmanın temel hedefi haline getiren *realist* ve *neo-realist* yaklaşıma karşı var olan yapısal eşitsizliklerin hangi açılımlar ile açıklanabileceği ve en önemlisi de bu yapısal duruma karşı nasıl bir karşı-yapısal durumun olabileceğini araştırmaktadır. Onun yaklaşımında devlet merkezli pozitivist anlayışın karşısına sosyal kuvvetler dediği toplumu da bu sürecin içine sokan tutum önemlidir. Burada Cox'un kullandığı bir takım anahtar terimlere odaklanmak gerekmektedir. Cox, uzun soluklu bir mücadele ve karşı hegemonya oluşturmak için ulusal seviyede Gramsci'nin terimiyle tarihi blokların oluşturulmasını önermiştir.⁶⁰ Aslında bu kavramın kökeni Braudel'e kadar dayanmaktadır. Cox, çalışmalarında daha çok "*tarihi yapılar*" kavramını kullanmaktadır. Tarihi yapı kavramı insanların ve devletlerin içlerinde eylemlerini yürüttükleri çerçeveleri tarif eden zamana dayanıklı düşünce ve aksiyon örüntülerini ifade etmektedir.⁶¹ Cox, bu kavramın üretimin örgütlenmesi, devlet biçimleri ve dünya düzenleri üzerindeki etkisine yoğunlaşmaktadır. Cox'un görüşlerinde modernist realizmin ortaya koyduğu evrensellik kavramına karşılık tarihselcilik ön plana çıkmaktadır. Ona göre tarih dışı ve tarihsiz bir yaklaşım "*sorun çözücü kuramların*"

⁵⁸ Robert W. Cox, Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, Stephen GILL (Ed.), **Gramsci, Historical Materialism, and International Relations**, New York, Cambridge University Press, 1993., s.61-63

⁵⁹ Eralp, s.174

⁶⁰ Eralp, s.175

⁶¹ R.W.Cox with Timothy Sinclair, **Approaches to World Order**, Cambridge University Press, NY., 1996, s.22,24-25'den aktaran Bostanoğlu ve Okur, s.33

araştırma yaklaşımına uygun düşmektedir. Fakat bu yaklaşım tarihselcilikten koptuğu için analizleri doyurucu değildir. Robert Cox, hegemonyanın mekanizmalarını fikirler, kurumlar ve maddi kabiliyetler arasındaki uyum olarak tanımlamaktadır. Ancak bu uyum, diyalektik eşitliğin yalnızca bir tarafı için geçerlidir.⁶² Bu şekilde hegemonya, *post-hegemonik* bir dünyada “meşruiyet” tanımına doğru kaymaktadır. Cox’un hegemonya teorisi belirli süreçler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Sosyal ilişkilerin sömürücü karakterinin ve üretim alanındaki değişimin diyalektik olabilirlikleri üzerinde durmaktadır. Cox, bu durumu tarih dışı bir gerçek olarak değil tam tersi devam eden yeni formların yaratıcılığı olarak görmektedir.⁶³

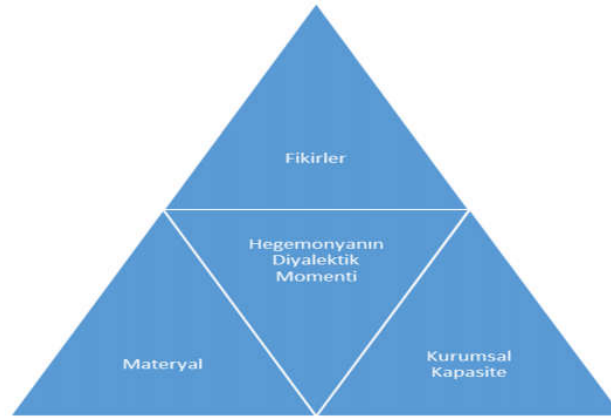

Şekil-1: Güçlerin Diyalektik İlişkisi

Şekil-1’de gösterilen bu üçlü yapı Robert W. Cox’un temel çözümlemesinde kullandığı üç anahtar kavramı belirlemektedir. Ona göre üretim biçimleri ve örgütlenmeleri devlet biçimlerine etki etmektedir. Ayrıca devlet biçimlerinin ulus aşırı düzlemde yaptıkları hamleler de dünya düzenlerinde bir takım değişimlere neden olmaktadır. Burada Cox’un ortaya koyduğu diyalektik yapının Gramsci’nin diyalektik anlayışından farkı “*diyalektik*” kavramının tanımlanmasında yatmaktadır. Cox, şekilde gösterilen diyalektik işleyişi bir uyum olarak göstermekte iken, Gramsci’de diyalektik kavramı daha çok çelişkili iki yapının birbirlerini ileri doğru hareket ettirdikleri bir durum olarak kullanılmaktadır.

⁶² Thomas Edward Gillion, “The Dialectic of Hegemony, Robert W.Cox, Antonio Gramsci and Critical International Political Economy”, (Unpublished PHD thesis, Queen’s University Kingston, Department of Political Studies, 1999), s.241-242’den aktaran Bostanoğlu ve Okur, s.71

⁶³ Bieler and David Morton, s.86

Şekil:2 Hegemonyanın Diyalektik Momenti

Şekilde de görüldüğü gibi, üç ana alan içinde, üç önemli faktör tarihsel yapıyı oluşturur: Fikirler: Özneler arası anlamlar olarak anlaşılan kolektif dünya düzeni imajlarıdır. Materyal Kapasite: Birikmiş Kaynaklara atıfta bulunur. Kurumlar: İlk iki elementin karışımı, belirli bir düzeni istikrarlı hale getiren anlamında kullanılmaktadır. Tarihsel yapıyı oluşturan bu faktörler üzerinden hegemonyanın tanımı yeniden yapılmaktadır. Böylece hegemonyanın tanımı genişlemekte ve kavram yeni anlamlar kazanmaktadır. Cox, böylece tarihi yapılar kavramını araştırma yaklaşımının içine zihinsel bir araç olarak yerleştirmektedir. Fikirler, materyal kapasite ve kurumların belirli oydaşmalar eşliğinde bir araya gelmeleri ile beraber böylece “*tarihi yapılar*”ın oluştuğu görülmektedir.

Realistler, anarşik ortamın istikrara kavuşmasını bir hegemonya olarak görürken, Cox birbirini izleyen dünya düzenlerinin göreceli istikrarını incelemekte ve bunun böyle olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Ona göre hegemonyanın temelinde güç ön planda değildir tam aksine meşruiyet ve rıza kavramları daha önceliklidir. Cox, gücün ön plana çıktığı bir durumun hegemonya değil hegemonyanın sarsıldığı bir durum olarak nitelermektedir. O nedenle analizlerinde meşruiyeti ön plana çıkarmaktadır. Toplumsal üretim ilişkileri toplumsal gücü, toplumsal güç devlet yapısını ve devlet yapısı da dünya düzenini belirlemektedir. Bu üç unsur ancak kapitalist üretim tarzında var olabilmektedir.⁶⁴

Cox’un çalışmalarında kullandığı bir başka anahtar kavram da *nebuleuse*’dir. Cox, imparatorluk içinde küresel ekonominin işleyişi için gerekli oydaşmaları sağlayan kurum

⁶⁴ Robert W. Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **Journal of International Studies**, Vol.10, No:2, s.137

ve aktörleri topluca ifade etmek için *nebuleuse* kavramını kullanmaktadır.⁶⁵ Cox'un ortaya koyduğu kavram, çokça üzerinde durduğu tarihi yapıları çözümlemek için avantajlı bir araç olarak gözükmektedir. Cox'un uluslararası sistemi analiz ederken kullandığı araçlar, eleştirel bir sorgulama sağlamak ve alternatif bir gelecek çözümlemesi yapmak için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Ancak eleştirel teori de yöntemi açısından eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirel teori tek veya toplulaştırılmış bir yaklaşım geliştirememesi, bir bilginin tarihsel olduğunu iddia etmesi, genel geçer yasaların varlığına karşı çıkması ve sübjektivizmi savunması, toplumsal değişimi buradan hareketle açıklaması nedeniyle eleştirilmiştir.⁶⁶

1.2.2.2. Stephen Gill

Stephen Gill, Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırmasının XIX. Yüzyıl dünyasını tam olarak ortaya koyduğunu ancak 1945 sonrası yaşanan gelişmeleri açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Gill'e göre dünya düzeni birbiriyle bağlantılı üç açıdan değişime uğramıştır. Bu unsurlardan ilki iktisadi, politik ve sosyokültürel alanda gerçekleşmiştir. Küresel anlamda üretim, değişim, finans alanlarında iktisadi kurumların yapısı değişime uğramıştır. Devlet yapısında kurumsal değişiklikler meydana gelmiştir. İktisadi ve politik değişime bağlı olarak toplumsal yapı da değişime uğrayarak, iktisadi ve politik düzene gömülmüştür. Bu yeni düzende, sadece toplumsal güç dengeleri ve güçlerin etkinliği değişmemiş, aynı zamanda büyük kapitalist ülkelerdeki devlet yapıları yeni neoliberal biçime dönüşmüştür. Bu süreçte periferi de iktisadi aktivitelerini bu düzene uydurmuştur. Uluslararası hegemonya, diğer devletler üzerinde baskı kurabilen güçlü bir devletin tahakkümü veya liderliğiyle tanımlanabilir. Bu açıdan kavram; farklı sınıflar, ideolojiler, kurumlar ve maddi güçler arasındaki tarihsel uyumu ifade etmektedir. Gill için tarihsel blok, potansiyel bir hegemonudur ama bu onun mutlaka hegemon olacağı anlamına gelmemektedir. İkinci olarak tarihsel blok, ulus ötesi bir durum yaratmaktadır. Ulus ötesi sermayenin hegemonyası için, sınıf içi ve sınıflar arası bağlantıyı yine tarihsel blok kurmaktadır. Ulus ötesi tarihsel bloğun çıkarları, ulus ötesi iktisadi kurumlarca korunmaktadır. Yine bu sürecin yürütülmesinde, organik aydınlar önemli rol oynamaktadır.

⁶⁵ Robert W.Cox ve Michael G. Schechter, **The Political Economy of a Plural World: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization**, Routledge, 2002 s.39'dan aktaran Bostanoğlu ve Okur, s.29

⁶⁶ Jeff Murray ve J.L. Ozanne, "The Critical Imagination: Emancipatory Interests in Consumer", **Journal of Consumer Research**, Vol.18, No.2, Sep., 1991, s.129

1.2.3. Dünya Sistemleri Açısından Hegemonya

1.2.3.1. Wallerstein ve Dünya Sistemleri

Wallerstein “dünya sistemleri” teorisinde ülkeleri: merkez, çevre ve yarı çevre şeklinde üçlü bir ayırma tabi tutmaktadır. Söz konusu yaklaşımda merkezdeki güçler arasındaki bir egemen devletin, dünya kapitalist sisteminin güvenliğini ve istikrarını sağlamasına veya devletlerarası sistemin işlemesine izin veren kural ve uygulamaları dayatmasına gönderme yapılmaktadır.⁶⁷ Wallerstein hegemonya analizinde öncelikle uzun XVI. Yüzyıldan günümüze kadar geçen dönemde kapitalist dünya ekonomisi olarak adlandırdığı tek bir sistemin var olduğunu belirtmektedir. Bu sistem sınırlara, yapılara, üye gruplara, meşruiyet kurallarına ve tutarlığa sahip olan bir sistemdir. Tarihseldir, daha açık bir ifadeyle oluşmakta, gelişmekte ve sona ermektedir. Ayrıca sistem dinamik bir yapı arz etmekte ve değişimlere sahne olmaktadır. Üretim tarzı kapitalisttir ve toplumsal işbölümü çevre ile merkez arasında eşitsiz değişim şeklinde gerçekleşmektedir.⁶⁸ Ona göre XVII. Yüzyılın ortalarında Birleşik Eyaletler (Bu eyaletler Hollanda, Zelanda, Utrecht, Gueldre, Overijssel, Frizya ve Groningendir), XIX. Yüzyıl boyunca İngiltere ve XX. Yüzyılın ortasından itibaren ABD olmak üzere tarihte üç hegemon örneği vardır. Wallerstein bu hegemonlar arasında üç benzerlik olduğunu belirtmektedir. İlk benzerlik, her üç hegemonun da parlak bir dönemden sonra iktisadi etkinliklerini kaybetmeleridir ikinci benzerlik her üç ülke de hegemon oldukları dönemde, küresel liberalizmin destekleyicisi olmuşlardır. Üçüncü ve son benzerlik, küresel askeri güçlerine ilişkindir. Hegemonik güçlerin önceliği karasal güçten ziyade donanma olmuştur.⁶⁹ Wallerstein genel anlamda hegemon olabilmek için iktisadi üstünlüğün ele geçirilmesinin üzerinde durmaktadır. Çünkü hegemonyanın en önemli unsurlarından birisi olan askeri gücü elde edebilmek için bunun maliyetini karşılayabilmek gerekmektedir. Dolayısıyla askeri güce ulaşmak için ciddi bir iktisadi altyapı gerekmektedir. İktisadi güç zayıflarsa diğer devletler yükselecek ve hegemonya aşınmaya başlayacaktır.

⁶⁷ Gökten, s.59

⁶⁸ Immanuel Wallerstein, “The Three Instances of Hegemony in the History of the Capitalist World Economy” içinde **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Edited by George Crane ve Abba Amawi, Oxford Univ. Press:1991, s: 236-237

⁶⁹ Wallerstein, s.237-240

1.2.3.2. Giovanni Arrighi ve Hegemonya

Giovanni Arrighi de Wallerstein'in hegemonya teorisine benzer bir analiz yapmaktadır. Ona göre Birleşik Eyaletler, İngiltere ve ABD'nin hegemonya konumuna gelişi önce üretim alanında ortaya çıkmış, üretimi ticaret ve finans takip etmiştir. Birleşik Eyaletler, İngiltere ve ABD hegemonyasını tahlil ederken kullanılacak hegemonya kavramı, baskı ve rıza unsurlarını içerecek şekilde bir gücün diğerleri üzerinde kurduğu tahakküm ve bu tahakkümün ulusal düzeyden başlayarak ulus ötesileştiği yönündedir.⁷⁰

Arrighi'ye göre ABD'nin hegemonyası çökmeye başlamıştır. 1968-73 arasında, Bretton Woods sistemi çökmüş ve ABD Vietnam'dan elleri boş dönmüştür. 1973'ten sonra ise ABD'nin hegemonyasının aşındığı ve inişe geçtiği, ABD de dâhil hiçbir devletin tam olarak sistemi tahakküm altına alamadığı, neoliberal dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Çin'in yükselen yeni hegemonik namzet olduğunu belirtmektedir.⁷¹

Birleşik Eyaletler hegemonyası kapitalizmin ilk aşamalarını, İngiltere hegemonyası sanayi kapitalizminin geçerli olduğu dönemleri, ABD hegemonyası ise Cox'un ifadesiyle hiperkapitalizmin geçerli olduğu dönemi kapsamaktadır. Görüldüğü üzere sistem sürekli dönüşüm geçirmiş, sistemde genel geçer yasalar işlememiş ve hegemonya bir ülkeden diğerine geçerken realistlerin ifade ettiği gibi sistemin sonu gelmemiştir.⁷²

1.3. Stratejik Açıdan Hegemonya ve Jeopolitik

Hegemonya teorilerini incelerken küresel anlamda hegemonya uğraşına giren devletlerin kullandıkları bazı söylemler jeopolitik yaklaşımlar çerçevesinde daha rahat anlaşılabilir. Bu bağlamda jeopolitik yaklaşımlar, hegemonyacı teorileri anlamlandırmada destekleyici bir yöntem arayışı olarak ön plana çıkmaktadır. Devletler, hegemonya kurmak istedikleri havzalarda tarihin ilk dönemlerinde standart bir askeri doktrini benimserken bu durum zamanla karmaşıklaşmış ve hegemonya kavramının oluşumunda kullanılan stratejik araçların çeşitlenmesine yol açmıştır. Strateji, Askeri-politik strateji, jeopolitik, jeostrateji vs. gibi kavramlar tarih boyunca savaşlarla paralel olarak sürekli gündemde olmuş ve akademik dünya tarafından analiz edilmeye çalışılmıştır. Askeri strateji çoğunlukla "ham" fiziksel kuvvetle ilgilenmektedir. Askeri politik strateji ise dış politika konularını ele alırken çok daha geniş kuvvet kategorileriyle

⁷⁰ Gökten, s.62-64

⁷¹ Giovanni Arrighi, "Marxist Century-American Century: The Making and Remaking of the World Labor Movement" içinde **Transforming The Revolution Social Movements and The World System**, Edited by Samir Amin, Giovanni Arrighi, Monthly Review Press, s.72-73

⁷² Gökten, s.65

ilgilendir.⁷³ Batılıların “büyük strateji” de dediği “ulusal strateji”, Resmi bir Pentagon tanımına göre ulusal amaçlara ulaşmak için barış ve savaş zamanında silahlı kuvvetleri ve onunla birlikte bir ulusun politik, ekonomik ve psikolojik güçlerini geliştirme ve kullanma sanatı bilimidir.⁷⁴

Gramsci’nin tarihselci perspektifinden Cox’un ontolojik yaklaşımına doğru irdelenen “hegemonya” kavramının inşası için bir takım araçlar önem arz etmektedir. Bunların arasında yer alan “silahlı kuvvetler” ya da daha konvansiyonel bir terimle karşılayabileceğimiz “ordu” kavramı ilk akla gelenlerden biri olmaktadır. Hegemonik yayılma için gerekli olan bu unsur, yayılımını realize etmek için *jeopolitik* kavramına ihtiyaç duymaktadır. Jeopolitik, bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğretilerdir.⁷⁵ Coğrafya ve ekonominin devletlerarasındaki politik ilişkiler etkisi olarak da tanımlanabilir.⁷⁶ *Askeri jeopolitik* ise jeopolitiğin askeri hamlelere uygulanmış durumunu ifade etmektedir. Çağdaş jeopolitiğin başlangıcı olarak Alman Coğrafyacı ve antropolog Friedrich Ratzel’in 1897’de yayımlanan Siyasi Coğrafya (*Politische Geographie*) adlı eserindeki fikir ve yorumları gösterilir. Ratzel, devletin coğrafi ve politik yapılarını biyolojik organizmalara benzeten fikirleriyle kendinden sonra Hayat Alanı (*Lebensraum*) adıyla gelişecek Alman Jeopolitik Ekolü’nün temellerini atmıştır.⁷⁷ Burada ortaya çıkan teorilerden en dikkat çekenleri Alfred Thayer Mahan’ın “denizlere egemen olan dünyaya egemen olur” yaklaşımı ile Halford Mackinder’in “Kalpgah (*Heartland*)’a egemen olan dünyaya egemen olur” yaklaşımıdır. Dünya tarihinde kurulan önemli imparatorluklar farkında olmadan genelde bu iki teorinin ortaya koyduğu yaklaşımlar ve kullandıkları araçlarla “hegemonya” kurmuşlardır. Hollanda, Portekiz, İngiltere ve ABD büyük deniz filoları ve kritik noktaları kontrol altında tutmaları ile yayılım alanlarını genişletmişler ve süreklilik sağlamışlardır. Rusya gibi ülkeler ise Avrasya(*kalpgah*) üzerinde kurdukları egemenlik ile karasal bir güç olma özelliğini korumuştur.

⁷³ Genrih Trofimenko, **Amerikan Savaş Stratejileri**, İstanbul: Pencere Yayınları, 1991, s.8

⁷⁴ Department of Defense, Dictionary of Military and Associated Terms, Birleşik Kurmay Başkanlığı, Washington, 1984, s.244; aktaran Trofimenko, s.8

⁷⁵ Türk Dil Kurumu Sözlük, **jeopolitik maddesi**, http://tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54a59d5fe66d69.33787645, (1 Ocak 2013)

⁷⁶ Merriam-Webster Dictionary, **Geopolitics Maddesi**, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/geopolitics>, (2 Ocak 2013)

⁷⁷ Sait Yılmaz, **Jeopolitik ve Strateji**, [http://usam.aydin.edu.tr/JeopolitikVESTRATEJI\(3a4a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/JeopolitikVESTRATEJI(3a4a).pdf), (3 Ocak 2013)

Küresel bilgi ağları henüz savaşı fiziksel coğrafya ve lojistik gerçeklerden arındırmamıştır. Nitekim John M. Collins, Colin S. Gray, David Hansen ve John Mearsheimer gibi askeri analistler coğrafya ve stratejinin stratejik koşulların oluşmasındaki vazgeçilmez rolünün değişmediğini söylemektedir.⁷⁸ Ray ve Mearsheimer örnek olarak Çin'in 21'inci yüzyılda yükselişinin jeopolitik bir analiz olmadan açıklanamayacağını söylemektedir. Özetle bilgi teknolojisi ve küreselleşme ile ne coğrafya ne de kendine ait toprakları olan modern devlet ortadan kalkmamıştır ancak devlet işlerinin ve savaşın pratiği etkilenmiştir. Siber gücün doğuşu ve bilgi savaşı; kara, deniz, hava ve dış uzaya uygulanan kinetik gücün geleneksel kombinasyonlarının yeniden şekillenme yöntemlerine etki edecektir.⁷⁹ Alt başlıklarda küresel hegemonyanın tanımı yapılacak ardından *Mahan* ve *Mackinder*'in hegemonya yaklaşımları irdelenecektir.

1.3.1. Küresel Hegemonya

Gramscici bir bakış açısıyla analiz ettiğimiz zaman ulus düzeyde oluşan tarihsel blok ve hegemonya dışarı taşmakta ve uluslararası düzeyde yeni bir tarihsel blok oluşarak, küresel hegemonya karşımıza çıkmaktadır. Burada Cox'un Gramsci'den yaptığı çıkarımlar her ne kadar sosyal bilimlerin farklı alanlarındaki kavramları bir başka alanda kullanımı ile ilgili eleştirilere yol açsa da hegemonya kavramının ontolojik doğasını anlamada önemli bir araç olarak göze çarpmaktadır.

Küresel Hegemonya, bir devletin/gücün küresel ölçekte diğer devletler üzerinde çeşitli girişimler yolu ile oluşturduğu hakim bir düzendir. Küresel hegemonyanın en önemli özelliklerinden birisi oluşturulan düzenin, hegemonun kendi hesabına çalışması ve kazançların onun belirlediği şekilde akış izlemesi, diğer deyişle küresel işleyişin ekonomik bir düzene oturtulmasıdır. Bu da küresel çapta bir kontrol zinciri içinde gerçekleştirilebilir.⁸⁰ Burada dikkat edilmesi gereken bu hegemonyanın merkezinde yer alan küresel hegemonun; askeri, ekonomik ve siyasi alanda diğerlerine olan üstünlüğüdür. Küresel çapta oluşturulacak hegemonyanın bir kontrol zinciri sağlaması için çeşitli jeopolitik teoriler ortaya atılmıştır. Her ne kadar Coxgil yaklaşımın askeri güçleri hegemonyanın oluşumunda birincil araç olarak görmemesi söz konusu ise de hegemonya oluşumunda hesaba katılması gereken önemli aktörlerden birisi olduğunu da kabul etmek

⁷⁸ John M. Collins, **Military Geography for Professionals and the Public**, Washington: National Defense University Press, 1998, 161–77. aktaran Sait Yılmaz, a.g.m.

⁷⁹ Michael Hall, **StrayVoltage: War in the Information Age**, Annapolis: Naval Institute Press, 2003, s. 27, aktaran Sait Yılmaz, a.g.m.

⁸⁰ Ekin, s.2

gerekmektedir. Günümüz dünyasının büyük sıcak savaşlardan uzak olan durumu finansal/ekonomik soğuk savaşların ve bölgesel çatışmaların hegemonya oluşumunda önemli bir yer işgal ettiği görülebilir. Ayrıca Arap Baharı gibi demokratik siyasi fay kırıkları da hegemonya inşasında siyasi ve sosyolojik süreçlerin önemli yer tuttuğunu göstermektedir. Zorun rolüne indirgenen bu ontolojik durum tarihsel ve sosyal bağlamından bağımsız düşünülürse ve verili gerçeklikler üzerinden bir analize gidilirse indirgenen gerçekliğin bizi basit bir güç mücadelesine götüreceği de farklı bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Modern dünyanın tamamında hegemonya sağlamanın önemli veçhelerinden biri de ciddi bir askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal/kültürel baskı kurmak gerektiğidir. Bu bağlamda jeopolitik yaklaşımlardan ikisine aşağıda değinilecektir. Bunlardan ilki Halford Mackinder'in *Tarihin Coğrafi Kalbi Yaklaşımı* ile Alfred Thayer Mahan'ın “denizlerin hegemonyası” yaklaşımıdır.

1.3.2. Harfold Mackinder ve Tarihin Coğrafi Kalbi

Bundan yaklaşık 110 yıl önce İngiliz (Britanyalı) coğrafyacı Halford Mackinder (1861-1947) Londra'da 1830'da kurulmuş olan “*Kraliyet Coğrafya Topluluğu*” adlı kuruluştaki 25 Ocak 1904'te coğrafyanın, tarihin ve siyasetin geçmişten günümüze hem Avrupa hem de dünya siyasetini nasıl etkilediğini konu alan bir sunum yapmıştır.⁸¹ Daha sonra bu sunum bir makale şeklinde yayınlanmıştır.⁸²

1904'te yayınladığı “*The Geographical Pivot of History*” adlı eserinde kısaca; önceden ileri sürmüş olduğu gibi, yalnız deniz gücüyle dünyada egemenlik sağlamanın mümkün olamayacağını, gelişen ulaşım imkanları nedeniyle büyük bir hareket kabiliyeti kazanan kara kuvvetlerinin etkisini artırdığını ve büyük bir kıtasal güçle, ileri endüstriye sahip bir kıyasal gücün okyanuslara da açılacak şekilde birleştiği takdirde dünya egemenliği avantajına sahip olabileceğini belirtmiş ve tarihi bir bakıma deniz ve kara güçlerinin mücadelesi olarak tanımlamıştır.⁸³

Mackinder'e göre; “*Doğu Avrupayı kontrol eden Kalpgâha hâkim olur, Kalpgâh'ı yöneten Dünya-Adasına (Mackindere göre, Avrupa-Asya-Afrika) hükmeder, Dünya Adası'nı yöneten dünyaya (ya da yeryüzüne) hükmeder*”.⁸⁴ Tarihi olayları böyle hızlı bir

⁸¹ Halford Mackinder, *Tarihin Coğrafi Kalbi*, Emin Gürses'in önsözü, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, s.8

⁸² Makale için bkz. Halford Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol.XXXIII, No.4, April 1904

⁸³ Yılmaz Tezkan-M. Murat Başar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, İstanbul: Ülke Kitapları, 2002, s.84

⁸⁴ Mackinder, *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, New York: Henry Holt and Company, s.10 aktaran Mackinder, s.8

şekilde tekrar gözden geçirirken bile tarihin coğrafyayla olan yakın ilişkisi açık bir şekilde görülemiyor mu? Deniz yoluyla içine nüfuz edilemeyen, tarihin antik dönemlerinden beri atlı göçebelere açık olan ve son kara kütlesinin bu engin toprakları, dünya siyasetinin mihrap bölgesi değil midir diye sormaktadır, Mackinder.⁸⁵ Avrasya'nın kontrolündeki amaç, Londra'nın Kafkasya-Hazar hattındaki kaynakları ve bunların nakliye yollarının kontrolüyle ilgilidir.⁸⁶ Mackinder hayatı boyunca İngiliz imparatorluğunun paylaştığı endişeleri paylaşmış ve bunları önlemek için bir takım çareler aramıştır. Mackinder'in ortaya koymuş olduğu çerçeve günümüzde hala birçok ülke için geçerliliğini korumaktadır ve askeri doktrinlerde farklı şekillerde de olsa yer almaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte başlayan, Washington merkezli ihata (*çevreleme veya kuşatma*) politikası aslında yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan İngiltere merkezli Mackinderci coğrafi kuşatma politikasıyla benzerlikler taşımaktadır.⁸⁷ Avrupa ve Asyanın ortasında kalan bölgenin Mackinder tarafından kalpgah olarak belirlenmesi jeopolitik açıdan bakıldığında doğrudur.

Rusya ve öncesinde Moğol imparatorluğu tarih boyunca bu bölgeyi kontrol ederek ciddi bir hegemonya kurmuşlardır. İngilizler deniz kuvvetleri ile nasıl bir küresel hegemonyaya ulaşırlarsa Rusya da bu kilit bölgeyi kontrol ederek karasal bir hakimiyet peşinde koşmuştur ve bunu tarihsel anlamda süreklileştirmiştir. Bunun yanında stratejik kaynakların yoğun olarak bulunduğu Kafkasya-Hazar bölgesindeki enerji kaynakları dün Londra'nın, bugün Washington'un gündemini işgal etmektedir.⁸⁸ Özellikle Haushofer gibi jeo-politikçiler her ne kadar Mackinder'in görüşlerinden yola çıkarak Almanya örneğinde denemelerde bulunsalar da başarılı olamamışlardır. Zaten Mackinder de eserlerinde ortaya attığı modelin *kara hakimiyetini* sağlamada bir avantaj sağlayacağını bunun dışında deniz gücü ve diğer unsurların da önemli olduğunu eklemektedir. Hakimiyet sağlanması hedeflenen bölgenin enerji haritaları ve ticaret yolları ile paralellikler arz etmesi de bir başka önemli boyuttur.

Özellikle dönemin İngiltere'sinin bu bölgedeki hakimiyeti imparatorluğun devamı için ölümcül bir etkiye sahiptir. *Heartland*'a bir gücün sahip olmasından ziyade burada bir

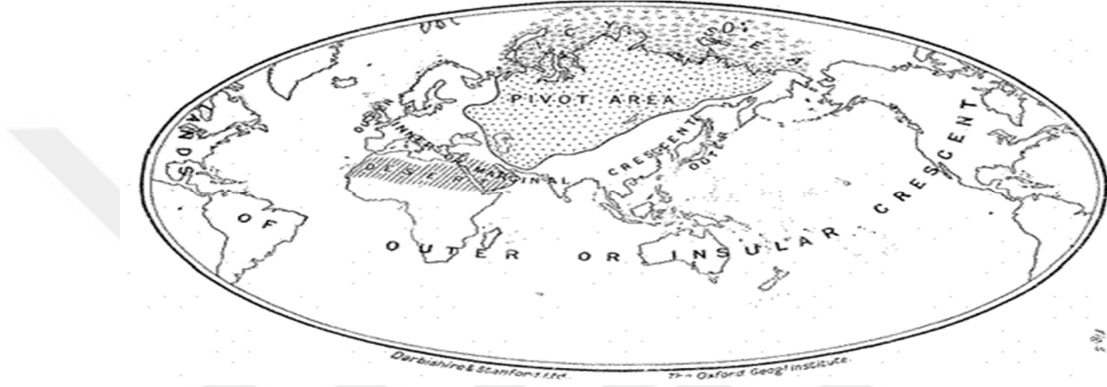
⁸⁵ Mackinder, s.73

⁸⁶ B.W. Blouet (Ed.), **Global Geostrategy: Mackinder and the Defence of the West**, Frank Cass, London, 2005:90-106; aktaran Mackinder, s.11

⁸⁷ C.S. Gray, "The Continued Primacy of Geography", **Orbis**. Vol.40, No.2, Spring 1996:258; aktaran Mackinder, s.13;

⁸⁸ Z. Brzezinski, **The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geo-strategic Imperatives**, Basic Books, New York, 1997:46; aktaran Mackinder, s.13;

güçler dengesi olması uluslararası sistemde bir normalleşme yaratacaktır. Bir yandan da tarihe bakıldığında büyük güçlerin genelde çok büyük donanmalara sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle denizlerin kontrolü ve bu yönde sağlanacak bir askeri tahkimat, karasal kontrolün olmazsa olmaz şartlarından birisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Şekil-3:Mackinder'in Kalpgah Teorisi

Kaynak: H.J. Mackinder, 'The Geographical Pivot of History', The Geographical Journal, vol. 24, no. 4, 1904, p. 435.

Pivot Area (Kalpgah) Coğrafi Kalp, Inner Crescent(İç hilal), Outer Crescent(Dış Hilal). Şekilden de görüleceği gibi kalpgah'a hakim olan dünyanın her bölgesine müdahale edebilecek konumdadır. Kuzey Buz denizi hariç diğer bütün bölgelere eşit mesafede bulunmaktadır. Ciddi bir karasal güç ve ulaşım hatlarının inşası sonucu karasal hakimiyet sağlanacaktır. Bu nedenle burada tek bir gücün hakimiyeti sorun çıkartacaktır. Mackinder bu bağlamdan yola çıkarak kalpgahın kontrolünün gerekliliğine önem vermiştir. Dikkat edileceği gibi ABD de 2.Dünya savaşının ardından Truman ile beraber S.S.C.B'yi çevrelemenin yollarını aramıştır. George Kennan'ın "Long Telegram" ve "X Article"(The Sources of Soviet Conduct) gibi makalelerinde de ele aldığı gibi çevreleme (containment) politikası Mackinder'in ortaya koyduğu teorik model ile birbirine benzemektedir. 2.Dünya savaşı sonrası ABD'de başlayan bu endişe Truman Doktrinin ardından Marshall yardımı ile devam etmiş ve S.S.C.B'nin etrafındaki ülkeler S.S.C.B'ye karşı fonlanmıştır. Bu dış politikanın kökenleri Mackinder'in ortaya attığı görüşlere kadar götürülebilir. Bu nedenle Mackinder'in yaklaşımı hala güncelliğini korumaktadır. Oyuncular değişmekte, fakat rekabetin temelinde yatan sebepler varlığını sürdürmektedir. Halford Mackinder

kendi çalışması için “*yeni coğrafya*” (*new geography*) terimini kullanmıştır. Buradaki “yeni” kavramı coğrafyanın politik duruma uygulanışını ifade etmektedir.⁸⁹ Mackinder, ilginçtir çalışmalarında “*jeopolitik*” kavramına başvurmamaktadır. Ancak ortaya koyduğu çalışmalar “*jeopolitik*” kavramını karşılamaktadır.

Mackinder’in çalışmalarından anlaşılacağı gibi hegemonya kurmak için salt *kalpgah* (heartland)’a sahip olmak yetmemektedir. Bunun yanında önemli bir deniz gücünün de varlığı gereklidir. Yazdığı bir makalede bunun üzerinde duran Mackinder özellikle Almanya’ya dikkat çekerek, ilerde ciddi bir kara gücü ve deniz gücü olmak için çabaladığını belirtmektedir.⁹⁰ Mackinder’in teorisine göre bu kara parçasına sahip olan güç için en önemli problemlerden birisi de kara içi ulaşımın sağlanmasıdır. S.S.C.B’nin bütün bölgede demiryolları ve otoyollar ile bunu sağlayacağını böylece karasal bir hegemonya oluşturacağını düşünmüştür. Bu da Mackinder’i coğrafi bir determinizme sürüklemiştir diyebiliriz. Mackinder’e göre coğrafi yapılar devletler ve toplumlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve bu etkisinden hareketle söz konusu aktörlerin yapılanmasında ve hamlelerinde belirleyici bir öneme sahiptir. Oysa uluslararası ilişkilerde bugün rol alan aktörlerin davranışlarında birçok farklı unsur rol oynamaktadır. Coğrafya bu aktörlerin davranışlarını etkileyen unsurlardan biri olarak göze çarpmaktadır.

1.3.3. Alfred Thayer Mahan ve Denizlerin Kontrolü

Hegemonya inşası ile ilgili temel jeopolitik yaklaşımlardan birisi de deniz gücünün hegemonyaya olan etkisinden bahsetmektedir. *Deniz hegemonyası*, bir devletin askeri ve sivil deniz gücü ile denizlerde tesis ettiği üstünlüktür. Bu üstünlüğün dayandığı en stratejik faaliyet denizlerin kontrol altında bulundurulmasıdır. Denizlerin kontrolünün amacı, askeri bakımdan stratejik üstünlüğü ve ekonomik bakımdan deniz ticaretindeki kazançların sürdürülmesidir.⁹¹ Alfred Thayer Mahan, 19.yüzyılın en önemli *jeo-stratejistlerinden* birisidir. ABD Deniz Kuvvetlerinde Amiral olan Mahan’ın en önemli çalışması “*Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi (1660-1783)*”dir. Mahan deniz gücüne

⁸⁹ R.Mayhew, Halford Mackinder’s “new” political geography and the geographical tradition, **Political Geography** 19 (2000) 771–791, s.787

⁹⁰ Halford J. Mackinder, “The Round World and the Winning of the Peace”, *Foreign Affairs*, <http://www.foreignaffairs.com/articles/70271/sir-halford-j-mackinder/the-round-world-and-the-winning-of-the-peace>, (1 Mayıs 2014)

⁹¹ Ekin, s.3

sadece denizdeki askeri kuvveti ya da sadece ticaret filolarını katmamaktadır, aynı zamanda bu durumun milli güce olan katkısına da eğilmektedir.

Deniz gücü tabiri literatürde ilk defa Mahan tarafından ortaya atılmıştır. Güç tabirini kullanmasındaki sebebin özellikle tarihçilerin, denizcilik ile ilgili gelişmelere uzak kalarak, devletlerin tarihleri içindeki haklı konumuna pek değinmemiş olmalarından kaynaklanan ilgisizliği bertaraf etmek olduğunu ifade etmektedir. Mahan’a göre; “Tarihçiler genellikle denizin şartlarına aşına değillerdir, ne deniz hakkında özel ilgileri, ne de özel bilgileri vardır ve deniz kuvvetlerinin büyük meseleler üzerindeki belirleyici etkisini görmezden gelmektedirler.”⁹²

Alfred Thayer Mahan, devletin, deniz gücü politikası olması gerektiğini belirtmektedir: “Donanma stratejisi, ülkenin denizcilik gücünü, savaş zamanında olduğu gibi barış zamanında da oluşturmak, güçlendirmek ve artırmak olmalıdır.”⁹³ Bu kontrolü kurmak ve denizler üzerinde bir hegemonya kurmak için ilgili gücün sürekliliği sağlaması zorunludur. Bunun için de denizler üzerinde üsler kurması gerekmektedir.

Mahan’ın ortaya koyduğu aktif deniz kontrolünü öngören deniz gücü doktrini, ABD’nin tedarik programına esas teşkil etmiştir. Mahan’ın stratejilerini temel alan ABD deniz kuvvetleri, başlangıçta bulunduğu on ikinci sıradan 1914’e gelindiğinde üçüncü ve Mahan’ın ölümünden iki sene sonra da küresel ölçekte ikinci büyük deniz kuvveti haline gelmiştir.⁹⁴

Mahan’ın ortaya koyduğu yaklaşım da “deniz gücünün” hegemonya üzerindeki etkisi tartışılmaz gibi görünse de deniz gücü edilgen kalmaktadır. Sonuçta egemen olunması gereken bir coğrafya olacağına göre deniz gücünü tamamlayan bir karasal güce de her zaman ihtiyaç olacaktır. Burada deniz gücünün ve kara gücünün birbiri ile olan ilişkisi daha önemli bir boyut kazanmaktadır. Deniz kontrolünün dört boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar: askeri, hukuki, bilim teknik ve ekonomi boyutu şeklindedir.⁹⁵ Mahan’ın çizdiği teorik modele en uygun davranan ülke ABD olmuştur. Mahan’ın ABD’li bir general olması ve Roosevelt ile olan dostluğu sayesinde ABD yönetiminde özellikle askeri-politik stratejiler konusunda etkin olduğu bilinmektedir. Bu modelde askeri üsler aracılığıyla

⁹² Alfred Thayer Mahan, **Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi**, Kerem FINDIK-Melahat FINDIK(çev.), İstanbul: Q-Matris Yayınları, Eylül 2003, s.17

⁹³ Mahan, s.17

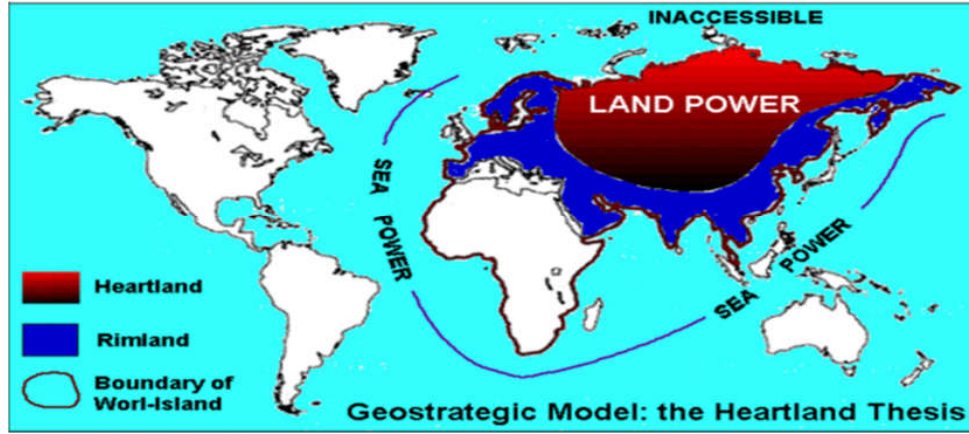
⁹⁴ George W. Baer, **One Hundred Years of Sea Power**, Stanford, California: Stanford University Press, 1993, s. 1. ; aktaran Ekin, s.79

⁹⁵ Ekin, s.62

sağlanan kontrol aynı zamanda deniz ticaret yollarının da egemenlik altına alınmasını gerektirmektedir. Bir yandan bu üslerin buralarda yapılanmasının hukuki bir durum oluşturduğu da görülmektedir. Hegemonya inşası uluslararası hukukun da bu noktada siyasallaştırılması gibi bir takım yeni sonuçlar doğurmuştur.

Mahan ile ilgili yapılabilecek en önemli tespitlerden birisi de onun emperyalizmi erken fark etmiş olmasıdır. Uluslararası ilişkilere *darwinci* bir perspektiften bakması da teorik modelini inşa etmesinde kendisine yardımcı olmuştur.⁹⁶ Tarihi bir perspektiften bakılacak olursa denizlerde kontrolü sağlayan tüm imparatorluklar aynı zamanda dünyaya da hakim olmuşlardır. Bu duruma en önemli örnek de İngiliz İmparatorluğudur. Ahmet Davutoğlu, deniz gücü için şöyle bir denklem kurmuştur: '*Deniz Gücü = (Stratejik Veriler + Potansiyel Veriler) x Stratejik Zihniyet x Stratejik İrade x Stratejik Planlama*'.⁹⁷ Stratejik bir planlama ve zihniyet olmadan deniz gücünün oluşması zordur.

Mahan'a göre deniz gücü oluşturabilmek için gerekli unsurlar: Coğrafi konum, fiziksel yapı, ülkenin büyüklüğü, ülkenin nüfusu, halkın karakteri ve hükümetin karakteridir.⁹⁸ Bütün bu unsurları bir araya getiren ülkelerin ayrıca stratejik bir planlamaya da gereksinim duyduğu görülmektedir. Yoksa var olan gücün hantallaşması ve fonksiyonlarını kaybetmesi gibi sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Şekil:4 Kalpgah Tezinin Jeostratejik Modeli

Kaynak: Birmingham War Studies, Unofficial 'Birmingham at War' blog by University of Birmingham War Studies undergraduates, <https://birminghamwarstudies.files.wordpress.com/2012/06/heartland.gif>

⁹⁶ Jonathan R. Dull, Mahan, "Sea Power, and the War for American Independence", *The International History Review* Vol. 10, No. 1 (Feb., 1988), pp. 59-67, s.59

⁹⁷ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre Yayınları, 2001, s.34.

⁹⁸ Mahan, s.46.

Şekilde de görüldüğü gibi Mahan'ın teorize ettiği deniz gücü geniş bir yay çizerek tarihin kalbi olan kalpgah'ı çevrelemektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi ABD'nin SSCB'ye uyguladığı “çevreleme” (*containment*) politikasının kökenleri bu teorilerde yatmaktadır. Amaç kalpgahı kontrol edebilmektir. Mackinder için önemli olan SSCB'nin Almanya ile birleşmemesidir. Belki de Adolf Hitler'in 2.Dünya Savaşında ısrarla SSCB'ye yönelmesinin sebeplerinden birisi de Mackinder'in tezine olan inancıdır diyebiliriz. Zaten Almanya'nın jeopolitik beyinlerinden birisi olan Haushofer da Mackinder, Mahan, Ratzel ve Kjellen gibi jeostratejistlerin görüşlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir.

BÖLÜM-2: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD ORDUSU

2.1. Zora Dayalı Müdahale ve Ordu

İktidarın mekânsal tanımı devlet alanından küresel alana geçtiğinden beri, var olan iktidarın sürekli olabilmesi ve kendisini yeniden üretebilmesi için yeni değerlerin tanımlanması gerekmektedir. Burada iktidarın kurucu öğeleri farklı bir anlam kazanmaktadır. “*Meşrulaştırılmış şiddet*”, iktidarın oluşumunda anahtar role sahiptir. Makyavelli için şiddet siyasi birliğin kurulmasında, ‘kurucu bir öğe’ olarak işlev görmektedir. Fakat, Makyavelli sadece siyasal yapılanmanın kuruluş aşamasında değil, bu yapının korunması sürecinde de şiddete önemli bir yer ayırmaktadır. Makyavelli’de şiddet hem toplumsal birlik ve bütünlüğün kurulmasında hem de bunun korunmasında “ikili bir işlev”e haizdir.⁹⁹ Ancak “şiddet”in erdemli bir şiddet olması gerekmektedir. İbni Haldun’un asabiyye (*asabiyyet*) kavramı da bir başka önemli perspektif sağlamaktadır. İbni Haldun’da asabiyye aynı zümreye ait olmanın yarattığı dayanışmaya işaret etmektedir.¹⁰⁰ Bu dayanışmanın kurulması bir takım aşamaların da varlığını gerektirmektedir. Örneğin Roma ordularının gittikleri yerlere “*hukuk*”larını da götürmeleri bu bağın kurulmasını sağlayan bir örnek olarak gösterilebilir. Hegemonya inşa edilecek alan, inşa eden aktörle erdemli bir bağ kurmak zorundadır. Sadece zorla kurulan ilişki tek boyutlu kalmakta ve zamanla burada inşacı güce karşı bir hegemonya alanı oluşması muhtemel olmaktadır. Bu nedenle devletlerin silahlı güçlerini doğru ve ölçülü kullanmaları gerekmektedir. Bunun için de genel stratejilerinin amaç ve taktiksel planlarıyla uyumu önem kazanmaktadır. Bu uyumdan ve erdemden yoksun askeri stratejiler zamanla çökmektedirler. Tarihin ilk zamanlarından beri askeri güç, devletlerarası stratejide merkezi konumda olmaya devam etmiştir. Sun Tzu’dan başlayıp Clausewitz’e kadar “*savaş*”lar siyaset dünyasının en temel parametresi olmuş ve önemini korumuştur. Örneği Clausewitz’e göre savaş amacı düşmanı silahsızlandırmak olan bir düellodur. Savaşta kuvvet kullanımı için hiçbir mantığı sınır yoktur.¹⁰¹ Buradan hareketle dünya tarihi ile hegemonyanın tarihini, güçlerin elde ediliş ve kullanma biçiminin tarihi olarak da okuyabiliriz. Güçlü ordulara sahip olan ülkeler stratejik açıdan da her zaman avantajlı konumda bulunmuştur. Fakat Neo-Gramscici perspektiften bakıldığında sert

⁹⁹ Walter Benjamin, *Şiddetin Eleştirisi*, Besim Dellaloğlu (der.), Benjamin içinde, İstanbul: Say Yayınları, 2006, s.108

¹⁰⁰ Murat Sarıca, *100 Soruda Siyasal Düşünce Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayıncılık, 1973, s.49

¹⁰¹ Der. Howard Williams, Moorhead Wright ve Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme- Clausewitz Bölümü*, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2007,s.201

güce sahip olmanın yanında söylemsel alanda inşa edilmiş bir “rıza” mekanizmasının önemi de dikkat çekmektedir. Rızası olmayan bir işgal alanı eninde sonunda ayaklanma üretmeye aday olacaktır. ABD’nin geçmişten günümüze en dikkat çeken yanı da çok güçlü bir orduya sahip olmasıdır. Bu gücünü kendisine yüklediği sorumlulukları yerine getirmede bir araç olarak kullanan ABD, hegemonyasını inşa ederken karşı tarafın rızasını alma kısmına uzun süre dikkat etmemiştir. Bu bölümde ABD’nin sert gücü olan ve muazzam bir bütçeye sahip olan konvansiyonel ordusunun yapısına odaklanılmıştır. ABD Ordusunun yapısına geçmeden önce ABD’nin askeri davranışlarını daha iyi anlamak için “haklı savaş” ve “askeri müdahale” gibi kavramların incelenmesi önem kazanmaktadır.

2.1.1. Haklı Savaş Söylemi ve Askeri Müdahale

Savaş hukukunda “*jus ad bellum*”¹⁰² savaş ilan edilmesine ilişkin kuralları, başka bir deyişle savaş ilanına ilişkin koşul ve nedenleri kapsamaktadır. Bu nedenle haklı savaş kavramına da ciddi bir perspektif sağlamaktadır. Bu perspektiften hareketle ABD’nin tarihi boyunca yaptığı askeri müdahaleleri tarihsel ve teorik bir zeminde değerlendirme imkanı da ortaya çıkmış bulunmaktadır.

ABD’nin kuruluşuna bakıldığında tarihsel ve bağlayıcı nedenlerin dışında, kurucuların sahip olduğu ulvi amaçların da önemli bir payı olduğu görülmektedir. ABD Anayasasının Locke’un özgürlükçülüğünden ilham alması ve bunun yanında dini referansları da olmasıyla beraber karşımıza “seçilmiş ulus ve seçilmiş ülke” gibi kavramlar çıkmaktadır. ABD tarihindeki askeri müdahalelere bakıldığında bu “seçilmiş”lik etkisi her zaman öne çıkmaktadır. ABD sürekli bir ruhani meşruiyet zemini yaratarak askeri müdahalelerine sorunsuz bir ontolojik alan yaratmaya çabalamaktadır. Yapılan müdahaleler dini bazı referanslarla meşrulaştırılmakta ve “haklı savaş” söylemi kullanılmaktadır. Haklı Savaş kavramının kökeni çok eskilere gitmektedir. Aristoteles (İÖ 384-322) *Politika*’da, doğal olarak haklı olan bir savaş türünden bahseder:

“...savaş sanatının mülkiyet edinme yollarından biri olması doğanın tasarısının bir parçasıdır; bu sanatın, gerek vahşi hayvanlara, gerekse doğadan yönetilmek için yaratılmış oldukları halde boyun eğmeyen insanlara karşı kullanılması gerekir.”¹⁰³

¹⁰² Jus Ad Bellum için bkz. “Frederic Megeret, Jus in Bello and Jus Ad Bellum”, **Proceedings of the Annual Meeting American Society of International Law**, Vol. 100 (MARCH 29-APRIL 1, 2006), pp. 121-123

¹⁰³ Aristoteles, *Politika*, Mete Tunçay(çev.), İstanbul:Remzi Kitabevi. 2000, s. 19.

Thukydides ise, (M.Ö. 455-400) *Miloslular ile Diyalog* adlı eserinde Atinalı elçiler ile Miloslu liderler arasındaki tartışmayı canlandırırken, Miloslular'ın kendilerini “*haklı*” olarak gördükleri için kazanmayı umduklarını belirtir: “Gene de talihin bizi yenmesine Tanrı'nın izin vermeyeceğine güvenmemizin nedeni, bu tartışmada bizim haklı, sizin haksız olmanızdır.” der.¹⁰⁴ Hristiyanlık öncesinde Roma'da savaşa başvurmanın ön koşulu zarara uğranılması ve zarar verenin bunu tazmin etmeye yanaşmamasıdır. Savaş kararını 20 kişiden oluşan ve dini niteliğe sahip *fetial*'ler karar vermektedir. Hristiyanlığın 337'de Roma İmparatorluğunun resmi dini olmasıyla beraber, Hristiyanlık farklı bir çözüm bulmuştur. Artık orduya katılmak ve savaşmak günah sayılmayacaktır. Haklı savaş denilince birçok insanın aklına ilk gelen isimlerden biri, Ortaçağ'da yaşamış olan Saint Augustine'dir. Ancak kavram ondan önce de çeşitli filozoflar tarafından kullanılmıştır. Haklı savaş kavramının oluşmasında Hristiyan inancının etkisinin yanında, kilise hukuku, şövalye geleneği ve Roma hukukunun inkâr edilemeyecek etkileri vardır. Yani haklı savaş doktrinini sadece Hristiyan dininin bir uzantısı olarak görmek hatadır.¹⁰⁵ Haklı savaş tanımıyla Roma paganlığı ve Hristiyanlık birikimlerini birleştirerek bir doktrin oluşturan Saint Augustine, Ortaçağ'ın tümünde ve hatta günümüzde bile etkili olan bir kavramın oluşmasında öncü olmuştur. Eserlerinde haklı savaş konusuna sistematik biçimde yaklaşmayan, daha ziyade değişik başlıklar altında -İncil'den yorumlar, yazmış olduğu mektuplar kapsamında- kısa pasajlarla bu konuya değinen Augustin'in teolojik yaklaşımında haklı savaş “*komşuya duyulan*” sevgiye dayanır; komşunun iyiliği için uğraşmak karşıdakine duyulan bencilce olmayan bir sevginin neticesidir.¹⁰⁶

Haklı savaş kuramının gelişiminde en büyük katkılardan birisi Salamanca Okulu olarak bilinen bir grup düşünürün ilk temsilcisi olan İspanyol ilahiyatçı Francisco de Vitoria'ya (1486-1546) aittir.¹⁰⁷

Vitoria'nın, savaşın haklı nedeni olarak belirlediği genel koşul, bir zarara uğranılmış olmasıdır. İspanyol savaşçıların girdiği savaşı ele alması hasebiyle Vitoria'nın özel olarak üzerinde durduğu haklı savaş nedenleri ise şöyledir:

¹⁰⁴ John Keegan, **2500 Yıllık Savaş Tarihi**, Ali Çakıroğlu (çev.), İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 1999, s.26.

¹⁰⁵ James Turner Johnson, “Maintaining the Protection of Non-Combatants”, **Journal of Peace Research**, Vol:37, No:4, June 2000, s. 427

¹⁰⁶ James Turner Johnson, “The Idea of Deffense in Historical and Contemporary Thinking About Just War”, **Journal of Religious Ethics**, Vol: 36, No: 4, 2008, s.544.

¹⁰⁷ Britannica Ansiklopedisi, **Francisco de Vitoria Maddesi**, <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631267/Francisco-de-Vitoria>, (15 Ocak 2015)

- 1) Doğal işbirliği ve iletişim hakkının engellenmesi, 2) Hristiyanlığın tebliğini engelleme, 3) Hristiyanlığa ihtida edenlerin korunması, 4) Papa'nın Hristiyan bir yönetici ataması. 5) Masumların tirandan korunması. 6) yerlilerin gerçek ve iradi seçimi.¹⁰⁸

Haklı savaş düşüncesi, 18.yüzyılın son yarısı ile 19. yüzyıldaki sönüşünden önce en geniş şekilde Emmerich de Vattel (1714-1767) tarafından ele alınır. Vattel için de savaş bir hakkın zor yoluyla alınmasıdır. Vattel'e göre savaşın haklı olabilmesi için ya uğranılmış bir zarar olmalıdır ya da ciddi bir zarar tehlikesi bulunmalıdır.¹⁰⁹

Yeni haklı savaş düşüncesi 1960'lara kadar olan dönemde, barışı ön plana çıkararak savaşın ancak meşru müdafaa durumunda haklı olabileceğini savunmuşsa da, 1960'lardan itibaren bir anlamda ortaçağa dönmüş, 'iyi savaşlar' da konuşulmaya başlanmıştır. Uluslararası hukukta yakın zamanda oldukça rağbet gören 'terörizme karşı savaş' ve 'önleyici savaş' kavramları da, aynı düşüncenin devamı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁰

11 Eylül sonrasında büyük bir bunalıma giren ABD, Başkan George W. Bush öncülüğünde "*haklı savaş*" kavramı ve kutsal kitaptan verilen örneklerle yeniden yorumlanmış ve bu yorumlama "*önleyici vuruş*" doktrininin de temelini oluşturmuştur. Bush'un ortaya koyduğu bu askeri strateji, meşru müdafaa için gerekli olan kanıtları gölgelemiş ve ABD ordusuna sorgusuz bir manevra alanı yaratmıştır. Bu noktada uluslararası hukukta "*kuvvet kullanma*" kavramı devreye girmektedir. ABD haklı savaş düşüncesinden yola çıktığı küresel hedeflerini uluslararası hukukla bağdaştırmaya çalışmış ve hukukun siyasi bir yönelimsellik kazanmasına yol açmıştır. Birleşmiş Milletlerin temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumaktır. Hukuki alt yapısı dönemin büyük devletlerinin nezaretinde belirlenen asker kullanma ve kuvvete başvurma olgusu, 19. yüzyıla kadar egemenliğin gereğinden kaynaklanan bir hak ve yeri geldiği

¹⁰⁸Francisco de Vitoria, **Politikal Writings**, EdJ A. Pagden ve Jeremy Lawrance. Cambridge vd.: Cambridge University Press, 1991, s. 252-277.

¹⁰⁹ E. de Vattel, **The Law of Nations or the Principles of Natural Law , Droit des Gens ou Principes de la Loi Naturelle**. 1758. Fransızcadan İngilizceye çeviren: C.G. Fenwick (The Carnegie Institution of Washington. 1916. s. 235.; aktaran Elif Uzun, "Haklı Savaş Düşüncesinin Batılı Kökleri: İlk Çağlardan Yirminci Yüzyıla Jus Ad Bellum Kavramı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 6. Sayı: 21 ss.19-33. 2010, s.30

¹¹⁰ Helen Dexter, 'New War, Good War and the War on Terror: Explaining, Excusing and Creating Western Neointerventionism', *Development and Change*. 38(61), 2007. s. 1055-1071.; aktaran Fulya Ereker, **İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3 (Güz 2004), s. 1-36.. s. 32-5;

zaman bir zorunluluk olarak varlığını sürdürmüştür.¹¹¹ BM Antlaşmasının 2(4) maddesi kuvvet kullanma ile ilgili bir yasak getirmiştir:

*4. Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler 'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.*¹¹²

Fakat bu maddenin istisnası yine aynı antlaşmasının 51. Maddesinde şöyledir:

Madde 51

*Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.*¹¹³

İlk olarak, 51.maddede belirtilen şekliyle, kuvvetin, diğer devletler tarafından saldırıya uğranılması durumunda meşru müdafaa maksadıyla fakat sadece silahlı saldırı ile BMGK'nin karar alması arasındaki geçici süre kullanılabileceğidir. İkinci olarak ise, 24. madde kapsamında, BMGK tarafından yürütülen ve yapılması için yetkilendirilen kuvvetin kullanılması yasal olmaktadır.¹¹⁴ Uluslararası Hukuk açısından “*kuvvet kullanma*” konusu son derece açıktır. Buradaki temel mesele “*meşru savunma*” hakkıdır. Ancak Soğuk Savaş sonrası dünyada gerçekleşen askeri müdahalelerde buna dikkat edilmediği görülmüştür. Bir başka problem de “*meşru savunma*”nın tanımıyla ilgilidir. Meşru savunma saldırı bitmeden ya da bitimine yakın başlamalıdır. Saldırının üzerinden uzun süre geçince verilen karşılık “*meşru savunma*”dan çok cezalandırıcı bir özellik kazanmaktadır.

¹¹¹ L.E. Orallı, “Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *TESAM*, <http://asosindex.com/journal-article-abstract?id=28651#.VPOE7PmCA7I>, Tesam Akademi Dergisi. s104, (15 Ocak 2015)

¹¹² BM Antlaşması (26 Haziran 1945), “BM Antlaşması 2(4). Madde”, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, (15 Ocak 2015)

¹¹³ BM Antlaşması, “51. Madde”, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, (15 Ocak 2015)

¹¹⁴ Adam Branch American Morality Over International Law: Origins in UN Military Interventions 1991-1995, *Constellations*, c.12, sayı-1, 2005,s.105;aktaran Oktay Bingöl, “Askeri Müdahalelere Teorik Yaklaşım”, *ABD'nin Askeri Müdahaleleri*, Haydar Çakmak(drl), İstanbul: Kaynak Yayınları. 2013,s36

15 Ocak 1993'te West Point Askeri Akademisi'ndeki konuşmasında Başkan Bush; Panama, Irak ve Somali'deki müdahaleler sırasında geliştirilen kendi askeri öğretisinin başlıca özelliklerini açıklamıştır:

“...Kuvvetin anlamlı olacağından emin olduğumuz sürece, mümkün olan en fazla destek ile hareket etmeliyiz. ABD liderlik edebilir ve etmelidir de, fakat biz, Birleşmiş Milletler ya da çokuluslu grupların katılımının mümkün olduğu yerlerde uyum içinde hareket edeceğiz. Uluslararası destek [kazanma] arzusu, eyleme geçmek için bir önkoşul olmamalıdır yine de. Bazen bir büyük güç, tek başına hareket etmek zorundadır.”¹¹⁵

Yeni Dünya Düzenini (*New World Order*) ilan eden George Bush'un bu konuşmasından anlaşıldığı üzere ABD, askeri politik stratejisini uluslararası hukukun esnekliği üzerine inşa etmiştir. Büyük bir askeri güç olmasının gerektiğinde (*manevi motivasyon, seçilmiş ulus*) tek başına hareket edebileceği seçeneğini her zaman elinde bulundurmak istemektedir.

Bu bağlamda, Soğuk Savaş'ın sonundan itibaren kuvvet kullanmaya başvurma yolu olarak beş ana kategori tanımlanabilir: meşru müdafaa, silahlı karşılık, davet üzerine askeri müdahale, Güvenlik Konseyinin kuvvet kullanımına yetki vermesi ve silahlı insani müdahale.¹¹⁶ Haklı savaş ve kuvvet kullanma kavramlarının ardından ABD'nin soğuk savaş sonrası askeri politik davranışlarını anlamak için olağan bir barış durumu olarak sunulan *Pax Americana* ve *Küreselleşme* kavramlarına da ihtiyaç duyulmaktadır.

2.1.2.Sert Güç (*Hard Power*) ve Yumuşak Güç (*Soft Power*)

ABD'nin küresel bir hegemonya kurma amacının kristalize olmuş hali sert gücün yani askeri gücünün dünya sahinde kendisini göstermesiyle ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum ABD'nin küresel karşı çıkışlara maruz kalmasını engellememiştir. Çünkü küresel gücün artmasıyla beraber, küresel tehlikeler de çeşitlenmiş ve büyümüştür. The Economist'in sözleriyle, “ABD dünyanın üzerine dev bir heykel gibi oturmuştur. İş, ticaret ve iletişim dünyası onun tahakkümü altındadır; ekonomisi dünyanın en başarılı ekonomisi, askeri gücüyle rakipsizdir.”¹¹⁷ Ancak bu belirgin güce karşılık terörizm, çevre kirlenmesi ve

¹¹⁵ Public Papers of the Presidents of the United States, “George Bush, 1992-93” (Washington, DC: USGPO. 1993), s. 2228,2230-31; Aktaran Michael Byers ve George Nolte, *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2007, s.224

¹¹⁶ Michael Byers ve George Nolte, *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, İstanbul:Phoenix Yayınları, 2007, s.227

¹¹⁷ *America's World*, The Economist, 23 Ekim 1999, s.15; aktaran Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003, s.1

kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi sorunlara çözüm bulunamamaktadır. Askeri güç ile ekonomik güç, başkalarının fikirlerini değiştirmek için kullanılabilen sert komuta gücüne birer örnektir. Sert güç ikna (*havuç*) şeklinde olabildiği gibi tehdit (*sopa*) şeklinde de olabilir.¹¹⁸ Nye’a göre ABD, kullanılan askeri (*sert*) gücün yanında, yumuşak gücüyle de yani yaşam tarzıyla, değerleriyle dünyanın gözünde cazip bir çekim merkezi olarak öne çıkmalıdır. Aslında Nye’ın burada önerisi Gramscian bir bakış açısına kaymakta ve postmodern dönemde değişen hegemonya ve güç ilişkilerinin yumuşak gücü zorunlu hale getirdiğini göstermektedir. Yumuşak güç, sert gücün yansıması değildir tam aksine kendi düşüncelerinizi başkalarına kabul ettirme gücünüzün sınırlarını ortaya koymaktadır. Aslında çok daha önceleri 1930’ların sonlarında Roosevelt yönetimi, “Amerika’nın güvenliğinin başka ülkelerle konuşmaktan ve onların güvenini kazanmaktan geçtiğine” ikna olmuştur.¹¹⁹ Fakat bu düşünce ABD’nin dünyayı bir askeri garnizona çevirme davranışından vazgeçirmemiştir. Güven kazanmayı diplomaside önemseyen Roosevelt’in aynı zamanda diğer elinde bir sopa bulundurmasının gereğinden bahsetmesi de sert ve yumuşak gücü bir arada düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bu düşünce şekli ABD dış politikasına uzun yıllar etkide bulunmuş Vietnam savaşı ile beraber bir yumuşama (*detente*) dönemi başlamış ve ABD, askeri açıdan sınırlarını görmüştür. 2002 yılında Afganistan müdahalesiyle postmodern dönemin ABD’si yeniden bu sınırlar ile karşı karşıya gelmiş ve dış politikada diplomatik bir yoğunluğa ve askeri açıdan da bir tasarrufa başvurmuştur. Bunun sonucunda Irak ve Afganistan’dan askerlerini çekmiş ve dünyanın farklı yerlerindeki çatışma bölgelerinde vekaleten yürütülen savaşlara davetiye çıkarmıştır. Burada şunu da belirtmek gereklidir ki ABD askeri gücünün dışında küreselleşmenin getirdiği bir takım imkanlar ile de karşı karşıyadır. Nye kitabında bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Bazıları küreselleşmeyi, Amerika’nın merkez ve şubeleri ya da istasyonlarıyla dünyanın dört bir yanına uzandığı bir ağ olarak görürler. Bu tasvirde doğruluk payı vardır, zira ABD dört küreselleşme biçiminin dördünde de merkezi bir konuma sahiptir: ekonomik (dünyanın en büyük sermaye piyasası ABD’dedir), askeri (ABD asker anlamda dünyanın her tarafına uzanabilen tek ülkedir)? Toplumsal (ABD

¹¹⁸ Joseph Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003, s.10

¹¹⁹ Nye, s.84

popüler kültürün kalbidir) ve çevresel ABD dünyanın çevresel kirlenmesine en çok katkıda bulunan ülkesidir, bu nedenle çevresel konularda etkili bir eylem için ABD'nin siyasi desteği zorunludur.¹²⁰

Askeri gücün dışında kalan bu alanlarda ABD'nin bariz bir üstünlüğü bulunmaktadır. Fakat 2003 Irak savaşı ile beraber tek kutuplu olduğuna inanılan uluslararası sistem giderek çok kutuplu bir sisteme yönelmekte ve finansal bir soğuk savaş kendisini daha ciddi şekilde göstermektedir. Ayrıca küreselleşme başlarda ABD'nin üstünlüğünü yayıyor gibi gözükse de uzun dönemde hegemonya alanını daraltıcı bir etkiye de bulunmuştur. Tek kutuplu bir uluslararası sistem çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmiş, bu durum da istikrarsızlığı giderek arttırmıştır. Buradaki asıl problem ABD'nin küresel gücünü uluslararası konsensüse ve ilkelerine bağlı kalarak nasıl kabul ettireceğidir. Bunu başarabilmesi de yumuşak güç olarak bilinen ideolojik, ekonomik ve kültürel aygıtları ön plana çıkarmasına bağlıdır.

2.2. ABD Ordusunun Yapısı

ABD Ordusunun kuruluşu 1775 yılına kadar gitmektedir. Britanya İmparatorluğuna karşı başlayan mücadele sırasında kurulan ABD Ordusunun ilk örneğinin başında General George Washington bulunmaktadır.¹²¹ Britanya'nın vergileri arttırması sonucunda birleşen on üç koloni askeri bir güç oluşturmuş, bu güç iki yüz yıllık bir süre içerisinde dünyanın en güçlü ve manevra kabiliyeti en yüksek ordularından birisi haline gelmiştir. Bugün ABD Ordusunun komutanı, Başkanlık görevini yapan kişidir. ABD Ordusu; Deniz Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri ve Deniz Piyadelerinden oluşmaktadır.¹²² Ayrıca askeri birimlerin dışında birleşik muharip komutanlıklar bulunmaktadır. Bunlar ABD Ordusunun dünyadaki yayılımını oluşturmaktadır. Sırasıyla; AFRICOM (Afrika Komutanlığı), CENTCOM (Merkez Komutanlığı), EUCOM (Avrupa Komutanlığı), NORTHCOM (Kuzey Komutanlığı), PACOM (Pasifik Komutanlığı), SOUTHCOM (Güney Komutanlığı), SOCOM (Özel Operasyonlar Komutanlığı), STRATCOM (Strateji

¹²⁰ Nye, s.110

¹²¹ Editör: Jerry K. Sweeney, Kevin B. Byrne, **A Handbook of American Military History: From the Revolutionary War to the Present, 1996**, Board of Regents of the University of Nebraska, http://books.google.com.tr/books?id=4_WwWMkBRQC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&ad=0#v=onepage&q&f=false.1-28, (15 Şubat 2015)

¹²² ABD Ordusu, www.army.mil/. Ayrıca bkz. Deniz Piyadeleri: <http://www.marines.mil/>, Deniz Kuvvetleri: <http://www.navy.mil/>, Hava Kuvvetleri: <http://www.af.mil/>

Komutanlığı) ve TRANSCOM (Ulaştırma Komutanlığı)'dur.¹²³ ABD Ordusu son derece profesyonel bir şekilde yapılandırılmış ve birleşik muharip komutanlıklar aracılığıyla, bir ağacın kolları gibi bütün dünyayı sarmalamıştır. Bu şekilde yayılmasının altında yatan nedenlerin başında dünyada sürdürdüğü güç mücadelesi gereğince enerji noktalarına hakim olmak ve enerji rotalarının güvenliğini sağlamak gelmektedir. Bunun yanında Ortadoğu'da İsrail'in güvenliği ve kendisine rakip olabilecek diğer güçlerin yayılımını engellemek için askeri üs sayısını arttırmaktadır. Çin'i çevrelemek için Filipinler ile yapılan askeri işbirliği anlaşması buna örnek gösterilebilir.¹²⁴ Askeri üsler belki bir zamanlar lojistik manada işlev görmekteydi ancak artık ABD üsleri bulundukları bölgelerde siyasi anlamda bir baskı unsuru olarak da göze çarpmaktadır. ABD'nin dünyada inşa etmeye çalıştığı hegemonyasını askeri açıdan anlamak için ABD Ordusunun bileşenlerine bakmak gerekmektedir.

2.2.1. ABD Deniz Piyadeleri

ABD Ordusunun en gözde kuvvet komutanlığıdır. Genelde bütün ordularda yer alan hava, kara ve deniz kuvvet komutanlıklarının yanı sıra ABD'de Deniz Piyadeleri (*United States Marine Corps*) dördüncü bir kuvvet komutanlığı olarak ön plana çıkmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi denizden çok karada görev yapmaktadırlar. Deniz aşırı operasyonlarda karaya ilk çıkan birlikler bu kuvvet komutanlığına aittir. Özellikle ABD askeri uzmanları önemli askeri operasyonlarda deniz kuvvetleri ile deniz piyadelerinin koordineli hareketinin öneminden bahsetmektedirler.¹²⁵ Bu kuvvet aynı zamanda ABD Deniz Kuvvetleri ile de ortak çalışmaktadır ve bütün askeri operasyonlarda beraber hareket edilmektedir. Hatta 1947 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Sözleşmesinde¹²⁶ Deniz Piyadeleri, ABD Deniz Kuvvetleri Dairesi içerisinde gösterilmiştir.¹²⁷ Deniz Piyadelerinin kuruluşu 1775 yılına kadar gitmektedir. Kıta kongresi 2 Kasım 1775 tarihinde deniz piyadelerinden iki tabur kurulmasını onaylamıştır. Hatta birkaç hafta sonra bu taburlar Fort Nassau'daki İngiliz askeri üssüne saldırmışlardır. Bu deniz

¹²³ ABD Ordusu, "Organization of the Department of Defense", http://odam.defense.gov/Portals/43/Documents/Functions/Organizational%20Portfolios/Organizations%20and%20Functions%20Guidebook/DoD_Organization_March_2012.pdf, (15 Ocak 2015)

¹²⁴ VOA (Voice of America), "US Pledges \$40 Million in Military Aid to Philippines", 17 Aralık 2013, <http://www.voanews.com/content/us-pledges-40-million-in-military-aid-to-philippines/1811876.html>, 17 Aralık 2013, (15 Ocak 2015)

¹²⁵ General Charles Krulak, "Operational Maneuver from The Sea", <http://www.dtic.mil/jv2010/usmc/omfts.pdf>, 1996, (15 Ocak 2015). Bu belge aynı zamanda ABD Deniz Piyadelerinin günümüzdeki doktrini olarak bilinmektedir.

¹²⁶ ABD Ulusal Güvenlik Sözleşmesi, <http://www.intelligence.senate.gov/nsaact1947.pdf>, (15 Ocak 2015)

¹²⁷ Ayrıca ABD Deniz Kuvvetlerinin organizasyonel şeması için bkz. <http://www.navy.mil/navydata/organization/org-over.asp>

piyadelerinin ilk müdahalesi olarak tarihe geçmiştir.¹²⁸ 1990'lı yılların başında 196.956 deniz piyadesi, 2000 yılının başında 171.154 deniz piyadesi, 2010 yılı itibariyle ise 204.153 deniz piyadesi görev yapmaktadır.¹²⁹ Sayısı itibariyle az da olsa ABD Eski Savunma Bakanı Robert Gates, deniz piyadelerini “ikinci kara ordusu” olarak görmektedir.¹³⁰ Deniz Piyadelerinin bir başka önemli özelliği ise diğer kuvvet komutanlıklarına harcanan paranın yanında daha düşük bütçelerle önemli operasyonlara imza atmasıdır.¹³¹ ABD Deniz Piyadelerinin 2015 yılı bütçesi 5,909,487 bin dolar olarak açıklanmıştır.¹³² Bu oran ABD Ordusunun savunma bütçesinin çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi ABD Deniz piyadeleri ABD Ordusunun en önemli ve ilk müdahale eden birimlerinden birisi olduğu halde son derece düşük bütçesiyle dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise ulaşımda deniz kuvvetlerinin araçlarını kullanması ve personel teçhizatı ve lojistik giderleri haricinde bir masrafının bulunmamasıdır. Deniz Piyadeleri, Soğuk savaşın hemen ardından karşımıza ilk defa Birinci Körfez Savaşıyla çıkmıştır. Çöl Fırtınası operasyonu ile dikkat çekmiştir. Daha sonra Somali'deki müdahalede deniz piyadeleri buradan kötü hatıralarla ayrılmıştır ve ciddi bir zayıf verilmiştir. ABD Deniz Piyadelerinin en etkin olduğu müdahalelerden birisi de Afganistan'a 2002 yılında yapılan müdahaledir. 15. Deniz Piyadeleri birliğinin Kandahar'a yaptığı operasyon ve 24. Deniz Piyadeleri Birliğinin Helmand'da yaptığı operasyonlar müdahalenin seyri açısından önemli operasyonlardır.¹³³ Daha sonra Obama döneminde 7000 deniz piyadesi daha 2009 yılında Afganistan'da devam eden göreve yollanmıştır.¹³⁴¹³⁵ 2003 yılında Irak savaşında ise Deniz Piyadeleri özellikle Al Anbar bölgesinde önemli görevler yüklenmiştir. Bu bölgede Taliban gibi grupların yoğun eylemlerine maruz kalan Deniz Piyadeleri 2010 yılına kadar buranın kontrolünü

¹²⁸ Marines.com, “Deniz Piyadeleri Tarihi”, Timeline, <http://www.marines.com/history-heritage/timeline>, (12 Aralık 2014)

¹²⁹ Marines.com, a.g.m.

¹³⁰ David Axe, **America's Third Air Force: Future of the Marines**, <http://breakingdefense.com/2011/06/americas-third-air-force-future-of-the-marines/>, 17 Haziran 2011, (15 Aralık 2014)

¹³¹ Axe, a.g.m

¹³² Department of Navy, “Department of Navy Fiscal Year 2015, Deniz Piyadeleri Askeri Programlar İçin Ayrılan Pay”, http://www.finance.hq.navy.mil/FMB/15pres/OMMC_BOOK.pdf, (15 Ocak 2015)

¹³³ The Telegraph, “Marines launch attack on Taliban in Helmand”, 29 Nisan 2008, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1907217/Marines-launch-attack-on-Taliban-in-Helmand.html>, (14 Ocak 2015)

¹³⁴ CbsNews, “7,000 Marines Join Fight In Afghanistan”, 8 Haziran 2009, <http://www.cbsnews.com/news/7000-marines-join-fight-in-afghanistan/>, (15 Ocak 2015)

¹³⁵ Ayrıca ABD'nin Afganistan'daki askeri durumu için ayrıntılı bir çalışma bkz. Christopher N. Koontz, “Enduring Voices: Oral Histories of the U.S. Army Experience in Afghanistan”, 2003–2005, http://www.history.army.mil/html/books/enduring_voices/CMH_70-112-1.pdf

sağlamaya çalışmıştır. Hatta buradaki ayaklanmalar hakkında politik perspektifi de barındıran taktiksel bazı yayınlar da hazırlanmıştır.¹³⁶ Deniz Piyadeleri daha sonra bu bölgeyi 2010 yılında 1.Zırhlı Birliğe devretmiştir.¹³⁷ Obama döneminde yapılan askeri bütçedeki kısıntılar nedeniyle Deniz Piyadeleri de etkilenmiş ve yeni stratejiler oluşturulmuştur. ABD'nin dünya genelinde Soğuk Savaş sonrası yaptığı müdahalelerde ABD Ordusunun bu birimi ciddi bir önem arz etmektedir. Her ne kadar ABD Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetlerinin önemi yadsınamaz ise de Deniz Piyadeleri sıcak temasa giren ve bölgeyi kontrol eden ana bileşen olarak önemli bir görev yüklenmektedir. Soğuk Savaş sonrası yapılan en büyük iki müdahalede (Afganistan ve Irak) bu yerler uzun süre bombalanmış, füzelerle vurulmuş ancak eninde sonunda kontrolü sağlamak için deniz piyadeleri karaya çıkmıştır. Deniz Piyadelerinin bu son eylemi ise askeri müdahalenin asıl omurgasını oluşturmaktadır. Deniz Piyadelerinin var olan Vietnam tecrübesine rağmen, gerek Afganistan'da ve gerekse Irak'ta büyük zorluklar yaşanmış ve ABD Ordusu sonuç itibarıyla buralarda kontrolü tam anlamıyla sağlayamamıştır. Ancak ABD Ordusu Deniz Piyadelerinin ayaklanmalar konusunda tecrübe edindiği ve hatta 2006 yılında "Ayaklanmalara Karşı Talimname" (*Counterinsurgency*) adıyla yayımlanan yayın da önemli bir analizdir.* Bu yayında ayaklanmalarla nasıl mücadele edileceği, istihbarat ilişkileri ve nasıl bir taktiksel yapı ortaya konulacağı gibi konular politik ve kültürel bağlamda ele alınmış, son derece ayrıntılı ve kapsamlı bir çalışma ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak ABD Deniz Piyadeleri, ABD Ordusunun temel bileşenlerinden birisi olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle ABD Ordu geleneğinde her zaman değerli bir pozisyonda görülmüştür.

2.2.2. ABD Deniz Kuvvetleri

ABD Ordusunun bir diğer kuvvet komutanlığından birisi olan Deniz Kuvvetleri, küresel hegemonyanın sağlanmasında ve deniz aşırı bölgelerde yapılan operasyonların gerçekleşmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Aktif görevde toplam 325.047 personel görev yapmaktadır. 284 savaş gemisi ve 3700 uçak işletmektedir.¹³⁸ ABD

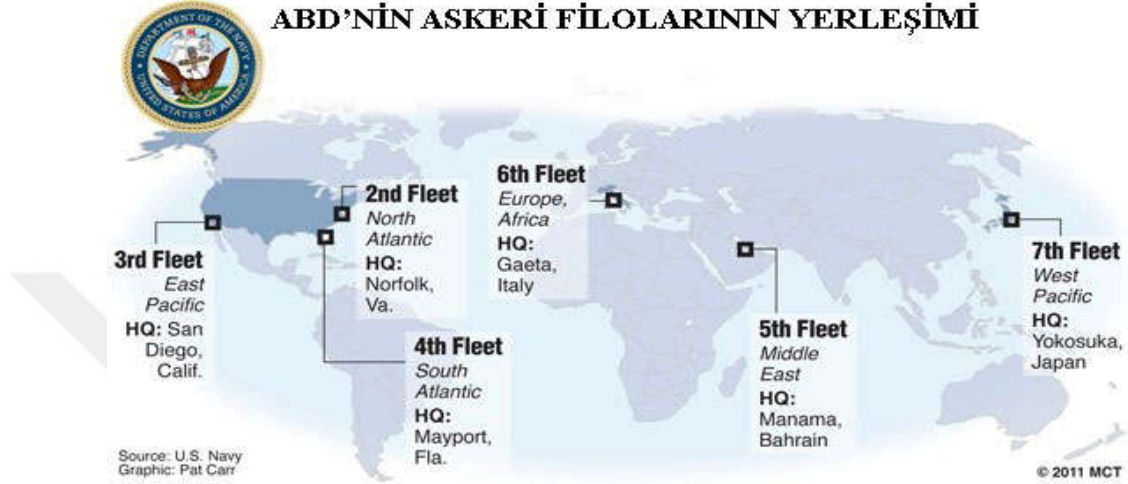
¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Al-Anbar Awakening Volume 2 Iraqi Perspectives, http://www.marines.mil/Portals/59/Publications/Al-Anbar%20Awakening%20Vol%20II_Iraqi%20Perspectives%20%20PCN%2010600001200_1.pdf

*İlgili yayın için bkz. General David Petraus ile General James Amos'un önsözünü yazdığı bu talimname deniz piyadelerinin tecrübesini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Counterinsurgency, <http://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf>

¹³⁷ Department of Defense, Marines End Anbar Mission as Army Takes Lead, 25 Ocak 2010, <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=57694>, 25 Ocak 2010, (12 Ocak 2015)

¹³⁸ Navy.mil, Status of Navy, 11 Şubat 2015, http://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146, (11 Şubat 2015)

donanması kendisinden sonraki 13 donanmadan daha güçlüdür ve dünyadaki en güçlü donanma olarak göze çarpmaktadır.¹³⁹ ABD Deniz Kuvvetleri filolar şeklinde organize edilerek dünyanın büyük bir bölümüne yayılmıştır.

Şekil 5: ABD'nin Askeri Filolarının Yerleşimi

Kaynak: ABD Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Web Sayfası- U.S. Navy-

<http://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-navy-world-2001-2010.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2015

Grafikte görüldüğü gibi ABD Deniz Kuvvetleri filolar şeklinde yayılmıştır. 2.3.ve 4. Filolar ABD'nin etrafında konuşlanmıştır. 6.filo Akdeniz ve Karadeniz'den sorumludur. Ayrıca Afrika da bu filo ile kontrol edilmektedir. Merkezi İtalya, Napoli'dedir. 5.Filo Ortadoğu'dan sorumlu olmakla beraber Bahreyn, Manama'da konuşlanmıştır. 7. Filo ise Batı Pasifikten sorumludur ve Japonya, Yokosuku'da konuşlandırılmıştır. ABD, Deniz Kuvvetleri aracılığıyla dünyayı sorumluluk alanlarına bölmüştür, grafikten de anlaşılacağı gibi önemli geçiş noktaları ve enerji rotaları filoların konuşlanmasında önemli rol oynamıştır. ABD Ordusunun bir başka üstünlüğü de uçak gemisi sayısıdır. 11 uçak gemisine sahip olan¹⁴⁰ ABD Deniz Kuvvetleri dünyanın en güçlü donanmasıdır.* Bunun yanında 8 uçak gemisinin daha ABD Deniz Kuvvetlerine katılması

¹³⁹ Robert M. Gates, "A Balanced Strategy", Ocak-Şubat 2009, <http://www.foreignaffairs.com/articles/63717/robert-m-gates/a-balanced-strategy>, (15.01.2015)

¹⁴⁰ Jim Wolf, "US Navy to Gates: Yes, we need 11 aircraft carriers", *Reuters*, 6 Mayıs 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/05/07/us-navy-usa-carriers-idUSTRE6460AN20100507>, (15.01.2015)

* Ayrıca ABD Donanmasının elinde bulunan gemiler, denizaltılar vs. için ayrıntılı bir liste: <http://fas.org/man/dod-101/sys/ship/>

planlanmaktadır. ABD Deniz Kuvvetlerinin kuruluşu kimi yazarlarca 1607 yılına yani koloniler dönemine kadar götürülmektedir.¹⁴¹ 1880’li yıllarla beraber ABD’de çelik sanayisinin gelişmesi ve ardından bunun askeri teknolojiye uygulanarak gemilerde çelik kullanımı sonucu daha sağlam bir donanma kurulabilmiştir. Bunun ardından İspanyol donanmasının 1898’de ABD Donanması tarafından bozguna uğratılması ile beraber ABD Deniz Kuvvetleri önemli bir aşama kaydetmiştir. Askeri teknolojinin konvansiyonel orduların oluşması ve gelişiminde ne kadar önemli olduğu böylece bir kez daha anlaşılmıştır. ABD Deniz Kuvvetleri uçak gemileri aracılığıyla özellikle Körfez Savaşı (1991) ve Irak Savaşı (2003) gibi askeri müdahalelerde önemli görevler yüklenmiştir. Körfez Savaşı soğuk savaş sonrası dönemin ilk askeri müdahalesidir ve ABD Deniz Kuvvetleri bu savaşta, Vietnam savaşından sonra ilk defa nükleer başlık bulunmayan Tomhawk füzelerini kullanmıştır.¹⁴² Sonuç olarak ABD Deniz Kuvvetleri gerek Afganistan’da gerekse Irak savaşında önemli roller üstlenmiştir. 11 binden fazla asker Ortadoğu’da görev almıştır ve bunların 4300 kadarı Irak’ta görev yapmıştır.¹⁴³ USS Enterprise uçak gemisi Irak savaşında istihbarat, gözetleme ve keşif gibi görevlerde bulunmuş, Afganistan savaşında ise daha çok yerde görev yapan askerlere destek mahiyetinde görevler icra etmiştir.¹⁴⁴ ABD Deniz Kuvvetleri, Deniz piyadeleri ile beraber ABD Askeri stratejisinin en önemli parçalarından birisidir. Yapılan bütün askeri müdahalelerde özellikle bu iki birimin ciddi derecede işlevlerinin bulunduğu görülmüştür. ABD Donanmasının dünyanın en güçlü donanması olması, Mahan’ın denizlerdeki üstünlüğün sağlanması gerektiği şeklindeki teziyle de uyumaktadır. ABD bir zamanlar Britanya İmparatorluğunun yaptığı gibi denizlerde üstünlük kurarak küresel hegemonyayı askeri anlamda sağlamaya çalışmaktadır.

2.2.3. ABD Hava Kuvvetleri.

ABD Ordusunun bir diğer önemli kuvvet komutanlığından birisi de ABD Hava Kuvvetleri Komutanlığıdır. (*United States Air Force*). 1947 yılında Ulusal Güvenlik Sözleşmesi ile kurulmuştur.¹⁴⁵ ABD Hava Kuvvetleri Envanterinde 329.638 personel,

¹⁴¹ Jonathan R. Dull, *American Naval History, 1607-1865: Overcoming the Colonial Legacy*, http://books.google.com.tr/books?id=5yB7hMbYjUC&pg=PG1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, (16.01.2015)

¹⁴² Norman Friedman, “Gulf War 20th: Naval Lessons of the Gulf War”, *Defensemedianetwork*, 8 Şubat 2011, <http://www.defensemedianetwork.com/stories/gulf-war-20th-naval-lessons-of-the-gulf-war/>, (15.01.2015)

¹⁴³ Department of Defense, Navy in Expanded, Nontraditional Roles in Iraq, 29 Eylül 2006 <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=1347>, (18.01.2015)

¹⁴⁴ Department of Defense, a.g.m.

¹⁴⁵ ABD Ulusal Güvenlik Sözleşmesi, 26 Temmuz 1947, <http://www.intelligence.senate.gov/nsaact1947.pdf>, (11.01.2015)

5.573 uçak, 2.132 savaş uçağı, 450 kıtalararası füze ve 32 uydu bulunmaktadır.¹⁴⁶ ABD Hava Kuvvetlerinin stratejik anlamda esas amaçları şöyle sıralanabilir: Nükleer Caydırma Operasyonları, Hava Üstünlüğü, Uzay Üstünlüğü, Siber Uzay Üstünlüğü, Küresel Saldırı Kapasitesi, Küresel Manevra Kabiliyeti, Özel Operasyonlar, Komuta ve Kontrol.¹⁴⁷ ABD Hava Kuvvetlerinin yayınladığı vizyon belgesinde ise uç, savaş ve kazan (*fly, fight and win*) sloganı kullanılmış ve yine küresel manevra kabiliyeti, komuta ve kontrol gibi özelliklere önem verilmiştir.¹⁴⁸ Körfez Savaşı (1991) ABD Hava Kuvvetlerinin katıldığı büyük operasyonlardan birisidir. Bu savaşa yaklaşık 105 bin personel, 1234 uçak ve 806 helikopter ile katılmıştır.¹⁴⁹

2003 yılında yapılan Irak savaşında da önemli roller üstlenen ABD Hava Kuvvetlerinin son savaşlarda etkisinin güçlü olmasına rağmen verimlilik anlamında bir düşüş gözlenmiştir. Bunun anlamı da şudur. ABD uzun süren bombardımanlarla beraber ilgili hedefleri vursa da tam teslimiyeti sağlayamamaktadır. Hava bombardımanının ardından mutlaka bir kara operasyonu gerekmektedir. Hava bombardımanı direnç gücünü azaltsa da ayaklanmaların olduğu bölgelerdeki asimetrik örgütsel yapıların etkinliğini azaltamamaktadır. Irak savaşı dışında Libya'ya Nato güçleri ile beraber yapılan bombardıman ve Suriye'de IŞİD (*Irak Şam İslam Devleti*)'e karşı yapılan bombardımanlarda ABD Hava Kuvvetleri önemli roller üstlenmiştir. ABD Hava Kuvvetlerinin askeri teknoloji açısından öncelikleri arasında uzun menzilli uçabilen F-35 saldırı uçağı, KC-46 havada yakıt ikmali yapan uçak ve C-130J Taktik Nakliye Uçağı gibi yoğun askeri teknoloji barındıran ürünlerdir. ABD Hava Kuvvetleri bir an önce daha fazla sayıda bu ürünlere sahip olmak istediğini 2015 Hava Kuvvetleri Savunma Bütçesinde de belirtmiştir.¹⁵⁰ Ayrıca ABD Hava Kuvvetleri 2015 için ayrılan bütçe 137.9 milyar dolar olarak belirlenmiştir.¹⁵¹ Ayrıca son dönemde özellikle Pakistan'da yapılan insansız hava araçları ile yapılan saldırılar da ABD'nin havadan yapılan saldırılara

¹⁴⁶ Col. James C. Ruehrmund Jr., USAF (Ret.) and Christopher J. Bowie, Arsenal of Airpower Usaf Aircraft Inventory 1950-2005, 2010, <http://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/AFA/6379b747-7730-4f82-9b45-a1c80d6c8fdb/UploadedImages/Mitchell%20Publications/Arsenal%20of%20Airpower.pdf>, (12.01.2015)

¹⁴⁷ Department of The Air Force, Posture Statement, 2010, <http://www.posturestatement.af.mil/shared/media/document/AFD-100223-010.pdf>, (15.01.2015)

¹⁴⁸ Department of Air Force, A Vision for The United States of Air Force, http://www.af.mil/Portals/1/images/airpower/Vision_Brochure_PRINTresolution.pdf, (15.01.2014)

¹⁴⁹ Globalsecurity, Operation Desert Storm, Ayrıca ayrıntılı organizasyon şeması için bkz. http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_storm-air.htm, (15.01.2014)

¹⁵⁰ United States of Air Force, Fiscal Year 2015 Overview, http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_storm-air.htm, (15.01.2015)

¹⁵¹ United States of Air Force, a.g.m.

özellikle Obama döneminde daha çok yer vermiştir. Genel bütçede yapılan kısıntılar nedeniyle ABD, Irak savaşından beri dünyanın kendisine göre sorun yaratan bölgelerine müdahale ederken hava saldırılarını tercih etmektedir. Bu hem daha ucuz olmakta hem de askerler ilgili bölgeye sokulmadığı için son derece güvenli olmaktadır. Vekalet savaşları bölümünde ele alındığı gibi ABD artık savaşlara direk olarak girmemekte, daha çok eğitim ve materyal desteği vermektedir. Mecbur kaldığı durumlarda ise Libya ve Suriye örneklerinde olduğu gibi hava bombardımanı desteğiyle öne çıkmaktadır.

2.2.4. ABD Kara Kuvvetleri

ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerinin temelinde Amerikan liderliği bulunmaktadır. Her alanda liderlik eden bir durumdan bahseden bu stratejilerde dikkat çeken bir diğer nokta da “büyüyen ve sürekli gelişen ABD ekonomisine” desteğin de bu stratejilerin içerisinde mutlaka yer almasıdır. 1940'lı yıllardan beri ABD'nin temel stratejileri arasında sürekli gelişen ve büyüyen bir ekonomi amacının zikredilmesi bir yandan da enerjiye ve ticari işbirliklerine olan iştahı kabartmaktadır. ABD'nin deniz aşırı müdahaleciliği de tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Soğuk savaşın sona ermesi ile beraber tek kutuplu bir yapıya dönen dünyada Almanya ve Japonya gibi rakipler karşısında kendisini ekonomik anlamda kırılgan gören ABD giderek daha çok sert gücüne başvurma eğilimi göstermektedir. Bu durum da ABD'yi bir savaş ekonomisi içerisine sokmaktadır. Amerikan Kongresine sunulan “*Kalkınan Ülkelere Konvansiyonel Silah Transferleri, 1999-2006*” raporuna göre kalkınan ülkelere yapılan silah satışlarının %36'sını Amerika tek başına gerçekleştirmektedir.¹⁵² Bu şekilde oluşan bir ekonomik sistem aynı zamanda içine girdiği savaş ekonomisinin etkilerine de maruz kalmaktadır.

Tablo:1
ABD Ordusuna ayrılan bütçenin tarihsel seyri.

ABD ORDUSUNA AYRILAN BÜTÇE	MİLYAR DOLAR
2.Dünya Savaşı	908
Vietnam Savaşı	518
Körfez Savaşı	400
Afganistan ve Irak Savaşı	700-750
El-Kaide vb. ile Mücadele	644

¹⁵² Taha Özhan, “Daimi Savaş Ekonomisi”, *Setav*, 7 Ekim 2007, <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=8332&q=daimi-savas-ekonomisi>, (15.04.2014)

Kaynak: White House, <https://www.whitehouse.gov/omb/budget/Historicals>, Table 6.1'den tarafımdan kısaltılarak alınmıştır.

Tabloda da görüldüğü gibi ABD tarihinin askeri harcamaları 2.Dünya savaşında zirveye ulaşmıştır. Daha sonra Vietnam savaşında da bir çıkış grafiği izlenmiştir. Ancak Soğuk savaş sonrası tek kutuplu dünyada liderlik rolüne soyunan ABD'nin askeri harcamaları giderek artmaya başlamıştır. Bu seyir giderek artmış Afganistan ve Irak savaşlarında ise neredeyse 2.Dünya savaşı dönemi askeri harcamalarına varan bir seyir içerisine girmiştir. Çok taraflılık ve askeri harcamalarda kısıntı yapma sözü ile gelen Barack Obama döneminde de harcamalar Afganistan ve Irak'ta askerlerin kalmaya devam etmesi nedeni ile düşmemiştir. Hatta Taliban, El-Kaide ve IŞİD tarzı örgütlerin bölgedeki faaliyetleri nedeni ile ABD bölgede asker bulundurmaya devam etmiş ve insansız hava araçları ve benzerleri ile havadan bombardımanda bulunarak askeri harcamalarına devam etmiştir.

2.3. ABD Ordusu ve Bütçesi

Bu bağlamda ABD Ordusuna ayrılan bütçe önem kazanmakta ve genel bütçe içerisindeki yeri ülkenin bundan sonraki durumu ve hedefleri açısından da bir fikir vermektedir. Soğuk savaşın bitmesi ile beraber George H. Bush döneminde Panama müdahalesi ile başlayan askeri müdahaleci tavır askeri harcamaların sinyali vermiş, ardından gelen Körfez Savaşı ile harcamalar artmıştır. Aslında Carter döneminde iyice azalan askeri harcamalar ve diplomatik yönde gösterilen çabalara ters bir biçimde “*yıldız savaşları söylemini*” geliştiren Başkan Ronald Reagan dönemi silah harcamalarının yeniden yükselişe geçtiği yıllar olarak gösterilebilir. Hemen ardından gelen Bush dönemi ile beraber harcamalar iyice artmış ancak Clinton ile beraber yeniden bir düşüş eğilimi içerisine girmiştir. Fakat bu düşüş eğilimi de hiçbir zaman Soğuk savaş dönemindeki askeri harcamaların altına inmemiştir.

2.3.1. ABD Ordusu ve Ekonomik Kriz

Coğrafya, politika ve kültür hep bir devletin “çözüm”ünün bir başkasınıkiyle hiçbir zaman tümüyle aynı olmamasını sağlayacaktır. Bununla birlikte temel düşünce yine aynıdır: Savunmanın, tüketimin ve yatırımın birbirleriyle yarışan talepleri arasında kabaca bir denge olmazsa, bir büyük gücün bu statüsünü sürdürmesi mümkün değildir.¹⁵³ ABD ulusal savunmasının gerekleri ile harcadığı askeri harcamalar arasında makul bir

¹⁵³ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri* (Çev) Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, s.526

denge kurmak zorundadır. Askeri Stratejik açıdan bu bir gerekliliktir. Bunun yanında askeri teknolojinin nispi aşınmasını da önlemek zorundadır. ABD, aşırı emperyalist yayılma denilen bir riskin içerisinde. Global çıkar ve yükümlülüklerinin toplamının hepsinin aynı anda savunma gücünü aştığı apaçık ortadadır.

ABD askeri bütçesi diğer ülkelerin askeri bütçeleri ile karşılaştırıldığında kendisinden sonra gelen 14 ülkenin toplam savunma bütçesi ABD'nin savunma bütçesini geçmemektedir. Bu da ABD'nin ne kadar güçlü bir askeri bütçeye sahip olduğunu göstermektedir.¹⁵⁴

Amerikan silahlı kuvvetlerinin “*tam yayılma*” durumunda olduğuna ilişkin uyarılara eşlik eden Dünya üzerindeki Başlıca Birleşik Devletler Askeri Yayılma Yerleri haritaları, tarihçilerin gözüyle önceki dönemlerin dünya gücü olan Büyük Britanya'nın aşırı stratejik genişlemesinin doruklarındayken sahip olduğu donanma üsleri ve garnizonlar zinciriyle olağanüstü bir benzerlik göstermektedir.¹⁵⁵ ABD Ordusuna ayrılan bütçe ile ekonomi arasındaki ilişki direkt birbirini etkilemektedir. Aşırı emperyal yayılımın sonucunda oluşmuş askeri üslerin getirdiği yüklerle beraber harcamaları iyice artan ABD'nin günümüzdeki (2014) toplam bütçesinin cari açık oranı %4.4'tür. Bu da 744 milyar dolara tekabül etmektedir. ABD'nin 2012 yılındaki cari açık oranı ise GSMH'nin yüzde 7'sine tekabül etmektedir.¹⁵⁶ 2015 yılındaki tahmini cari açık ise 564 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu da %3.1'lik bir cari açığa tekabül etmektedir. 2015 yılı içi ayrılan savunma bütçesi ise 606 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir.¹⁵⁷ Görüldüğü gibi harcamalarda bir aşağıya doğru seyir izlenmektedir. Bu durumda Obama dönemi, askeri harcamalar konusunda tasarruf hedefleri ile uygunluk göstermektedir. Barack Obama'nın kendi döneminde yaşanan bölgesel sorunlara yaklaşımında akıllı güç (*smart power*) kavramını kullanması ve bunun üzerinden diplomasi ve işbirliğine yönelik bir meşruiyet zemininin aranması dikkat çekmektedir. George Bush döneminde görülen zararın ve inşa edilmiş (*ya da edilememiş*) tarihsel blokun yerine yine ABD'nin liderliğini kabul etmiş yeni bir tarihsel blok inşasının çabasını görmekteyiz. Bu inşa çabasında görünen ABD

¹⁵⁴ Brad Plumer, “America’s staggering defense budget, in charts”, *Washington Post*, 7 Ocak 2013 <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/01/07/everything-chuck-hagel-needs-to-know-about-the-defense-budget-in-charts/>, (10.02.2014)

¹⁵⁵ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri*, 610

¹⁵⁶ White House, Fiscal Year 2014 Budget of the US Government, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2014/assets/budget.pdf>, s.181, (15.01.2015)

¹⁵⁷ White House, Fiscal Year 2015 Budget of the US Government, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/budget.pdf>, s.163-168, (10.03.2014)

liderliğinin eskisine oranla imajını yenileme arayışı içerisinde olduğunu ve çatışmalara direk katılmak yerine vekalet edebilecek güçlerle duruma müdahale ettiği görülmektedir. Bu da ABD hegemonyasının inşasında Barack Obama döneminin daha çok genişlemeye dayalı bir emperyal anlayışla değil tam tersine özel operasyonlar ve istihbarat yapısının etkinlik kazandığı farklı bir model denenmektedir. Aslında ABD tarihine dikkatli bakıldığında genelde demokratlar döneminde sıcak savaş yerine gizli operasyonlar eşliğinde yürütülen çabaların arttığı görülebilmektedir. Bu durum Bill Clinton dönemi için de geçerlidir. O dönemde de askeri harcamalar düşmüş ancak ABD dünyada müdahale edebildiği yerlerde yine var olmuştur. Bunlara Somali, Bosna ve Kosova gibi örnekler verilebilir. Somali’de yaşanan askeri problemler ABD’nin özel operasyonlar yöntemini sorgulamasına neden olsa da bu yöntemle yapılan operasyonların maliyetinin az olması dikkatleri çeken bir başka konu olmuştur. Cumhuriyetçilerin iktidara geldiği durumlarda ise ABD genelde sıcak askeri müdahaleleri tercih etmektedir. Bu tercih durumunun bu şekilde kristalize olması ABD iç siyasetinin ABD’nin dış politikasına ne derecede önemle etki ettiğini de bir kez daha göstermektedir. Bu durumun giderek askeri harcamaların dengesini değiştirmesi ise özellikle ABD’nin son Başkanı Obama’nın dikkatini çekmiştir. İçerde sağlık reformunu yapmaya çalışan ancak ekonomik zorluklar yaşayan bir ülke dünyanın en büyük ordusunu beslemektedir. Ve haliyle bu durum kafalarda soru işaretleri yaratmaktadır. Bu soru işaretlerinin cevabı da genelde *ABD liderliği* olarak verilmektedir. Bu küresel sorumlulukların ABD’nin kurmaya çalıştığı hegemonyanın inşası ile ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo:2
ABD’nin yıllara göre toplam askeri harcamaları (milyar dolar cinsinden)

Yıllar	Savunma Bütçesi	Beklenmedik Yurtdışı Operasyonları	Destek/Yardım	Toplam	Yorumlar
2009	\$513.6	\$145.9	\$149.2	\$808.7	Afganistan’da Ayaklanma
2010	\$530.1	\$167.3	\$159.5	\$852.2	
2011	\$528.1	\$159.4	\$165.0	\$862.7	Irak savaşı sona eriyor.

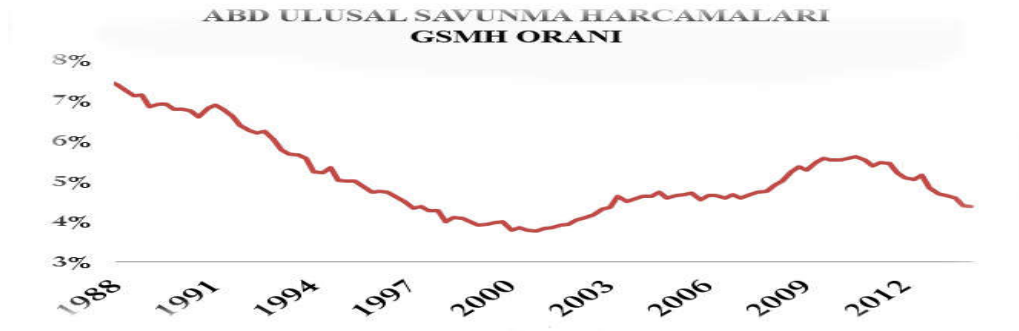
2012	\$530.4	\$126.5	\$159.3	\$816.2	Afganistan'dan dönüşler başlıyor.
2013	\$495.5	\$93.0	\$163.8	\$752.3	
2014 Aktüel	\$496.0	\$97.7	\$169.2	\$762.9	Afganistan'dan Çıkış
2015	\$496.1	\$79.4	\$172.4	\$744.9	
2016	\$534.3	\$64.4	\$187.9	\$722.2	İŞİD'le Mücadele

Kaynak: 2009-2016 arası yayınlanan ABD Askeri Bütçeleri. (US Military Budget 2009-2016) - <http://comptroller.defense.gov/>

Bu tablodaki rakamlara askeri harcamaların dışında yardımlar, askeri ekipman desteği gibi ekstra kalemler de eklenmiştir. Eklenen bu kalemlerle beraber ABD Askeri bütçeleri inanılmaz rakamlara ulaşmaktadır. Hegemonya inşasında bu kadar yoğun bir askeri araç kullanan ABD'nin gittiği yerlerde unuttuğu “rıza” unsurunu Barack Obama döneminin 2015 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde görebiliyoruz. Barack Obama son yayınlanan belgede stratejik sabır ve akıllı güçten bahsetmektedir. Öyle ki bu akıllı güç hem diplomasiyi hem de sert gücü beraber kullanmak gibi hibrid bir yapıyı gündeme getirmektedir.¹⁵⁸ Stratejik sabır bir yandan askeri harcamalarda bir dengeyi sağlasa da diğer yandan bölgesel çatışmalarda vekalet savaşlarına zemin hazırlamaktadır. Fakat burada dikkat çekmek istediğim nokta ABD'nin askeri harcamalarının fazlalığının farkına girmesidir. Şunu kabul etmek gerekir ki ABD dünya üzerindeki sorumluluğunu abarttığını düşünmüş ve bu nedenle reel sınırlarına çekilmeye karar vermiştir. 1990'lar boyunca Amerika'nın ticari açığı çığ gibi büyürken bu ekonomik kriz, 1999-2001 yılları arasında Amerika'nın yeniden silahlanma sürecinin tetikleyicisi olmuştur. Askeri bütçede %15'lik artış, 11 Eylül saldırıları arifesinde alınan kararların sonucudur. Ekonomik bağımlılığın artması ile kuvvet kullanımındaki yükseliş arasında neden sonuç ilişkisini görmek gerekmektedir.¹⁵⁹

¹⁵⁸Barack Obama, National Security Strategy February 2015, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>, (15.02.2015)

¹⁵⁹ Selin M. Bölme, *ABD'nin Üs Politikası İncirlik Üssü*, İletişim Yayınları, 2012, s.144

Şekil 6: Soğuk Savaş Sonrası ABD Ulusal Savunma Harcamaları/ GSMH'ye Oranı

Kaynak: cfr.org/cgs

Tablodan da görüldüğü gibi savunma harcamalarının GSMH'ye oranı 2003 yılında Irak savaşıdan sonra yukarı doğru çıkmaya başlamış ve 2011 yılı olan son ABD askerlerinin de Irak'tan çıkması ile beraber düşüşe geçmiştir. ABD'nin savunma harcamaları yine de yüksek bir seyir izlenmektedir. Soğuk savaş döneminin askeri harcamalarına göre Obama döneminde bile üç katı askeri harcama yapılmaktadır.

90'lı yıllarla beraber zayıflayan ekonomik etkinliği karşısında, diğer davetlerle bağımlılığı artarken, Amerika'nın liderliğine olan bağımlılık azalmıştır. Bu durum Amerikan hegemonyasının tutunduğu temelleri sarsmıştır. 11 Eylül sonrası yaşanan süreç, Afganistan ve Irak Savaşları, ABD'ye karşı sorgulamayı ve muhalefeti derinleştirmiştir. Bu da ABD'yi daha sert yöntemlere sürüklemiştir. Bu yöntemlere yöneldikçe daha fazla silahlanmakta ve dünya üzerindeki üslerini çoğaltmaktadır. Bu da ekonomisine zarar vermektedir. ABD'nin bugün toplam borcu 15 trilyon doları aşmaktadır.¹⁶⁰ Ama kimilerine göre de Amerikanın durumu özel bir durumdur. Pierre Hassner'in deyişiyle, ekonomik anlamda gerilemesine rağmen “her tür denge ve sorunda belirleyici etken” olmayı sürdürmektedir.¹⁶¹ Wallerstein de askeri harcamaların ABD'nin gerileme korkusundan dolayı artmış olduğunu belirtmektedir. Bunun devasa bir israf olup olmadığını ise zamanın göstereceğini eklemiştir.¹⁶² Irak işgalinin de ABD'nin

¹⁶⁰ The World Factbook, Country Comparison Debt External, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2079rank.html>, (15.02.2015)

¹⁶¹ P. Hassner, Avrupa ve Amerikan Politikasındaki Çelişkiler, R. Rosecrance (ed.), *America As An ordinary Power*, içinde (Ithaca, Ny. 1976), s.60-86 Aktaran; Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı(çev.), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005, s.628

¹⁶² Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, İstanbul:Metis Yayınları, 2004, s.14

askeri gücünü onaylamak ve artırmak şöyle dursun, kısa, orta ve uzun vadede onu acıklı bir biçimde baltalayacağına inanmaktadır.¹⁶³

Ayrıca Wallerstein'in aşırı büyümenin ve askeri müdahalelerin fazlalığının ABD için bir şey ifade etmediği yönündeki tespitleri önemlidir:

Şüphesiz ordu hala ABD'nin en güçlü kartı durumunda; daha doğrusu tek kartı durumunda. Bugün, ABD dünyadaki en dehşet verici askeri aygıtı sahip. Yeni, eşi benzeri görülmedik askeri teknolojiler geliştirilmekte olduğu iddialarına da inanılacak olursa, ABD'nin dünyanın geri kalanı üzerindeki askeri üstünlüğü bugün on yıl önce olduğundan çok daha büyüktür. Ama öyleyse bile bu, ABD'nin Irak'ı işgal edip orayı hızla fethedebileceği ve orada dost ve istikrarlı bir rejim kurabileceği anlamına mı geliyor? Pek değil. ABD ordusunun 1945' ten bu yana verdiği üç ciddi savaştan (Kore, Vietnam ve Körfez Savaşı) birinin yenilgiyle, ikisinin de beraberlikle sonuçlandığını hatırlayalım pek şanlı bir sicil sayılmaz.¹⁶⁴

Bir başka önemli teorisyen Joseph Nye da askeri harcamaların ekonomik boyutu konusunda uyarmaktadır:

Bugünün büyük güçlerinin çoğu için kuvvet kullanımı ekonomik hedeflerini tehlikeye düşürecek bir şeydir. Kuvvet kullanımı konusunda halkın ahlaki yaptırım gücünü üzerinde pek hissetmeyen demokratik olmayan ülkeler bile kuvvet kullanımının ekonomik hedefleri üzerindeki etkilerini düşünmek zorunda kalmaktadır.¹⁶⁵

Nye, özellikle ekonomik büyüklüğün, yumuşak güç diye tarif ettiği yaklaşımda çok önemli bir yer işgal ettiğini belirtmektedir.¹⁶⁶ Nye'a göre Amerika'nın gücü ekonomik ve uluslar üstü boyutlarda askeri gücü kadar büyük değildir.¹⁶⁷ Buradan da anlaşılacağı gibi ABD'nin askeri gücüne yaptığı harcamalar ile ekonomik işleyişi ve ekonomik büyümesi arasındaki dengeyi iyi kurması gerekmektedir. Bu dengenin kurulamaması ya da bozulması durumunda cari açık artmakta ve ABD'nin borcu büyümektedir. Ama görülen o ki bu durum ABD'yi küresel liderlikten vazgeçirmemekte uluslararası sistem

¹⁶³ Wallerstein , s.14

¹⁶⁴ Wallerstein, s.28

¹⁶⁵ Joseph S. Nye Jr., **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Gürol Koca(çev.), İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003, s.28

¹⁶⁶ Nye Jr., s.15

¹⁶⁷ Nye Jr., s.171

içerisinde bir öncü konumu kaplamasını engellemektedir. ABD artık ekonomik bir güce öncelik tanımaktan ziyade hegemonya inşasında tüm dünyada zamanla kurduğu askeri kontrolü kaybetmemeye çalışmaktadır.

Barack Obama dönemi ile beraber askeri harcamalarda kısıntıya gitme ve akıllı güç benzeri teorik bir çerçeve kurmaya çalışan ABD'nin bundan sonra da Amerikan liderliğinden vazgeçmeyeceği aşıkardır. Çünkü ABD, küresel liderliğin inşasında sert gücü olmazsa olmaz olarak görmekte ve ekonomik büyümenin de sert gücün kullanılmasının bir sonucu olarak idrak etmektedir. Savaş ekonomisi denilen sistemde bu böyle tanımlanabilir ancak Afganistan ve Irak savaşlarında ABD'nin yaptığı harcamalar durumun tam tersi sonuçlar üretmiştir. 2008 yılında yaşanan büyük emlak krizi borç sarmalını iyice derinleştirmiştir. Aşırı genişleme ve harcamaların Vietnam Savaşı sırasında olduğu gibi zirveye çıkması sonucunda ABD, bir borç sarmalının içerisine girmiştir.

2.3.2. Afganistan ve Irak Savaşlarında ABD Ordusu Harcamaları

Soğuk savaşın hemen ardından başlayan “Yeni Dünya Düzeni” tartışmaları ve bunun ardından ABD'nin küresel sorumluluklarını sürekli gündeme getirmesinin sonucunda başlayan askeri müdahaleler ve uluslararası hukukun esnemesi, uluslararası sistemi dönüştürmüş ve iki kutuplu dünyanın bilinen sınırlarının aksine bilinmeyen belirsiz bir geleceğin üretilmesine sebep olmuştur. ABD, Panama'ya yaptığı ilk müdahalenin ardından askeri müdahalelerini sıklaştırmış ve zorunluluk nedeniyle kabul gören bir norm haline getirmiştir. Ancak bu müdahaleci tavırla beraber ciddi bir askeri harcama söz konusu olmuş, askeri harcamaların aşırı artması ABD ekonomisini sarsmış ancak oluşan bu döngüsel kısır döngü nedeniyle ABD bu yaklaşımından vazgeçememiştir. Soğuk savaş sonrası bu dönemde ABD en büyük askeri harcamalarını Afganistan ve Irak müdahalelerinde yapmıştır.

ABD Savunma Politikası ve Bütçe Uzmanı Amy Belasco'nun 8 Kasım 2014'te yayınlanan “*Afganistan, Irak ve 11 Eylül Sonrasında Terör Operasyonlarına Ayrılan Bütçe*”¹⁶⁸ isimli raporu bize ciddi veriler sağlamaktadır. 2014 bütçesinin onaylanması ile beraber 13 yıl boyunca harcanan para 1.6 trilyon dolardır.¹⁶⁹ Bu 1.6 trilyon dolar içerisinde askeri operasyonlar, askeri üs destekleri, silah bakımları, Afgan ve Irak ulusal

¹⁶⁸ Amy Belasco, The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11, <https://www.fas.org/sfp/crs/natsec/RL33110.pdf>, (15.01.2015)

¹⁶⁹ Belasco, s.2

güvenlik güçlerinin eğitimi ve yeniden yapılanması, dış yardım ve elçilik harcamaları gibi kalemler bulunmaktadır.

Yapılan 1.6 trilyon dolar harcamanın yapılan askeri operasyonlara göre dağılımı ise şöyledir:¹⁷⁰

-686 Milyar dolar (%43) Afganistan, Sonsuz Özgürlük Operasyonu (*Operation Enduring Freedom*).

-815 Milyar Dolar (%51) Irak, Irak'a Özgürlük Operasyonu (*Operation Iraq Freedom*) ve Yeni Şafak Operasyonu (*Operation New Dawn*).

-27 Milyar Dolar (%2) Soylu Kartal Operasyonu (*Operation Noble Eagle*) ve Askeri üslerin güvenliğini geliştirmek amaçlı yapılan harcamalar.

-81 Milyar dolar. (%5) Afganistan ve Irak müdahaleleri ile direk ilgili olmayan askeri harcamalar.

Bu verilerden de anlaşılacağı gibi yapılan askeri harcamaların büyük bir bölümü Afganistan ve Irak askeri müdahaleleri için ayrılmıştır.

Obama 2009 yılında Westpoint'te yaptığı konuşmada işin mali boyutunu da hatırlatmıştır:

Özetle, göreve başladığımda Irak ve Afganistan'daki savaşların masrafı bir trilyon dolara yaklaşmıştı. İleride bu masraf konusunu açık ve samimi şekilde ele almaya kararlıyım. Afganistan'daki yeni stratejimiz bu yıl silahlı kuvvetlerimize kabaca 30 milyar dolara mal olacaktır ve bütçe açığımızı azaltmaya çalışırken aynı zamanda bu masrafların da gözden geçirilmesi için Kongre ile yakın işbirliği yapacağım.¹⁷¹

ABD Başkanı Barack Obama 23 Haziran 2011 tarihinde Beyaz Saray'da yaptığı bir başka konuşmada “son on yıl içinde giderek artan borç ve zor ekonomik şartlar içinde bu savaşa 1 trilyon dolar harcadık” demiştir.¹⁷² Ayrıca Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarına göre ABD tarihinin en uzun soluklu savaşında bin 782 ABD askeri ile 954 NATO askeri yaşamını yitirmiştir. Ölen Afgan askeri sayısının da bin 500 olduğu tahmin ediliyor. 10 yılda kaç militanın öldürüldüğü konusunda kesin bir bilgi

¹⁷⁰ Belasco , s.2

¹⁷¹ *Obama Afghanistan Speech*, Huffington Post, 18 Mart 2010, http://www.huffingtonpost.com/2009/12/01/obama-afghanistan-speech-text-excerpts_n_376088.html, (24 Mart 2013)

¹⁷² *Obama'dan Afganistan'dan Çıkış Planı*, Deutsche Welle, 23 Haziran 2011, <http://www.dw.de/obamadan-afganistandan-cikis-planı/a-15183966>, (25.11.2013)

bulunmazken birçok araştırmaya göre bu rakam 10 bini geçmektedir.¹⁷³ George W. Bush'un o dönem Ulusal Ekonomi Konseyi direktörü olan Lawrence Lindsey'e göre George W. Bush döneminde girilen savaşların ekonomik karşılığı 100-200 Milyar doları geçmeyecekti.¹⁷⁴ Harvard Üniversitesinde ekonomist olan Linda Bilmes ise askeri operasyonlarla beraber ilintili olarak yapılan harcamaların 4-6 trilyon dolar arasında olduğunu hesaplamıştır. Bu hesaplama içerisinde savaş sonrası rehabilitasyon harcamaları, uzun dönemli sağlık harcamaları gibi kalemler de bulunmaktadır.¹⁷⁵

Tablo: 3

ABD'nin yıllara göre Afganistan ve Irak Operasyonlarında yaptığı askeri harcamalar.

Yıllara Göre	2001-2014	2015
Afganistan	685.6 Milyar Dolar	58.1 Milyar Dolar
Irak	815.6 Milyar Dolar	5 Milyar Dolar
Diğer	81.3 Milyar Dolar	10.4 Milyar Dolar
Toplam	1.608.9 Milyar Dolar	73.5 Milyar Dolar

Kaynak: Amy Belasco, The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11, <http://fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>, s.15

Yine Financial Times gazetesinin “ABD'nin en uzun savaşı” olarak nitelediği Afganistan savaşının vergi ödeyen Amerikalılara maliyeti 1 trilyon doları geçmektedir.¹⁷⁶ Beyaz Saray tarafından hazırlanan raporla aralarındaki tek fark askeri operasyonlar dışında yapılan harcamalar olarak görülmektedir. ABD'in 2015 bütçesine bakıldığında ise Afganistan ve Irak için ayrılan total askeri bütçesinin 79 Milyar dolar olduğu ve bu bütçenin 5.5 Milyarı'nın ise son dönemde ortaya çıkan IŞİD örgütü için ayrıldığı görülmektedir.¹⁷⁷ ABD Başkanı Barack Obama'nın açıklamasına göre 1 Ocak 2016 tarihi itibari ile Afganistan'daki asker sayısı 4900 olacak. 2017 başında ise 1000 askere

¹⁷³ *Afganistan İşgali 10. Yaşında*, Usa Sabah, 7 Ekim 2011, <http://www.usasabah.com/Siyaset/2011/10/07/afghanistan-igali-10-yasinda>, (24 Mart 2013)

¹⁷⁴ Sabir Shah, “US Wars in Afghanistan, Iraq to Cost \$6 trillion”, *Globalresearch*, 20 Eylül 2013, <http://www.globalresearch.ca/us-wars-in-afghanistan-iraq-to-cost-6-trillion/5350789>, (15 Ocak 2015)

¹⁷⁵ Mark Thompson, “The True Cost of the Afghanistan War May Surprise You”, *Time*, 1 Ocak 2015, <http://time.com/3651697/afghanistan-war-cost/>, (15 Ocak 2015)

¹⁷⁶ Geoff Dyer ve Chloe Sorvino, “\$1tn cost of longest US war hastens retreat from military intervention”, *Financial Times*, 14 Kasım 2014, <http://www.ft.com/cms/s/2/14be0e0c-8255-11e4-ace7-00144feabdc0.html#slide0>, 14 Kasım 2014, (15 Ocak 2015)

¹⁷⁷ Belasco, s.2

inecektir. 2015 başında ise Afganistan'daki asker sayısı 33.000 askerden 9800 askere inmiştir.¹⁷⁸

Afganistan ve Irak savaşları görüldüğü gibi ABD'nin ekonomisine ciddi bir yük getirmiştir. Ayrıca savaş sonrası yapılan harcamalar ve ekonominin diğer dallarına binen yük bir süre sonra ABD'yi ekonomik anlamda ciddi bir bunalımın içerisine sokmuştur. Bunun tam tersini savunan bir görüşe göre ise savaşlar ekonomiyi canlandırmaktadır. Kamu harcamalarının artması ile beraber piyasaların hareketlendiği iddia edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD'nin dahil olduğu savaşlar göz önüne alındığında, savaşların yukarıda zikredilen etkilerinin büyük ölçüde gerçekleştiği görülmüyor. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ekonomisi yıllık %12 civarında büyüdü. 2003 Irak savaşında ABD'nin maliye politikası diğer savaşlara nazaran daha genişlemeci oldu. Harcamalar daha çok borçlanma yoluyla karşılandığı ve talepte de artış olduğu için enflasyon yükselmiştir.¹⁷⁹ Amerikan ekonomisinin savaşla ayakta durduğuna, yaşadığına birçok otorite inanmıştır. Savaş, stokta bekleyen malları eritir ve böylece piyasaya mal arzını çoğaltmak için üretim hızlanır ve ekonomi büyür. Bu mantık üzerine kurulan savaş harcamaları aşırı arttığı zaman ise böyle bir durumdan bahsetmek zor olacaktır.

Tablo 9'dan da anlaşılacağı gibi önceleri Afganistan savaşının bütçe üzerinde ciddi bir etkisi var iken zamanla Irak savaşında yapılan harcamalar zirveye çıkmıştır. Afganistan'da ayaklanmaların derinleşmesi ve giderek büyümesi sonucunda 2009 yılından itibaren Afganistan için yapılan askeri harcamalar yeniden artmaya başlamıştır. Bunun nedenlerinin başında yukarıda bahsettiğimiz borçlanma gelmektedir. Irak ve Afganistan savaşlarının bütçeye getirdiği yükü Bush hükümeti borçlanmaya giderek azaltmaya çabalamıştır. Ayrıca savaş malullerine ve diğer askeri ihtiyaçlara da sırasıyla 428 milyar dolar ve 663 milyar dolar ödeme yapılmıştır. Bu giderler de borçlanma yoluyla karşılanmıştır. Askeri harcamalar böyle hızla yükselirken, Bush yönetimi bir de 1.7 trilyon dolarlık vergi indirimine gitmiş ve böylece kamu gelir ve gideri arasındaki fark daha da açılmıştır.¹⁸⁰ ABD askerleri, 2. Dünya Savaşı'na 16 milyon mevcutla katılmıştır. Ünlü iktisatçı Joseph Stiglitz ve Linda Bilmes'in hesaplamalarına göre, 2007 fiyatlarıyla 2. Dünya Savaşı ABD'ye 5 trilyon dolar maliyet getirmiştir. Oysa bugün Irak'ta görev

¹⁷⁸ Belasco, s.2

¹⁷⁹ Tayanç Ahmet Gündüz, ABD savaşlarının ekonomik sonuçları, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=2843>, (15 Ocak 2015)

¹⁸⁰ Süleyman Yaşar, "Amerikan Ekonomisi Bu Defa Savaş Batırdı", *Sabah*, 9 Ağustos 2011, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/yasar/2011/08/09/amerikan-ekonomisini-bu-defa-savas-batirdi>, (15 Ocak 2015)

yapan bir askerin maliyeti 400 bin dolar tutmaktadır. Asker öldüğü takdirde ailesine 500 bin dolar verilmekte ve dolayısıyla sadece Irak savaşı Amerikalılara 3 trilyon dolara mal olmuştur.¹⁸¹ Amerika'nın güç gösterisi ve bundan kaynaklanacak siyasal, ekonomik imtiyazlar Amerikan sermayeleri için belirli ekonomik menfaatlerle sonuçlanacaktır. Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra Kuveyt ve Arabistan'ın "yeniden yapılanma" projelerinin büyük bir kısmı Amerikan şirketlerince üstlenilmiştir. Bölge petrol kaynaklarının ve yataklarının denetiminin tekelinin ele geçirilmesi yadsınamaz bir gerçektir. Ancak görülmektedir ki Afganistan ve Irak savaşlarının sonucunda ortaya çıkan borç ve menfaat tablosuna göre borçlar daha fazla bir yekun tutmaktadır. Bush döneminde girilen borç sarmalının sonucunda bugün Çin'in elinde yaklaşık 1 trilyon dolar tutarında ABD devlet tahvili bulunmaktadır. Elinde en çok ABD tahvili bulunduran ülke konumundaki Çin'in, geçen kasım ayında elindeki tahvillerin miktarını 2 milyar 300 milyon dolar azalttığı açıklanmıştır. ABD Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan verilere göre, 2014 yılının kasım ayında Çin'in elindeki ABD tahvili miktarı 1,2504 trilyon dolar olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte, Japonya'nın kasım ayında elinde tuttuğu ABD tahvili miktarı 1,2415 trilyon dolara ulaşmıştır. Geçen yılın kasım ayı sonu itibarıyla yabancı ülkelerdeki toplam ABD tahvili tutarı, ekim ayına göre 6,059 trilyon dolar artarak, 6,112 trilyon dolara çıkmıştır.¹⁸² ABD'nin borçlarının yukarı doğru bir seyir izlediği görülmektedir. Bu nedenle Barack Obama döneminin başlangıcı ile beraber özellikle askeri harcamalarda bir azaltma hedefi konulmuş ancak küresel konjonktürün değişmesi nedeniyle bu hedefin gerçekleşme süresi uzamıştır. ABD'nin gelir ve gider dengesini kurmaya çabalarken ciddi biçimde askeri harcamalar üzerine eğileceği ve borçlarını bu şekilde konsolide etmeye çalışacağı tahmin edilmektedir. ABD'nin askeri bütçesinin bu kadar geniş olmasının bir başka nedeni de dünya üzerine bir ağ gibi yayılan askeri üslerinin harcamalarıdır. Sonraki bölümde bu askeri üslerin yapısı ve dağılımının ABD'nin askeri politik stratejisine etkisi ve katkısı değerlendirilmiştir.

2.4. ABD Askeri Üsleri

Dünya çapında hegemonya inşasına girişen bir gücün deniz aşırı noktalarda askeri üslere sahip olması, bu yapının imparatorluk olarak yaftalanmasında önemli bir etki göstermektedir. Tarihte yerini alan birçok imparatorluğun fethedip geri çekildiği

¹⁸¹ Yaşar, a.g.m

¹⁸² Çin, elindeki ABD tahvilini azalttı, 2015, <http://turkish.china.com/news/world/545/20150117/261514.html>, (15 Ocak 2015)

noktalarda kolonizasyona gittiği ve bölgede etkisini sürdürmek için bunu elzem gördüğü bilinmektedir. İlk askerî amaçlı koloniler Romalılar tarafından MÖ 6. Yüzyılın sonlarında Kral Tarquin döneminde kurulmuştur. Ancak koloni sisteminin asıl gelişimi Cumhuriyet Döneminde (MÖ 510-27) gerçekleşir. Bu kolonilerin, hem bir kısım Romalı'ya yeni hayat sunan yerleşim yerlerine, hem de askerî araçlara dönüştüklerini söyleyebiliriz.¹⁸³ Bir anlamda bugünün askeri üsleri tarihin kolonileri ile benzer işlevlere sahiptir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunun akıncı kuvvetleri de benzer işlevler üstlenmişlerdir. Ancak denizlerin hegemonyası anlamında ilk küresel çabaların İspanyollar ve Portekizlerden geldiği söylenebilir. Fakat deniz aşırı askeri üsleriyle dünyanın büyük bir kısmını ilk kontrol eden devlet İngiliz İmparatorluğudur. Deniz aşırı askeri üsler belli noktalardaki askerî kuvvetlere lojistik destek vermekten ve kuvvetlerin yeni bölgelere erişiminde yardımcı olmaktan öte roller üstlenmekte, siyasi sonuçları ile birlikte bir ülkedeki dönüşümün garantörleri olmaktadır. Askeri üsler stratejik ve jeopolitik işlevler yüklenmiştir. Önceleri sadece fetih yapılan bölgelerde ön açmak için gerekli olan lojistik faaliyetleri sürdürmek amacıyla açılan bu üsler zamanla stratejinin temel bileşenleri haline gelmişlerdir. Bu askeri üsler bir komuta merkezi olduğu gibi eğitim merkezi ya da başka askeri amaçlarla kurulmuş askeri sayıları değişen ilgili devlete doğrudan ve hukuken bağlı deniz aşırı uzantılardır. Ya da daha derli toplu bir tanımlama yaparsak Askeri üs, bir ordunun sahip olduğu ve/veya onun tarafından yönetilen, askeri mühimmat ve personelin bulunduğu tesislere veya tesislerden oluşan yapıya verilen genel addır.¹⁸⁴ Sözlüklerde ise askeri ekipmanın depolandığı ve askerlerin eğitimini yaptığı tesis olarak tanımlandığı görülmektedir.¹⁸⁵ Özellikle üs kelimesi yerine tesis kelimesinin seçilmesi ve kullanılması dikkat çekmektedir. Örneğin Harkavy, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ABD'nin sahip olduğu haklar açısından üsleri varken, bugün tesisleri olduğunu ifade eder.¹⁸⁶ Bu söylemsel değişimin deniz aşırı askeri üslerin bulunduğu ülkelerin bu durumu kendi kamuoylarına anlatma çabası ile ilintili olduğu söylenebilir. 2005 yılından itibaren ABD, üsleri sınıflandırmada ve tanımlamakta yeni kavramlar

¹⁸³ Halil Demircioğlu, **Roma Tarihi: Menşelerden Akdeniz Havzasında, Hâkimiyet Kurulmasına Kadar**, cilt I I. Kısım, 2. Baskı, Ankara, TTK Basımevi, 1987, s.128; aktaran Selin Bölme, **İncirlik Üssü, ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye**, İletişim Yayınları, 2012, İstanbul, s.33

¹⁸⁴ Selin Bölme, **İncirlik Üssü, ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye**, İstanbul:İletişim Yayınları, 2012, s.26

¹⁸⁵ Collins Dictionary, Military Base Maddesi, <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/military-base>, (14 Ocak 2015)

¹⁸⁶ Robert E. Harkavy, **Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence**, New York: Oxford University Press, 1989, s. 7-8 ve 17. 27

kullanmaya başlamıştır. Yeni sınıflandırma “ana harekât üssü” (*main operation base*) “ileri harekât mevki” (*forward operating site*) ve “müşterek güvenlik alanı” (*cooperative security location*) şeklindedir.¹⁸⁷ ABD’nin askeri üsleri zamanın güçlü imparatorluklarından biri olan İngiltere’nin kolonilerine benzemektedir. Ancak kolonilerin bölgede yerleşmesi ve askeri hedefler dışında farklı bir sosyolojik yapı oluşturması başka sorunların oluşmasına yol açmıştır. Hatta İngilizlerin Amerika kıtasındaki 13 kolonisi ABD’nin kurucu devletleri (*state*) olarak tarihte boy göstermiştir. Bu nedenle bugünün deniz aşırı askeri üsleri daha çok askeri amaçları olan ve bunun dışında fazlalıkları bulunmayan kontrol üniteleri olarak dikkat çekmektedirler.

ABD de eski imparatorluklar gibi yeni ele geçirilen yerleri kendi topraklarına bağlamak yerine, buralarda askeri üsler kurmayı tercih etmiştir.¹⁸⁸ Hegemonyayı ayakta tutan, merkezde güç kaybı yaşansa bile, güçlü, yaygın bir yapısal temele sahip olmasıdır. Bu yapısal temel küresel kapitalist ekonomi ve bunu çevreleyen askeri üsler ile tesis edilmiştir.¹⁸⁹ Rekabet alanının Avrupa’dan, Ortadoğu ve Orta Asya’ya kaymasının da bir sonucu olarak, buralarda içlerine nüfuz etmenin daha kolay olduğu, demokrasinin gelişmediği, otoriter yönetimlerin hâkim olduğu nispeten istikrarsız ülkelerde, yeni üsler kurma gayreti içine girmiştir. Çünkü askerî bir üssün kalıcı olabildiği her ülke, hegemonyaya dâhil olmuş demektir.¹⁹⁰ Bu yönleri ile bakıldığında askeri üsler sadece askeri amaçları ile değerlendirilmemeli bunun yanında ekonomik ve sosyal bir takım hedefleri olduğu da görülmektedir. ABD’nin askeri politik stratejisi içerisinde uzun zamandan beri önemli bir yer edinmiş olan çevreleme (*containment*) politikasının askeri üsler aracılığı ile sürdürüldüğü görülmektedir. Bu askeri politik strateji körfez savaşı ile beraber kendisine Ortadoğu’yu hedef seçerken zamanla bu Avrasya’ya kaymış ve Barack Obama dönemi ile beraber Pasifik bölgesine doğru yönelmeye başlamıştır. Buradaki temel jeopolitik resme bakıldığında Rusya ve Çin’in dünya siyasetinde giderek yükselmesi ve yer işgal etmesi ile beraber ABD özellikle Çin’i çevrelemek açısından bu bölgede hegemonik bir hedef gütmektedir. Japonya ve Filipinler ile yapılan askeri anlaşmalar bu hedefe yönelmenin işaretleri olarak görülmektedir.¹⁹¹ Bu şekilde

¹⁸⁷ Alexander Cooley, **Base Politics; Democratic Change and the U.S. Military Overseas**, New York: Cornell University Press. 2008. S. 141; aktaran Bölme, s.28

¹⁸⁸ Chalmers Johnson, **Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı**, İstanbul:Küre Yayınları, 2005, s. 24

¹⁸⁹ Bölme, s.62

¹⁹⁰ Bölme, s.65

¹⁹¹ Jennifer Steinhauer ve Martin Fackler, “U.S. and Japan Agree to Broaden Military Alliance”, *New York Times*, 3 Ekim 2013, <http://www.nytimes.com/2013/10/04/world/asia/japan-and-us-agree-to-broaden-military->

bakıldığında askeri üsler bu çevreleme stratejisinin temel taşları olarak dikkat çekmektedir. ABD askeri üslerini kullanarak bu bölgelerde etkisini güçlendirmekte ve ekonomik siyasi hedeflerini konsolide etmeye çalışmaktadır. ABD'nin deniz aşırı bölgelerde bulunan üslerini dört kategoriye ayırmak mümkündür:

- a) Hava Kuvvetleri Askeri Üsleri,
- b) Ordu ya da Kara Askeri Üsleri,
- c) Deniz Kuvvetleri Üsleri,
- d) İletişim ya da İstihbarat amaçlı üsler.¹⁹²

Yeni geliştirilen savunma stratejisinde üsler için biçilen rol caydırıcılığı sağlamak kilit bölgelerde bulunan askerlerin eğitim almasını temin etmek, krizlere hızlı ve etkin şekilde müdahale edebilmek ve ihtiyaç duyulduğu an kuvvetleri yeniden organize edebilecek şekilde mevcut kapasiteyi korumaktır.¹⁹³ ABD Körfez Savaşı ile birlikte, Amerikan hegemonyasının yeni kurgusunun ne şekilde işleyeceğini tüm dünyaya duyurmuştur. Savaş sırasında Amerikan kuvvetleri, hava üsleri, limanlar ve askerî tesislerden oluşan ve bütün Körfezi kaplayan bir ağ oluşturulmuştur. Suudi Arabistan'daki Dahran Hava Üssü, Irak'a karşı Amerikan saldırısında en etkin kullanılan üslerden biri olmuştur. Kuveyt'teki Doha Üssü, Körfez Savaşı'nda diğer bir önemli askerî harekât noktası olarak yer almıştır.¹⁹⁴ Ayrıca Körfez savaşı ile beraber Bahreyn, Katar, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde ABD askeri üsleri kurulmuş Türkiye'de bulunan İncirlik askeri üssü de takviye edilmiştir.¹⁹⁵ Yine ABD'nin Somali müdahalesi ve ardından Yemen'de bir deniz üssü (*USS Cole*) inşa etmesi de ABD'nin askeri müdahalelerinde böyle bir amacı barındırdığını göstermektedir.¹⁹⁶ ABD'nin daha sonra Bosna ve Kosova'da, Afganistan'da, Irak'ta yine benzer amaçlar doğrultusunda hareket ettiğini görmekteyiz. Bosna ve Kosova savaşları ABD ordusuna askerlerini burada konuşlandırmak için gerekli olan fırsatı yaratmıştır. Arnavutluk'tan sonra 1995'te Macaristan, Bosna ve

alliance.html?pagewanted=all&_r=0, (15 Şubat 2015) ve The National, Military bases at centre of Philippines-US relationship, <http://www.thenational.ae/world/philippines/military-bases-at-centre-of-philippines-us-relationship>, (15 Şubat 2015)

¹⁹² Jules Dufour, "The Worldwide Network of US Military Bases The Global Deployment of US Military Personnel", *Global Research*, 1 Temmuz 2007, <http://www.globalresearch.ca/the-worldwide-network-of-us-military-bases/5564>, (15 Ocak 2015)

¹⁹³ Bölme, s.130

¹⁹⁴ Chalmer Johnson, Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı, s. 163 ve 239-240; aktaran Bölme, s.131

¹⁹⁵ Zoltan Grosman, New US Military Bases: Side Effects Or Causes Of War?, <http://www.historyisaweapon.com/defcon1/grossmanbases.html>, (15 Şubat 2015)

¹⁹⁶ Grosman, a.g.m

Makedonya’da ABD askeri üsleri inşa edilmiştir.¹⁹⁷ Yapılan askeri müdahalelerin ardından kurulan askeri üsler durum düzeldikten sonra da bu bölgelerde kalmaya devam etmektedirler.

ABD bu askeri üsleri bir ağ gibi dünyanın etrafına yayarken hem jeopolitiğin kendisine verdiği ilhamdan yararlanmakta hem de enerji merkezleri ve enerji geçiş hatlarının doğrultusunda hareket etmeyi kendisine bir öncelik olarak almaktadır. Ayrıca bir diğer önemli stratejik amaç ise ABD’nin kendisine rakip olma potansiyeli taşıyan bir süper gücün çıkmasını önlemektir. Soğuk savaş döneminde uzun süre bu S.S.C.B.’ye karşı sürdürülmüş Sovyetlerin yıkılmasının ardından Rusya, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlere karşı aynı strateji devam etmiştir. Bu stratejik amaçların doğrultusunda hareket eden ABD, hegemonya inşa etmeye çalıştığı alanlarda uluslararası anlaşmalar ve ittifaklardan ziyade daha çok askeri üsler aracılığıyla hareket ederek ilgili ülkenin siyasi ve ekonomik yapısında bir ağırlık merkezi oluşturmaya çalışmaktadır.

2000 yılında ABD’nin yabancı üslerde görev alan asker sayısı 200 binin altına inmiştir. Ancak üs sayısında buna paralel bir düşüş olmamıştır. 1995 yılı itibari ile kapatılan 952 üssün 878’i Avrupa’da bulunuyor ve Savunma Bakanı William S. Cohen 1997’de yaptığı açıklamaya göre, bu dönemde faal hizmette olan askerî personel sayısının % 32 azalmasına karşın, ülkedeki ve denizaşırı bölgelerdeki üslerin sayısı sadece %26 azalmıştır.¹⁹⁸ ABD’nin deniz aşırı askeri üs sayısı 63 ülkede 700-800 arasında olarak gösterilmektedir. Ayrıca 156 ülkede 255.065 askeri personeli bulunmaktadır.¹⁹⁹ Dikkat edileceği gibi ABD üslerinin yayılım biçimi aynı zamanda olası ABD askeri müdahalelerinde ABD’ye gereken desteğin en kısa zamanda ve gerektiği ölçüde verilmesi doğrultusunda tasarımılandığı görülmektedir. Bu stratejik amaç büyük bir komuta ve kontrol gerektirmektedir.

¹⁹⁷ Grosman, a.g.m

¹⁹⁸ Barry R. Posen, “Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony”, **International Security**, vol. 28. No. 1 (Summer 2003).; Additional U.S. Overseas Bases to End Operations. Department of Defense News Release, April 27, 1995.

¹⁹⁹ Dufour, a.g.m. (15 Ocak 2015)

Şekil 7: ABD Birleşik Muharip Komutanlıklarının Global Yayılımı

Kaynak: ABD Savunma Bakanlığı,

http://www.defense.gov/home/features/2009/0109_unifiedcommand

ABD Savunma Bakanlığının bu haritasından da anlaşılacağı gibi ABD askeri stratejisi dünyayı belirli sorumluluk alanlarına ayırmıştır. Bu sorumluluk alanlarında görev yapan ordular: Avrupa Ordusu (USEUCOM), Centcom Ordusu (CENTCOM), Afrika Ordusu (AFRICOM), Pasifik Ordusu (USPACOM), ABD Kuzey Komutanlığı (USNORTHCOM) ve ABD Güney Komutanlığı (USSOUTHCOM) olarak görülmektedir. Bu ordular aynı zamanda ABD'nin deniz aşırı askeri üslerinin kontrolünü sağlayan ikincil komuta merkezleri olarak işlev görmektedirler.

2.4.1. ABD Askeri Üslerinin Ortadoğu ve Asya Yayılımı.

ABD'nin askeri hareketliliği sürekli şekilde artan bir seyir izlemektedir. Özellikle Ortadoğu'da 1970'lerde ortaya çıkan petrol krizlerinin ardından ABD bütün dikkatini bu bölgeye çevirmiştir. Öyle ki uzun süre ABD askeri politik stratejisinin merkezinde Ortadoğu yer almıştır. Soğuk savaşın hemen ardından Körfez Savaşı ve 2003 Irak Savaşı ile beraber ABD bölgede ciddi bir askeri yerleşime gitmiştir. ABD'nin Ortadoğu'da askeri yerleşimi CENTCOM (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı)'ın kurulmasına kadar gitmektedir. Bu komutanlık 20 ülkede faaliyet göstermektedir. Bunlar: Afganistan, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, Ürdün, Kazakistan, Kuveyt, Kırgızistan, Lübnan, Umman, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Tacikistan, Türkmenistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Özbekistan, ve Yemen.²⁰⁰ İran ile yaşanan rehine krizinin ardından Jimmy Carter tarafından ani bir görev gücü olarak kurulan Rapid Deployment Joint Task Force

²⁰⁰ Centcom (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı), About U.S. Central Command (CENTCOM), <http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en>, (15.02.2015)

(RDJTF) daha sonra 1 Ocak 1983 yılında Reagan tarafında CENTCOM adını alarak birleşik muharip komutanlık seviyesine yükseltilmiştir. CENTCOM'un misyonu ulusal ve uluslararası müttefikleri ile beraber işbirliğini güçlendirmek ve desteklemek ayrıca krizlere karşılık vererek devlete içkin ya da devlet dışı ortaya çıkan şiddet hareketlerini caydırmak ve yenilgiye uğratmak amaçlarını taşımaktadır. Ayrıca gerektiği zaman bölgesel güvenliği ve kararlı bir durumu sağlamak için yeniden yapılanma çalışmaları içinde bulunmaktadır.²⁰¹

ABD askeri üsleri özellikle enerji merkezleri ve geçiş hatlarının hemen üzerinde ya da yakınında konuşlanmıştır. Orta Asya'daki askeri üslerin ise Çin'i çevreleme amaçlı olduğu ve Çin'e giden enerji hatlarını kontrol etme amaçlı olduğu görülmektedir. Ortadoğu, Basra Körfezi ve Orta Asya'da 5500-6000 ABD askeri bulunmaktadır.²⁰² Irak savaşı sırasında 45 ana üs olmak üzere 100'den fazla askeri tesis bu bölgede faaliyet göstermiştir.²⁰³ Bugün de özellikle Bahreyn'de ABD'nin 5.deniz filosu bulunmaktadır. Burada bulunan askerlerin 1496'sı Bahreyn'de 3432'si ise Katar'da faaliyet göstermektedir.²⁰⁴ ABD'deki 11 Eylül saldırısından sonra Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e 25 kilometre mesafede kurulan Manas askeri hava üssü, 2009 yılında kapanmıştır.²⁰⁵

Afganistan ve Irak savaşları sırasında asker mevcudu zirveye çıkan bu bölgede Barack Obama döneminin askerlerin çekilmesini sağlayan temel stratejisinin ardından asker sayılarında ciddi azalmalar görülmüştür. ABD Savunma Bakanlığı ve ABD Ordusunun resmi kaynaklarına bakıldığında deniz aşırı askeri üslerde bulunan asker mevcudiyeti son derece karmaşık ve parça parça verilmiştir. Örneğin 30 Haziran 2009'da yayımlanan "Bölgelere ve Ülkelere göre Muvazzaf Askeri Personel Mevcudu"²⁰⁶ raporunda Amerikan askerlerinin bulunduğu 147 ülkenin adının geçmesine rağmen, 2009 Üs Raporu'nda sadece 36 ülkeye yer verilmektedir. Bu nedenle parça parça ve farklı kategorilendirmelere tabi tutulan bu sayılarda farklılıklar olabilmektedir. 2011 yılı savunma bakanlığı

²⁰¹ Centcom (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı), About U.S. Central Command (CENTCOM), <http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en>, (15.02.2015)

²⁰² Michael O'Hanlon, "Unfinished Business U.S. Overseas Military Presence in the 21st Century", *Brookings*, Haziran 2008, http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2008/6/military-ohanlon/06_military_ohanlon.pdf, (14 Ocak 2015)

²⁰³ O'Hanlon, a.g.m

²⁰⁴ Dufour, a.g.m

²⁰⁵ *Kırgızistan'daki Amerikan üssü kapanıyor*, TRT Türk, 6 Mart 2014, <http://www.trtturk.com/haber/kirgizistandaki-amerikan-ussu-kapaniyor.html>, (15 Ocak 2015)

²⁰⁶ Department Of Defense, Base Structure Report Fiscal Year 2009 Baseline, , 2009, <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2009baseline.pdf>, (14 Şubat 2014)

raporlarına göre ise su üstünde olan askeri personel hariç 2946 askeri personel bu bölgede görev yapmaktadır.²⁰⁷

2.4.2. ABD Askeri Üslerinin Pasifik Yayılımı

ABD'nin Pasifikte yer alan askeri yayılımının kontrolü ABD Pasifik Ordusunun (USPACOM) kontrolü altındadır. Güney Kore ve Japonya'da bulunan ABD askeri birliklerinin yanında hava kuvvetleri, deniz piyadeleri ve deniz kuvvetlerine ait askeri birimler USPACOM'un kontrolü altında görev yapmaktadır.²⁰⁸ USPACOM, ABD'nin en eski birleşik muharip komutanlığıdır ve 1947 yılında kurulmuştur. Pasifik bölgesi karmaşık bir siyasi, kültürel ve toplumsal yapının çerçevesi içindedir. Dünyadaki üç büyük ekonomiden ikisi burada yer almaktadır. Ayrıca dünya nüfusunun büyük bir kısmı ve Müslüman nüfusun yine önemli bir kısmı bu bölgede bulunmaktadır. Bu nedenle ABD açısından ciddi stratejik ve politik hedeflerin yer aldığı bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Özellikle yükselen bir güç olarak Çin, ABD için çevrelenmesi gereken bir süper güç adaydır. USPACOM'un amacı Pasifikte ABD'nin çıkarlarını gözetlemek, bölgesel güvenliği sağlamak ve burada yer alan devletlerarasında işbirliğini geliştirmektir. Ayrıca askeri açıdan her zaman hazır olmak zorundadır.²⁰⁹ Avustralya, Güney Kore, Japonya, Filipinler ve Tayland; ABD'nin bölgedeki müttefikleridir. Kuzey Kore nükleer silah elde etme hevesi yüzünden ABD'nin öncelikli tehdit sıralamasında bulunmaktadır. Çin konusunda ise ABD ihtiyatlı davranmaktadır. Çin'in askeri kapasitesini her geçen gün arttırması ve ABD'den sonra bütçesi en büyük orduya sahip olması ABD'yi endişelendirmektedir. ABD bölgesel ve küresel güvenliğin yanlış anlaşılmalara yer olmayan bir ABD-ÇİN askeri ilişkisinden geçtiğini düşünmektedir.²¹⁰ ABD'de 2012 yılında yayınlanan ABD'nin Küresel Liderliğini Sürdürme: Savunma Alanında 21. Yüzyıl İçin Öncelikler (*Sustaining US Global Leadership: Priorities For 21ST Century Defense*) isimli Barack Obama imzalı raporda da özellikle ABD'nin yeni dönemde Asya-Pasifik bölgesine daha fazla odaklanacağı belirtilmiştir.²¹¹ Ortadoğu'dan

²⁰⁷ Department Of Defense, Base Structure Report Fiscal Year 2011 Baseline, 2011, <http://www.acq.osd.mil/ie/download/bsr/bsr2011baseline.pdf>, (14 Şubat 2014)

²⁰⁸ US Pacific Command, USPACOM Area of Responsibility, <http://www.pacom.mil/AboutUSPACOM/USPACOMAreaofResponsibility.aspx>, (15 Şubat 2015)

²⁰⁹ US Pacific Command, USPACOM Area of Responsibility, <http://www.pacom.mil/AboutUSPACOM/USPACOMAreaofResponsibility.aspx>, (15 Ocak 2015)

²¹⁰ US Pacific Command, USPACOM Strategy, <http://www.pacom.mil/AboutUSPACOM/USPACOMStrategy.aspx>, (15 Ocak 2015)

²¹¹ The Secretary of Defense, Sustaining US Global Leadership: Priorities For 21ST Century Defense, http://www.pacom.mil/Portals/55/Documents/Defense_Strategic_Guidance.pdf, (15 Ocak 2015)

Pasifik bölgesine kayan ABD askeri politik stratejisi bu bölgeye önümüzdeki dönemde daha fazla önem vereceği görülmektedir.

31 Mart 2011 yılı Bölgelere göre muvazzaf askeri personel tablosu doğrultusunda Pasifik ve Doğu Asya bölgesindeki toplam ABD askeri sayısı 43657'dir. Bunun 2829'u Kara Kuvvetleri, 10110'u Deniz Kuvvetleri, 17847'si Deniz Piyadeleri ve 12871'i de Hava Kuvvetleri mensubudur.²¹² 30 Haziran 2001 tarihinde bu bölgede bulunan ABD askeri sayısı ise 94800 olarak raporlara geçmiştir.²¹³ Bu bölgedeki belli başlı ABD askeri üsleri Japonya, Güney Kore, Guam, Avustralya, Singapur, Filipinler ve Tayland'da konuşlandırılmıştır.

2.4.3. ABD Askeri Üslerinin Avrupa Yayılımı ve Avrupa Ordusu

1952 yılından beri faaliyet gösteren ABD Avrupa Birleşik Muharip Komutanlığı (EUCOM) bugüne kadar yaklaşık 200 askeri operasyonun içinde bulunmuştur.²¹⁴ ABD'nin Afganistan ve Irak askeri müdahaleleri dışında en fazla askeri üs ve askeri personel bulundurduğu yer EUCOM'dur. 2011 yılının raporlarına göre 79.699 askeri EUCOM'un etkin olduğu Avrupa'da faaliyet göstermektedir. Bunların 43.735'i Kara Kuvvetleri, 4069'u Deniz Kuvvetleri, 951'i Deniz Piyadesi ve 30.944'ü Hava Kuvvetleri personeli olarak görev yapmaktadır. En fazla asker 54.448 ile Almanya'dadır. Onu 9424 ile İngiltere takip etmektedir.²¹⁵ Görüldüğü gibi özellikle Hava Kuvvetleri personeli sayısı fazladır. Bunun nedeni Ortadoğu ve Güney Asya gibi bölgelerde yapılan askeri müdahalelerde hava kuvvetleri ve bombardıman desteğinin Avrupa'daki güçler tarafından sağlanmasıdır. Ancak Avrupa'daki askeri üsler ABD'nin askeri harcamalardaki kısıntılar için öngördüğü planlar içerisinde kapanacak üslerde başı çekmektedir. Eski savunma bakanı Chuck Hagel'in de onayladığı gibi Avrupa'da bulunan 15 askeri üs kapanacaktır. Bu askeri üslerin kapanması ile yaklaşık 500 milyon dolarlık tasarruf sağlanacak ve böylece ABD dikkatini Asya-Pasifik bölgesine kaydıracaktır. Kapanacak üsler Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere ve İtalya'da bulunmaktadır.

²¹² Global Security, Department of Defense Active Duty Military Personnel Strengths By Regional Area And By Country (309A), 31 Mart 2011, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2011/hst1103.pdf>, (15 Şubat 2015)

²¹³ O'Hanlon, a.g.m

²¹⁴ EUCOM, Eucom Background, <http://www.eucom.mil/mission/background>, (15 Ocak 2015)

²¹⁵ Global Security, Department of Defense ,Active Duty Military Personnel Strengths By Regional Area And By Country (309A) 31 Mart 2011, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2011/hst1103.pdf>, (15 Şubat 2015)

Kapanacak üslerin arasında İngiltere’de bulunan RAF Mildenhall gibi askeri üsler de bulunmaktadır.²¹⁶

Görüldüğü gibi her ne kadar ABD’nin Avrupa Ordusu büyük bir askeri personel ve üs sayısına sahip olsa da ABD’nin kısa zamanda tasarruf amaçlı buradaki harcamalarını kısmayı planladığı görülmektedir. 2015 yılında yayınlanan Barack Obama’nın imzaladığı ABD’nin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesine göre ABD yeni dönemde “stratejik sabır” ve “akıllı güç” gibi kavramlar kullanmaktadır. Akıllı güçten kasıt ise sert gücün diplomasi ile beraber dengeli kullanılmasıdır ki bu da askeri harcamalarda kısıntılar ve askeri teçhizat, personel sayılarında azalma demektir. Ancak gerek Avrupa Birliği üzerindeki baskının devam etmesi ve gerek Ukrayna krizi ile yaşanan ABD-Rusya gerginliğinin ardından ABD’nin bu bölgedeki askeri mevcudiyeti önemini korumaya devam etmektedir. Bir yandan Asya-Pasifik odaklı askeri yığınağa devam eden ABD’nin Çin’i çevreleme amacının yanında, Rusya’yı da kontrol altında tutma hedefi önem kaybetmemiştir.

2.4.4. ABD Askeri Üslerinin Afrika Yayılımı ve AFRİCOM

ABD Afrika Birleşik Muharip Komutanlığı 1 Ekim 2007 yılında operasyonlara başlamış ancak bağımsız olarak 1 Ekim 2008 yılında kurulmuştur.²¹⁷ Afrika Soğuk Savaş sonrası ABD’nin ilgi alanına giren en önemli kıtalardan birisidir. Gerek enerji konusunda büyük kaynaklara sahip olması ve Kuzey Afrika itibari ile önemli geçiş yollarına ev sahipliği yapması nedeniyle önemini korumaktadır.

ABD’nin buradaki askeri mevcudiyeti aslında 1993 yılında Somali’ye yaptığı küçük askeri müdahale ile başlamıştır. Fakat bu askeri müdahale ABD açısından bir felaketle sonuçlanmış ve 19 ABD askeri hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle ABD’nin Afrika’daki askeri faaliyetlerinde BM ile ortak hareket ettiği görülmüştür. AFRICOM genel karargahı Almanya Stuttgart’ta konuşlandırılmıştır. 2000’e yakın personelinin yaklaşık 1500 kadarı bu karargahda görev yapmaktadır. 2012 yılı bütçe verilerine göre 276 milyon dolarlık bir bütçeye sahip olan AFRICOM’a bağlı olarak Kara Kuvvetleri, Deniz, Hava, Özel Kuvvetler, Acil Müdahale Gücü ve Deniz Piyadeleri gibi birimler görev yapmaktadır.

²¹⁶ *US military to close 15 bases in Europe*, BBC News, 8 Ocak 2015, <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-30731926>, (15 Şubat 2015)

²¹⁷ *US Africom, About The Command*, <http://www.africom.mil/about-the-command>, (15 Şubat 2015)

Acil Müdahale Gücü dışındaki birimlerin hepsi Afrika dışından Avrupa'dan kontrol edilmektedir. Acil Müdahale Gücünün kontrol merkezi ise Cibuti'dedir.²¹⁸

ABD Kuzey Komutanlığı (USNORTHCOM) alanı içerisinde bulunan ABD ülkesi ve çevresinde ise ABD askeri mevcudiyeti üst düzeyde bulunmaktadır. Bu bölgede toplam asker sayısı 2014 yılı için 2.996.672 olarak görülmektedir.²¹⁹

ABD Güney Komutanlığı (USSOUTHCOM) alanı içerisinde ise ABD askeri mevcudiyeti 2455 asker olarak görülmektedir.²²⁰

Elde edilen bulgulardan görüldüğü gibi ABD'nin dünya üzerinde yayılan askeri üsleri ve askeri personel sayısının ABD'nin askeri politik ve ekonomik amaçları ile paralellik gösterdiği görülmüştür. Genel stratejisinin amaçlarına uygun olarak önemli enerji geçiş noktaları ve süper güç namzeti ülkelerin çevrelerine yerleşmiş olan ABD askeri üsleri aynı zamanda ABD Ordusunun kolları durumunda ve harekete hazır bir şekilde bekletilmektedir. Karadaki üslerin yanında denizde de altı filo ile sürekli bir şekilde savaşa hazır olan ABD'nin bütün stratejisini askeri politik durumuna göre ayarladığı görülmektedir. Ortadoğu'da kopan fırtınanın ardından bütün enerjisini Asya-Pasifik bölgesine aktaran ABD'nin özellikle Çin ve Rusya konusunda bir takım endişeleri bulunmaktadır ve bu endişeleri gidermek için bu iki ülkeye karşı askeri işbirliği yapabileceği ülkelerle bu anlaşmaları önümüzdeki dönemlerde de yapacağı tahmin edilmektedir. Tüm dünyada hegemonya inşa edebilmenin en önemli araçlarından birisi yeterli askeri kapasiteye sahip olabilmektir ancak bundan sonra gelen ve belki de daha önemli olan ise bu büyük askeri gücün tüm dünya üzerinde hızlı bir manevra kabiliyetini kazanabilmesidir. Bu manevra gücü olmadan hantal bir askeri gücün yararlı olmadığı ortadadır. Bu manevranın sağlanabilmesi için gerekli olan da ABD'nin tüm dünya üzerine yaymaya çalıştığı askeri üsler sayesinde başarılabılır. Ancak bir başka önemli nokta da geçmişte birçok imparatorluğun içine düştüğü aşırı genişleme tuzağıdır. Aşırı genişleyen güçler bir süre sonra manevra kontrolünü kaybetmekte ve harcamalar nedeniyle ekonomik anlamda zorlanmaktadır. ABD şu anda bu tuzaktan kaçmanın yollarını

²¹⁸US Africom, About The Command, <http://www.africom.mil/about-the-command>, (15 Şubat 2015)

²¹⁹ ABD Savunma Bakanlığı, Data of Men Power, https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/rest/download?fileName=SIAD_309_Report_P1412.xlsx&groupName=milRegi onCountry, Total Military Personnel and Dependent End Strength By Service, Regional Area, and Country As of: 31 Aralık 2014 (15 Şubat 2015)

²²⁰ ABD Savunma Bakanlığı, Data of Men Power, a.g.m

aramakta hem manevra hızı yüksek bir askeri güç olmayı sürdürebilmek ve hem de ekonomik anlamda yeniden organize olmayı başarmaya çalışmaktadır.

2.5. Soğuk Savaş Sonrası ABD Ordusu Müdahaleleri

Soğuk Savaşın sona ermesi ile beraber ortaya çıkan tek kutuplu dünya düzeninde ABD büyük ve geniş askeri gücüne ilaveten geliştirdiği neoliberal söylemle beraber yeni bir ABD algısı inşa etmeye girişmiştir. Bu bağlamda bu algıyı güçlendirmek için askeri gücünü sistemli bir şekilde kullanmaya başlamıştır. George Bush döneminde uyuşturucu trafiği gerekçe gösterilerek Panama'ya yapılan askeri müdahalenin ardından ABD, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi nedeniyle Irak'a müdahale etme kararı almıştır.

2.5.1. George Bush Dönemi ve Körfez Savaşı

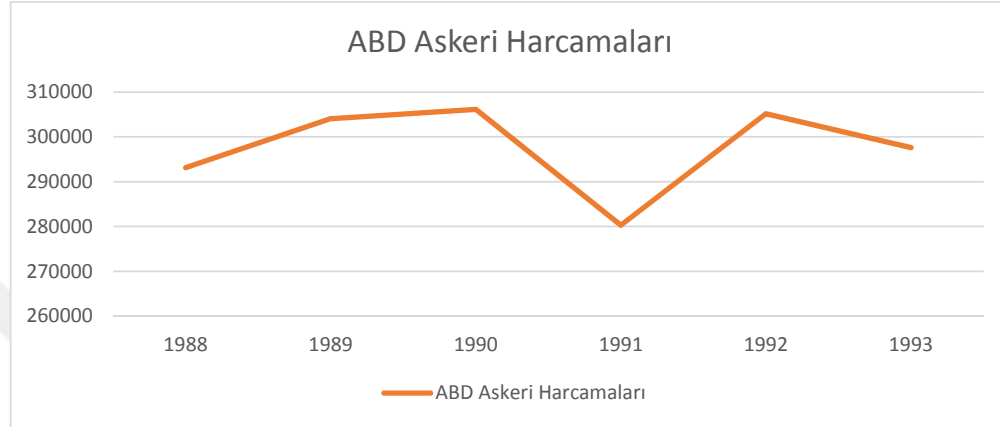
Soğuk Savaş sonrası NATO'nun misyonu, Bush yönetimi liderliğinde ittifak üyeleri tarafından yeniden tanımlanmıştır. Bu yıllarda bugünkü NAFTA'ya Meksika'yı dahil eden anlaşma George H. W. Bush tarafından imzalanmıştır. Bush döneminde, Reagan yıllarından kalan büyük bütçe açığı ve dış borç büyümeye devam etmiştir.²²¹ Baba Bush döneminin en önemli gelişmelerinden birisi ve belki de Soğuk Savaş sonrasında küresel liderliğe oynayan bir ülkenin ilk güç gösterisi Ortadoğu'da 1.Körfez Savaşı ile yaşanmıştır. Daha öncesinde 1980-88 arasında yıllarca savaştan Irak ve İran, Irak'ın tarafını tutan ABD, bölgesel aktör olmak için çabalayan Irak'ın körfezde yer alan küçük bir devlet Kuveyt'i işgal etmesiyle hesaplar alt üst olmuştur. Bu durum aynı zamanda ABD'ye küresel jandarmalık yapmak için gerekli olan meşruluk zeminini de yaratmıştır. Bu dönemde CNN'in iştirilmiş (*embedded*) haberciliği ve ABD'nin medyayı etkin kullanmasının getirdiği bu meşruluk zemini *Çöl Fırtınası Operasyonunun* da kapısını aralamıştır. ABD Başkanı George H. W. Bush kendi ülkesinin birliklerini Suudi Arabistan'a yollarken, başka ülkelerden de bölgeye askeri güç göndermeleri çağrısında bulunmuştur. Bunun sonucu olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en geniş çaplı askeri koalisyon gücü ortaya çıkmıştır. ABD koalisyon gücünün asıl ağırlığını oluştururken Birleşik Krallık, Fransa, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan diğer başat güçlerdir. Suudi Arabistan savaşın 60 milyar ABD Doları tutan maliyetinin 36 milyarlık kısmını tek başına

²²¹ Al Jazeera Türk, “ABD Başkanlarının İcraatları”, <http://www.aljazeera.com.tr/sites/default/files/flash/ABD%20ba%C5%9Fkanlar%C4%B1n%C4%B1n%20icraatlar%C4%B1.swf>, (8 Ocak 2015)

karşılamıştır.²²² ABD, savaşa 532 bin asker (savaşa gönderilen koalisyon askerlerinin yüzde 68'i) ve 2170 tank göndermiştir.²²³

Tablo:4

ABD'nin Askeri Harcamalarını Gösteren Tablo 1988-1993

Kaynak: SIPRI(Stockholm International Peace Research Institute), Military Expenditures 1988-2013, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Yukarıdaki tabloda Baba Bush döneminde yapılan askeri harcamaların ayrıntıları görülmektedir. Tablodan anlaşılabileceği gibi Körfez savaşının hemen ardından harcamalar azalmış ancak ondan öncesinde ciddi bir harcama olduğu anlaşılmaktadır. Reagan döneminde başlayan askeri harcamalar Baba Bush ile devam etmiş ancak Körfez savaşının ardından düşüşe geçmiştir. Çöl Fırtınası Operasyonu sonucunda Irak, Kuveyt'ten çıkmış ancak Saddam Hüseyin, Irak'ı yönetmeye devam etmiştir. ABD bu dönemde özellikle askeri üsler konusunda da bir atak sergilemiştir. Körfez Savaşının hemen sonrasında Suudi Arabistan'da kurulan üs, bölgenin sosyo-politiğini etkileyerek El-Kaide'ye dek uzanan radikal hareketin kıvılcımını da yakmıştır. Bu savaş sonrasında ABD'de yaşanan ekonomik sorunlar sonucunda 1993 yılında Baba Bush görevi yeni Başkan Bill Clinton'a bırakmıştır. Baba Bush döneminin en önemli karakteristiği ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni"ni ilan ederek "imparatorluk" tasarımına yeniden hız vermesidir. Vietnam savaşı ile başlayan "sınırlarla yüzleşme" ve askeri-ekonomik açıdan başlayan gerileme Ronald Reagan döneminde kontrol altına alınmış ve ABD yeniden

²²² Peters, John E; Deshong, Howard, "Out of Area or Out of Reach? European Military Support for Operations in Southwest Asia", *Rand.org*, 1995, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2007/MR629.pdf

²²³Peters ve Deshong, a.g.m.

küresel bir misyona soyunmak için hazırlanmaya başlamıştır. Sovyetlerin çökmesi ile beraber bir anda kendisini dünyanın en güçlü ekonomisi ve askeri gücü olarak bulan ABD, tarihsel gelişimi ve dönüşümü de değerlendirildiğinde küresel bir harekete yönelmesi normal olarak görülebilmektedir. Ancak burada “*tarihin sonu*”nun geldiği ve ideal bir sistem olarak ABD’nin liderliğini çektiği küresel bir imparatorluk tasarımı ideali, verili bir gerçeklik değil tam tersine ABD ve küresel batının söylemsel kurucu inşası içerisinde kendi gerçekliğine sahiptir. Bu gerçeği geç fark eden ABD, bir süre sonra iki kutuplu dünya yerine çok kutuplu bir dünya ile karşı karşıya kalmıştır.

2.5.2. Bill Clinton Dönemi ve Somali-Bosna-Kosova Askeri Müdahaleleri

Soğuk Savaş’ın sonundan itibaren kuvvet kullanmaya başvurma yolu olarak beş ana kategori tanımlanabilir: meşru müdafaa, silahlı karşılık, davet üzerine askerî müdahale, Güvenlik Konseyinin kuvvet kullanımına yetki vermesi ve silahlı insani müdahaledir.²²⁴ Bu bağlamda insani müdahalelere önem vermeye başlayan Clinton dönemi dış politikasında Bosna, Kosova ve Somali gibi örnekler önemle incelenmelidir. Başkan Bush’un 1992 yılında Somali’ye kuvvet yollama kararı, kısmen, koşullar elverişli olduğunda insani operasyonlar için orduyu kullanmaya hazır olduğunu göstermeye yönelik bir girişimdir. Başkan Bill Clinton döneminde, ABD daha da ileri giderek, Bosna, Haiti ve Kosova’da büyük çaplı insani müdahalelere girişmiştir.²²⁵ Bu dönemde Somali’de yaşanan olaylar ve çıkan çatışmalarda 18 ABD askerinin ölmesi bu tarz müdahalelerin çok ciddi sonuçlarının olabileceğini göstermiştir. Somali’de Aided’in adamları iki Kara Şahin helikopterini düşürmüş ve ABD’nin imajına ciddi bir zarar vermiştir.^{226 227} Somali’de yaşanan bu kötü tecrübe daha sonra Ruanda’da yaşanan insanlık dramına ABD’nin mesafeli yaklaşmasına neden olmuştur. Ama bu kötü tecrübeye rağmen Clinton dönemi dış politikasının “*insani müdahale*” kavramını ciddi anlamda kullandığı ve arabulucu pozisyonunu güçlendirdiği görülmüştür. Clinton Doktrini kapsamında, ABD’nin balkanlara yaptığı insani müdahaleler uluslararası hukuk bağlamında daha sonra onarılamayacak sorunlar yaratmıştır. Böylece insani müdahalenin

²²⁴ Byers ve Nolte,s.227

²²⁵ Benjamin A. Valentino, “İnsani Müdahalenin Gerçek Maliyetleri: Soylu Bir Kavramla İlgili Acı Gerçekler”, <http://www.gif.org.tr/TR/insani-mudahalenin-gercek-maliyetleri-soylu-bir-kavramla-ilgili-aci-gercekler-benjamin-a-valentino>, (15 Ocak 2015)

²²⁶ US Department of State, Office of The Historian, **Somalia 1992-1993**, <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/somalia>, (10 Ocak 2015)

²²⁷ ABD Ordusunun Somali’de kaldığı 1992-1994 arasında yaşanan gelişmelerin ayrıntılı bir analizi için bkz. <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm>

kapsamı genişlemiş ve ABD müdahale konusunda daha esnek davranmaya başlamıştır. Bu dönemde arkasına aldığı BM ve NATO desteği de özellikle dikkat edilmesi gereken konulardan birisidir. ABD doğrudan müdahaleler yerine bölgesel güçlerin de destek verdiği meşruiyet zemini oluşmuş koalisyonlar eşliğinde insani müdahaleleri dünyanın gündemine sokmayı başarmıştır. Dayton Antlaşması sonrası ABD'nin Balkanlara yaklaşımına bakıldığında; Michael T. Clare tarafından “*Clinton Doktrini*” olarak adlandırılan yeni dönem stratejisinin başlangıcı olarak Bosna savaşı, en önemli uygulama alanı ise Kosova Krizi olarak görülmektedir. Doktrin üç temel esasa sahiptir: Birincisi, genel olarak küresel güvenlik ortamının giderek kötüye gittiğine dair kötümser bir bakış; ikinci olarak, ABD'nin uluslararası istikrarın sürdürülmesi karşılığında birtakım çıkarlara sahip olmaya hakkı olduğu; son olarak ise, ABD'nin karşısına çıkabilecek muhtemel tehditlere karşı dünyanın farklı bölgelerinde eş zamanlı askeri hareketleri yönetebilmesi maksadıyla yeterli kuvvetin elde bulundurulması düşüncesidir.²²⁸ Kosova'ya yapılan müdahale göstermiştir ki güvenlik konseyinden onay alınmadan yapılan ancak insan hakları temelinde meşruiyet kazandırılan bu müdahale bir yandan ABD'nin bu tarz müdahalelerine kapı açmış bir yandan da NATO'nun Avrupa'daki imajını güçlendirmiştir.

Şekil 8: ABD Askeri Harcamaları 1988-2011

Kaynak: Tablo PR Watch web sayfasından alınmıştır,
<http://www.prwatch.org/news/2013/01/11939/25-cut-pentagon-key-dems-say-unnecessary-defense-spending-crippling-us-and-should>

²²⁸ Michael T. Clare, *The Clinton Doctrine*, The Nation, 19 April 1999.; aktaran M. Cem Oğultürk, “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi”, *Güvenlik Stratejileri*, Yıl 10, Sayı:19, s.110

Tablodan da anlaşılabacağı gibi 1993-2000 yılları arasında ABD'nin askeri harcamalarında ciddi bir düşüş görülmektedir. Birinci Körfez savaşının yeni bitmiş olması ve Bill Clinton döneminin dış politikasında *pragmatist neo-wilsoncu* bir çizgiyi savunması bu durumu açıklamaktadır. Yumuşak gücün ön plana çıktığı ve çatışmaları çözümleme noktasında etkin diplomasinin öneminin arttığı, kuvvet kullanmanın sadece insani müdahale kapsamında yapılması gerektiği gibi bir yaklaşım ortaya konulmuştur.

Clinton dönemi askeri politik stratejisi yumuşak gücü ön planda tutan ama yeri geldiğinde sert gücü de elinde bulunduran klasik ABD dış politikası çerçevesinde açıklanabilmektedir. Bu bağlamda askeri açıdan direk müdahaleyi savunmayan ancak “*insani müdahale*” zemininde kuvvet kullanımını meşrulaştıran Clinton yönetimi belirsiz bir küresel liderliğin de temellerini atmıştır. Soğuk savaşın sona ermesi ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı hegemonyayı eritici fay hattı, başarısız devletlerin ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Somali, Haiti, Ruanda vb. gibi devletler artık uluslararası sistem için problem olmaya başlamış ve Clinton döneminde başarısız devlet (*failed states*) sayılan bu devletler Bush döneminde terörle savaşın merkezindeki haydut devletlere dönüşmüştür.

2.5.3. George Bush Dönemi Afganistan ve Irak Askeri Müdahaleleri

Usame Bin Ladin, El-Kaide ve bu örgütü ülkesinde barındıran Afganistan'daki Taliban rejimine karşı, 11 Eylül olaylarından sadece 26 gün sonra, koalisyon güçleriyle birlikte düzenlenen askeri operasyon yeni doktrinin ilk test alanı olmuştur. ABD öncülüğündeki operasyona 40 ülke iştirak etmiş, BM ve NATO gibi uluslararası kuruluşların da terörle mücadelede güç kullanımına ilişkin karar alma mekanizmalarının süratli çalıştığı görülmüştür. ABD, Afganistan savaşında BM Güvenlik konseyinden çıkacak kararları beklemiştir. BM Güvenlik Konseyinde süren uzun tartışmalardan sonra, BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesindeki işgal tehlikesine karşı kolektif meşru savunma hakkı şartına dayanarak, Afganistan'daki NATO liderliğindeki askeri operasyonlarda güç kullanılmasına izin verilmiştir. Güvenlik Konseyi, 1368 ve 1373 no'lu kararları ile Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne ülkeyi koruma görevinde güç kullanma yetkisi vermiştir.²²⁹ Burada dikkat edilmesi gereken 51.maddenin “*meşru müdafaa*” üzerinden çalıştırılmasıdır. Oysa bu yorum genişletilmiştir. Meşru müdafanın tanımı yoruma tabi

²²⁹ BM Güvenlik Konseyi, **1368 ve 1373 nolu kararlar**, <http://www.un.org/docs/scres/2001/sc2001.htm>, 12 Eylül 2001 ve 28 Eylül 2001, (25 Aralık 2013)

tutulmuştur. Bu nedenle 1368 ve 1373 no'lu kararlar hala tartışma konusudur. ABD'ye yapılan saldırıların ertesi günü toplanan BM Güvenlik Konseyinde, uluslararası terörizmin bütün çeşitleriyle mücadele etmek için, BM sözleşmesine uygun olarak gerekli her tür tedbirin alınması için karar alınmıştır. Böylece George W. Bush "askeri doktrini" uluslararası kurumların kararları ile meşrulaştırmış ve askeri politik stratejisini uygulamaya koymuştur. Amerikan askeri strateji uzmanları, ilk önce Afganistan'daki Taliban rejimine karşı, daha sonra El Kaide hücrelerinin örgütlendiğine inanılan dünyanın diğer kısımlarında birkaç aşamada gelişecek bir savaş planı tasarlamıştır. Hem teröristler hem de destekçileri hedef olacaktır. Bu misyonların bazılarında çok sayıda Amerikan askerine ihtiyaç olacaktır. Diğerlerinde, daha küçük özel kuvvetler, çoğu kez yerel kuvvetlerle taktik anlaşmalarla birlikte başı çekecektir.²³⁰ Amerika'nın Afganistan ile ilgili askeri stratejisi aşağı yukarı şöyledir: İstenilen sonuçlar alınıncaya kadar ağır bombardımana devam etmek; bombardımandan sonuç alınamazsa bunu özel kuvvetlerin yapacağı operasyonlarla daha çok desteklemek, böylece sonuç almak; bu ikisinden de istenilen sonuçlar alınamazsa kuzeyden geniş çaplı bir kara operasyonunu ya da işgali başlatmaktır. İngiltere Genel Kurmay Başkanı Amiral Sir Michael Boyce bir gazete demecinde "Yapılmakta olan baskı, bu ülkenin halkı, yönetim değişene dek bu baskının süreceğini bizzat anlayana dek sürdürülecek." demiştir.²³¹ George W. Bush ise bir konuşmasında (28 Ağustos 2000) "Bizim milletimiz Tanrı tarafından seçilmiş ve dünya için bir model olarak tarih tarafından görevlendirilmiştir."²³² demiştir. Ancak Afganistan müdahalesi ABD için istenildiği şekilde ilerlememiştir. 2008'in sonu itibarıyla, Usame Bin Ladin ve onun El Kaide militanlarıyla birlikte Taliban, Güney Afganistan'ın çoğunu kontrol etmekte, ülkenin -hâlâ Amerikan ve NATO kuvvetlerinin erişiminin ötesinde- Pakistan ile sarp sınırı boyunca güvenli bölgelerden yararlanmaktadır. Bu başa çıkılmaz bölgenin kontrolünü ele geçirmek çok daha büyük bir askeri harekât gerektirecektir.²³³ Başkan Reagan'ın: "Sovyet destekli saldırganlığa karşı gelmek ve doğuştan itibaren sahip olduğumuz hakları korumak için, Afganistan'dan Nikaragua'ya, her kıtada, hayatlarını tehlikeye atanlarla bağımızı koparmamalıyız. Özgürlük savaşçılarına destek (vermek)

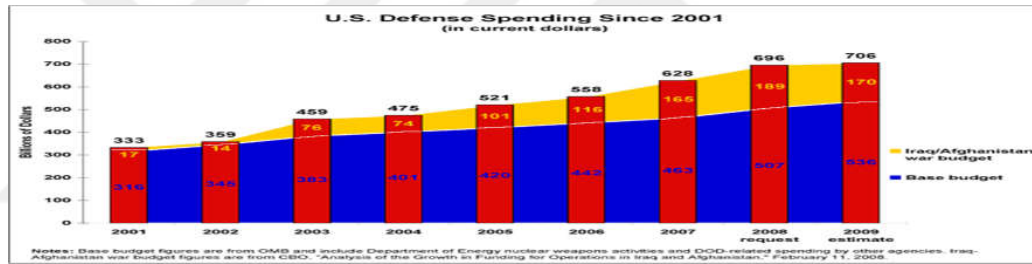
²³⁰ Hook ve Spainer, s.282

²³¹ Gordon Michael R., "Allies Preparing for a Long Fight as Taliban Dig In", *New York Times*, 28 Ekim 2001, <http://www.nytimes.com/2001/10/28/international/asia/28STRA.html>, (15 Ocak 2015)

²³² Zbigniew Brzezinski, *Stratejik Vizyon Amerika ve Küresel Güç Buhranı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s.59

²³³ Hook ve Spainer, s.299

meşru müdafadır”²³⁴ dediği mücahitler Başkan George W. Bush döneminde ciddi birer tehdit unsuru haline gelmişlerdir. Koalisyon güçleri arasında en çok askere sahip olan ve müdahalenin öncülüğünü üstlenen ABD Afganistan’ın etnik ve mezhepsel yapısını kavrayamamıştır. Hegemonyanın inşası açısından sadece sert gücün ön plana çıktığı Bush dönemi Afganistan’da istediği hegemonyayı kuramamış ve Usame Bin Ladin ve El-Kaide’yi ele geçirememiştir. Bunun yanında ülkeye demokrasi getirememiş ve kalkınmasını da sağlayamamıştır. ABD Afganistan’dan Irak’a geçerken orada eski rejimi devirip iktidarı bir dizi yerel derebeyine iade etmekten öte pek bir şey başaramamıştır. Kısacası başarısız devletlere (*failed states*) bir yenisi eklenmiştir.²³⁵ Uluslararası politika konusunda oldukça muhafazakâr bir gözlemci olan tanınmış İngiliz tarihçi Michael Howard ABD’nin Afganistan’da uyguladığı askeri taktiklerin, küçük bir kanseri gidermek için balta kullanmakla aynı şey olduğunu söylemiştir.²³⁶

Şekil 9: George W. Bush dönemi 2001 yılı ile 2009 yılı arasında ABD Savunma Bütçesi. (Milyar Dolar)

Kaynak: Arms Control Center

http://armscontrolcenter.org/issues/nuclearweapons/articles/defense_spending_since_2001/

2001 döneminde 333 milyar dolar olan ABD askeri harcamaları bundan sonraki yıllarda aşamalı olarak artmaya başlamıştır. Öyle ki 2008 ve 2009 yıllarında askeri harcamalar Vietnam ve Kore savaşlarında harcanan rakamın üzerine çıkmıştır. Bush döneminin en karakteristik özelliklerinden birisi de askeri harcamaların sürekli yükselmesidir. Bu durum Bush doktrininin askeri müdahalelere öncelik veren yapısını da doğrulamaktadır. Ayrıca tablodan görüleceği gibi George W. Bush döneminin ABD Askeri üslerinin bütçelerinin yüksekliği de dikkat çekmektedir.

²³⁴ Ronald Reagan, "Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union", 6 Şubat 1985, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1985/20685e.htm>, (15 Ocak 2015)

²³⁵ Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s.269

²³⁶ Richard A. Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, İstanbul: Metis Yayınları, 2005, s.307

Afganistan müdahalesinde istediği başarıyı yakalayamayan ABD, henüz verimli bir çıkış stratejisi geliştiremeden kitle imha silahları bulundurmakla suçladığı Irak'a müdahale etmiştir. 2002 yılı Ocak ayında Ulusa Sesleniş konuşmasında Bush, ABD'nin, terörist gruplarla birlikte Irak, İran ve Kuzey Kore yönetimlerini, ABD'yi yok etmek için küresel bir komploda birleştiren “şer eksenine” karşı durduğunu beyan etmiştir.²³⁷ Bush'un inşaaya çabaladığı bu şer eksenini söylemi Reagan'ın “şeytan imparatorluğu”²³⁸ söylemini hatırlatmaktadır. Komünizmin yerini artık teröre destek veren başarısız devletler (*failed states*) almıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesindeki en önemli gerekçesi, Irak'ın Kitle İmha Silahlarına sahip olması iddiası idi. Öyle ki İngiltere Başbakanı Tony Blair, "Silah programı sona ermedi. Şu anda devam ediyor" demiş ve kitle imha silahlarıyla ilgili istihbaratı savaşı meşru göstermek için kullanmıştır.²³⁹ Bu dönemde gerek ABD gerekse İngiltere, Irak'tan kaçan mültecilerin verdikleri bilgilere itibar etmektedir. Bunlardan birisi olan Cenabi, 1999'da bir Alman sığınma merkezine iltica başvurusunda bulunmuştur. Kimya mühendisi olduğunu söyleyen Cenabi, Alman İstihbarat Teşkilatı BND'nin ilgisini çekmiştir. Cenabi, tespitten kaçınmak için kamyonlara bağlanan, hareketli biyolojik laboratuvarlardan bahsetmiştir.²⁴⁰ Görünen o ki bu tarz kişilerin verdikleri bilgiler istihbarat servisleri tarafından önemli görülmüş ve rapor edilmiştir. Ancak savaşın bitmesinin ardından dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin elindeki kitle imha silahı stokları bulunduğu iddialarının yanlış istihbarata dayandığını belirtmiştir. Senato Hükümet İşleri Komitesi'nde konuşan Powell, suçun büyük kısmını ABD istihbarat camiasına atmış ve yeni bir istihbarat yapılanmasının, 'bu tür hataları' önleyeceğini söylemiştir.²⁴¹ Irak'taki kitle imha silahlarını denetleme ile görevli Hans Blix 27 Ocak'ta Güvenlik Konseyi'ne, Irak'ta, askeri müdahaleyi haklı çıkaracak herhangi bir kitle imha silahı deposu bulmadığını söylemiştir.²⁴² 20 Mart 2003 günü ABD ve Britanya'nın öncülüğünü yaptığı koalisyon güçleri Irak'a askeri müdahalede bulunmuşlardır. Irak'ı özgürleştirme operasyonu

²³⁷ Hook ve Spainer, s.287

²³⁸ Ronald Reagan, “Evil Empire Speech”, <http://millercenter.org/president/speeches/speech-3409>, (15 Ocak 2015)

²³⁹ Irak'ın işgalinde istihbarat yalanları, BBC Türkçe, 18 Mart 2013, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130318_irak_yalanlar, (15 Şubat 2015)

²⁴⁰ BBC Türkçe, a.g.m

²⁴¹ Powell: "Irak'ta kitle imha silahları bulunamadı, CNN Türk, 14 Eylül 2004, <http://www.cnnturk.com/2004/dunya/09/14/powell.irakta.kitle.imha.silahlari.bulunamadi/35570.0/index.html>, (15 Ocak 2015)

²⁴² Hook ve Spainer, s.305

(*Operation Iraq Freedom*)²⁴³ adını alan müdahale kısa sürede Bağdat'a girilmesiyle son bulmuştur. Müdahale uluslararası hukuk açısından da sorun teşkil etmektedir. BM'nin 42. ya da 51. Maddelerine uymayan müdahale uluslararası hukuk açısından geçersizdir. Haklı Savaş kavramı incelendiğinde savaşın hangi durumlarda meşru olduğu konusu felsefi ve teorik düzlemde açıklanmaya çalışılmıştır. BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1974 tarihli 2319. oturumunda kabul ettiği 3314 (XXIX) sayılı "*Saldırı Tanımı*"nın (*Definiton of Aggression*) 1. maddesinde saldırı, "bir devletin başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı ya da herhangi bir biçimde BM Anlaşması'na aykırı olarak silahlı kuvvet kullanımıdır". Bu durumda meşru savunma hakkı, fiili olarak vuku bulmuş bir saldırı halinde doğacaktır; sadece bir saldırı tehdidi bu hakkın kullanılması için yeterli değildir.²⁴⁴ Ayrıca ABD'nin Bush dönemi ulusal güvenlik strateji belgesinde BM'nin askeri müdahale ile ilgili 51. Maddesine bir atıfta bulunulmaması da dikkate değer bir noktadır. Buna rağmen ABD, Irak saldırısı öncesinde Irak'ın nükleer ve biyolojik silahlara sahip olduğunu, dünya barışını tehdit ettiğini, bu nedenle de kendisinin meşru savunma hakkı çerçevesinde hareket ettiğini iddia ederek, Irak saldırısını BM hukuk düzeni içinde gerekçelendirmeye çalışmıştır. Buna ek olarak, BMGK'nin 1990 ve 1991 yılındaki iki kararı (678 ve 687) ile 1441 sayılı kararının yeterli yasal dayanak sağladığını iddia etmiştir.²⁴⁵ BMGK'nin 29 Kasım 1990 tarihli ve 678 sayılı kararı, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında verilmiştir ve Kuveyt hükümetiyle dayanışma içinde olan tüm BM üyesi devletlere Kuveyt'in işgalden kurtarılması, uluslararası barışın ve bölgede güvenliğin sağlanması için gerekli bütün önlemleri alma yetkisi tanımaktadır. Ancak bu karar, BMGK'nin 3 Nisan 1991 tarihli ve 687 sayılı kararındaki ateşkes ilanı ile yürürlükten kalkmıştır ve BMGK bu ateşkes ilanını ortadan kaldıran başka bir kararı da hiçbir zaman almamıştır.²⁴⁶ Görüldüğü gibi ABD'nin Irak'a yaptığı müdahalenin hiçbir hukuki meşruiyeti bulunmamaktadır. Zaten saldırının hemen ardından BM 1472 (28 Mart 2003) sayılı kararı almıştır. Kararda ABD ve müttefikleri "işgal güçleri" (*Occupying Power*) olarak anılmakta ve böylelikle Irak savaşının BM hukuku çerçevesinde yasal

²⁴³ George W. Bush, "Bush announces the launch of Operation Iraqi Freedom", 19 Mart 2003, <http://www.history.com/this-day-in-history/bush-announces-the-launch-of-operation-iraqi-freedom>, (14 Şubat 2014)

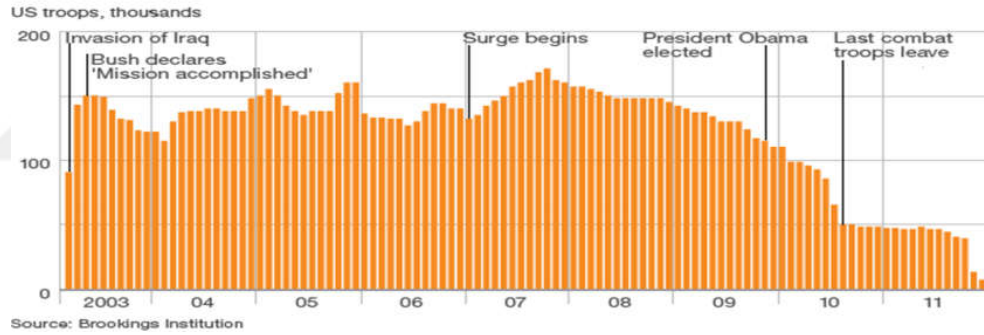
²⁴⁴ Ece Göztepe, "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi ya da "Haklı Savaş"ın Haksızlığı Üzerine", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 59-3, s.83, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/455/5135.pdf>, (15 Ocak 2015)

²⁴⁵ Bkz. ABD'nin BM Daimi Temsilcisi John D. Negroponte'nin 20 Mart 2003'te Güvenlik Konseyi'ne sunduğu mektup; UN-Doc. S/2003/351; aktaran Göztepe, a.g.m., s.86

²⁴⁶ Göztepe, a.g.m., s.86

olmadığı hiç olmazsa metin düzeyinde de olsa tekrar vurgulanmaktadır.²⁴⁷ Meşruiyet sorunu bulunan müdahalenin ardından Irak Devlet Başkanlığı statüsünde bulunan Geçici Koalisyon Başkanı Paul Bremer, 2003 yılı Mayıs ayında beklenmedik bir şekilde, Irak ordusunu ve polis kuvvetlerini dağıtmaya karar vermiştir.²⁴⁸ Bu karar Irak'ın zamanla bir terör merkezi haline gelmesinin de başlangıcı olmuştur. Bu dönemden sonra Afganistan başta olmak üzere dünyanın birçok yerinden gelen radikal gruplar Irak'ta üslenmeye başlamışlardır. Ayrıca Ordudan ve Polis Teşkilatından kovulan asker ve polisler de doğal olarak bu grupların çekim alanına girmiştir. Demokratik reform üzerine bir uzman olan ve Geçici Koalisyon Otoritesi'ne kıdemli danışman olarak hizmet veren Larry Diamond, “Amerika'nın Irak'ı istikrara kavuşturma ve demokratikleştirme arayışı, Amerikan tarihinin en büyük yurtdışı hatalarından biri oluyor gibi gözüküyor” sonucuna varmıştır.²⁴⁹

US troop levels in Iraq - March 2003 to December 2011

Şekil 10: 2003 Yılından 2011 Yılına Kadar Irak'ta Bulunan ABD Askeri Mevcudiyeti

Kaynak: BBC, Iraq war in figures, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11107739>

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabacağı gibi 2009 yılının sonuna kadar ABD'nin Irak'taki askeri personel sayısı hiçbir zaman 100 bin personelin altına inmemiştir. Irak'ta ayaklanmanın başladığı 2006 ortasından sonra askeri personel sayısında bir artış gözlenmiştir. Zaten en fazla personel de bu dönemde gözlenmiş ondan sonra düşüşe geçen personel sayısı Obama döneminde 2011 yılı ile beraber azalmıştır. 2011 yılı sonu itibariyle de ABD askerleri Irak'tan çekilmiştir.

²⁴⁷ Göztepe, a.g.m., s.88

²⁴⁸ Hook ve Spainer, s.309

²⁴⁹ Larry Diamond, *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*, New York: Times Books, 2005. S. 279; aktaran Steven Hook ve John Spainer, s.312

Afganistan’da olduğu gibi Irak’ta da yanlış bir hesaplama yapılmış ve bir çıkış stratejisi olmadan sert güç kullanılmıştır. George W. Bush, 11 Ocak 2007 günü ABD’nin yeni Irak stratejisini açıklamıştır. Bush, dünyaya seslendiği konuşmasında Irak Savaşı’nda birtakım hataların yapıldığını itiraf etmiş ve hataların sorumluluğunu üstlenmiştir. Bush, direnişle mücadele ve mezhep çatışmalarının önlenmesi konusunda başarısız olmalarının sebebi olarak asker sayısını daha önce artırmamayı göstermiştir. Ve bu konuşmanın ardından 21.500 asker daha gönderilmiştir.²⁵⁰ Ancak daha sonraları bu asker artırımları da çözüm olmayacak yeni Başkan Barack Obama, Irak’tan askerleri çekmenin yollarını aramaya çalışacaktır. 2011 yılı sonu itibariyle de bunda başarılı olacaktır ancak geride fiilen üçe bölünmüş ve ciddi bir kaosu ortasında kalmış bir Irak bırakmıştır.

George W. Bush dönemi ABD ulusal güvenlik anlayışı ve askeri politik stratejisi temel olarak Amerika’nın üstünlüğü ve tek başına hareket edebilme hakkıyla açıklanabilmektedir. Çok taraflı uluslararası sistem ikinci plana itilmiş ve komünizm yerine yeni bir tehdit unsuru tarif edilerek Huntington’un “*medeniyetler çatışması*” tezi de meşruluk kazanmıştır. Entelektüel arka planında Yeni Amerikan Yüzyılı gibi neo-con kanadın projeleri yer alan Bush dönemi ABD askeri politik stratejisi, mutlak kontrole dayalı bir hegemonya inşasına yönelmiştir. Bu yöneliş Afganistan ve Irak müdahalelerini getirmiş ve ardından askeri harcamaların rekor seviyelere çıkmasına neden olmuştur. Öyle ki optimal sınırlara ulaşan ABD artık aşırı genişlemenin zararlarını görmeye başlamıştır. Bush’un görevden ayrılmasıyla Barack Obama dönemi başlamış ve ABD sert güçten yumuşak güce, askeri hegemonya inşasından kalpleri ve zihinleri kazanmaya yönelik bir söyleme geçiş yapmıştır.

2.5.4. Barack Obama Dönemi ve Vekalet Savaşları: Libya ve Suriye

1 Aralık 2009’da ABD Harp Akademisinde yaptığı konuşmada Obama, ABD askeri kuvvetlerinin 2011’den itibaren çekilmeye başlayacağını ifade etmiştir. ABD bu stratejilerin ardından yoğun bir şekilde Afganistan’ın kurumsal yapısını restore etmeye çalışmış ve özellikle güvenlik bürokrasisini inşa etme kararı almıştır. Bu bağlamda Afgan ordusu ve polis teşkilatı kurulması ve teçhizatlandırılması gibi kararlar aslında ABD’nin bir an önce bölgeden çekilmek istemesinin dışavurumudur. Obama’nın AF-Pak stratejisinin Bush’tan ayıran temel bileşenleri Afganistan’da sadece askeri bir çözümün

²⁵⁰Bush: ‘We need to change our strategy in Iraq’, CNN, 20 Ocak 2007, <http://edition.cnn.com/2007/POLITICS/01/10/bush.transcript/index.html>, (15 Ocak 2015)

olmadığı ve yumuşak gücün de kullanılması gerektiği, ülkenin kendi kurumsal yapısının oluşturulmaya çalışılmasıdır. Ancak bunu yaparken ABD merkezi Afgan hükümetinin güçlendirilmesine çok fazla önem vermiş ve böylece ülke içinde tarihsel bir blok oluşmasını engellemiştir. Bu da Taliban gibi isyancı grupların aktivitelerini devam ettirmesine ve bölgedeki sorunların çözümünün zorlaşmasına katkı sağlamıştır. Obama yönetiminin Afganistan'daki savaşı kazanmaya yönelik yeni stratejisi, uluslararası çabaları; savunma, diplomasi ve kalkınma olmak üzere üç alana odaklanmaktadır. Bu yeni strateji savunma alanında Afganistan'da savaşıyan Amerikan güçlerini artırmayı, diplomatik alanda Pakistan, İran, Rusya ve Orta Asya ülkelerini bölgesel ortak bir güvenlik yaklaşımı etrafında birleştirmeyi ve sorunun aslında en önemli parçası olduğu düşünülen kalkınma alanında ise Afganistan ve Pakistan'a dış yardım kampanyaları aracılığıyla destek vermeyi amaçlamaktadır.²⁵¹

Yine bu dönemde başlayan insansız hava araçları (İHA) saldırıları ABD'nin askeri strateji ile teknolojiyi bir arada buluşturan yeni bir taktiksel hamle olarak göze çarpmıştır. Pakistan ile Afganistan sınırındaki bölgede yoğunlaşan Taliban ve El-Kaide militanlarına yönelik yapılan saldırılarda 47 kişi hedeflenmesine rağmen 1147 kişi ölmüştür.²⁵² ABD'nin sıcak savaş yerine nokta operasyonlar ve insansız hava uçakları ile yapılan saldırıları tercih etmesi aynı zamanda askeri politik stratejisindeki önemli bir U dönüşünü de göstermektedir. ABD, Obama dönemi ile beraber sert güçten yumuşak güce geçmekte ancak askeri gücün caydırıcılığını da kullanmaya devam etmektedir. Bu askeri güç, konvansiyonel araçlardan ziyade teknolojik imkanlar ve özel birliklerin yaptıkları operasyonlar ile vuku bulmaktadır. Yine ABD'nin en önemli hedeflerinden birisi olan Usame Bin Ladin'in yakalanması da Obama döneminde yapılan bir Seal Timi operasyonu ile gerçekleşmiştir.²⁵³ Bu arada Afganistan'dan geri çekilen ABD yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Geri çekilmenin hayalini kuran ABD, Obama'nın Afganistan'a 30 bin asker takviyesi ile şaşırmıştır.²⁵⁴ General David Petraeus, dört yıl önce Irak'ta olduğu gibi

²⁵¹ CNN Politics, "Obama: Afghanistan Strategy: More Troops in Quickly, Drawdown in 2011", 1 Aralık 2009; aktaran Ayşe Bahar Hurmi, Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi, **Alternatif Politika**, Cilt. 2, Sayı. 1, 56-81, Nisan 2010, s.69

²⁵² 41 men targeted but 1,147 people killed: US drone strikes – the facts on the ground, The Guardian, 24 Kasım 2014, <http://www.theguardian.com/us-news/2014/nov/24/sp-us-drone-strikes-kill-1147>, (15 Ocak 2015)

²⁵³ Mark Bowden, "The death of Osama bin Laden: how the US finally got its man", The Guardian, 12 Ekim 2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/oct/12/death-osama-bin-laden-us>, (12 Ocak 2015)

²⁵⁴ Voanews, "Obama: 30,000 More US Troops To Afghanistan By Mid-2010", <http://www.voanews.com/content/obama-troops-afghanistan-strategy-announcement-78273987/416074.html>, 24 Şubat 2010, (15 Ocak 2015)

2009'un sonunda Afganistan'a otuz bin Amerikan askeri güç takviyesini organize etmiştir. Hedefi çift yönlüdür: (1) değeri yüksek askeri hedeflere özel kuvvetlerle saldırı düzenlemek ve (2) Afgan halkını direnişçilerden ve direnişçilerin gelişigüzel şiddet eylemlerinden koruyarak Afgan halkının “*kalbini ve aklını*” kazanmaktır.²⁵⁵

2009 yılında Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharı (ya da *Arap Uyanışı*) ile beraber dünya yeni bir isyan modeli ile karşılaşmıştır. Sosyal medya üzerinden bir anda örgütlenen ve sokağa dökülen kitleler Arap toplumunda hemen hemen her devleti etkilemiş ve liderlerin devrilmesine neden olmuştur. Tunus, Yemen, Mısır ve Libya'da liderlerin değişmesine neden olan bu hareketler, Suriye'de ise derin bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Sıcak savaştan bunalan ABD ise Suriye meselesinde taraf olmuş ancak sıcak bir müdahale yerine Suriye muhalefetine silah ve diplomatik destek vererek Suriye'ye karşı mücadele etmesini kendi açısından daha uygun bulmuştur. Aslında Obama dönemi askeri politik stratejiye bakıldığında ciddi başarıların kazanıldığı da görülecektir. Bush döneminde binlerce askerle girilen Afganistan'da Usame Bin Ladin yakalanamazken, Obama döneminde özel askeri birliğin yaptığı operasyonla yakalanmıştır. Ayrıca El-Kaide'nin Yemen sorumlusu ve örgüt içerisinde önemli bir yere sahip olan Enver Al Awlaki de öldürülmüştür.²⁵⁶ Libya lideri Muammer Kaddafi'nin devrilmesi için NATO güçlerine verilen bombardıman desteği gibi konvansiyonel anlamda işlevsel ancak küçük yardımlar yeni dönem ABD askeri stratejisi hakkında da bir fikir vermektedir. ABD artık vekalet aracılığı ile bir savaş yürütmekte amaçlarına ulaşmakta ve bu amaçlarına ulaşırken askeri ya da ekonomik büyük kayıplara uğramamaktadır.

Ancak Suriye'deki muhaliflere verilen silah, komuta, kontrol ve istihbarat gibi desteklere rağmen Irak ve Suriye sınırında ortaya çıkan IŞİD (*Irak Şam İslam Devleti- Islamic State of Iraq and the Levant*) adlı selefi cihadist bir örgüt bölgeyi bir şiddet anaforuna sokmuştur. Sovyetlerin Afganistan'ı işgali döneminde oluşturulmuş bu radikal yapılar, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından hızla Ortadoğu'da üslenmeye başlamış ve Suriye'de ortaya çıkan karışıklıkla beraber Suriye muhalefetinden ayrılarak kendi hedeflerini gerçekleştirme amacına yönelmişlerdir. ABD, IŞİD'i vurmak için de bir koalisyon kurmuş ve yine bombardıman eşliğinde bölgeyi askeri açıdan hegemonyası

²⁵⁵ Hook ve Spainer, s.335

²⁵⁶ *Islamist cleric Anwar al-Awlaki killed in Yemen*, BBC News, 30 Eylül 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15121879>, (14 Ocak 2015)

altında tutmaktadır. Her ne kadar bazı askeri uzmanların IŞİD için ABD askeri gerekebilir²⁵⁷ söylemlerine rağmen Barack Obama henüz bölgeye asker gönderme yönünde bir işaret vermemiştir. Sadece, IŞİD'e karşı savaşmak üzere bin 500 Amerikan askeri Irak'a gitmiş ancak Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada gönderilecek güçlerin aktif çatışmalara girmeyeceği, "Kürt kuvvetlerinin de aralarında olduğu Irak Güvenlik Güçleri'ne eğitim, danışmanlık ve destek vereceği" ifade edilmiştir.²⁵⁸

²⁵⁷ ABD Savunma Bakanı Hagel, "Tüm seçeneklere bakmalıyız. Ama daha o noktada değiliz, o noktaya gelir miyiz, gelemeyiz miyiz, onu da bilmiyorum" dedi. Kaynak: BBC Türkçe, Işid'le Mücadelede ABD Askeri Sahada Olmalı, 1 Şubat 2015, <http://www.ntv.com.tr/dunya/isisle-mucadelede-abd-askeri-sahada-olmali.Ou6lzsUOoE-6Q-LPwBK2cg>, ; Hagel bir süre sonra da Obama ile farklı yaklaşımlar içerisinde olduğu gerekçesiyle istifa etti. Kaynak: BBC Türkçe, ABD yönetiminde IŞİD çatlağı, 24 Kasım 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/11/141124_hagel_istifa

²⁵⁸ Hürriyet Gazetesi, "ABD'den Irak'a IŞİD'e karşı bin 500 asker", 8 Kasım 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27538601.asp>, (15 Şubat 2015)

BÖLÜM-3: NEO-GRAMSCİİ YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE KONVANSİYONEL ASKERİ YAKLAŞIMDAN VEKALET SAVAŞLARINA STRATEJİK DÖNÜŞÜM

3.1. ABD Hegemonyasının Neo-Gramscici Analizi

Gramsci'nin hegemonya söylemini uluslararası ilişkilere uygulayan Robert Cox'a göre yakın tarihte üç dünya düzeni evresi ortaya çıkmıştır: Birinci Pax Britannica olarak adlandırılan ve İngiltere'nin hegemonik liderliğini sürdürdüğü dönem (1789-1873), ikincisi Emperyalizmler Çağı (1873-1945), üçüncüsü ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Pax-Americana dönemidir.²⁵⁹ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD hegemonik konuma yükselmeyi başarmıştır. 1929 bunalımdan aldığı dersle temkinli davranan ABD dünyanın geri kalanında yeterli talebi yaratmaya girişmiştir.²⁶⁰ Bu dönemde ortaya çıkmaya başlayan uluslararası kurumların kuruluşunda ABD'nin öncü olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik anlamda küresel düzenlemelere girişen ulus aşırı ekonomik kurumlar aynı zamanda hegemonu tabi olan grupların ve devletlerin çıkarlarını hegemonik güce uygun şekilde uyarlamaya çabalamaktadır. Bu tarz kurumların kurulmasında ABD'nin hegemonik güç olarak öncü olduğu görülmektedir. Ayrıca küresel düzenin korunması ve savaşların hegemonun çıkarlarına uygun şekilde engellenmesi için BM gibi uluslararası kurumlar da bu dönemde kendisini göstermiştir. 1960'lı yılların sonlarına kadar kurmuş olduğu tarihsel bloku korumayı başaran ABD, ekonomik krizlerin yoğunlaşması ve Vietnam savaşı ile beraber yaşadığı travmalar sonrasında gramscici anlamda yeni bir tarihsel blok arayışına girmiştir. 1970'lerin başından itibaren ulus aşırı mali sermayenin gücüne dayanan ulus aşırı tarihsel blok ortaya çıkmıştır. 1973 petrol krizi ile beraber giderek derinleşen hegemonik krize çözüm bulma amacıyla başa gelen yeni sağ muhafazakar kesimin Başkanı Ronald Reagan ise neoliberal ekonomi politikalarının kutsadığı serbest piyasa nosyonuna dayanarak yeni bir tarihsel blok kurmayı denemiştir. George Bush ile başlayan "yeni dünya düzeni" eksenli hegemonik söylemle beraber ABD, tarihin sonunu ilan eden bir ideolojik çıkış eşliğinde refah, özgürlük ve zenginlik kavramları ile süslü yeni bir tarihsel blok inşasına yönelmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile beraber ortadan kalkan komünizm tehlikesinin yerine yeni tehdit tanımlamaları yapmaya başlayan ABD'nin tarihsel blok

²⁵⁹ Robert Cox, *Production Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987, s.109

²⁶⁰ Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, Metis Yayınları: İstanbul, 2004, s.36

inşasındaki çatlağı bir süre sonra “terörle savaş” (war on terror) konseptiyle doldurulmaya çalışılacaktır. Ancak bu çaba bloktaki çatlağı daha da büyütecek ve bir parçalanmaya götürecektir.

3.2. ABD Hegemonyasının Sosyal Temelleri

ABD Hegemonyasının sosyal temellerini anlamak ve sosyal güçlerden başlayıp, devlete ve oradan da dünya düzenine ulaşan yapıyı analiz edebilmek için ABD tarihine kısaca bakmak gerekmektedir. 15.yüzyılın sonlarına doğru Kristof Kolomb tarafından keşfedilen Amerika kıtası bir süre sonra koloni kurmak isteyen ülkelerin akınına uğramıştır. Hollanda, Portekiz, İspanya ve İngiltere gibi ülkeler süratle yeni kıtaya yerleşmiştir. İlk yerleşimler Atlantik kıyıları boyunca ve okyanusa ulaşan nehirler civarında kurulmuştur. Kuzeydoğudaki göçmenler ağaçlarla kaplı dağlar ve buz çağından kalma buzullarının erimesiyle açığa çıkan taşlarla dolu topraklar bularak yerleşmişlerdir.²⁶¹ İngiltere tarafından kurulan on üç koloni bugünkü ABD’nin temellerini oluşturmaktadır. Virginia Jamestown’da kurulan ilk yerleşimin üzerinden geçen iki yüz yıllık sürenin ardından Britanya ile on üç sömürgesi arasında sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Yedi Yıl savaşlarından yıpranarak çıkan Britanya, bu savaşın maliyetini Amerika kıtasındaki kolonilerinden vergi yoluyla tahsil etmeye kalkınca koloniler isyan etmiş ve ABD’deki koloniler 1783 yılında bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

ABD’nin 4 Temmuz 1776 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ve 1783 yılında bağımsızlığını kazanması siyasi tarihte önemli bir kırılmanın da başlangıcı olarak kabul edilebilir. John Locke’un eserlerinden yararlanılarak hazırlanan ABD Anayasasındaki değerler Amerika kıtasından dünyanın geri kalanına hızla yayılmıştır. Kıtadaki ilk yerleşimden bağımsızlıklarını kazandıkları 1783 yılına kadar İngiliz, Alman, İrlandalı, Fransız, İspanyol ve Afrikalıların tek bir potada eriyerek bir Amerikan kimliği oluşturdukları görülmektedir. Her ne kadar farklı eyaletler şeklinde yapılan bir devlet görüntüsü verse de ABD’de güçlü bir “Amerikalı kimliği” tezahür etmiştir. Bunun kökeninde de Avrupa’dan ve dünyanın geri kalan kısımlarından özgürlük, daha iyi bir yaşam ve benzeri hayallerle gelen toplulukların enerjisi yatmaktadır.

²⁶¹ US Department of State, “Kısa ABD Tarihi”, http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd_kisa_tarih.pdf, (15 Ocak 2015)

ABD tarihinin önemli kilometre taşlarından birisi de Monroe Doktrini'dir. 1823 yılında ABD Başkanı James Monroe tarafından kongreye sunulmuştur. Doktrine göre ABD kendi topraklarına karışılmasını istemiyor (*anti-kolonyalizm*) ve kabuğuna çekilerek (*isolationism*) savaşlarda tarafsız kalmayı yeğliyordu.²⁶² Monroe doktrini, Amerikan demokrasisini, Avrupa'da kurulmuş bütün demokratik rejimlerin müdahalesinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu doktrin bir bakıma «*containement*» (*çevreleme*) doktrininin, İkinci Dünya savaşından sonra Amerikan diplomasisinin esin kaynağı olan komünizmi engelleme doktrininin, ilk şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶³ ABD ve Kara Avrupası arasında bir takım düşünsel ayrılıklar da bulunmaktadır. Birisi Avrupa'nın batı yarım küresinde yeni uydu ülkeler olmasını yasaklamak amacını güden bir hüküm, yani kolonizasyonu reddeden düşünce, ötekiyse Yeni Dünya'daki ulusların içişlerine, onların bağımsızlığını tehdit edecek bir şekilde müdahale edemeyeceğini ilân eden *karışmazlık* düşüncesi idi.²⁶⁴ 1861'in Nisan ayında ABD'de Kuzey ve Güney arasında savaş başlamıştır. Güney eyaletleri ayrılma haklarının olduğunu iddia etmiş ve kendi Konfederasyonlarını kurmuşlardır. Güney orduları ilk ateş eden taraf olmuştur. Başkan Lincoln' un önderliğindeki Kuzey eyaletleri isyanı durdurmak ve Birlik'i korumak konusunda daha kararlıdır.²⁶⁵ İspanyol-Amerikan savaşından çok daha önce ABD, gerçek bir dünya devleti durumunda olduğunu göstermeye başlamıştır. Başkan Arthur ve Cleveland dönemlerinde güçlü bir modern donanma inşasına başlanmıştır. 1890'a doğru beyaz filo, milletin göğsünü kabartan bir varlıktır. Birleşik devletlerin 1880'e kadar ihracatın toplamı 835 milyon doları geçmektedir, 20 yıl sonra ise yaklaşık 1 milyar 400 milyona yükselmiştir.²⁶⁶ 1890 yılından itibaren dünyada emperyalist davranmaya başlayan ABD, 1. Dünya savaşı ile beraber ciddi bir savaş sanayisinin içerisine girmiştir. İkinci Dünya Savaşında da aynı taktikle hareket eden ABD silah satarak önemli bir ekonomik büyüme sağlamıştır. Bu savaştan sonra İngiltere'nin zayıflaması, Fransa ve Almanya'nın hemen hemen güçlerinin tamamını kaybetmesi sonucu ABD bir anda dünyanın en güçlü devletlerinden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Diğeri ise S.S.C.B.'dir ve bu durum da Soğuk Savaşın başlamasına neden olmuştur.

²⁶² US Historical Documents, "James Monroe'nin Kongredeki Konuşması", <http://www.law.ou.edu/ushistory/monrodoc.shtml>, (15 Ocak 2014)

²⁶³ Claude Julien, **Amerikan İmparatorluğu**, Ankara: Hitit Yayınları, 1969, s.57

²⁶⁴ Alan Nevins, **ABD Tarihi**, Halil İncalcık(çev.), İstanbul:Doğu Batı Yayınları, 2008, s.162

²⁶⁵ US Department of State, "Kısa ABD Tarihi", http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd_kisa_tarih.pdf, (1 Ocak 2015)

²⁶⁶ Alan Nevins, s.347

Soğuk Savaş'ı endişe edilen sıcak çatışmalara karşı caydırıcı etkisi bulunsun diye tarafların sürekli silahlandığı bir dönem olarak tarif edebiliriz. Sander'e göre en basit anlamıyla soğuk savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletlerarasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel döneme verilen addır.²⁶⁷ Ya da iki ülke arasında oldukça uzun süren gerginlik durumu olarak da ifade edilebilir. Soğuk savaş, ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan çift kutuplu küresel politik sistem içindeki çok yönlü üstünlük çatışmasıdır. Akad'a göre Soğuk savaş, 1914'ten 1990'a kadar süren çok aşamalı tek bir büyük savaştır.²⁶⁸ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yirmi yıl, Amerika; dağılmış dünyanın parçalarını bir araya getirip, yeni bir uluslararası düzen kurmak için liderliği üstlenmiştir. Amerika Avrupa'yı iyileştirmiş, Japonya'yı restore etmiş, Yunanistan, Türkiye, Berlin ve Kore'de komünist yayılcılığı bastırmış, ilk barış zamanı ittifakını yapmış ve kalkınmakta olan dünyaya teknik yardım programını başlatmıştır. Kissinger'a göre ise soğuk savaş çok farklı bir işlevi de yerine getirmektedir, Amerikan şemsiyesi altındaki ülkeler, barış, refah ve istikrarın tadını çıkarmaktadırlar.²⁶⁹ İki süper gücün askeri kapasiteleri arasındaki rekabet üzerinden şekillenen Soğuk Savaş dönemi, ekonomik ve sosyal açıdan Fordist üretim, Keynesyen bölüşüm sistemleri ve sosyal refah devletinin varlığı sayesinde, geniş kitlelerin ekonomik ve sosyal konularda güçlü belirsizlik kaygısı taşımadıkları bir dönem olmuştur.²⁷⁰ Soğuk savaş dönemindeki çift kutuplu stratejik yapı, Spykman'ın Rimland kuşağını daha kapsamlı bir teorik çerçeveye oturtan Saul Cohen'in tanımlaması ile **“ticarete dayalı deniz gücü”** ile **“Avrasya kıta gücü”** arasındaki çelişki ve dengenin ürünü olan bir jeopolitik rasyonaliteye dayanmaktadır.²⁷¹ Soğuk Savaş süreci boyunca iki blok, yani ekonomik sistem olarak Kapitalizmi benimseyen I. Dünya ve Sosyalist II. Dünya, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda birbirlerine neredeyse tamamen kapalı kalmayı ve bu alanlarda sadece kendi içlerinde etkileşimde ve işbirliğinde bulunmayı tercih etmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde iki blok arasındaki rekabet ekonomik olmaktan ziyade, iki süper gücün nükleer silahlara sahip olmasıyla oluşan dehşet dengesi

²⁶⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1990**, Ankara: İmge Kitabevi, 2009, s.224

²⁶⁸ M.Tanju Akad, **Askeri Tarihte Stratejik Düşünce**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013, s.235

²⁶⁹ Henry Kissinger, **Diplomasi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, s.599

²⁷⁰ Eric Hobsbawm, **Kısa 20. Yüzyıl, 1914-1991 Aşırıliklar Çağı**, İkinci Baskı, Yavuz Alogan(çev.), İstanbul: Everest Yayınları, 2006, s.380

²⁷¹ Davutoğlu, s.109

ve bir miktar da uzay teknolojilerindeki yarış üzerinden şekillenmektedir.²⁷² Bu jeopolitik dengenin, iki süper gücü de doğrudan ofansif bir tavır alma konusunda caydırıcı bir rol oynaması, hassas stratejik hatlar üzerinde rasyonel bir denetim mekanizmasının oluşmasına yol açmaktadır.²⁷³ 29 Ağustos 1949’da Sovyetler Birliği’nin kendi nükleer silahını başarılı bir şekilde test etmesi, böylelikle uzun, karmaşık ve tehlikeli bir silahlanma yarışını başlatması da sürpriz olmamıştır. Bu mücadele için sıklıkla kullanılan terim *-Soğuk Savaş-* aslında çok uygundur. Savaş, Amerika-Sovyetler rekabetinin ciddiyetini gösteriyordu; Soğuk; nükleer silahların, konvansiyonel silahlarla bile iki nükleer güç arasında savaş yapılamayacak kadar tek kelimeyle yıkıcılığını kastediyordu.²⁷⁴ 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (NATO), 1955 yılında ise Varşova Paktı’nın kurulmasıyla artan rekabet, siyasi ve ekonomik hemen her alanda kendisini göstermiştir. Soğuk Savaş olarak adlandırılan, iki süper gücün ekonomik, askeri ve siyasi rekabeti, uluslararası ortamda ülkelerin manevra alanlarını da kısıtlamıştır. 1941-1945 yıllarında Roosevelt’in başkan yardımcılığını yapan ve Truman döneminde Ticaret Bakanı olan Henry Wallace, 1946 yazında Başkan Truman’a yazdığı ve daha sonra kamuoyuna açıkladığı *“Rusya ile Barışa Giden Yol”* başlıklı mektubunda ABD’nin atom bombasına sahip olmasının ve muazzam ekonomik gücünün Sovyetler Birliği tarafından tehdit olarak görüldüğünü açıklamıştır.²⁷⁵ Wallace, Doğu Avrupa üzerindeki Sovyet hâkimiyetinin kaldırılmasının imkânsızlığını vurguladıktan sonra ABD’nin bu gerçeği kabul etmesini, iki ülke arasındaki gerginliği azaltacak tek seçenek olarak görmektedir. Wallace’a göre savaş sonrasında ABD’nin askerî harcamalara 13 milyar dolar ayırması, atom bombası denemelerine devam etmesi, uzun menzilli bombardıman uçaklarının sayısını arttırması ve dünyanın dört bir yanında yeni askeri üsler elde etmesi, Sovyet yönetimini ABD’nin yeni bir savaşa hazırlandığına ikna etmiştir. Amerikan Ticaret Bakanı mektubunda önemli bir soruyla ABD’nin dış politikasını eleştirmektedir: “Atom bombasına Ruslar sahip olsaydı bizim atom bombamız olmasaydı ne hissederdik? Eğer Rusların 10.000 mil menzilli bombardıman uçakları olsaydı ve bizim sahillerimizin bin mil çevresinde hava üsleri olsaydı ve bizim

²⁷² Moshe Levin, *Sovyet Yüzyılı*, Birinci Baskı, Renan Akman(çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.271-73

²⁷³ Davutoğlu, s.109

²⁷⁴ S.Hook ve John Spainer, *ABD Dış Politikası İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2014, s.42

²⁷⁵ Henry Wallace, “The Way To Peace Division of World Between Russia and United States”, 1 Ekim 1946, <http://newdeal.feri.org/wallace/haw28.htm>, (15 Ocak 2015)

olmasaydı ne düşünürdük?” Amerikan dış politikasını kıyasıya eleştiren Wallace, Eylül 1946’da Truman tarafından kabineden atılmıştır.²⁷⁶ George Kennan 1946’da yazdığı ve Foreign Affairs dergisinde yayımlanan “*Sovyet Davranışlarının Nedenleri*” başlıklı makalesinde Sovyetler Birliği’ni çevreleme politikasının ana hatlarını belirlemiştir. Truman, ABD’nin liderliğinde yeniden şekillenen uluslararası ilişkilerde kendisine rakip olabilecek Sovyetler Birliği’nin çevrelenmesi ve izole edilmesini dış politikasının temel stratejisi olarak kabul etmiştir.²⁷⁷ George F. Kennan tarafından kullanılan bu kavram, “*çevreleme*” olarak tercüme edilmiştir, büyümesini önleme, içerde tutma anlamındadır.²⁷⁸ Birinci dünya savaşının sonunda başlayan doğu-batı çekişmesi 2.Dünya savaşı ile beraber iyice su yüzüne çıkmıştır. 2.Dünya savaşının ardından oluşan iki kutuplu dünyada ABD ve S.S.C.B. arasında devam eden gizil savaşta bir takım önemli kilometre taşlarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1-Marshall Planı ve Truman Doktrini.
- 2-NATO ve Varşova Paktının Kurulması.
- 3-Kore ve Vietnam Savaşları.
- 4-U-2 Casus Uçağısının S.S.C.B.’de Düşmesi.
- 5-Küba Krizi.

İki ülke için de en önemli konu askeri açıdan Soğuk Savaş dönemi derinden etkileyecek birliklerin kurulmasıdır. Bunların arasında en önemlisi bugün de hala dünya güvenliği konusunda etkisini sürdüren NATO’dur. NATO antlaşması tüm üyeler için ortaklaşa savunma ilkesine dayanmıştır ve en önemli özelliği budur. Bu özellik NATO antlaşmasının 5.maddesine dayandırılmıştır. Bu maddeye göre:

“Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası’nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara

²⁷⁶ Behlül Özkan, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, **Stratejik Araştırmalar**, 9(16) Ocak 2011 51-91, s.63

²⁷⁷ George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, **Foreign Affairs**, 1947, : 1-12 ; Özkan, a.g.m. s.65

²⁷⁸ Akad, s.238

yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.”²⁷⁹

NATO'nun bu şekilde ortaya koyduğu savunma modeline karşı SSCB boş durmamıştır. Leonid Brejnev döneminde Doğu Avrupa ülkelerine müdahale “hukuki” bir kılıf içine sokularak, Brejnev Doktrini adı verilen ve “*dost ülkelerdeki yıkıcı faaliyetlere ortak müdahale*” ve “*sınırlı egemenlik*” anlayışları Varşova Paktı'nın varlık gerekçelerinden birisi haline gelmiştir.²⁸⁰

1976 yılında bir yumuşama (*detente*) dönemi başlamıştır. Sander; yumuşamayı, çıkacak çatışmaların ve uzun süren anlaşmazlıkların global bir savaşa yol açabileceğinin bilincinde olarak, daha tedbirli ve belirli kurallara uygun hareket etmeleri biçimi olarak tanımlamaktadır.²⁸¹ Bu yumuşama döneminin başlamasında ABD Başkanı John F. Kennedy ve S.S.C.B. Başkanı Nikita Kruşçev'in diyalogu önemli bir zemin yaratmıştır. 1975 AGİK çerçevesinde nihai senet imzalanmış ve 1980 yılında yeniden soğuk savaş dönemine girilmiştir. Hatta bu döneme (1981-90) ikinci soğuk savaş denmektedir. ABD Başkanı Ronald Reagan Sovyetler için ünlü “*evil empire*” (*şeytan imparatorluğu*) sözünü bu dönemde kullanmıştır. Berlin duvarının yıkılması ve akabinde S.S.C.B.'nin dağılması ile birlikte soğuk savaş sona ermiştir.

3.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem

Soğuk savaşın nükleer silahlanma nedeniyle ortaya çıkan dehşet dengesi Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka isimli politikalarının sonucunda S.S.C.B.'nin dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplininde var olan yaklaşımların soğuk savaşın sonlanması ile ilgili bu tahmini yapamamış olması akademik bir hazırlığı da engellemiştir. Dolayısıyla Vestfalya Antlaşması, 1815 Viyana Kongresi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşının ardından Soğuk Savaş, uluslararası sistemin yeniden kırıldığı bir olay/olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma hazırlıksız yakalanan akademik dünya için de soğuk savaşın sonu bir şok etkisi yaratmıştır. Davutoğlu'na göre soğuk

²⁷⁹ NATO Antlaşması, Washington DC, 4 Nisan 1949, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr, (21 Şubat 2015)

²⁸⁰ Sander, s.272

²⁸¹ Sander, s.446

savaş döneminde geçerli olan jeopolitik ön kabuller coğrafya parametresini statik bir çerçeveye mahkum kılmıştır.²⁸² Bu mahkumiyet soğuk savaşın bitmesiyle ortadan kalkmış ideolojik tercihler, etnik ve dini kimlikler, kültürel yapılar devreye girmiştir. Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla çıkan önemli bir gelişme açılacak olan yeni dönemin ekonomik felsefesini belirleyen 1989 Washington Konsensüsü'dür. 1990'lı yıllara damgasını vuran küreselleşme olgusunun düşünsel temelleri burada atılmıştır.²⁸³ ABD tek taraflı askeri ve politik gücünü ilan etmiş dünya küreselleşme kavramı etrafında kültürel-politik bir yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Küreselleşme ile beraber iyimser bir hava ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, yarattığı iyimserlikle birlikte küreselleşme, Soğuk Savaş döneminin ardından ortaya çıkan birçok yeni güvenlik probleminin üzerine ciddiyetle eğilmeyi zorlaştıran bir işlev görmüştür. Gerçekte, eski nüfuz alanlarında Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ortaya çıkan otorite boşluğu, yerel düzeylerde çeşitli istikrarsızlık unsurlarının doğuşuna yol açmıştır. Bunlar, etnik milliyetçiliğin canlanması, terörizm, göç, kaçakçılık, insan trafiği, zayıf haydut devletler gibi olgulardır. Neo-liberalizm çerçevesi içinde bulunan küreselleşmenin yeni bir paradigma olarak bu gibi sorunların çözümüne ve dünya genelinde istikrarın nasıl yeniden inşa edileceğine dair önerdiği net bir çözüm yolu olmamıştır.²⁸⁴ Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünya üzerinde ekonomik bölgeselleşmeler temelinde yeni bir güç dengesinin, ya da yeni bir hegemonik oluşumun ortaya çıkmasını engelleyen ideolojik örtünün kalkması anlamını taşımaktadır. 1990'lardan itibaren başta Avrupa Birliği olmak üzere, ekonomik bölgeselleşme temelinde oluşturulan yeni işbirliği ve ittifak sistemleri oluşmuştur.

Soğuk savaşın sona ermesi felsefi-politik alanı da etkilemiştir. Francis Fukuyama'nın öncülüğündeki bazı liberal teorisyenlerin ABD'nin mutlak küresel hegemonyasını ve onun sahip çıktığı liberal demokratik değerlerin düşünce tarihi içinde meydana getirilen tüm diğer ideolojilere- özellikle komünizm- karşı üstünlüğünü ilan etmelerini beraberinde getirmiştir.²⁸⁵ Soğuk Savaş'ın sona ermesi dünyadaki siyasal ve güvenlik yapılarında çok büyük değişiklikleri beraberinde getirmiş, bu gelişme bir yandan ABD'nin mutlak küresel

²⁸² Davutoğlu, s.47

²⁸³ Tejvan Pettinger, "Washington Consensus", <http://www.economicshelp.org/blog/7387/economics/washington-consensus-definition-and-criticism/>, (12 Aralık 2014)

²⁸⁴ Joseph M. Grieco, "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization*, Vol.42(3), Summer 1988, s.487.

²⁸⁵ Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, Zülfü Dicleli(çev.), İstanbul: Profil Yayıncılık, 2014

hegemonyasının bir tescili olarak selamlanırken, diğer yandan pek çok alanda belirsizlik ve istikrarsızlıklarla dolu bir yeni bir dönemin kapısını aralamıştır.

Çift kutuplu yapı içinde yerleşen dengenin, Soğuk Savaş sonrasında yerini büyük bir düzensizliğe bırakması, Soğuk Savaş boyunca devletleri ve devletlerin gücünü ön plana alan Neo-Realist paradigmanın yeni yapıyı açıklamakta yetersiz kaldığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Yeni Dünya Düzenindeki belirleyici aktörler yine Soğuk Savaş yapısının içinden çıkmış ve dünya sisteminde yeni güç dengelerinin oluşmasına izin verecek bölgeselleşme ve ittifak olanakları gündeme gelmiştir. Güvenlik alanındaki önemli gelişmelerin ayrıntılı bir analizi, yeni dönemde dünya sisteminin alacağı şekil hakkında bir öngöründe bulunmayı kolaylaştırabilmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, daha önce hegemonik koalisyonların içinde yer aldıkları için görece bağımlı davranmak zorunda kalan aktörlere, kendi reel politiklerini uygulayabilecekleri gerekli zemin de doğmuş olmaktadır.

Soğuk Savaş'ın gerekçesini oluşturan ideolojik kurgunun ortadan kalkması, dünya sisteminin yeni hegemon adayları ve kültürel, ekonomik, ideolojik temellerde yeni hegemonik koalisyonların ortaya çıkması için elverişli bir hale gelmesi anlamına gelmektedir.

Soğuk Savaş döneminde dünya üzerinde kurulan görece istikrarın aksine, 90'lı yıllarda yeni güvenlik problemlerinin ortaya çıkması, ardından 2000'lerin ilk on yılında yer alan Irak, Afganistan işgalleri, 2008 finansal krizi gibi gelişmeler, 1990'lardan itibaren dünya sisteminde kalıcı bir istikrarsızlık döneminin başlamış olduğu izlenimi doğurmaktadır.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra ABD, Amerikan gücünün ve ilkelerinin değişmezlerini de göz önünde bulundurarak 21. Yüzyılın gerçeklikleriyle bağdaşan tutarlı bir ulusal güvenlik ve askeri strateji formülü için uğraşmaktadır.

Bununla birlikte, Amerikan gücü ve etkisi tam zirveye ulaşmışken, Amerikan askeri kuvvetleri kaynaklarını tüketmek üzere olup, yarının savaşlarına hazırlanmak dahil pek çok misyonunu yerine getiremez hale gelmiştir. Son on yıl içinde üçte bir oranında veya daha fazlasıyla küçültülmüş olan bugünün askeri kuvvetlerinin muharebeye hazır olma düzeyi azaldığı gibi, yeterli sayıda kara, hava, deniz ve denizaltı askeri toplama ve bunların görevde tutulmasında da önemli zorluklar yaşanmaktadır. Bugün ordunun vazifesi yeni bir büyük gücün rakip olarak gelişmesini önlemek; Avrupa, Doğu Asya ve Orta Doğu'nun kilit bölgelerini savunarak Amerikan üstünlüğünü korumaktır. George W.

Bush dönemi ile başlayan askeri hareketlilik dönemi günümüzde yerini Barack Obama ile beraber daha az asker ve vekalet yoluyla savaşılan ülkelere/birliklere bırakmıştır. Obama dönemi askeri müdahalelere bakıldığında ABD genelde geri planda durmuş ve askeri yardım düzeyinden ileri geçmemiştir. Bunun dışında Irak'tan ve Afganistan'dan askerlerini çekmiş olması da ABD'nin askeri politik stratejisinde bir kayma yaşandığını göstermektedir. Sonuç olarak soğuk savaş sonrası uluslararası sistem soğuk savaş dönemine göre daha fazla çatışma ve bölgesel savaşlar şeklinde geçmiştir. ABD bu dönem içerisinde küresel hegemonyasını sağlamlaştırmak işbirliği ve ittifakları öne çıkarmaya çabalamaktadır.

3.2.2. Pax Americana ve ABD Hegemonyası

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan Pax-Americana (*Latince anlamı Amerikan Barışı*), iki kutuplu bir dünyada Batı'daki ahlaki-politik iktidarın uluslararası düzeye yansımaları oluşturmuştur. Pax Americana II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945'den günümüze kadar batı dünyasında süre gelen ve Birleşik Devletler'in dünyanın en büyük askeri ve diplomatik gücü olduğu döneme rastlayan görece barış dönemini tanımlamak için kullanılan terimdir.²⁸⁶ 2. Dünya savaşı ile beraber rakipsiz bir askeri ve diplomatik güce ulaşan ABD, bu durumu biraz da Pax Romana (*Roma Barışı*)'dan etkilenerek *Pax-Americana* şeklinde tanımlamıştır. Truman Doktrini, Marshall Planı ve NATO gibi araçlarla Batı'da sağladığı stabil ekonomi-politik düzen kendi açısından S.S.C.B.'nin ortaya koyduğu model karşısında konumlanmış bir barış projesi olarak ortaya konulmaktadır.

Pax-Americana fordist birikim rejimine ve Keynesçi refah devletine dayalı olarak ülke içinde emek, sermaye ve devlet arasında oluşan uzlaşının dışı doğru uluslararası alana doğru kayması ile ortaya çıkmıştır. Bir yandan özgürlük, modernite ve refah gibi kavramlar kullanılırken stratejik çerçevede ise Sovyet komünizmi tehlikesine karşı da çevreleme (containment) politikası önerilmektedir. Böylece liberal demokrasi ve kapitalist ekonomik büyüme yoluyla sosyal uyuma ulaşma vizyonu ve akabinde bunun bir küresel düzene dönüşme planı ortaya çıkmaktadır.

Vietnam, Balkanlar, Ortadoğu ve 11 Eylül; ABD üstünlüğünün sınırlarını ortaya çıkarmıştır. Burada önemli olan ABD'nin bütün bu olayları kabul edip ona göre davranıp

²⁸⁶ Princeton University, "Pax-Americana Maddesi",
https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Pax_Americana.html, (15 Şubat 2015)

davranmayacağıdır. ABD Hegemonyasına katkıda bulunan ekonomik, askeri ve politik faktörler aynı zamanda ABD'nin düşüşüne de katkıda bulunmaktadır. Pax-Americana'nın doğuşu ikinci dünya savaşı sonrasındaki ABD'nin kitlesel üretim ve kitlesel tüketim becerisinden kaynaklanmaktadır. Bu ekonomik beceri çeşitli araçlarla desteklenerek dünya sathında yayılım göstermiş ve küreselleşme gibi kavramlarla sosyal kültürel boyutlar eklenmiştir. Wallerstein'e göre Soğuk savaşın ardından ABD tarafından oluşturulan hegemonik yapı aynı zamanda ulus devletin hegemonik etkisini azaltmıştır.²⁸⁷ Yine Wallerstein'e göre ABD Hegemonyasının gerilemeye devam edeceği görülmektedir ancak önemli olan bunun ne kadarlık bir hasarla atlatılacağıdır.²⁸⁸ ABD'nin temel hedefleri her zaman ABD şirketlerine yatırım fırsatları açmak ve bu tür şirketlerin önemli doğal kaynaklara tercihli erişim sağlamasına olanak yaratmak olmuştur. Amerikan gücünün sihri hamlelerinin amacının merkezi değil çevreyi değiştirmeye çalışmasından gelmektedir. Vietnam savaşıyla gerileyen ABD iştahı, 80'li yıllarda Carter ve Reagan ile yeniden geri dönmüştür. Burada bir bölümlenme yapmak gerekirse ABD'nin Pax Americana'sı dönemsel olarak kritik bazı olaylarla tanımlanabilir. Vietnam Savaşı, 1968 Avrupa'da yaşanan olaylar, 1989 Berlin Duvarının yıkılışı ve 11 Eylül'de yaşananlar Pax-Americana'nın dönüşümünü gösteren önemli tarihler olarak göze çarpmaktadır.

3.2.3. ABD'de Tarihsel Blokun Oluşumu

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin içerde yeni sağ muhafazakar kesimlerin iktidara gelmesi ile oluşturduğu içsel hegemonya dışarıya neoliberal ekonomi politikaları, serbest piyasa, özgürlük, refah gibi kavramlar eşliğinde yayılmaya başlamıştır. Bu noktada bu tarihsel blokun oluşumunda uluslararası kurumlar devreye girmiştir. Önce küreselleşen ABD değerleri ardından küreselden yerele doğru hareket etmeye başlamıştır. Hegemonun içinde işleyeceği tarihsel blok bir dizi sınıf çıkarının siyasi olarak sentezlenerek evrenselleştirilmesi çabasına denk düşmektedir. Hegemonun çıkarlarını tabi olan devletlere ya da gruplara eklemek önemlidir. Bu noktada uluslararası kurumların önemi daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca yapılar arasındaki iletişimi sağlayacak gramscici anlamda entelektüel liderler ve organik aydınlar da son derece önemli işlevlere sahiptir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında kurduğu tarihsel blokun seyri aşağıda geniş bir şekilde

²⁸⁷ Immanuel Wallerstein, "The Eagle Has Crash Landed", *Foreign Policy The Magazine of Global Issues, Economics, and Ideas* July-August 2002, <http://www.uni-muenster.de/PeaCon/global-texte/g-m/n/wallerstein-eagle.htm>, (15 mart2014)

²⁸⁸Wallerstein, a.g.m.

ele alınacağından bir sonraki bölümde ABD Hegemonyasının ulusal düzeyde içerde oluşması ve içerde oluşan hegemonyanın neo-gramscici anlamda dışarıya yayılması incelenecektir.

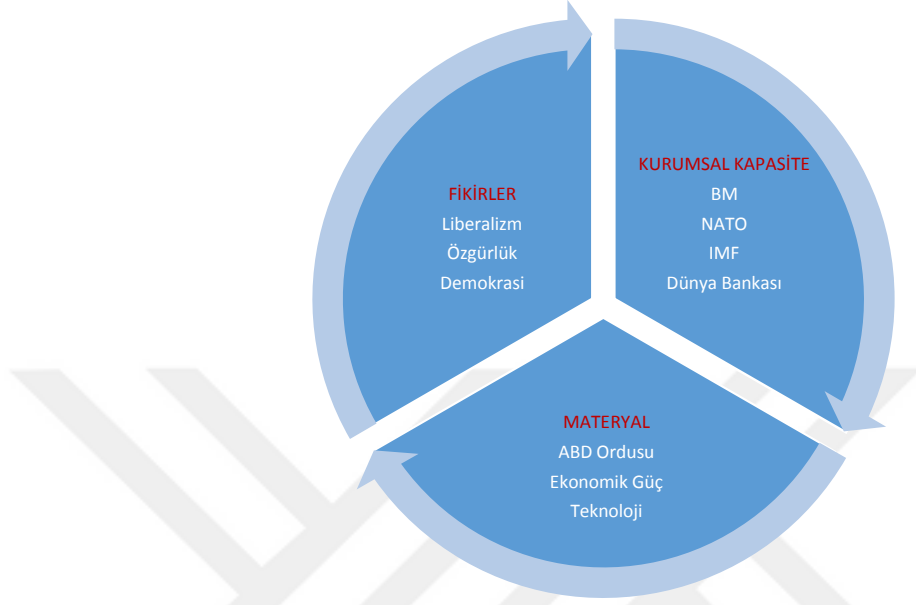
3.2.4. İçsel Hegemonyanın Kurulması

Neo-Gramscici anlamda ulusal düzeyde oluşan içsel hegemonya içerde iktidara gelen ideolojik ve ekonomik görüşlerin diyalektik bir yöntem ve tarihsel bir süreçle girilen iletişimi ifade etmektedir. ABD’de Soğuk Savaş sonrası yeni sağ muhafazakarların iktidara gelmesi ile somutlaşmıştır. İdeolojik, kültürel ve ekonomik bir model inşa eden Yeni sağ aynı zamanda ABD’nin maddi kapasitesinin hegemonik konumu tahkim etmekte yeterli olduğuna inanmışlardır. George Bush ile başlayan bu hegemonya inşası ABD Ordusunun kullanılmaya başlaması ile yeni bir sürece evrilmiştir. Bu gidişata Bill Clinton dur demiş ve kendi döneminde işbirliğini öne çıkarmıştır. Buna karşılık kısıtlı bir savaşı öngören Bosna ve Kosova gibi müdahaleler Clinton döneminde gerçekleşmiştir. Ardından George W. Bush ile başlayan zora dayalı hegemonya döneminde ABD Ordusu sürekli ön planda olmuştur. Afganistan ve Irak savaşında yaşanan sorunlar ve büyük oranda personel zayıyatı verilmesi ABD içinde oluşan içsel hegemonyanın sarsılmasına ve parçalanmasına neden olmuştur. Bu parçalanma sonucunda içerde yeni bir uzlaşma arayışına girilmiş ve yeniden işbirliği ve ittifakları öne çıkaran demokratların adayı Barack Obama Başkan seçilmiştir. Barack Obama ile beraber içerde kurulan içsel hegemonya dışa doğru yayılmış ve ABD küresel ölçekte stratejik bir geri çekilme başlatmıştır.

3.2.5. İçsel Hegemonyanın Dışa Yayılması

Robert Cox’un “hegemonyanın diyalektik momenti” kavramı bize ABD’nin kurmaya çalıştığı hegemonya diyalektiği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Cox’a göre fikirler, kurumsal kapasite ve Materyal kapasite hegemonyanın anlamını genişletmekte

ve ortaya çıkan tarihi yapı aynı zamanda hegemonik bir özellik kazanmaktadır.

Şekil:11 ABD'nin Hegemonya Diyalektiği

Kaynak: Robert Cox'un ortaya koyduğu teorik modelde bahsettiği kavramlar üzerinden tarafından uyarlanmıştır.

Cox'a göre fikirler, materyal ve kurumsal kapasite sürekli bir diyalektik etkileşim içerisindedir. Dolayısıyla bu unsurlar arasında oluşan çelişkiler ve bu çelişkilerin ortaya koyduğu sonuçların birikmesi ile ortaya çıkan dönüşüm, karmaşık hegemonya ilişkilerini anlamak konusunda son derece önem kazanmaktadır. Bu modele göre ABD'nin fikirler düzeyinde liberalizm, özgürlük demokrasi ve refah gibi kavramları evrenselleştirmeye çalıştığı ve hegemonik yöneliminde bu kavramların önemli bir kaynak teşkil ettiği görülmektedir. Bu kavramları uluslararası alana kurumlar aracılığıyla taşıdığı görülmektedir. Burada BM, OECD, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların kurulmasında ve işleyişinde ABD'nin son derece etkin olması hegemonik söylemini küresel ölçeğe yaymasında güçlü bir kurumsal kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. Bu uluslararası kurumlar küresel ölçekte ciddi bir düzenleyici işlevi görmektedirler. Materyal açısından değerlendirildiğinde ise ABD'nin en çok göze çarpan unsurunun silahlı kuvvetleri olduğu görülmektedir. Zor ve rızanın stratejik bir yönelim çerçevesinden uyumlu bir şekilde bir araya geldiği hegemonya perspektifinde ABD Ordusu önemli bir işlev yüklenmektedir. Bunun yanında ekonomik gücü ve teknolojisi

de son derece gelişmiş olan ABD bu avantajlarını hegemonik söylemini küresel ölçüğe yaymada kullanmaktadır.

3.3. Konvansiyonel Askeri Yaklaşımdan Vekalet Savaşlarına Hegemonyanın Dönüşümü ve ABD Ordusunun Stratejik Yeniden İnşası

ABD'nin küresel bir güç olmasında büyük etkisi olan askeri gücünü hangi motivasyonlar ve ilkeler eşliğinde harekete geçirdiği ve nasıl bir yapılanmaya gidildiği konusu ABD Başkanlarının askeri politik stratejilerinin irdelenmesi ile anlaşılabilir. Soğuk Savaşın bitmesinden günümüze göreve gelen dört Başkan'ın Ulusal Güvenlik Stratejileri (*National Security Strategy*) incelenerek ABD'nin Soğuk Savaş sonrası askeri politik stratejisi ortaya konulacak ve ABD Ordusunun nasıl bir stratejik dönüşüm geçirdiği incelenecektir. Vietnam savaşı ile sınırlarını gören ABD, Başkan Ronald Reagan ile beraber yeniden seçilmiş ulus olduğunu hatırlamıştır. Reagan, Amerika'nın uluslararası ilişkilerdeki aktif rolünün dünya barışı için şart olduğunu düşünmektedir²⁸⁹ ve bu anlayış ABD'nin yeniden yayılmacı bir küresel liderliğe kalkışmasında önemli rol oynamıştır. Reagan'ın Başkan olduğu beş yıllık dönemde ABD askeri harcamaları 1 Trilyon dolara ulaşmıştır. Öyle ki 1987 yılında Amerikan askeri bütçesi bir anda 456.5 milyar dolara çıkmıştır.²⁹⁰ Soğuk Savaş'ta silahlanma yarışının yoğunlaştığı Reagan yönetimi döneminde ABD'nin savunma harcamaları dünyadaki toplam savunma harcamalarının %26'sına tekabül etmektedir. Küresel savunma harcamalarının %26'sı dünyadaki tüm ülkelerin savunma bütçelerinin toplamının çeyreğinden daha fazla bir oran demektir. Bu oran Bush döneminde savunma harcamaların arttığı yıllarda %50'ye yükselmiştir. ABD bu dönemde tek başına dünyanın geri kalanı kadar savunma harcaması yapmıştır.²⁹¹ Reagan'ın ortaya koyduğu bu askeri politik strateji “yumuşama” döneminin belirsizliğini ortadan kaldırmış ve ABD'yi yeni bir askeri motivasyonun içerisine sokmuştur. Reagan öncesinde Carter dönemi ile başlayan tasarruf ve ön plandan ayrılma stratejisi Ronald Reagan ile beraber rafa kaldırılmış ve ABD yenide silahlanmaya ve öncülüğe soyunmuştur.

²⁸⁹ Hook ve Spainer, s.134

²⁹⁰ Greg Schneider ve Renae Merle, “Reagan's Defense Buildup Bridged Military Eras”, *Washington Post*, Wednesday, June 9, 2004; Page E01, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A26273-2004Jun8_2.html, (12 Ocak 2015)

²⁹¹ Peter D. Feaver, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin Genel Stratejisi”, *Bilgesam*, 2 Temmuz 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/38/-soguk-savas-sonrasi-donemde-abd%E2%80%99nin-genel-stratejisi-/#.VMFV0yuCDYI>, (14 Şubat 2014)

3.3.1. Baba Bush Dönemi ABD Ordusu: Neo-Liberal Dünya Jandarması

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte ABD tek kutuplu bir uluslararası sistem ile karşı karşıya kalmıştır. Dış politikanın hakimiyetinde geçen Bush dönemi, Panama ve Irak'a müdahale, Berlin Duvarı'nın yıkılışı, iki Almanya'nın birleşmesi ve SSCB'nin resmi olarak dağılması gibi olaylara sahne olmuştur. George H.W.Bush'un Başkan olduğu bu dönemde üç tane ulusal güvenlik stratejisi yayınlanmıştır. Bunlardan en önemlisi ve döneme adını veren *Yeni Dünya Düzeni*²⁹² adlı ulusal güvenlik stratejisidir. Irak'a yapılan “Çöl Fırtınası” operasyonunun hemen arkasından oluşturulması itibariyle önem taşımaktadır. Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde öncelikle ABD ulusunun çıkar ve amaçları belirtilmiş ve ulusal güvenlik stratejisinin kökenleri özetlenmiştir. Daha sonra ise dönemin politik, ekonomik ve savunma gündemi analiz edilerek bir 21. Yüzyıl projeksiyonu yapılmıştır. Baba Bush döneminde yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinde Soğuk Savaş döneminde başlayan ve aslında sonrasında da devam eden Kennan'ın “*çevreleme politikası*” (*containment*) anlayışı devam etmektedir. Bush, ABD'nin bu politikasında başarılı olduğunu ve bundan sonrasında ise yine ABD'nin liderliğini üstlendiği bir entegrasyon modeli üzerinde çalışması gerektiğini belirtmiştir. Baba Bush, 1991 yılında yayınlanan ve önsözünün “*Yeni Bir Dünya Düzeni*” başlığı taşıyan ulusal güvenlik strateji belgesinde “Yeni dünya düzeni bir durum değildir. O bir özet ve fırsattır. Kendi değerlerimiz ve ideallerimiz ile yeni bir uluslararası sistem kuracağız.”²⁹³ diyerek aslında ABD'nin kurucu söylemsel yapısının değişmediğini, tarihin bittiğini iddia eden küresel batılı değerlerin bütün dünyanın değerleri olması gerektiği düşüncesinden vazgeçmemiştir. 1990'da yayınlanan belgede ise global dengeyi sağlayan en önemli unsurun hala ABD ordusu olduğunu da önemle belirtmektedir.²⁹⁴ Fakat belgenin bir başka yerinde Baba Bush eğer askeri faktörler önemini kaybederse hangi enstrümanlar ile amaç ve hedeflerimizi gerçekleştirebiliriz diye sormaktadır.²⁹⁵ Baba Bush askeri gücün yanında yumuşak gücü oluşturan enstrümanların da önemli olduğunu görmüş ve askeri harcamaların aşırı artmasının ülkenin yönetişimine verdiği zararı anlamıştır. Ancak bu durum askeri alanda yapılacak değişimlerin önünü kapatmamıştır. 1991 stratejisinde askeri alanda gerçekleştirilecek bir değişim konusunda

²⁹² National Security Strategy 1991, <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>

²⁹³ National Security Strategy 1991, <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>, s.1

²⁹⁴ National Security Strategy 1990, <http://nssarchive.us/NSSR/1990.pdf>, s.15

²⁹⁵ National Security Strategy 1990, <http://nssarchive.us/NSSR/1990.pdf>, s.8

temkinli adımlar atılmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır. Tek ve somut bir düşman yerine, çeşitlenen ve biçim değiştiren tehdit unsurlarıyla mücadele için Amerikan ordusunun ve NATO'nun yeniden yapılanmasının önemine dikkat çekilirken, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla konvansiyonel alanda silahsızlanmaya gidilirken, yeni düşmanların Amerikan çıkarlarına zarar verebileceğinin altı çizilmektedir.

Baba Bush başkan olduğu zaman, Amerika'nın Sovyetler Birliği ile yeni ilişkisini nitelerek için Soğuk Savaş tabirini kullanmayacağını söylemiştir. Bunun yerine, temel görevi Sovyetler Birliğini “milletler topluluğuna” entegre etmek olacak, “çevrelemenin ötesinde” bir Amerika-Sovyet ilişkileri döneminden söz etmektedir. Ancak Bush, 1990'da Ulusa Sesleniş konuşmasında “89 Devrimine” atıfta bulunduktan sonra, Doğu Avrupa'daki değişimin “dünya meselelerinde yeni bir dönemin başlangıcını” gösterecek kadar çarpıcı ve önemli olduğunu da eklemiştir.²⁹⁶ Aslında dikkatli bakıldığında Baba Bush döneminin belirli politik amaçları olduğu görülecektir. Öncelikle stratejik ve konvansiyonel silahların azaltımı hedeflenmiştir. S.S.C.B.'nin başında Gorbaçov'un bulunması da bir fırsat olarak görülmektedir. Çünkü Gorbaçov, Perestroika ve Glasnost gibi siyasi projelerle S.S.C.B.'nin politik keskinliğini törpülemeye çalışmaktadır. Reagan görevini bıraktığında, START müzakereleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. Her iki taraf da tavan olarak 1600 silah taşıyan araç, toplamda 6000 stratejik silah ve 4900 balistik füze savaş başlığı sınırında anlaşmıştır. Her ne kadar stratejik kuvvetlerdeki genel azaltma %30'a daha yakın olsa da dengeyi en fazla bozan kuvvetler-çoklu savaş başlığına sahip balistik füzeler- %50 oranında azaltılmıştır.²⁹⁷ Baba Bush döneminde de askeri harcamalar karşılıklı olarak azalmaya devam etmiştir. Bush, Gorbaçov dışarıdan desteğe acilen ihtiyaç duyduğunda ona yardım ederek, Alman bütünleşmesinin Batı'nın koşullarında olmasında ısrar ederek ve etkili bir nükleer silahsızlanma fırsatından istifade ederek, ABD ve müttefiklerini uluslararası ilişkilerin çetrefilli bir evresinden küresel nispette uzun süreli bir mücadeledeki nihai zaferlerine doğru başarılı bir şekilde idare etmiştir.²⁹⁸ Bu geçiş sürecini idare eden Baba Bush döneminde yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde de görüleceği gibi Soğuk Savaş dönemindeki çevreleme politikası bir devamlılık göstermektedir. Prof. Dr. Peter D. FEAVER, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki genel stratejisini beş esas üzerinden açıklamaktadır:

²⁹⁶ Hook ve Spainer, s.158

²⁹⁷ Hook ve Spainer, s.167

²⁹⁸ Hook ve Spainer, , s.173

Birinci esas “*kadife kaplı demir yumruk*” metaforuyla ifade ettiğimiz esastır. ABD, yeni bir soğuk savaş ortamının oluşmasını muhtemel rakip veya hasım devletleri Washington’a meydan okumaktan vazgeçirerek engellemeye çalışmaktadır. İkinci esas, siyasi açıdan ABD’ye benzemesi amacıyla dünyayı değiştirmeye çalışmaktır. Üçüncü esas küreselleşmenin, serbest piyasa ekonomisinin ve pazar kapitalizminin yerleşmesi vasıtasıyla dünyayı ekonomik açıdan ABD’ye benzetmektir. Dördüncü esas kitle imha silahlarının düşman devletlere yayılmasının engellenmesi hedefidir. Beşinci esas kitle imha silahları tehdidiyle aynı düzeyde önemli görülen etnik çatışmaların yakın tehdit olarak değerlendirilmesidir.²⁹⁹

Soğuk Savaşın hemen ardından George Bush ile Yeni Dünya Düzeni söylemi eşliğinde ABD hegemonyası küresel bir görüntü kazanmıştır. İçerde Cumhuriyetçiler ve muhafazakar grupların ortaya koyduğu tarihsel blok genişleyerek dışarı taşmış ve Atlantikten Avrupa’ya ulaşan bir hat üzerinden neo-liberal bir ideolojik zeminin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu küresel tarihsel blokun oluşmasında ABD siyasal toplum olarak öne çıkarken uluslararası kurumlar ve ABD’nin küresel imajında öne çıkarttığı özgürlük, refah ve zenginlik gibi kavramlar özellikle sivil toplum zemininde kendisini sürekli üretmeye devam etmiştir. 1991 yılında Irak’a yapılan müdahale bu hegemonya projesi içerisinde ABD’nin kullandığı zor unsuru olarak göze çarpmaktadır. Irak’ın Kuveyt üzerindeki yayılmacı anlayışı bu hegemonyacı mantık çerçevesinde reddedilmiş ve zora dayalı bir cezalandırma uygulanarak sivil toplumun meşruiyeti sağlanmaya çalışılmıştır. BM’den müdahaleye onay alınması ile beraber bu meşruiyetin sağlandığı söylenebilir.

1980’lerin sonu ile beraber akademi dünyasında kullanılmaya başlanan kavramlardan birisi de “*küreselleşme*” olmuştur. 1990’lar ile beraber moda olan kavram, 1970’lerde “karşılıklı bağımlılık” olarak kullanılan kavramın yerini almıştır.³⁰⁰ ABD’nin hegemonyasını inşa etmede kullandığı önemli kavramlardan birisi de küreselleşmedir. Soğuk savaşın ardından literatürdeki önemi giderek artan entegrasyon kavramı küreselleşmenin temel parametrelerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Küreselleşme

²⁹⁹ Feaver, a.g.m.

³⁰⁰Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr., “Globalization: What’s New? What’s Not? (And So What?)”, *Foreign Policy*, No. 118 (Spring, 2000), pp. 104-119, s.104

kavramının ortak bir tanımı konusunda bazı problemler bulunmaktadır. Kavramın tanımlanmasında bir çeşitlilik olmasına rağmen küreselleşme anlayışının merkezinde yeni bir ekonomik küreselleşme fikri yatmaktadır. Fakat ortaya atılan bu küreselleşme reçetesinin çokuluslu şirketler ve uluslararası finans merkezlerinin öznel bir projesi mi yoksa Dünya'nın liberalizasyonu sürecindeki doğal bir gelişme mi olduğu noktası kafaları karıştırmaktadır.

Mevcut uluslararası ekonomi bazı yönleriyle 1870-1914 yılları arasında hüküm süren rejimden daha az açıktır ve daha az bütünleşmiştir. Dış ticaretin giderek öne çıkması ve önemli miktarda büyüyen uluslararası sermaye akışı, kendi başına, "küreselleşme" adı verilen yeni ve ayrı bir olgunun kanıtı değildir: 1914 öncesi uluslararası ekonominin özellikleri de bunlarla aynıdır.³⁰¹ Küresel ekonomi var olduğu sürece tam rekabetin gereklerine göre örgütlenmeyecek oligopolistik biçimde örgütlenecektir. Başlıca ortak oyuncular rekabet halindeki bazı firmaları kendi ağlarından dışlamak diğerlerini de kendilerine sıkı sıkıya bağlamak için her türlü iş stratejisini kullandıkları ölümcül bir rekabet oyunu içerisindedirler.³⁰² Küreselleşmeye bu açıdan bakıldığında ortaya çıkan eleştirel model de göstermektedir ki küreselleşmenin doğal bir süreç içerisinde değil buna karşılık hegemonik açıdan öncü güçlerin kontrolü altında ilerledikleri görülmektedir. ABD; hegemonyasını inşa ederken, Dünya Bankası ve IMF gibi küresel ekonomik araçların gerekliliğine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla askeri açıdan müdahale edemediği yerlere bu araçlarla etkide bulunmakta ve dolaylı da olsa etkili olmaktadır. Küreselleşme bir yandan da ulus devlet fikrinin zeminini aşındırmaktadır. Bu aşınma bir süre sonra hegemon güçlerin sistem içerisinde etkinliklerini arttırmakta ve ulus devletlerin erimesini hızlandırmaktadır. Kapitalist sistemin toplumsal güçleri, yakın zamanda ekonomik küreselleşme süreci ile ilgilenmektedir. Eleştirel yaklaşım ile küreselleşme kavramı, kapitalizmin dünya ölçeğinde yayılmasıdır ve toplumsal güçler tarafından yönlendirilmektedir.³⁰³ Cox, küreselleşmeyi eleştiren yeni toplumsal hareketler olduğunu düşünmektedir. Bu da ekonomik küreselleşmenin yönetimi ile ilgili toplumsal güçler arasında yeni bir mücadele aşamasını başlatacaktır. Toplumsal güçlerin yeniden yapılanmasında birçok olasılık olmakla beraber bazı olasılıklar şunlardır: Bir

³⁰¹ Paul Hirst / Grahame Thompson, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, İstanbul: Dost Kitabevi, 2003, s.27-33

³⁰² Hirst / Thompson, s.87

³⁰³ Nilüfer Karacasulu, "Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:4, Yıl: 2009, Sayfa: 53-71, s.62

tanesi kapitalist üretimin toplumsal güçlerinin yönlendirdiği hegemonik uluslararası düzen; başka bir olasılık da devletçi yaklaşımların ön planda tutulduğu çatışan güç merkezleri arasında hegemonik olmayan düzen; bir üçüncü olasılık ise üçüncü dünya ülkelerinin güçlü ülkelere karşı oluşturduğu hegemonya karşıtı görüşlerin hakim olduğu düzendir.³⁰⁴ Dolayısıyla buradan da anlaşılacağı gibi kapitalizmin dünya genelinde küreselleşmesi ile beraber yeni bir döneme girilmiş, küreselleşme hegemonik inşaa sürecini daha da karmaşıklştırmıştır. Küreselleşme ile beraber uluslararası ilişkiler disiplininde ABD'nin bir hegemon güç olarak tüm dünyada kurduğu bir ağ yapıdan bahsetmeye başlamışlardır. Askeri, ekonomik ve kültürel gücünü küreselleşme ile dünya sathına yayan gücün bir “*imparatorluk*” tasarımı inşa ettiği iddia edilmiştir. Hegemonya inşasına önemli bir perspektif katan bu yaklaşım giderek önem kazanmaktadır.

3.3.2. Bill Clinton Dönemi ABD Ordusu: Stratejik Dönüşümün Habercisi

Soğuk savaşın sona ermesi ile beraber dünya yeni bir siyasi belirsizlik ile karşı karşıya kalmıştır. Bu siyasi belirsizliğin üstüne ABD'nin yeni bir dünya düzeni kurma çabaları eklenmiş, küreselleşme ile başlayan dönüşüm hem siyaseten hem de toplumsal bir takım sorunlara yol açmıştır. Soğuk savaş dönemi tehlikeli olmasına rağmen dünya devletlerinin alıştığı bir durum olmuş ve belirsizlik hemen hemen hiç olmamıştır. Kontrollü bir gerginlik sürekli stres yaratsa da ülkeler dost-düşman ayrımını net yapabilmışlerdir. Tarihsel açıdan bakıldığında Avrupa 1815 ile beraber yakaladığı “Avrupa uyumunu” 1870’te Almanya’nın ortaya çıkmasıyla kaybetmiştir. Bunun ardından başlayan savaşlar ve pazar mücadelesi hiç bitmemiş, dünya savaşlarının hemen ardından daha büyük savaşların çıkmasını önleyen de yine soğuk savaş olmuştur. Bu nedenle uluslararası sistem açısından soğuk savaşın dengesi doğasını iyi kavramak gerekmektedir. Clinton’un başa geldiği dönem işte böyle bir belirsizliğin ve denge arayışının yoğunlaştığı bir zamana denk gelmektedir. Amerikan ekonomisi, yüksek işsizliğe yol açan ve ticaretle bütçe açığı artan bir gerilemeye girmiştir. Bu kaygılar, dış politikadan ziyade içerideki sorunlara odaklanacağı sözünü veren, daha önce adı pek duyulmamış bir demokrat olan Arkansas Valisi Bill Clinton’a başkanlık kapısını aralamıştır.³⁰⁵ 1980’lerin başında 100 milyar Amerikan dolarını aşan ve 1992’de 290

³⁰⁴ R.Cox, **Social Forces, States, and World Orders: Beyond International Relations Theory**. İçinde R. O. Keohane (Der.) *Neorealism and Its Critics*: 236-239. New York: Columbia University Press; aktaran Karacasulu, a.g.m, s: 53-71

³⁰⁵ Hook ve Spainer, s.190

milyar Amerikan dolarına ulaşan muazzam bütçe açığı Clinton'un önünü açan bir başka önemli ayrıntı olarak göze çarpmaktadır.³⁰⁶ Bu dönem aynı zamanda ABD'nin bir "*pax americana*" önerdiği dönem olarak da göze çarpmaktadır. Siyaset bilimci Samuel Huntingon "Amerika'nın üstünlüğü olmayan bir dünya, ABD'nin küresel meselelere şekil vermede başka herhangi bir ülkeden daha fazla etki sahibi olmaya devam ettiği bir dünyadan daha fazla şiddet ve kargaşanın ve daha az demokrasi ve ekonomik büyümenin olduğu bir dünya olacaktır."³⁰⁷ Diyerek aslında ABD'nin liderliğinin dışında başkaca bir yol olmadığını ima etmektedir. 1990'lı yıllarda George Herbert Bush'un "*yeni dünya düzeni*" söylemi ve Clinton'ın "*genişleme ve angajman*" politikası, aslında üstünlük politikasının değişik şekilde formüle edilmesidir.³⁰⁸ Clinton 1992 yılında yaptığı bir konuşmada "Amerika'nın, komünizmi mağlup eden küresel ittifak kadar birleşmiş ve kararlı olan küresel bir ittifaka, demokrasi için öncülük etmesinin vakti geldiğine inanıyorum"³⁰⁹ diyerek ABD'nin "*pax-americana*"dan vazgeçmesinin imkansız olduğunu göstermektedir. Clinton'un ulusal güvenlik danışmanı olan Anthony Lake, çevreleme stratejisinin mimarı olan George Kennan'ı hatırlatarak "çevreleme doktrininden sonra genişleme stratejisi gelmek zorunda. ABD demokratik olmayan devletleri, diplomatik, askeri, ekonomik ve teknolojik olarak yalnızlaştırmaya çabalayacak" demiştir.³¹⁰ Buradan da görüldüğü gibi aslında ABD çevreleme stratejisinin savaşın birinci aşaması olduğunu düşünmekte ve bunun hemen ardından artık tek kutup olan dünyada gücün gösterilmeye başlanması gerektiğine inanmaktadır. Anthony Lake'in "*pragmatik neo-wilsoncu dış politika*" olarak tanımladığı Clinton dönemi dış politikası Cumhuriyetçilerin 1994 yılı Kasım ayındaki zaferiyle rafa kaldırılmıştır.³¹¹ Clinton 1994-96 arasında yayınlanan ulusal güvenlik strateji belgesinde şöyle demiştir:

"Bizim ulusal güvenlik stratejimiz pazar ekonomilerini ve demokratik topluluğu genişletmek, bunu yaparken de çıkarlarımızı, müttefiklerimizi ve ulusumuzu tehdit eden bütün tehlikeleri

³⁰⁶ Hook ve Spainer, s.192

³⁰⁷ Samuel Huntington, "Why International Primacy Matters", **International Security**, Bahar 1993:83; Steven Hook ve John Spainer, s.189

³⁰⁸ Tayyar ARI ve Ferhat Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", **Alternatif Politika**, Cilt. 3, Sayı. 1, 1-30, Mayıs 2011, s.2

³⁰⁹ Bill Clinton, "A Strategy for Foreign Policy", *Vital Speeches of the Day* (1 Mayıs 1992), 421, www.votd.com; aktaran Hook ve Spainer, s.200

³¹⁰ Anthony Lake, **From Containment to Enlargement, Dispatch**, Dışişleri Bakanlığı, 27 Eylül 1993, 658-664; aktaran Hook ve Spainer, s.202

³¹¹ Hook ve Spainer, s.204-207

sınırlandırmak ve caydırmak hedefine matuftur. Demokrasi, siyasi ve ekonomik liberalleşme dünyaya ve özellikle bizim için stratejik öneme sahip ülkelerde daha fazla hakim oldukça milletimiz daha güvende olacak ve halkımız kesinlikle refah içinde yaşayacaktır”³¹²

Clinton döneminde ortaya çıkan bir başka sorun da küreselleşmenin de getirdiği etnik ve dinsel kimlikler sorunudur. Soğuk Savaş zamanında büyük ölçüde kontrol altında olan milliyetçi, etnik ve dini gerilimler canlanmıştır ve yeni fay hatları oluşmuştur. Yugoslavya’da komünist yönetimin bitimi yeni ve korkunç bir dini savaş dizisini tetiklemiştir. Bu fay hatlarının yeniden ortaya çıkması aynı zamanda Huntington’un bahsettiği bir “*medeniyetler savaşı*”nı da akla getirmiştir.³¹³ Dönemin en ilginç tespiti ise Clinton dönemi istihbarat direktörü James Woolsey’den gelmiştir. “Sovyet ejderhası katledilmiş olmakla birlikte Amerika şimdi ‘hayret verici çeşitlilikte zehirli yılanlarla dolu bir ormanda’ yaşıyordu.” demektedir.³¹⁴ Bu yaklaşımın ABD’nin müdahale etme zeminine de etkisi olmuş ve Clinton dönemi tartışmalı askeri müdahalelerin yaşandığı bir dönem olarak da tarihe geçmiştir. Son yirmi yılda Reagan, Bush, Powell ve Clinton öğretileri geliştirilmiştir. Bu farklı öğretiler hukuki bir bakış açısıyla ele alınırsa, Reagan’ın “*kolektif meşru müdafaa*” öğretisi dışında, bunların uluslararası hukukla alakalı olmadığı fark edilmektedir.³¹⁵ Bazı askeri uzmanlara göre Clinton doktrini şu şekilde tanımlanmaktadır:

Başkan Clinton, üç farklı ulusal çıkar kategorisi ile bunlara uygun farklı kuvvet kullanma biçimleri tanımlamıştır: (1) ABD toprağının, yurttaşlarının, müttefiklerinin ve ekonomik refahının savunulması gibi, tek taraflı ve kararlı askeri güç kullanımı da dâhil, savunulması için her şeyin yapılmasını öngören hayati çıkarlar; (2) başarı şansı, maliyet, savunulacak çıkar ile girilecek risk arasındaki uyum ve amaçları gerçekleştirmek için kullanılan diğer araçların başarısızlığı gibi koşullara bağlı olarak, sınırlı askeri kuvvet kullanılmasını öngören önemli fakat hayati olmayan çıkarlar; (3) ABD hükümetinin savaş gücünü yönetme eğiliminde olduğu ve askeri kuvvet kullanımını,

³¹² Bill Clinton, “Ulusal Güvenlik Stratejisi 1994-1996”, *NSS Archive*, <http://nssarchive.us/NSSR/1996.pdf>

³¹³ Samuel Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, İstanbul: Okuyanıs Yayınları, 2010

³¹⁴ Hook ve Spainer, s.212

³¹⁵ Byers ve Nolte, s.222

sadece askeri kuvvetlerin sahip olduğu kapasite ile başarılabilir ve zor durumdakilerin, acilen hareket edilmezse ihtiyaçlarına ulaşamayacakları için, derhal karşılık verilmesini gerektiren durumlarla sınırladığı insani çıkarlar. Bu durumlarda, ABD birlikleri için riskin en az düzeyde olması gerektiğı kabul edilmektedir.³¹⁶

Bill Clinton dönemi ile beraber ABD demokratların yönetimine girmiş ve askeri müdahaleler konusunda daha çekimser davranarak kısıtlı bir savaş yürütmüştür. Fakat Bosna ve Kosova gibi insani müdahale gerektiren durumlarda BM Güvenlik Konseyinden karar çıkmamasına rağmen yapılan müdahale uluslararası hukuk açısından sorunlu olmasına rağmen bir bakıma ABD'nin sivil toplum üzerinden almaya çalıştığı meşruiyeti güçlendirmiştir. Ayrıca İslami toplumların ABD'ye karşı olan hegemonik fikirleri Bosna ve Kosova gibi askeri müdahaleler ile ABD'nin hegemonik düşüncesine eklenmiştir. Bir anlamda bu müdahaleler ABD'nin askeri yayılmacılığını da meşru zemine doğru itmeye başlamıştır. Siyasal toplum olarak ABD ve bürokrasisi burada sivil toplumla bir bağ yakalamış ve bunun üzerinden hegemonik düşüncesini yeniden formüle etmeyi başarmıştır.

3.3.3. George W. Bush Dönemi ve Konvansiyonel Savaşın Zirvesi

Soğuk savaş sonrası ABD Başkanlarının izlediğı genel askeri politik strateji 11 Eylül saldırıları ile büyük bir kırılma yaşamış ve ulusal güvenlik, askeri politik stratejinin merkezine oturmuştur. ABD dış politikasının son yirmi yılına bakıldığında Reagan, Bush, Powell ve Clinton doktrinleri dikkat çekmektedir. Bu farklı doktrinler hukuki bir bakış açısıyla ele alındığında, Reagan'ın “kolektif meşru müdafaa” öğretisi dışında, bunların uluslararası hukukla alakalı olmadığı fark edilmektedir.³¹⁷ Oğul Bush döneminde ise tüm bu doktrinlerin “güvenlik” paranoyası eşliğinde yeniden yapılandırıldığı görülmüştür. 11 Eylül saldırıları, Pearl Harbor baskınından sonra ABD'ye yapılan ikinci ve anakaraya yapılan ilk saldırı olma özelliğini taşımaktadır. Başkan Bush saldırının sonrasında yaptığı konuşmada: “ABD bu saldırıyı yapan teröristlerle teröristleri barındıranlar arasında fark gözetmeyecektir. Şimdi her ülkenin alması gereken bir karar vardır. Ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle.”³¹⁸ diyerek sorunun ciddi bir güvenlik meselesi olduğunu ve uluslararası

³¹⁶ Byers ve Nolte, s.225 (dipnot var kontrol edilmeli)

³¹⁷ Byers ve Nolte, s.222

³¹⁸ George W. Bush, “President Bush's address to a joint session of Congress and the nation”, *Washington Post*, 20 Eylül 2001, http://www.washingtonpost.com/wpshr/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html, (15 Ocak 2015)

yapının bu mücadelede kendisinin tarafında olması gerektiğini belirtmektedir. Aslında genel resme bakıldığında anlaşılabileceği ki Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ortaya çıkan belirsizlik ve küreselleşmenin getirdiği bir takım problemler yeni güvenlik sorunları yaratmaya başlamıştır. Küresel bir imparatorluk itkisi ile hareket eden yapıya karşı küresel terör hareketlerinin ortaya çıkması ve bu yapıların eylemlerini dünya sathına yayma girişimleri de bu dönemle beraber ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Clinton döneminde askeri harcamaların kısılması gibi durumlara karşı çıkan Neo-Conların “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” (*New American Century Project*) gibi tasarımlarla ortaya çıkması da akademik ortamdaki çabaları göstermesi açısından önem kazanmaktadır. William Kristol ve Robert Kagan gibi isimlerin başını çektiği bu oluşum aynı zamanda o dönemin beyin takımı olarak da dikkat çekmektedir. Bu grup arasında Dick Cheney ve Paul Wolfowitz gibi isimler de vardır ve Amerika’nın küresel liderliği ele geçirmesinin şart olduğunu beyan etmişlerdir.³¹⁹ Yeni Muhafazakarlar olarak da adlandırılabilir olan bu kadronun önde gelen isimlerinden Wolfowitz’in 1992’de hazırladığı Savunma Planlama Rehberi (*Defense Planning Guidance*)³²⁰ yeni muhafazakarları anlamak için önemli ip uçlarını barındırmaktadır. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesinden önce hazırlanan bu raporda Soğuk savaş sonrası ABD’nin askeri durumu değerlendirilmiş ve SSCB’nin yıkılmasından sonra ortaya çıkabilecek yeni bir gücün engellenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Daha sonra yayınlanan yeni Amerikan yüzyılı projesinde Başkanlara gönderilen mektuplar ön plana çıkmıştır. Genel itibariyle bu grup şunların altını çizmiştir. Amerikan Savunma ve Dış Politikası kendi haline terk edilmiştir ve Amerika ciddi bir meydan okumayla karşı karşıyadır. ABD Silahlı Kuvvetleri modernize edilmeli ve ABD çıkar ve değerlerine düşman olan rejimlere meydan okunmalıdır. ABD’nin gücünü, hegemonik biçimde kullanması gerekmektedir.³²¹ Dikkatli bakıldığında entelektüel ortam şahinler tarafından oluşturulmakta ancak harekete geçilmesi için ciddi bir motivasyon gerekmektedir. 11 Eylül ile beraber ABD büyük bir şok yaşamış ve bu şok Başkan Bush’a “*terörle savaş*” için gerekli meşruiyeti yaratmıştır. Aslında yeni muhafazakarlar soğuk savaş sonrasının dünyasında ABD’nin artık rakibinin kalmadığını ve “tek başına”

³¹⁹ Abdullah Özkan , **21.Yüzyılda ABD’nin Küresel Stratejileri**, İstanbul: Tasam Yayınları, 2006, s.15

³²⁰Paul Wolfowitz, “Draft of the 1992 Defense Planning Guidance”, <http://www.archives.gov/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf>, (14 Ocak 2015)

³²¹ Donald Kagan, Gary Schmitt ve Thomas Donnelly, “Rebuilding America’s Defenses”, Project For The New American Century, <http://www.informationclearinghouse.info/pdf/RebuildingAmericasDefenses.pdf>, (15 Ocak 2015)

(*unilateralism*) hareket edebileceğinin üzerinde durmaktadırlar. Bunun için de ABD, yumuşak gücü bir yana bırakarak aktif, müdahaleci ve askeri bir tarzı benimsemelidir. Donald Rumsfeld, “yumuşak güç” terimini anlamadığını belirtmiş ve ABD’nin açık ve net bir şekilde, istediği şeyi uluslararası toplumun onayı olsun ya da olmasın yapmaya muktedir olduğunu iddia etmiştir.³²²

Aslında 90’lı yıllarla beraber ABD askeri birlikleri, radikal islami grupların saldırısına uğramaktadır. Bunların başında gelen El-Kaide adlı grubun, New York’un Dünya Ticaret Merkezi’ni yeraltı patlayıcılarıyla yıkma girişimi ve Langley, Virginia’daki CIA genel merkezinin dışındaki kurşun yağmuru dahil 1993’te bir dizi saldırı, Clinton’ı sorunla yüzleşmeye mecbur bırakmıştır. Clinton, 1995 yılı Haziran ayı itibariyle federal kurumlar arasında gelecekteki saldırıları öngörmek ve gerçekleştiğinde etkin bir şekilde karşılık vermek için daha fazla koordinasyon çağrısında bulunan Başkanlık Karar Direktifini yayımlayacak kadar tehlikeden haberdardır.³²³ Fakat istihbarat gruplarının parçalı yapısı ve gerekli koordinasyonun sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı 11 Eylül saldırısı bir takım ön işaretler olmasına rağmen engellenememiştir. Daha sonra yapılan analizler sonucunda 90’lı yıllarda yapılan birkaç eylem ile 11 Eylül saldırıları arasında ortak bir bağ keşfedilmiş ve bu saldırıların arkasında terör örgütü El-Kaide’nin olduğu anlaşılmıştır. El-Kaide’nin Afganistan’da saklandığı ve üslendiği belirtilerek Afganistan’a müdahale kararı alınmıştır. Ancak bundan önce Bush doktrini irdelenecek ve ön alıcı savaş kavramının açıklaması yapılacaktır.

11 Eylül saldırısı ile beraber ABD geleneksel dış politikasını şahinleştirmiş ve ülke içinde de sert ve keskin düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bunlar arasında Bush yönetiminin yeni politikasını en çok yansıtan örnek “*Terörle Mücadele Yasası*’dır. Bu yasa ile ulusal güvenliğin sağlanabilmesi için gerektiğinde temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği açıkça ortaya konmuştur.³²⁴ Bunun ardından *Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası*³²⁵ çıkarılmıştır. Bu düzenleme ile beraber tüm dünyada teröristlere finansal yardım sağlayan tüm yapıların hesaplarının dondurulması ve engellenmesi

³²² Joseph S. Nye, Jr., “The Decline of America’s Soft Power”, *Foreign Affairs*, May/June 2004, s.16-20.

³²³ Hook ve Spainer, s.271

³²⁴ Ruhsar Müderrisoğlu, *11 Eylül İle Birlikte Yeni Dünya Düzenine Doğru*, Uluslararası Terörizm ve Dış Politika, Osman M. Öztürk (Drl), Ankara: Biltek Yayınları, 2002, s.19.

³²⁵ White House, “Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order”, 24 Eylül 2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>, (12 Şubat 2014)

amaçlanmıştır. Bu yasanın ardından ise Vatanseverlik Yasası (*Patriot Act*)³²⁶ denilen yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasa ile beraber terör suçlarının cezaları arttırılmış ve bilgi edinimi ve paylaşılması gibi konulardaki aksaklıklar giderilmiştir. Amerikan yaşam tarzına ciddi sınırlamalar getirdiği için kamuoyunda en çok tartışılan yasal düzenleme bu olmuştur. İç Güvenlik departmanının kurulması³²⁷ ve *Askeri Kuvvet Kullanımı Yasası*ndaki³²⁸ değişikliklerle beraber ABD tam bir güvenlik devletine dönüşmüş ve ciddi bir dış politika dönüşümüne uğramıştır. Başkan George W. Bush dönemi doktrini temelde 2002 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisine dayanmaktadır. 20 Eylül’de kamuoyuna açıklanan belge dokuz bölümden oluşmaktadır.³²⁹ Bush, üç sayfalık değerlendirmede, 20’nci yüzyılda totalitarizm ile özgürlük arasında yaşanan mücadelede özgürlüğün kazandığına işaret ederek, 21’inci yüzyıldaki mücadelenin de bu şekilde devam edeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca düşmanlarımız açıkça kitle imha silahlarına ulaşmaya çalıştıklarını beyan etmişler ve kanıtların gösterdiği üzere bunu azim ve kararlılıkla yapmaktadırlar. ABD bu çabaların başarıya ulaşmasına izin vermeyecektir diyerek tehdit algısını tanımlamaktadır. ABD amaçlarını gerçekleştirmek için yedi temel bileşen belirlemiştir:³³⁰

1. İnsanlık onuru için mücadele etmek,
2. Küresel terörizmi yenmek için ittifaklar kurmak, genişletmek, ABD ve müttefiklerine yönelen saldırıları önlemek,
3. Bölgesel sorunların ve çatışmaların uzlaştırılmasında diğer devletlerle işbirliği yapmak,
4. Kitle imha silahlarını bir tehdit unsuru olarak kullananlara karşı mücadele etmek ve müttefiklerimizi de bu tehdiye karşı korumak,
5. Serbest piyasa ve ticaret aracılığıyla yeni bir küresel ekonomik büyüme atılımı gerçekleştirmek ve sürdürmek,

³²⁶ White House, “Provide Appropriate Tools Required To Intercept and Obstruct Terrorism (PATRIOT) Act”, 12 Ekim 2001, http://www.whitehouse.gov/omb/legislative_sap_107-1_hr2975-h, (12 Şubat 2014)

³²⁷ White House, “Executive Order Establishing Office of Homeland Security”, 8 Ekim 2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html>, (13 Şubat 2014)

³²⁸ US Government Publishing Office, “Authorization For Use Of Military Force”, 18 Eylül 2001, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ40/pdf/PLAW-107publ40.pdf>, (13 Şubat 2014)

³²⁹ NssArchive, “The National Security Strategy of The United States of America”, Eylül 2002, <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>, (13 Şubat 2014)

³³⁰ NssArchive, “The National Security Strategy of The United States of America”, Eylül 2002, <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>, s.1, (14 Şubat 2014)

6. Diğer küresel güç merkezleriyle işbirliğine dayalı eylemlerde bulunabilmek için ortak planlar geliştirmek,

7. ABD'nin ulusal güvenlik kurumlarını düzenleyerek yeniden organize etmek.

Ulusal güvenlik stratejisine göre ABD, terörle mücadelede bir takım yöntemler kullanacaktır.³³¹ Öncelikli amaç terör örgütlerinin mali kaynaklarını ortadan kaldırmaktır. Bunun yanında terör örgütlerinin iletişim altyapısını yok etmek ve kitle imha silahlarına sahip olan küresel ölçüdeki terör yapılarıyla savaşmak da diğer amaçlardandır. Terörle mücadele yöntemlerinden en dikkat çeken nokta ise, uluslararası sistemde tek başına kalınsa bile terörle mücadeleden vazgeçmemek ve devam etmek olarak gösterilebilir. Böylece ABD “tek başıncılığı” (*unilateralism*) ulusal güvenlik strateji belgesine de koymuş olmaktadır.

Ulusal Strateji Güvenlik belgesinin diğer bölümlerinde ise bölgesel çatışmaların çözülmesi ve Kitle İmha Silahlarına sahip ülkeler ile nasıl mücadele edilmesi gerektiği gibi konulara yer verilmiştir. Bush doktrininde öne çıkan bileşenlere dikkatle bakıldığında çok iddialı olduğu görülecektir. ABD çok taraflı bir uluslararası sistemden *tek başıncı* bir mutlak kontrolcü yaklaşıma kaymıştır. Ortaya çıkan ya da çıkabilecek tehditlere önceden müdahale edebilme hakkını iddia ederek uluslararası hukukun en temel kuralını hiçe saymıştır. Bununla beraber mutlak gücün kendisinde olduğunu ve bütün devletlerin de ona biat etmesi gerektiğini hissettirerek uluslararası sistemde ciddi bir deformasyona yol açmıştır. ABD'nin bu davranışı salt 11 Eylül sonrası yaşanan şokla açıklanamaz. Onun öncesinde Fukuyama'ya kadar giden ve Yeni Muhafazakarlar ile yeniden vücut bulan liberalizmin tarihin sonu olduğu ve serbest piyasa değerlerinin ideal düzen olduğu fikri ve bunun sonunda rakipsiz kalan bir askeri ve ekonomik gücün bu durumu kullanması gerektiği yaklaşımı ABD'nin Başkan George W. Bush dönemi dış politikasını şekillendirdiği görülmektedir. Yeni muhafazakarlar bir imparatorluk tasarımı peşindedir ve bunun için tüm dünyada mutlak bir kontrol gerekmektedir. ABD askeri gücü sayesinde bu iş için biçilmiş kaftandır. İşte bu anlayış ABD'yi aktif bir askeri müdahaleciliğe yönlendirmiş ve Afganistan ile Irak müdahaleleri arka arkaya gelmiştir. Özetle Bush dönemi ABD dış politikası geleneksel caydırma ve çevreleme politikaları yerine önleyici müdahaleleri de barındıran çok taraflılık yerine tek başıncılığı,

³³¹ NssArchive, The National Security Strategy of The United States of America, Eylül 2002, <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>, s.6, (15 Ocak 2015)

demokrasi yerine de emperyal bir iştahı olan küresel hegemonyayı hedefleyen yeni bir yaklaşıma evrilmiştir.

George W. Bush dönemi ise ABD'nin tarihsel blokunu yeniden kurduğu ve giderek sertleştiği bir dönem olarak göze çarpmaktadır. ABD bu dönemde 11 Eylül ile başlayan güvenlikleştirme sürecinde imajlar ve görüntüler üzerinden giderek radikalleşmiştir. Ayrıca Yeni Amerikan Yüzyılı (New American Century) gibi organik entelektüel işlevi gören projeler üzerinden siyasal toplum ile sivil toplum yeni bir ideolojik zeminde kendisini yeniden tanımlamıştır. Bu bağ üzerinden hegemonyacı proje somutlaşmaya başlamıştır. Böylece yeni kurulan tarihsel blok kendisine stratejik düzeyde yeni bir düşman tasarımına girişmiştir. Terörle savaş konsepti üzerinden yürütölen bu yeni mücadelede El-Kaide hedef alınmış ve Afganistan ile Irak'a müdahalede bulunulmuştur. Bu müdahaleler BM Güvenlik konseyinden hukuken geçmemesine rağmen ABD uluslararası hukuka aykırı hareket ederek aslında tarihsel blokun parçalanmasına katkıda bulunmuştur. Parçalanan tarihsel blok zora dayalı bir hegemonyacı anlayışın ürettiği yeni ideolojik zemin üzerinde yeniden yükselmiştir.

ABD'nin 11 Eylül ile başlayan yeni dönemde şahinlerin yönetimde etkin olmalarıyla beraber "imparatorluk" kavramı önem kazanmıştır. 1997 yılında Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (*Project for the New American Century, PNAC*)* ile beraber William Kristol ve Robert Kagan gibi isimler ABD'nin global liderliğinin öneminden ve bunun askeri açıdan desteklenmesinden bahsetmektedirler. Küresel bir misyon taşıyan bu hareket geçmişteki emperyalist davranışın 21.yüzyıldaki tezahürü şeklinde görölmektedir.19.yüzyılın imparatorluklarından farklı olarak yeni bir ağ yapılanması söz konusu olmaktadır. Hobson'a göre 19.yüzyıldaki mevcut imparatorluklar ulusal değil, sınıfsal çıkarlara dayanıyorlardı ve doğal desteklerini de "militarizm, oligarşi, bürokrasi, himayecilik, sermayenin yoğunlaşması ve şiddetli ticari dalgalanmalar" oluşturuyordu.³³² İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ve Birleşmiş Milletler sistemiyle sömürgeciliği de bir ölçüde tasfiye eden yeni dünya düzeninin kavramsal parolası ise "demokrasi"dir. Kapitalist kampın liberal kanadı, Sovyetler Birliği ile yaptığı taktik bir anlaşmayla "totalitarizmin başını ezmiş ve "demokrasiler" zafer kazanmıştır. Böylece yeni dönemin "imparatorluk" tasarımı demokrasi ve özgürlükler zemininde yeniden tanımlanmıştır.

* Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://pnac.info/>

³³² A.J. Hobson, *Imperialism*, Londra (ilk baskı, 1902), s.360; aktaran Taner Timur, "Küreselleşme"den "İmparatorluk"a 11 Eylül: Dönüm Noktası mı?, *Praksis* 7, s.213-224, s.215

ABD’li düşünce adamları “*tarihin sonu*”ndan bahsetmeye başlamış ve küresel liderliğin kendilerine yüklediği sorumluluğun (*seçilmiş ulus*) giderek ağırlaştığını ifade etmişlerdir. 1765 de John Adams şöyle yazıyordu: “Amerika’nın kuruluşu, bence Tanrının halâ tutsaklık durumunda bulunan insanlığı aydınlatıp ve zincirlerinden kurtarmak yolunda taşıdığı bir niyet gibidir hep”.³³³ ABD’nin İspanya’da savaş ilan ettiği 1898 yılını, Amerikan tarihçileri, emperyalist bir dönemin başlangıcı olarak göstermektedirler; bu emperyalist dönemin ilk küçük adımları böylece atılmıştır. Emperyalist serüven, ilk olarak Alfred Mahan’da gerçek kuramcısını Josiah Strong’da büyük söz ustasını ve manevi teminatını bulmuştur.³³⁴ 1980’lerin sonu ile beraber ABD, Vietnam sendromundan sıyrılarak yeniden küresel bir liderliğe oynamaya başlamıştır. 11 Eylül ile beraber bu durumu güvenlik zemininde yeniden değerlendirmiş ve düzeni değiştirmek-korumak için gerektiğinde güce başvurmakta çekinmemiştir. Günümüzde küresel imparatorluk tezini ABD kamuoyunda ön plana çıkaran ve benimseten başlıca olgunun New York’taki 11 Eylül 2001 tarihli terörist saldırı olduğu izlenimi yaygındır. Oysa ABD merkezli ve olumlu biçimde bir emperyal söylem daha önce başlamıştır. Hatta Washington’daki kimi araştırma enstitüleri emperyalist bir politikayı öven ve devlet adamlarına öneren bir tutum içine girmişlerdir. 11 Eylül 2001’den sonra ABD’nin bir imparatorluk, ABD siyasetinin de bir “*emperyalizm*” olduğu hakkındaki görüş yaygınlaşmıştır. Bu eğilimi özetleyen bir yazar şunları söylemiştir:

“Amerikalılar, kendilerine -özellikle kindar yabancılar tarafından-emperyalist denmesine alışkındırlar. Fakat son zamanlarda ülkenin bazı üst düzeydeki düşünürleri de bu fikri benimsediler. Daha da şaşırtıcı olan şey, bu sözcüğü olumlu bir şekilde kullanıyorlar”³³⁵

Görüldüğü gibi gerek ABD içerisinde gerekse dışardan akademik dünya ABD’nin giderek *post modern bir imparatorluk* olmaya başladığını söylemişlerdir. Bu durumun en ciddi analizi ve eleştirisi Marksist yaklaşımla yazılan Hardt ve Negri’nin “*İmparatorluk*”* isimli kitabından gelmiştir. Hardt ve Negri’ye göre küresel piyasa ve küresel üretim çevrimleriyle birlikte bir küresel düzen, bir yönetim mantığı ve yapısı, kısacası yeni bir egemenlik biçimi ortaya bir imparatorluk çıkarmakta ve bu imparatorluk küresel

³³³ Claude Julien, *Amerikan İmparatorluğu*, Ankara: Hitit Yayınları, 1969, s.22

³³⁴ Julien, s.67

³³⁵ Emily Eakin, “It Takes an Empire’ Say Several U.S. Thinkers”, *The New York Times*, 2 Nisan 2002, <http://www.unimuenster.de/PeaCon/global-texte/g-m/n/empiretaking2.htm>, (15 Mart 2014)

mübadeleyi etkin bir şekilde düzenleyen dünyayı yöneten egemen güçtür.³³⁶ Bu iki yazarın Marksist bir açıdan giriştikleri analizde temel varsayımlarına göre egemenlik yeni bir biçim almış, bu biçim tek bir hükmetme mantığı altında birleşmiş bir dizi ulusal ve ulus üstü organdan oluşmuştur, işte bu yeni küresel egemenlik biçimi bizim İmparatorluk dediğimiz şeydir.³³⁷ Daha önce de belirtildiği gibi küreselleşme ile beraber hem ekonomi hem de siyaset değişim geçirmiş ve ortaya çıkan yeni ulus üstü araçlar işlevsellik kazanmıştır. Bu araçlar üzerinde ciddi bir hegemonya kuran ABD'nin küresel bir etkisinin olması söz konusudur. Ancak bu etki zaman zaman artmakta ve zaman zaman da müdahale ettiği ülkelerde aşırı harcamaları ve askeri davranışının ortaya çıkardığı yeni algı ülkenin bu misyonuna zarar vermeye başlamıştır.

Yine Hardt ve Negri'ye göre bir zamanlar tanık olunan birkaç emperyalist güç arasındaki çatışma ya da rekabetin yerini, bütün bu güçleri belirleyen, bir-örnek yapılandıran ve tartışmasız post-kolonyal ve post-emperyalist niteliğe sahip tek bir ortak hak nosyonu altında toplayan tek bir iktidar fikri almıştır.³³⁸ Postmodern dönemin imparatorluğu ontolojik açıdan modern dönemden ayrılmaktadır. Bu ayrılma politik, kültürel ve ekonomik yeni alt alanlar yaratmış ve bunların tahkimi, hakimiyeti gibi konuları farklı bir çerçevede yeniden şekillendirmiştir. Jean Bodin'den Rousseau'ya egemenlik genelde tek bir politik figüre indirgenmiştir. Ama postmodern dönemin ortaya koyduğu yeni egemenlik paradigmasında uluslar, ulus üstü kurumlar ve buna benzer yeni ağ yapıları ortaya çıkmaktadır. Bu mekanizmanın ağırlık merkezinde değilse de merkezine yakın bir yerde ABD; askeri, ekonomik ve teknolojik gücüyle öne çıkmaktadır.

Hardt ve Negri, ABD'nin neden bir imparatorluk olduğunu ise şöyle açıklamaktadırlar:

“Nasıl Hristiyanlığın ilk yüzyılında Romalı senatörler Augustus'tan kamunun çıkarı için emperyal yönetim güçlerini üstlenmesini istemişlerse, bugün de uluslararası örgütler; BM, uluslararası para örgütleri ve hatta insan hakları kuruluşları aynı şeyi istiyor. Haiti'den İran Körfezi'ne ve Somali'den Bosna'ya kadar yüzyıl sonundaki bütün

* İmparatorluk terimi, kitapta klasik anlamından ziyade, günümüzün küreselleşen serbest piyasa ekonomisi tabanlı dünyasında ulus devletleri aşan ve birbiriyle bağlantılı birçok daha küçük parçadan oluşan büyük bir baskı mekanizmasını anlatmak için kullanılmaktadır. Ancak bu dev mekanizmanın ağırlık merkezlerinden bahseden Hardt ve Negri'ye göre en önemli ağırlık merkezlerinden birisi ABD'dir. Kitap Marksist bir yaklaşım olmasına karşılık yoğun bir post modern bulanıklık içermektedir. Bu dev imparatorluk yapısına karşı çözümü ise “çokluk”ta aramaktadırlar.

³³⁶ M.Hardt ve A.Negri, **İmparatorluk**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s.15

³³⁷ Hardt ve Negri, s.16

³³⁸ Hardt ve Negri, s.31

bölgesel çatışmalarda ABD'nin askeri müdahalesi istenmiştir ve bu çağrılar sadece ABD'nin kamuoyu muhalefeti etkisiz hale getirmek için uydurduğu şeyler değildir; bunlar gerçektir ve sağlam temellere dayanır. ABD ordusu, sanki gönülsüzmüş gibi, barış ve düzen adına bu çağrılara yanıt vermek zorunda kalacaktır. Bu belki de İmparatorluğun temel özelliklerinden biridir; yani İmparatorluk sürekli olarak kendisini var olmaya çağıran bir dünya bağlamında yerini alır. ABD barış polisidir; ama sadece son anda, ulus-üstü barış örgütleri bir örgütlü müdahale ve ortak bir yasal ve örgütsel girişim talep ettiğinde.”³³⁹

3.3.4. Barack Obama ve 4.Nesil Savaş: İşbirliği ve Geri Çekilme

Soğuk savaşın hemen ardından dünya tek kutuplu bir baharı yaşayacağı sanısına kapılmışken hızla etnik çatışmaların ve iç savaşların ortasına yuvarlanmıştır. Öyle ki bir süre sonra ABD kendisini “*Teröre Karşı Küresel Bir Savaş*”ın içerisinde bulmuştur. George W. Bush döneminde ortaya çıkan saldırgan realizm (*offensive realism*)³⁴⁰ bir yandan hegemonya-güvenlik ilişkileri içerisinde kendisine sarsılmaz bir askeri güç inşa ederken diğer yandan tek taraflılıkta ısrarın ortaya çıkardığı bir muhalif devletler topluluğu oluşmasına da katkıda bulunmuştur. Bush dönemi ABD'nin dünyada kabul görmediği ve en çok eleştirildiği dönemlerden birisi olmuştur. Bush'un, teröre karşı savaşı yönetmesinin Amerikan dış politikası için derin ama belirsiz sonuçları olmuştur. Bush döneminin önemli bir sorunu da, 2008'de Amerikan finansal sisteminin neredeyse çöküşünden kaynaklanmaktadır. Bunu takip eden “*büyük durgunluk*” Amerikan nüfusunun pek çoğuna zarar verecek, ülkenin finansal kurumları hakkında uzun süreli şüpheler oluşturacak ve AB'de ikinci bir finansal krize katkı sağlayacaktır.³⁴¹ Bush döneminde alınan savaş kararları, içerde kişisel özgürlüklerin kısıtlanması, Guantanamo ve Ebu Garip Hapishanesi gibi işkence ile yapılan sorgu iddialarının³⁴² iyice ayyuka çıkması dönemin Birleşik Devletler itibarını iyice sarsmıştır. Ortaya çıkan 2008 krizinde batan firmaları kurtarmak için ABD 700 milyar dolarlık bir yardım paketini onaylamak

³³⁹ Hardt ve Negri, s.191

³⁴⁰ Kavram için bkz. John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*. 2001, New York: W. W. Norton.

³⁴¹ Hook ve Spainer, s.321

³⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. “Senato İstihbarat Komitesinin CIA İşkence Raporu”, <http://www.intelligence.senate.gov/study2014/sscistudy2.pdf>, 9 Aralık 2014, Bu rapor 2001-2006 yılları arasında yapılan uygulamaları içermektedir. 6000 sayfalık raporun 525 sayfası yayınlanmıştır.. (12 Ocak 2015)

zorunda kalmıştır.³⁴³ İçerde yaşanan bu ağır ekonomik kriz bir anlamda Barack Obama'nın Başkanlık seçimlerini kazanmasını hızlandırmıştır. George W. Bush'tan geriye askeri yayılım açısından küresel anlamda fazla genişlemiş bir stratejik ve taktiksel yapı, aşırı şişmiş bir savunma bütçesi ile onarılması zor bir ABD imajı kalmıştır. Bu algıyı yıkmayı amaçlayan Obama göreve başladığı 20 Ocak günü "Amerika her bir ülkenin dostudur ve bir kez daha başı çekmeye hazırız" demiştir.³⁴⁴ Buna müteakip Başkan yardımcısı Joe Biden: "Uluslararası ittifakların ve örgütlerin Amerika'nın gücünü azaltmadığına inanıyoruz, onların kolektif güvenliğimizi, ekonomik çıkarlarımızı ve değerlerimizi geliştirmeye yardım ettiğine inanıyoruz. Bu yüzden katılacağız, dinleyeceğiz, danışacağız."³⁴⁵ diyerek ABD'nin bundan sonra çok taraflı bir diplomasiyi takip edeceğinin sinyallerini vermiştir. Barack Obama döneminin en önemli dış politik meseleleri sırasıyla Afganistan ve Irak'tan askerlerin çekilmesi, küresel ve bölgesel sorunların çözülmesinde uluslararası ittifak yapılarının yeniden değer kazanması ve sert güçten yumuşak güce geçişin çerçevesinin çizilmesi, Usame Bin Ladin'in ele geçirilmesi gibi konulardır. Obama, Amerikan askeri akademisinde yaptığı konuşmada "ABD uluslararası işbirliğinin dışına çıkarak hiçbir zaman başarı kazanmadı"³⁴⁶ diyerek Bush dönemi tek başınacılığı eleştirmekte ve yeni dönemin diplomatik anlayışının farklı olacağını göstermektedir. ABD için öncelikli olan durum bir an önce askerlerin Afganistan ve Irak'tan geri çekilmesi olarak belirlenmiştir.

Barack Obama başkanlığının ilk döneminde ilk iş olarak Afganistan'daki ABD askeri yapısı ve hareketliliğini düzenlemeyi kendisine hedef seçmiştir. Obama, Afganistan ile ilgili stratejisini iki ayrı konuşmasında dile getirmiştir. Birincisi 27 Mart 2009³⁴⁷ diğeri ise 1 Aralık 2009.³⁴⁸ Yayınlanan bu stratejilerde genel olarak Afganistan'da ulus ve devlet inşasından vazgeçilmiş buna karşılık Afgan hükümetinin kapasitesinin artırılması,

³⁴³ *Bush Signs \$700 Billion Financial Bailout Bill*, NBC News, 10 Mart 2008, http://www.nbcnews.com/id/26987291/ns/business-stocks_and_economy/t/bush-signs-billion-financial-bailout-bill/#.VNP4IZ2CDYI, (15 Ocak 2015)

³⁴⁴ Barack Obama, "First Presidential Inaugural Address "What is Required: The Price and the Promise of Citizenship", 20 Ocak 2009, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamainauguraladdress.htm>, (12 Ocak 2015)

³⁴⁵ Hook ve Spainer, s.330

³⁴⁶ Barack Obama, "Commencement Address at West Point Military Academy", 22 Mayıs 2010, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamawestpointcommencement.htm>, (13 Ocak 2015)

³⁴⁷ Barack Obama, "A New Strategy for Afghanistan and Pakistan", 27 Mart 2009, <http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan>, (15 Ocak 2015)

³⁴⁸ Barack Obama, "Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan", 1 Aralık 2009, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan>, (14 Ocak 2015)

uluslararası aktörlerin ve bölge ülkelerinin soruna ortak edilmesi ve Taliban ile uzlaşılması gibi amaçlar açıklanmıştır. Bu arada 2010 yılı ile beraber Barack Obama ulusal güvenlik strateji belgesini yayınlamıştır.³⁴⁹ ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nin önsözünde ABD Başkanı Obama; 10 yıldır şiddet ve nefret ağına karşı bir savaş içinde olduklarını, tehditlerle karşı karşıya kaldıkça, ABD'nin güvenliğini sağlayan ve küresel güvenliği destekleyen askeri üstünlüklerini sürdüreceklerini, ABD'nin önündeki savaşlarla mücadele ederken, bunun ötesindeki ufku da görmesi gerektiğini, sınamaların üstesinden gelmek ve daha güçlü ve güvenli bir dünyaya ulaşmak için ABD'nin, ulusal yenilenmeye ve küresel liderliğe ilişkin bir strateji izlemesi gerektiği üzerinde durmuştur. ABD Başkanı Obama'ya göre bu strateji, ABD'nin gücünün ve nüfuzunun temellerini yeniden inşa etmeli ve bu da ülke içinde atılan adımlarla başlamalıdır. Obama ayrıca ulusal güvenlik strateji belgesinde şöyle demiştir:

“Irak'ta bir savaşı bitirirken dahi, el-Kaide ve onun iştiraklerini yıkmak, bozguna uğratmak ve yenmek için yaptığımız taahhüdün bir parçası olarak askeri kuvvetlerimize Afganistan'daki odağımızı yenilemesi hatırlatılmaktadır. Bu geniş, çok uluslu, doğru ve haklı bir çabanın parçasıdır ve biz halkımızın, müttefiklerimizin ve ortaklarımızın güvenliğine ilişkin taahhüdümüzde tereddütsüz olacağız.”³⁵⁰

Obama döneminde yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi iyi incelendiğinde kullanılan üslubun tamamen ABD'nin liderliğine yönelik olduğu fark edilecektir. “Amerika dünyanın en iyi ordusuna sahip olmaya devam etmeli, Amerikan ordusu tarihteki en eğitilmiş, en donanımlı ve vurucu gücü en yüksek ordu olarak yerini korumalı.”³⁵¹ ABD her dönemde küresel liderliği ve hegemonyasını sürdürmek istemektedir. Bunun için ortaya konan araçlar ve amaçlar değişkenlik gösterse de temel hedef kendisine rakip olabilecek bir gücün doğuşunu engellemektir. Bu bağlamda ABD dünyanın belirli bölgelerinde örneğin Ortadoğu ve Güney Asya'ya uzanan hatta enerji için hegemonya kurmaya çalışırken, Rusya'yı çevrelemek için Asya'da ve Çin'i çevrelemek için de Pasifik'te hegemonya kurmaya çabalamaktadır. Temel strateji

³⁴⁹ Nss Archive, “Barack Obama Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Mayıs 2010”, <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>, (15 Ocak 2015)

³⁵⁰ Nss Archive, “Barack Obama Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Mayıs 2010”, <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>, s.1, (12 Ocak 2015)

³⁵¹ Peter D. Feaver, a.g.m., (14 Ocak 2015)

kendisine rakip olan/olabilecek bir gücün oluşmasını engellemektir. Başkan Barack Obama bu gerekliliklerden ötürü 2011 itibariyle küresel güç dengesindeki değişikliklerin ABD için yeni bir jeopolitik odak gerektirdiği sonucuna varmıştır. 17 Kasım'da, Avustralya parlamentosuna hitabında bu yeni yönü açığa vurmuştur : “Bize, kan ve servet olarak, pahalıya patlayan iki savaş yaptığımız bir on yıldan sonra, ABD dikkatini Asya-Pasifik bölgesinin engin potansiyeline çeviriyor.” demiştir.³⁵² Böylece ABD 21.yüzyılda en büyük rakiplerinden birisinin Çin olacağını düşünmüş ve pasifikte daha verimli bir askeri politik strateji izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda ABD bölgede bulunan diğer aktörlerle askeri anlaşmalar yapmış ve asker sayısını arttırmaya başlamıştır.³⁵³ Ayrıca ABD ve Japonya arasında da bir takım savunma işbirliğini içeren anlaşmalar imzalanmıştır.³⁵⁴ ABD'nin 2014 yılı başında Afganistan'da 66 bin askeri bulunmaktadır. ABD ve NATO müttefikleri Kasım 2014 yılı sonuna kadar tüm muharip askerlerini çekme kararı almıştır. 2010 yılında ABD Savunma Bakanı olan Leon Panetta, Afganistan'da terörle mücadele ve Afgan güçlerinin eğitimi için 2014 sonrasında da belirli bir miktar ABD askerinin varlığına ihtiyaç duyulabileceğini söylemiştir.³⁵⁵ Daha sonra şu anda ABD Savunma Bakanı olan Chuck Hagel, 10.800 ABD askerinin 2015 yılı içerisinde de Afganistan'da kalacağını belirtmiştir.³⁵⁶ Bu da göstermektedir ki ABD henüz net bir çıkış stratejisi bulamamıştır. Afgan Ordusu ve polis teşkilatı kurma ve geliştirme gibi projeler de bazı problemler nedeniyle tam olarak hayata geçirilememiştir. Bir başka geri çekilme ve çıkış planlarının yapıldığı yer ise Irak'tır. Obama, selefinin Irak yönetimini 2003'te devirme ve ülkeye demokratik reformlara zorlamak için Amerikan askeri gücüne dayanan devlet inşası girişimi başlatma kararına uzun süre karşı durmuştur. Obama, 2011'de yaklaşık kırk bin askerin Irak'tan çıkışından sonra, Irak'ta “*geride kalan*” bir Amerikan askeri gücünün kalacağını başından beri varsayıyordu. Ancak

³⁵² Barack Obama, “Remarks By President Obama to the Australian Parliament”, *Whitehouse*, 17 Kasım 2011, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>, (17 Ocak 2015)

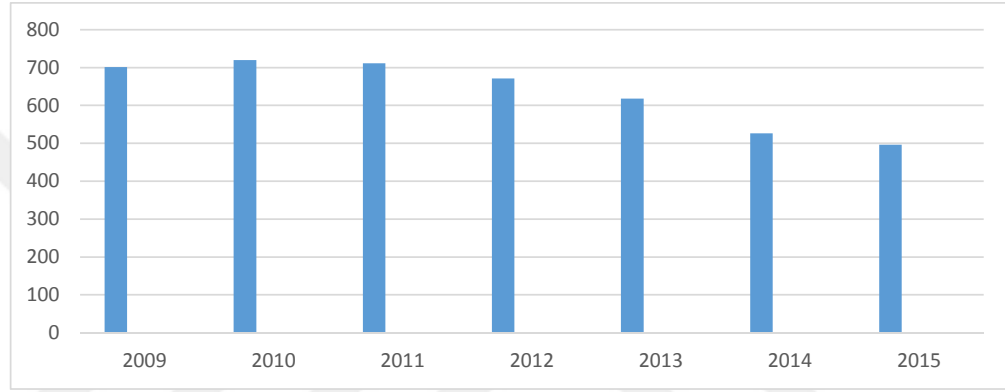
³⁵³ ABD-Filipinler Askeri Anlaşması için bkz. The Diplomat Magazine, “Analyzing the US-Philippines Enhanced Defense Cooperation Agreement” , <http://thediplomat.com/2014/05/analyzing-the-us-philippines-enhanced-defense-cooperation-agreement/> ve ayrıca BBC Türkçe , “Obama Asya'da: Filipinler'le askeri anlaşma imzalandı”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/04/140427_obama_filipinler_anlasma, (15 Ocak 2015)

³⁵⁴ Obama dönemi ABD-Japonya ilişkileri için bkz. The Diplomat Magazine, “US-Japan Relations and Obama's Visit to Japan”, <http://thediplomat.com/2014/04/us-japan-relations-and-obamas-visit-to-japan/>, (13 Ocak 2015)

³⁵⁵ Radikal Gazetesi, “ABD, 2014 sonunda Afganistan'dan çekilebilir”, http://www.radikal.com.tr/dunya/abd_2014_sonunda_afganistandan_cekilebilir-1116010, (12 Aralık 2014)

³⁵⁶ The Guardian, “Chuck Hagel: more US troops will remain in Afghanistan”, 6 Aralık 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/06/chuck-hagel-more-us-troops-will-remain-in-afghanistan>, (14 Ocak 2015)

Obama, Amerikan askerlerinin askeri harekâtları için adli takibatlarına mani olacak yasal dokunulmazlığı sağlamaları için Iraklı liderleri ikna edememiştir.³⁵⁷ Irak'taki ABD işgalinin zirvesinde bu ülkedeki toplam 500 üste 170 bin ABD askeri görev yapıyordu. Yaklaşık 9 yıl süren savaşta 4.500 Amerikan askeri hayatını kaybetmiştir. Son ABD askerleri ise 2011 yılının sonunda ülkeyi terk etmiştir. Yaklaşık 100 zırhlı araç kalan 500 ABD askerini Kuveyt'e taşımıştır.³⁵⁸ Böylece ABD askeri gücünün büyük kısmını oluşturan Ortadoğu'daki yayılım son bulmuştur.

Şekil 12: ABD Başkanı Barack Obama Dönemi Savunma Bütçeleri

Kaynak: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)
http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/milex_database

Tabloya bakıldığında özellikle Bush döneminde yapılan sıçramanın zamanla azaldığı ve 2015 itibariyle düşüşe geçtiği görülmektedir. Bu tablodan da anlaşılabileceği gibi ABD savunma bütçesini azaltmak için askeri politik stratejisinde değişime gitmekte ve var olan sıcak muharebe alanlarından çekilerek askeri harcamalarda küçültmeye gitmiştir.

Barack Obama döneminin savunma bütçesi konusunda özellikle iki ana muharebeyi sonlandırması ve geri çekilmesi açısından bir pozitif durum gözükmemektedir. Fakat ABD Ordusunun bölgeden çıkmakta gecikmesi ve Irak ile Suriye'de ortaya çıkan IŞİD örgütü nedeniyle askeri harcamalarının devam etmesi durumu karmaşık bir hale getirmektedir. Irak ve Afganistan'daki askerlerin tamamı çekildiğine görevdeki personel sayısı 490 bin'e inecek olan ABD Ordusu, 2014 savunma planının olağan şekilde gitmesi

³⁵⁷ Hook ve Spainer, s.340

³⁵⁸ Son ABD askerleri de Irak'tan ayrıldı, BBC Türkçe, 18 Aralık 2011, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/12/111218_iraq_usa.shtml, (12 Ocak 2015)

durumunda asker sayısını 470 bin'e kadar indirecektir.³⁵⁹ Ayrıca 2015 yılı için Barack Obama yönetimi 495.6 milyar dolarlık bir savunma bütçesi planlamaktadır. Bu savunma bütçesinin amaçları arasında Afganistan'daki savaşı tamamen bitirmek ve Afgan ulusal güvenlik gücünün kurulmasına yardım, El-Kaide ile mücadele, Asya-Pasifikte kurulacak diplomatik ve askeri ilişkiler gibi konular yer almaktadır.³⁶⁰

Barack Obama dönemi askeri politik stratejisi temel düzeyde stratejik bir geri çekilmeyi ve küçülmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken ABD'nin geçmişten gelen küresel liderlik ve hegemonyasını devam ettirme gayretlerine dikkat etmekte konvansiyonel büyük savaşlar ile değil tersine küçük ancak noktasal askeri eylemler ile hedefine varmaya çalışmaktadır. Bunun yanında zayıf devletlerle kurulan ittifaklar aracılığıyla bu ülkelere verilen komuta, kontrol, istihbarat ve finansal destek sayesinde hegemonyasını genişletmeye çabalamaktadır. Bush döneminde uygulanan saldırgan ve tek taraflı askeri politik stratejinin yerine çok taraflı, ittifaka önem veren ve askeri açıdan üs sayısını azaltmayan ancak asker sayılarında indirimine giden bir strateji izlenmiştir.

Barack Obama dönemi ile beraber ABD parçalanmış bu tarihsel blokun restorasyonu ve yeniden inşası ile uğraşmaya başlamıştır. Askeri açıdan giderek açılan ve küresel sivil toplum üzerindeki meşruiyetini tamamen kaybeden ABD Ordusu, çatışma bölgelerinden çekilerek ve bu bölgelerde "kalpleri ve zihinleri fetheden projeler"den bahseden yeni bir ABD Ordusu ortaya çıkmıştır. Stratejik sabır ile beraber "akıllı güç" kavramından bahseden Barack Obama yeni tarihsel blokun savaşa dayalı değil işbirliği ve konsensüse dayalı bir zeminden hareket edeceğini belli etmiştir. ABD liberal bir küresel sivil toplumun hegemonik bir proje ile kontrol edilmesi noktasından bundan sonra daha az askeri harcama ve işbirliği, ittifak ve gerektiğinde araçlar ile askeri müdahale gibi yaklaşımlar edinmiştir. Barack Obama dönemi dış politik yaklaşımın dönüşümünde İran ile yapılan nükleer anlaşma ve İran'ın yaptırımlarının kaldırılması büyük önem taşımaktadır. Irak müdahalesinden sonra tüm dünyanın İran'a müdahale edileceğini beklediği bir siyasal iklimde ABD'nin bu stratejik dönüşü son derece dikkat çekmektedir. Bunun yanında Suriye'de hem Rusya hem de PYD-YPG gibi lokal aktörlerle ittifak arayışına girebilmektedir. Bu tarz ittifak arayışlarında zaman zaman devlet düzeyindeki

³⁵⁹ Helene Cooper, "Obama's Defense Budget Aims Higher, and at Overseas Conflicts", *New York Times*, 2 Şubat 2015, http://www.nytimes.com/2015/02/03/us/politics/obamas-budget-seeks-534-billion-for-pentagon.html?_r=0, (5 Şubat 2015)

³⁶⁰ White House, Department of Defense "2015 Defense Budget", <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/defense.pdf>, (15 Ocak 2015)

aktörleri ihmal ederek hibrid aktörlere (yarı-devlet formundaki aktörler) yönelmesi ABD dış politikasında yaşanan derin değişimi gözler önüne sermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hegemonya sadece devletlerin güç ilişkileri üzerinden tanımlandığı zaman, hegemonya sürecine içkin dinamiklerin tamamını görmek zorlaşmaktadır. Gramsci ve Cox, devlet düzeyinde tanımlanan bu hegemonya kavramını genişletmiş ve derinleştirmiştir. Cox'un ortaya koyduğu modelde maddi güçler, kurumlar ve ideolojilerin gösterdiği uyum bir tarihsel blok (Blocco Storico) ortaya çıkarmaktadır. Bu tarihsel blokun ortaya çıkmasında hegemon gücün sınıf çıkarlarının evrenselleştiği bir süreç önem kazanmaktadır. Burada yapılar (ekonomi) üst yapılar (ideoloji) bir konsensüs sonucunda bir araya gelmektedir. Üretim sürecinde belirleyici role sahip olmak aynı zamanda hegemonyanın oluşumunda da önem kazanmaktadır. Ayrıca zaman zaman ortaya çıkan organik krizler tarihsel blokun yeniden üretilmesi ve karşı hegemon fikirlerin eklemlenmesi ile hegemonyanın kendisini yeniden üretmesiyle sonuçlanmaktadır. Burada başat aktör olan devlet, geleneksel yaklaşımın aksine sadece askeri bürokratik değil, aynı zamanda sosyal temele de sahip olan genişletilmiş bir yapı olarak göze çarpmaktadır. Meşru bir zor uygulayan yönetim aygıtı olarak siyasal toplum ve toplumun tüm sosyal tabanını içermesi anlamında sivil toplum birlikte devlet denilen aktörü oluşturmaktadır.

Cox'un ortaya koyduğu modelde hegemonya ulusal bağlamda doğmakta ve uluslararası alana taşmaktadır. Buradan hareketle bir dünya hegemonyası başlangıçta belli bir sosyal sınıf tarafından kurulan içsel hegemonyanın dışa doğru genişlemesini ifade etmektedir. Hegemonik dünya düzeni küresel olarak hayal edilen bir sivil toplum üzerine kurulmaktadır. Yine Cox'un önemle üzerinde durduğu uluslararası kurumlar hakim üretim süreci ve onun ürettiği evrenselliği yaymaktadır.

Tarihte yer almış bütün büyük devletler ve imparatorlukların eninde sonunda tarih sahnesinden silindikleri ya da bir güç erozyonuna uğradıkları bilinen bir vakıdır. Soğuk savaşın sona ermesi ile beraber ortaya çıkan yeni dünya düzeninde ise ilişkiler ve gücün dağılımı belirsizleşmiş, bununla beraber uluslararası sistemde yeni kırılmalar yaşanmıştır. Bu tezde soğuk savaş sonrası yaşanan kırılmanın ardından ortaya çıkan muğlak durum ve hegemonya inşasının ABD ordusu örneğinde nasıl inşa edildiği incelenmiştir. Yapılan literatür çalışması sonucunda ulaşılan kanaatler göstermektedir ki Soğuk savaşın sona ermesi ile beraber bir erteleme dönemi ortaya çıkmış ve 11 Eylül olayının yaşandığı ana kadar bu erteleme ve öteleme durumu devam etmiştir. 11 Eylül ile beraber ABD özgürlük ve güvenlik dengesini yerinden oynatmış ve sonu görünmeyen bir

güvenlikleştirme sarmalının içine yuvarlanmıştır. Uluslararası sistemde yaşanan her kırılmadan sonra dünya devletleri müesses bir nizam arayışına girmişlerdir. Ancak 11 Eylül sonrasında dünya hala müesses bir nizam arayışı içerisinde. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası kısa tarihi bize göstermektedir ki ABD Cumhuriyetçiler döneminde daha sert ve güvenlikçi önlemler alırken, Demokratlar döneminde ise işbirliğini öne çıkaran esnek bir dış politika üretmişlerdir. Kısacası ABD tarihsel bloku yeniden inşa etme konusunda uluslararası sistemin kırılğan yapısı nedeniyle zorluklar yaşamaktadır. ABD Ordusu “dünya jandarması” rolünden vekalet savaşlarına cevaz veren yeni-melez bir yapıya doğru evrilmektedir.

Burada tezimde kullandığım kuramdan yola çıkarak bir değerlendirme yaptığımız zaman aslında Robert W. Cox'un içerde oluşan tarihi yapının dışarıya doğru genişlediği söylemi önem kazanmaktadır. Üretim ve sosyal ilişkilerin gelişme biçimi toplumsal yapı içerisinde anlam kazanan örüntüler o ülkenin dış politikasını da etkilemektedir. Cox'a göre hegemonya bir konsensüs alanına işaret etmektedir. Burada Gramsci'nin “rıza” kavramını modifiye eden bir karşılıklı bağımlılık temelinde yükselen işbirliği öne çıkmaktadır. Küreselleşme ile beraber iyice karmaşıklaşan yeni dünya düzeninde artık uluslararası kurumlar giderek önem kazanmaktadır.

ABD ekonomik alanda IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar, siyasi alanda BM ve askeri alanda NATO gibi uluslararası kurumlarla hegemonyasını sürekli bir şekilde tahkim etmeye çabalamaktadır. Bunu ideolojik bir zemine oturtmaya çabalayan ABD tarihin sonunu ilan eden entellektüeller aracılığı ile küresel batının değerlerini tüm dünyaya yaymaya çalışmakta ve böylece küresel bir hegemonyanın da meşruiyetini sağlamaya çalışmaktadır.

Neo-Gramscici yaklaşım açısından ABD Ordusunun yapısı ve yayılımı değerlendirildiği zaman görülmektedir ki ABD Ordusu küresel bir hegemonya inşası amacıyla dizayn edilmiştir. Dünyanın dört bir yanında özellikle enerji kaynaklarına ve enerji geçiş güzergahlarına yakın noktalarda askeri üslerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Ayrıca ABD Ordusunun yapısı sürekli ve uzun mesafelere müdahale edebilecek şekilde yapılandırılmıştır. Robert Cox'un materyal dediği alanda yer alan ABD Ordusu, fikirler ve kurumsal kapasite ile uyumlaştığı ölçüde ABD hegemonyasını inşasına olumlu anlamda etkiye bulunabilecektir.

ABD, ortaya koyduğu ideolojik zemin üzerinde özgürlükleri savunan ve uluslararası kurumlar eşliğinde bunun meşruiyetini inşa eden sonuç olarak da materyal kapasitesi ile bunu başarabilecek bir pozisyon yaratmaya çalışan hegemon ülke konumundadır. Materyal kapasitesi ile bunu kanıtlayan ABD, hegemonya diyalektiğinin diğer unsurlarında bir takım sorunlar yaşamaktadır. Örneğin 11 Eylül ile beraber özgürlükler kısıtlanmış ve bu durum ideolojik zeminin deformasyona uğramasına neden olmuştur. Özgürlükçülük ve insan hakları gibi savunulan temel kavramlar zarar görmüştür. Kurumsal Kapasitede ise uluslararası hukuk birçok askeri müdahalede çiğnenmiştir ve bu durum da ABD'nin kurmaya çalıştığı hegemonya inşasına zarar vermektedir. Afganistan müdahalesinde BM kararı beklenmeden müdahale edilmiş, Irak savaşında ise BM kararları hiçe sayılarak yapılan askeri müdahale sonucunda ABD, meşruiyetine ciddi bir zarar vermiştir. ABD ordusu aşırı yayılma ve yıpratıcı askeri harcamalar sonucunda hegemonya diyalektiğinin dengesini bozan başka bir unsur olarak göze çarpmaktadır. ABD, “yumuşak gücün” önemine vurgu yapsa da Soğuk Savaş sonrasında genellikle “sert gücü” olan ordusunu kullanmıştır. Barack Obama dönemi ile beraber ise ABD vekalet aracılığıyla savaşa yönelmiş problem alanlarına yönelik işbirliğini öne çıkarmaya çabalayan bir dış politika tutumuna evrilmiştir. Örneğin Yemen’e müdahale eden Arap Birliği Koalisyonuna lojistik ve istihbarat desteği vermiş ancak asker yollamamıştır. Bunun yanında İran ile yapılan nükleer müzakereleri olumlu bir şekilde sonuçlandırma konusunda büyük bir gayret göstererek askeri müdahale seçeneğini artık masada tutmaktan vazgeçen bir anlayışa geçtiğini de göstermiş olmaktadır. 2008 ekonomik krizi ve Barack Obama'nın dış politik yaklaşımı içerisinde ABD Ordusu stratejik bir dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde kurumsal kapasite ve fikirlerin, ABD Ordusunu aynı şekilde muhafaza etmeye ancak ekonomik yük getiren sıcak savaşlardan uzak tutmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Yani gücü muhafaza et ancak harcama. Bu durumun ABD dış politikasında itibar kaybı yaratıp yaratmayacağı konusu tartışmalıdır. 2013 yılında Suriye Guta'da yaşanan kimyasal saldırıdan sonra bütün dünya ABD'nin kırmızı çizgilerinin aşıldığını ve Suriye'ye müdahale edileceğini düşünürken, Obama belki de en zor kararı vererek müdahale yerine hamle yapmamayı tercih etmiştir. ABD dünya siyasetinin merkezinde yer almakta ve boşluk bırakmayan bir hegemonya inşası modeli öngörmektedir. Ancak giderek sayısı artan güçler karşısında hegemonik alanı daralmaya başlamıştır. 21. Yüzyılın geri kalan kısmında ABD askeri gücünü mali

olarak azaltıp, verimlilik açısından geliştirmeye çalışacaktır. Bunun yanında dünyaya yayılan askeri üslerini manevra kabiliyetini korur şekilde muhafaza etmeye çalışacak ek olarak da vekalet savaşı yürütebilecek bölgesel askeri birlikler kurma yolunda müttefik olduğu ülkelere destek vermeye devam edecektir. Hegemonyasını inşa etmesi için askeri güce sahip olması elzemdir ancak yapılan askeri harcamaların dengeli olması gerektiği de Amerikan ekonomisi için bir başka gerçeklik olarak ön plana çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKAD, M. Tanju (2013), “Askeri Tarihte Stratejik Düşünce”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- ANDERSON, Perry(1988), “Gramsci; Hegemonya, Doğu/Batı Sorunu ve Strateji”, Alan Yayınları, İstanbul
- ARISTOTELES (2000), “Politika”, Mete Tunçay(çev.), Remzi Kitabevi, İstanbul
- ARRIGHI Giovanni (1990), “Marxist Century-American Century: The Making and Remaking of The World Labor Movement” içinde Transforming The Revolution Social Movements and The World System, Edited by Samir Amin, Giovanni Arrighi, Monthly Review Press, s.54-95
- BOSTANOĞLU, Burcu ve OKUR, Mehmet Akif (2009), “Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram”, İmge Kitabevi, Ankara
- BARRETT, Michele (1996), “Marx’tan Foucault’ya İdeoloji”, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- BENJAMIN, Walter (2006), “Benjamin, Şiddetin Eleştirisi”, Besim Dellaloğlu (der.), Benjamin içinde, Say Yayınları, İstanbul
- BIELER, A. Ve MORTON A.D. (2001), “Introduction: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy and the Relevance to European Integration” içinde “Social Forces in the Making of the New Europe the Restructuring of European Social Relations in the Global Political Economy”, Edited by Andreas Bieler ve Adam David Morton, Palgrave Press, s.3-25
- BİNGÖL, Oktay (2013), “Askeri Müdahalelere Teorik Yaklaşım”, içinde ABD’nin Askeri Müdahaleleri, Haydar Çakmak(drl), Kaynak Yayınları, İstanbul
- BÖLME, Selin M. (2012), “ABD’nin Üs Politikası İncirlik Üssü”, İletişim Yayınları, İstanbul
- BRZEZINSKI, Zbigniew (2012), “Stratejik Vizyon Amerika ve Küresel Güç Buhranı”, Timaş Yayınları, İstanbul
- BYERS, Michael ve NOLTE, George, “ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri”, Phoenix Yayınları, İstanbul
- COX, Robert W.(1993), “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, Stephen Gill (ed.), Gramsci, Historical Materialism and International Relations”, Cambridge University Press, Cambridge
- COX, Robert W.(1987), “Production Power and World Order: Social Forces in the Making of History”, Columbia University Press, New York
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2001), “Stratejik Derinlik”, Küre Yayınları, İstanbul
- EKİN, Cengiz (2014), “Denizden Yükselen Küresel Hegemonya”, Dönence Yayınları, İstanbul

- ERALP, Atilla (Der.)(2010), “Devlet ve Ötesi”, İletişim Yayınları, İstanbul
- FALK, Richard A. (2005), “Dünya Düzeni Nereye?”, Metis Yayınları, İstanbul
- FUKUYAMA, Francis (2014), “Tarihin Sonu ve Son İnsan,” Zülfü Dicleli(çev.), Profil Yayıncılık, İstanbul
- GILL, Stephen (1990), “Gill, American Hegemony and the Trilateral Commission”, Cambridge University Press, New York
- GILPIN, Robert (1981), “War and Change in World Politics”, First Edition, Cambridge University Press, Cambridge
- GRAMSCI, Antonio (2013), “Modern Hükümdar”, Arya Yayıncılık, İstanbul
- GRIFFITHS, Martin-ROACH, Steven C. ve SALAMON M, Scot (2011), “Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler”, Nobel Yayınevi, Ankara
- GRAMSCI, Antonio (2011), “Hapishane Defterleri”, Belge Yayınları, İstanbul
- GÖKTEN, S. Yeliz (2013), Hegemonya İlişkilerinin Dünyü, Bugünü ve Geleceği, Notabene Yayınları, Ankara
- HALL, Stuart Hall-LUMLEY, Bob ve MCLENNAN, Gregor (1985), “Siyaset ve İdeoloji: Gramsci”, Sadun Emrealp(çev.), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara
- HARDT, M. ve NEGRI, A. (2012), “İmparatorluk”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- HARKAVY, Robert E. (1989), “Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence”, Oxford University Press, New York
- HIRST, Paul ve THOMPSON, Grahame (2003), “Küreselleşme Sorgulanıyor”, Dost Kitabevi, İstanbul
- HOBSBAWM, Eric (2006), “Kısa 20. Yüzyıl, 1914-1991 Aşırılık Çağı”, İkinci Baskı, Yavuz Alogan(çev.), Everest Yayınları, İstanbul
- HOOK, S. ve SPAINER, John (2014), “ABD Dış Politikası İkinci Dünya Savaşından Günümüze”, İnkilap Yayınları, İstanbul
- HORKHEIMER, Max (1998), “Akıl Tutulması”, Orhan Koçak (çev.), Metis Yayınları, İstanbul
- HUNTINGTON, Samuel (2010), “Medeniyetler Çatışması”, Okuyan Yayınları, İstanbul: Okuyan
- JAY, Martin (2005), “Diyalektik İncelem-Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi 1923-1950”, Ünsal Oskay(çev.), Belge Yayınları, İstanbul
- JOHNSON, Chalmers (2005), “Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı”, Küre Yayınları, İstanbul
- JULIEN, Claude (1969), “Amerikan İmparatorluğu”, Hitit Yayınları, Ankara

- KEEAGAN, John (1999), “2500 Yıllık Savaş Tarihi”, Ali Çakıroğlu (çev.), Aykırı Yayıncılık, İstanbul
- KENNEDY, Paul (2005) , “Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri” (Çev.) Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- KEOHANE, Robert D (1984), “After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy”, First Edition, Princeton University Press, New Jersey
- KISSINGER, Henry (2012), “Diplomasi”, Türkiye İş Bankası Yayınları İstanbul
- LACLAU, Ernesto ve MOUFFE, Chantal (2008), “Hegemonya ve Sosyalist Strateji”, A. Kardan(çev.), İletişim Yayınları, İstanbul
- LEVIN, Moshe (2008), “Sovyet Yüzyılı”, Birinci Baskı, Renan Akman(çev.),İletişim Yayınları, İstanbul
- LULL, James (2001), “Medya İletişim Kültür”, Vadi Yayınları, İstanbul
- MACKINDER, Halford (2014), “Tarihin Coğrafi Kalbi”, *Emin Gürses'in önsözü*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul
- MACKINDER, Halford (1904), “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol.XXXIII, No.4
- MAHAN, Alfred Thayer (2003), “Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi”, Kerem FINDIK-Melahat FINDIK(çev.), Q-Matris Yayınları, İstanbul
- MEARSHEIMER, John (2001), “The Tragedy of Great Power Politics”, First Edition, Norton Press, New York
- MORTON, Adam David (2011), “Gramsci’yi Çözümlemek”, Kalkedon Yayınları, İstanbul
- MÜDERRİSOĞLU, Ruhsar (2002), “11 Eylül İle Birlikte Yeni Dünya Düzenine Doğru”, Uluslararası Terörizm ve Dış Politika, Osman M. Öztürk (Drl), Biltek Yayınları, Ankara
- MÜNKLER, Herfried (2012), “İmparatorluklar”, İletişim Yayınları, İstanbul
- NEVINS, Alan (2008), “ABD Tarihi”, Halil İnalcık(çev.), Doğu Batı Yayınları, İstanbul
- NYE, Joseph S. Jr. (2003), “Amerikan Gücünün Paradoksu”, Gürol Koca(çev.), Literatür Yayıncılık, İstanbul
- ÖZKAN, Abdullah (2006), “21.Yüzyılda ABD’nin Küresel Stratejileri”, Tasam Yayınları, İstanbul
- PORTELLI, Hugues(1982), “Gramsci ve Tarihsel Blok”, Savaş Yayınları, Ankara
- RANSOME, Paul. (2010) “Antonio Gramsci – Yeni Bir Giriş”, Ankara, Dipnot Yayınları
- SANDER, Oral (2009), “Siyasi Tarih 1918-1990”, İmge Kitabevi, Ankara

- SARICA, Murat (1973), “100 Soruda Siyasal Düşünce Tarihi”, Gerçek Yayıncılık, İstanbul
- SHOEMAKER, P. ve REESE, S.(1997), “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi, Medya Kültür Siyaset”, (Drl: Süleyman İrvan), Ark Yayınları, Ankara
- TEZKAN, Yılmaz –BAŞAR, M. Murat, “Dünden Bugüne Jeopolitik”, Ülke Kitapları, İstanbul
- TROFIMENKO, Genrikh (1991), “Amerikan Savaş Stratejileri”, Pencere Yayınları, İstanbul
- TUĞAL, Cihan (2014), “Pasif Devrim İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi”, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- VITORIA, Francisco (1991), “Politikal Writings”, Ed A. Pagden ve Jeremy Lawrance. Cambridge University Press ,Cambridge
- WALLERSTEIN, Immanuel (2004), “Amerikan Gücünün Gerileyişi”, Metis Yayınları, İstanbul
- WILLIAMS, Raymond (1990), “Marksizm ve Edebiyat”, Adam Yayınları, İstanbul
- WILLIAMS Howard (der)-WRIGHT Moorhead ve EVANS Tony (2007), “Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme- Clausewitz Bölümü”, Phoenix Yayınları, İstanbul

Sürekli Yayınlar

- ARI, Tayyar ve PİRİNÇÇİ, Ferhat (2011), “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”, *Alternatif Politika*, Cilt. 3, Sayı. 1, 1-30, Mayıs, s.1-30
- BIELER, Andreas ve MORTON, Adam David (2004), “A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change:Neo-Gramscian Perspectives in International Relations”, *Capital & Class* , vol. 28 no. 1, 85-113
- CLARK, Ian(2009), “Bringing Hegemony Back In: The United States and International Order”, *International Affairs*, Vol.85(1),s.23-36
- DULL, Jonathan R. (1988), “Mahan, “Sea Power, and the War for American Independence”, *The International History*, Review Vol. 10, No. 1, February, sf. 59-67,
- EREKER, Fulya (2004), “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavram”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz, s. 1-36
- EAKIN, Emily (2002), “It Takes an Empire’ Say Several U.S. Thinkers”, *The New York Times*, 2 Nisan 2002, <http://www.uni-muenster.de/PeaCon/global-texte/gm/n/empiretaking2.htm>
- FEAVER, Peter D. (2012), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD’nin Genel Stratejisi”, *Bilgesam*, 2 Temmuz 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/38/-soguk-savas-sonrasi-donemde-abd%E2%80%99nin-genel-stratejisi-/#.VMFV0yuCDYI>
- GÖZTEPE, Ece (2003), “Amerika’nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye’nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi ya da "Haklı Savaş"ın Haksızlığı Üzerine”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 59-3, s.79-103, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/455/5135.pdf>
- GRIECO, Joseph M. (1988), “Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism”, *International Organization*, Vol.42(3), Summer, s.485-507
- HURMİ, Ayşe Bahar (2010), “Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi”, *Alternatif Politika*, Cilt. 2, Sayı. 1, 56-81, Nisan
- JOHNSON, James Turner (2000), “Maintaining the Protection of Non-Combatants”, *Journal of Peace Research*, Vol:37, No:4, June, s. 421-448
- JOHNSON, James Turner (2008), “The Idea of Deffense in Historical and Contemporary Thinking About Just War”, *Journal of Religious Ethics*, Vol: 36, No: 4, s.543-556
- KARACASULU, Nilüfer (2009), “Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:4, Sayfa: 53-71
- KEOHANE, Robert O. Ve NYE, Joseph S. Jr. (2000) “Globalization: What's New? What's Not? (And So What?)” *Foreign Policy*, No. 118, Spring, s. 104-119

- MACKINDER, Halford (1943), "The Round World and the Winning of the Peace", *Foreign Affairs*, <http://www.foreignaffairs.com/articles/70271/sir-halford-j-mackinder/the-round-world-and-the-winning-of-the-peace>
- MAYHEW, R (2000), "Halford Mackinder's "new" political geography and the geographical tradition", *Political Geography*, 19 (2000) 771–791
- MURRAY J. Ve OZANNE J.L (1991), "The Critical Imagination: Emancipatory Interests in Consumer", *Journal of Consumer Research*, Vol.18, No.2, Sep., s.129-144
- OĞULTÜRK, M. Cem (2013), "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl 10, Sayı:19
- ORALLI, Levent (2012), "Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *TESAM*, <http://asosindex.com/journal-article-abstract?id=28651#.VPOE7PmCA7I>
- ÖZKAN, Behlül (2011), "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası", *Stratejik Araştırmalar*, 9(16) Ocak, s. 51-91
- PETERS, John E; DESHONG, Howard (1995), "Out of Area or Out of Reach? European Military Support for Operations in Southwest Asia", *Rand.org*, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2007/MR629.pdf
- POSEN, Barry R. (2003), "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony", *International Security*, vol. 28. No. 1 Summer
- ROBINSON, William (2005), "Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony", *Critical Review of International Social and Political Philosophy* Vol. 8(4),s.1-16
- TİMUR, Taner(2002),"Küreselleşme"den "İmparatorluk"a 11 Eylül: Dönüm Noktası mı?", *Praksis* 7, s.213-224
- UZUN, Elif (2010), "Haklı Savaş Düşüncesinin Batılı Kökleri: İlk Çağlardan Yirminci Yüzyıla Jus Ad Bellum Kavramı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6. Sayı: 21 ss.19-33
- WALLERSTEIN, Immanuel (2002), "The Eagle Has Crash Landed", *Foreign Policy The Magazine of Global Issues, Economics, and Ideas* ,July-August, <http://www.uni-muenster.de/PeaCon/global-texte/g-m/n/wallerstein-eagle.htm>

Diğer Yayınlar

- ABD Savunma Bakanlığı, *Data of Men Power*, https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/rest/download?fileName=SIAD_309_Report_P1412.xlsx&groupName=milRegionCountry, Total Military Personnel and Dependent End Strength By Service, Regional Area, and Country As of: 31 Aralık 2014
- ABD ORDUSU (2012), “Organization of the Department of Defense”, http://odam.defense.gov/Portals/43/Documents/Functions/Organizational%20Portfolios/Organizations%20and%20Functions%20Guidebook/DoD_Organization_March_2012.pdf
- ABD Ulusal Güvenlik Sözleşmesi (1947), <http://www.intelligence.senate.gov/nsaact1947.pdf>
- ABD Deniz Kuvvetleri, *ABD Deniz Kuvvetlerinin organizasyonel şeması*, <http://www.navy.mil/navydata/organization/org-over.asp>
- ABD Deniz Piyadeleri, *Deniz Piyadeleri Tarihi*, Timeline, <http://www.marines.com/history-heritage/timeline>,
- AL JAZEERA TÜRK, *ABD Başkanlarının İcraatları*, <http://www.aljazeera.com.tr/sites/default/files/flash/ABD%20ba%C5%9Fkanlar%C4%B1n%C4%B1n%20icraatlar%C4%B1.swf>
- AXE, David (2011), “America’s Third Air Force: Future of the Marines”, <http://breakingdefense.com/2011/06/americas-third-air-force-future-of-the-marines/>, 17 Haziran
- BBC TÜRKÇE (2011), “Son ABD askerleri de Irak’tan ayrıldı”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/12/111218_iraq_usa.shtml, 18 Aralık
- BBC NEWS (2011), “Islamist cleric Anwar al-Awlaki killed in Yemen”, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15121879>, 30 Eylül
- BBC TÜRKÇE (2015), “İşid’le Mücadelede ABD Askeri Sahada Olmalı”, <http://www.ntv.com.tr/dunya/isidle-mucadelede-abd-askeri-sahada-olmalı,Qu6lzsuQoE-6Q-LPwBK2cg>, 1 Şubat
- BBC TÜRKÇE (2014), “ABD yönetiminde IŞİD çatlağı”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/11/141124_hagel_istifa, 24 Kasım
- BBC Türkçe (2013), “Irak Yalanları”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130318_iraq_yalanlar, 18 Mart
- BBC NEWS (2015), “US military to close 15 bases in Europe”, <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-30731926>, 8 Ocak
- BM ANTLAŞMASI (26 Haziran 1945), *BM Antlaşması 2(4). Madde*, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf

- BM Güvenlik Konseyi (2001), *1368 ve 1373 nolu kararlar*, <http://www.un.org/docs/scres/2001/sc2001.htm>, 12 Eylül 2001 ve 28 Eylül 2001
- BM ANTLAŞMASI, 51. Madde, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf
- BELASCO, Amy (2015), *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11*, <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>
- BOWDEN, Mark (2012), “The death of Osama bin Laden: how the US finally got its man”, *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/world/2012/oct/12/death-osama-bin-laden-us>, 12 Ekim
- BRITANNICA, *Francisco de Vitoria Maddesi*, <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631267/Francisco-de-Vitoria>
- BUSH, George W. (2001), “President Bush's address to a joint session of Congress and the nation”, *Washington Post*, 20 Eylül 2001, http://www.washingtonpost.com/wpsrv/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html
- BUSH, George W. (2003), *Bush announces the launch of Operation Iraqi Freedom*, <http://www.history.com/this-day-in-history/bush-announces-the-launch-of-operation-iraqi-freedom>
- CBSNEWS (2009), *7,000 Marines Join Fight In Afghanistan*, <http://www.cbsnews.com/news/7000-marines-join-fight-in-afghanistan/>, 8 Haziran
- CENTCOM, (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı), “About U.S. Central Command” (CENTCOM), <http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en>
- CHINA.COM, *Çin, elindeki ABD tahvilini azalttı*, <http://turkish.china.com/news/world/545/20150117/261514.html>
- CNN (2007), “Bush: 'We need to change our strategy in Iraq'”, <http://edition.cnn.com/2007/POLITICS/01/10/bush.transcript/index.html>, 20 Ocak
- CNN Türk (2004), “Irak'ta Kitle İmha Silahları Bulunamadı,” <http://www.cnnturk.com/2004/dunya/09/14/powell.irakta.kitle.imha.silahlari.bulunamadi/35570.0/index.html>, 14 Eylül
- CLINTON, Bill (1996), “Ulusal Güvenlik Stratejisi 1994-1996”, *NSS Archive*, <http://nssarchive.us/NSSR/1996.pdf>
- COLLINS Dictionary, *Military Base Maddesi*, <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/military-base>
- DEPARTMENT OF DEFENSE (2006), “Navy in Expanded, Nontraditional Roles in Iraq”, <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=1347>, 29 Eylül

- DEPARTMENT OF THE AIR FORCE (2010), “Posture Statement”, <http://www.posturestatement.af.mil/shared/media/document/AFD-100223-010.pdf>
- DEPARTMENT OF THE AIR FORCE, “A Vision for The United States of Air Force”, http://www.af.mil/Portals/1/images/airpower/Vision_Brochure_PRINTresolution.pdf
- DEPARTMENT OF DEFENSE (2009), “Base Structure Report Fiscal Year 2009 Baseline” <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2009baseline.pdf>
- DEPARTMENT OF DEFENSE (2010), *Marines End Anbar Mission as Army Takes Lead*, <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=57694>, 25 Ocak 2010, 25 Ocak
- DEPARTMENT OF DEFENSE (2011), “Base Structure Report Fiscal Year 2011 Baseline, 2011”, <http://www.acq.osd.mil/ie/download/bsr/bsr2011baseline.pdf>, (14 Şubat 2014)
- DEPARTMENT of NAVY (2015), *Department of Navy Fiscal Year 2015, Deniz Piyadeleri Askeri Programlar İçin Ayrılan Pay*, http://www.finance.hq.navy.mil/FMB/15pres/OMMC_BOOK.pdf
- DEUTSCHE WELLE (2011), “Obama’dan Afganistan’dan Çıkış Planı”, <http://www.dw.de/obamadan-afganistandan-çıkış-planı/a-15183966>, 23 Haziran
- DUFOUR, Jules (2007), “The Worldwide Network of US Military Bases The Global Deployment of US Military Personnel”, *Global Research*, <http://www.globalresearch.ca/the-worldwide-network-of-us-military-bases/5564>
- DULL, Jonathan R. (2012), “American Naval History, 1607-1865: Overcoming the Colonial Legacy”, *Google Books*, http://books.google.com.tr/books?id=5yB7hMbYjjUC&pg=PG1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- DYER, Geoff ve SORVINO Chloe, “\$1tn cost of longest US war hastens retreat from military intervention”, *Financial Times*, <http://www.ft.com/cms/s/2/14be0e0c-8255-11e4-ace7-00144feabdc0.html#slide0>, 14 Kasım 2014, 14 Kasım
- EUCOM, *Eucom Background*, <http://www.eucom.mil/mission/background>
- FRIEDMAN, Norman (2011), “Gulf War 20th: Naval Lessons of the Gulf War”, *Defensemedianetwork*, <http://www.defensemedianetwork.com/stories/gulf-war-20th-naval-lessons-of-the-gulf-war>
- GATES, Robert M. (2009), “A Balanced Strategy”, *Foreign Affairs*, <http://www.foreignaffairs.com/articles/63717/robert-m-gates/a-balanced-strategy>,
- GLOBALSECURITY, “Operation Desert Storm”, http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_storm-air.htm

- GLOBAL SECURITY (2011), *Department of Defense Active Duty Military Personnel Strengths By Regional Area And By Country (309A)*, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2011/hst1103.pdf>
- GROSMAN, Zoltan, *New US Military Bases: Side Effects Or Causes Of War?*, <http://www.historyisaweapon.com/defcon1/grossmanbases.html>
- GÜNDÜZ, Tayanç Ahmet, *ABD savaşlarının ekonomik sonuçları*, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=2843>
- HUFFINGTON POST (2010), “Obama Afghanistan Speech”, http://www.huffingtonpost.com/2009/12/01/obama-afghanistan-speech-text-excerpts_n_376088.html, 18 Mart
- HÜRRİYET GAZETESİ (2014), “ABD’den Irak’a IŞİD’e karşı bin 500 asker”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27538601.asp>, 8 Kasım
- KAGAN, Donald-SEHMITT, Gary ve DONNELLY, Thomas (2000), “Rebuilding America’s Defenses”, *Project For The New American Century*, <http://www.informationclearinghouse.info/pdf/RebuildingAmericasDefenses.pdf>
- KRULAK, General Charles (1996), “Operational Maneuver from The Sea”, <http://www.dtic.mil/jv2010/usmc/omfts.pdf>, 1996
- MERRIAM WEBSTER, *Geopolitics Maddesi*, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/geopolitics>
- MERRIAM WEBSTER, *Hegemony Maddesi*, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/hegemony>
- MICHAEL, Gordon R. (2001), “Allies Preparing for a Long Fight as Taliban Dig In”, *New York Times*, <http://www.nytimes.com/2001/10/28/international/asia/28STRA.html>
- NATIONAL SECURITY STRATEGY (1991), <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>
- NATIONAL SECURITY STRATEGY (1990), <http://nssarchive.us/NSSR/1990.pdf>
- NATO ANTLAŞMASI, Washington DC, 4 Nisan 1949, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr
- NAVY.MIL (2015), Status of Navy, http://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146
- NBC NEWS (2008), “Bush Signs \$700 Billion Financial Bailout Bill”, NBC News, http://www.nbcnews.com/id/26987291/ns/business-stocks_and_economy/t/bush-signs-billion-financial-bailout-bill/#.VNP4IZ2CDYI, 10 Mart
- NSSARCHIVE (2002), *The National Security Strategy of The United States of America*, <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>

- NSS ARCHIVE (2010), *Barack Obama Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Mayıs 2010*, <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>
- NYE, Joseph S. Jr. (2004), "The Decline of America's Soft Power", *Foreign Affairs*, May/June, <http://www.foreignaffairs.com/articles/59888/joseph-s-nye-jr/the-decline-of-americas-soft-power>
- OBAMA, Barack (2009), "First Presidential Inaugural Address "What is Required: The Price and the Promise of Citizenship", <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamainauguraladdress.htm>
- OBAMA, Barack (2010), "Commencement Address at West Point Military Academy", 22 Mayıs 2010, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamawestpointcommencement.htm>, 22 Mayıs
- OBAMA, Barack (2009), "A New Strategy for Afghanistan and Pakistan", <http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan>, 27 Mart
- OBAMA, Barack (2009), "Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan", <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan>, 1 Aralık
- OBAMA, Barack (2011), "Remarks By President Obama to the Australian Parliament", *Whitehouse*, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>, 17 Kasım
- OBAMA, Barack (2015), *National Security Strategy February 2015*, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>
- O'HANLON, Michael (2008), "Unfinished Business U.S. Overseas Military Presence in the 21st Century", Brookings, Haziran, http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2008/6/military-ohanlon/06_military_ohanlon.pdf
- ÖZHAN, Taha (2007), "Daimi Savaş Ekonomisi", *Setav*, <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=8332&q=daimi-savas-ekonomisi>, 7 Ekim
- PETRAUS, David ve AMOS, James (2006), "Counterinsurgency", <http://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf>
- PLUMER, Brad (2013), "America's staggering defense budget, in charts", *Washington Post*, <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/01/07/everything-chuck-hagel-needs-to-know-about-the-defense-budget-in-charts/>, 7 Ocak

- PETTINGER, Tejvan (2013), *Washington Consensus*, <http://www.economicshelp.org/blog/7387/economics/washington-consensus-definition-and-criticism/>
- PRINCETON UNIVERSITY, *Pax-Americana Maddesi*, https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Pax_Americana.html
- RADİKAL GAZETESİ (2014), “ABD, 2014 sonunda Afganistan'dan çekilebilir”, http://www.radikal.com.tr/dunya/abd_2014_sonunda_afganistandan_cekilebilir-1116010
- REAGAN, Ronald (1985), *Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union*, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1985/20685e.htm>
- REAGAN, Ronald (1983), “Evil Empire Speech”, <http://millercenter.org/president/speeches/speech-3409>
- RUEHRMUND, Col. James C. Jr. USAF (Ret.) ve BOWIE, Christopher J. (2010), “Arsenal of Airpower Usaf Aircraft Inventory 1950-2005”, <http://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/AFA/6379b747-7730-4f82-9b45-a1c80d6c8fdb/UploadedImages/Mitchell%20Publications/Arsenal%20of%20Airpower.pdf>
- SCHNEIDER, Greg ve MERLE, Renae (2004), “Reagan's Defense Buildup Bridged Military Eras”, *Washington Post*, Page E01, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A26273-2004Jun8_2.html
- SHAH, Sabir (2013), “US Wars in Afghanistan, Iraq to Cost \$6 trillion”, *Globalresearch*, <http://www.globalresearch.ca/us-wars-in-afghanistan-iraq-to-cost-6-trillion/5350789>, 20 Eylül
- STEINHAUER, Jennifer ve FACKLER, Martin (2013), “U.S. and Japan Agree to Broaden Military Alliance”, *New York Times*, http://www.nytimes.com/2013/10/04/world/asia/japan-and-us-agree-to-broaden-military-alliance.html?pagewanted=all&_r=0, 3 Ekim
- SWEENEY, K.Jerry ve BRYNE B. Kevin (ed.) (2006), “A Handbook of American Military History: From the Revolutionary War to the Present, 1996”, *Board of Regents of the University of Nebraska*, <https://books.google.com.tr/books?id=4-WwWMkBRQC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>
- TDK, *jeopolitik maddesi*, http://tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54a59d5fe66d69.33787645
- THE GUARDIAN (2014), *41 men targeted but 1,147 people killed: US drone strikes – the facts on the ground*, <http://www.theguardian.com/us-news/2014/nov/24/sp-us-drone-strikes-kill-1147>, 24 Kasım

- THE GUARDIAN (2014), “Chuck Hagel: more US troops will remain in Afghanistan”, <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/06/chuck-hagel-more-us-troops-will-remain-in-afghanistan>, 6 Aralık
- THE TELEGRAPH (2008), “Marines launch attack on Taliban in Helmand”, 29 Nisan 2008, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1907217/Marines-launch-attack-on-Taliban-in-Helmand.html>, (14 Ocak 2015)
- THE WORLD FACTBOOK, *Country Comparison Debt External*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2079rank.html>
- THE NATIONAL (2014) , *The National, Military bases at centre of Philippines-US relationship*, <http://www.thenational.ae/world/philippines/military-bases-at-centre-of-philippines-us-relationship>
- THE SECRETARY OF DEFENSE, *Sustaining US Global Leadership: Priorities For 21ST Century Defense*, http://www.pacom.mil/Portals/55/Documents/Defense_Strategic_Guidance.pdf
- THOMPSON, Mark (2015), “The True Cost of the Afghanistan War May Surprise You”, *Time*, <http://time.com/3651697/afghanistan-war-cost/>, 1 Ocak
- TRT TÜRK (2014), Kırgızistan'daki Amerikan üssü kapanıyor, <http://www.trtturk.com/haber/kirgizistandaki-amerikan-ussu-kapaniyor.html>, 14 Mart
- UNITED STATES AIR FORCE (2015), “Fiscal Year 2015 Overview”, http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_storm-air.htm
- US Department of State, *Kısa ABD Tarihi*, http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd_kisa_tarih.pdf
- US Historical Documents, *James Monroe'nin Kongredeki Konuşması*, <http://www.law.ou.edu/ushistory/monrodoc.shtml>
- US Department of State, *Office of The Historian, Somalia 1992-1993*, <http://history.state.gov/milestones/1993-2000/somalia>
- US GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE (2001), *Authorization For Use Of Military Force*, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ40/pdf/PLAW-107publ40.pdf>,
- USA SABAH (2011), “Afganistan İşgali 10. Yaşında”, <http://www.usasabah.com/Siyaset/2011/10/07/afganistan-iskali-10-yasinda>, 7 Ekim
- US Pacific Command, *USPACOM Area of Responsibility*, <http://www.pacom.mil/AboutUSPACOM/USPACOMAreaofResponsibility.aspx>
- US Pacific Command , *USPACOM Strategy*, <http://www.pacom.mil/AboutUSPACOM/USPACOMStrategy.aspx>

- US Africom, *About The Command*, <http://www.africom.mil/about-the-command>
- VALENTINO, Benjamin A., *İnsani Müdahalenin Gerçek Maliyetleri: Soylu Bir Kavramla İlgili Acı Gerçekler*, <http://www.gif.org.tr/TR/insani-mudahalenin-gercek-maliyetleri-soylu-bir-kavramla-ilgili-aci-gercekler-benjamin-a-valentino>
- VOA (Voice of America) (2013), “US Pledges \$40 Million in Military Aid to Philippines”, <http://www.voanews.com/content/us-pledges-40-million-in-military-aid-to-philippines/1811876.html>, 17 Aralık
- VOANEWS (2010), *Obama: 30,000 More US Troops To Afghanistan By Mid-2010*, <http://www.voanews.com/content/obama-troops-afghanistan-strategy-announcement-78273987/416074.html>, 24 Şubat
- WALLACE, Henry (1946), *The Way To Peace Division of World Between Russia and United States*, 1 Ekim 1946, <http://newdeal.feri.org/wallace/haw28.htm>
- WHITE HOUSE (2011), *Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order*, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>
- WHITE HOUSE (2014), “Fiscal Year 2014 Budget of the US Government”, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2014/assets/budget.pdf>
- WHITE HOUSE (2015), “Fiscal Year 2015 Budget of the US Government”, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/budget.pdf>
- WHITE HOUSE (2001), *Provide Appropriate Tools Required To Intercept and Obstruct Terrorism (PATRIOT) Act*, http://www.whitehouse.gov/omb/legislative_sap_107-1_hr2975-h
- WHITE HOUSE (2001), *Executive Order Establishing Office of Homeland Security*, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html>
- WOLF, Wolf (2010), “US Navy to Gates: Yes, we need 11 aircraft carriers”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/2010/05/07/us-navy-usa-carriers-idUSTRE6460AN20100507>, 6 Mayıs
- WOLFOWITZ, Paul (1992), *Draft of the 1992 Defense Planning Guidance*, <http://www.archives.gov/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf>
- YAŞAR, Süleyman (2011), “Amerikan Ekonomisi Bu Defa Savaş Batırdı”, *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/yasar/2011/08/09/amerikan-ekonomisini-bu-defa-savas-batirdi>, 9 Ağustos
- YILMAZ, Sait (2013), Jeopolitik ve Strateji, [http://usam.aydin.edu.tr/JEOPOLITIKVESTRATEJI\(3a4a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/JEOPOLITIKVESTRATEJI(3a4a).pdf)

EKLER

Ek:1

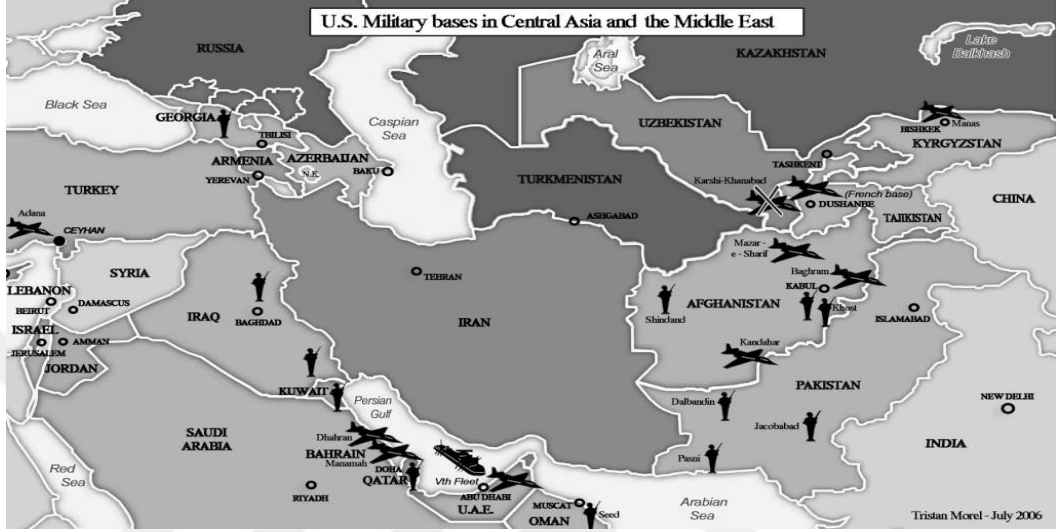
Afrika'daki Muvazzaf ABD Askeri Mevcudiyeti

Afrika ABD Asker Mevcudiyeti	ANGOLA	11
	BOTSWANA	9
	BURKINA	8
	CAMEROON	31
	ETHIOPIA	16
	GHANA	142
	IVORY COAST	17
	KENYA	72
	LIBERIA	14
	MADAGASCAR	10
	NIGER	9
	NIGERIA	52
	SENEGAL	21
	SIERRA LEONE	15
	SOUTH AFRICA	238
	ST. HELENA	2
	SUDAN	5
	TANZANIA, UNITED REPUBLIC OF	4
	TOGO	20
	UGANDA	11
	ZIMBABWE (FORMERLY RHODESIA)	10
	Diğer	58
	TOPLAM:	775

Kaynak: ABD Savunma Bakanlığı, Data of Men Power, https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/rest/download?fileName=SIAD_309_Report_P1412.xlsx&groupName=milRegionCountry, Total Military Personnel and Dependent End Strength By Service, Regional Area, and Country As of: December 31, 2014

Ek 2:

ABD Askeri Üslerinin Ortadoğu ve Orta Asya Yayılımları

Kaynak: Jules Dufour, The Worldwide Network of US Military Bases The Global Deployment of US Military Personnel, <http://www.globalresearch.ca/the-worldwide-network-of-us-military-bases/5564>

Ek 3:

ABD Askeri Üslerinin Yayılımı

Kaynak: Depth. Of Defense, Base Structure Report, FY 2002 and Active Duty Military Personnel Strengths by Regional Area and by Country, Dec. 31, 2001, Zoltan Grosman, New U.S. Military Bases, Feb. 2, 2002, Monthly Review, 2002

ÖZGEÇMİŞ

1981 Bursa doğumlu olan Hüseyin KORKMAZ, lisans eğitimini Ege Üniversitesi İletişim Fakültesinde tamamlamıştır. 2010 yılından beri Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalında yüksek lisans eğitimini devam ettirmektedir. Evli ve 1 çocuk babasıdır. Uluslararası İlişkiler alanında: “Sri Lanka’da Ulus İnşası ve Ayrılıkçı Tamil Hareketinin Anatomisi: Tamil Kaplanları Örneği”, “Hindistan’ın Ulus İnşası ve Güvenlikleştirme: Keşmir Örneği”, “Bölgesel Güvenlik Çıkmazı Keşmir”, “ABD’nin Hegemonya Mücadelesi: Afganistan Müdahalesi Örneği” isimli hakemli dergilerde yayınlanan dört makalesi bulunmaktadır.